

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

**ANKARA İLİNDE DENETİMLİ SERBESTLİK YÜKÜMLÜLERİNDE
SUÇ TEKRARI**

Gözde DAĞDELEN

Doktora Tezi

Ankara, 2017

ANKARA İLİNDE DENETİMLİ SERBESTLİK YÜKÜMLÜLERİNDE SUÇ
TEKRARI

Gözde DAĞDELEN

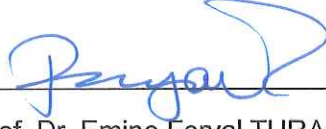
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Gözde DAĞDELEN tarafından hazırlanan "Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı" başlıklı bu çalışma, 07.08.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Emine Feryal TURAN (Başkan)

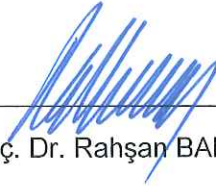
Prof. Dr. Tülin İÇLİ (Danışman)

Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU

Doç. Dr. Tuğça POYRAZ TACOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Rahşan BALAMİR BEKTAŞ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

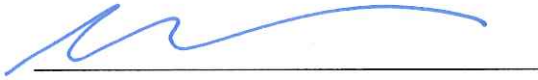
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

07.08.2017

Gözde DAĞDELEN

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumun 07.08.2019 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

07 /08/2017

Gözde DAĞDELEN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Tülin İÇLİ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gözde DAĞDELEN

TEŞEKKÜR

Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Doktora Programı'na başladığımdan beri hiçbir zaman desteğini esirgemeyen çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Tülin İÇLİ'ye teşekkürlerimi sunmak isterim.

Tez yazım sürecinde yadsınamayacak katkıları, desteği ve emekleri için Sayın Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU'na, ayrıca öneri ve eleştirileri ile çalışmama katkıda bulunan sayın jüri üyelerine teşekkür ederim.

Tez çalışmamın Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimi tarafından desteklenmesi konusunda yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Cengiz YANIKLAR'a, uluslararası ziyaretçi öğrenci olarak bulunduğum Toronto Üniversitesi'ndeki süpervizörüm Ass. Prof. LIGHT'a katkıları için çok teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde destek ve sevgisini her zaman hissettiren aileme, değerli dostum Zeynep TECİK'e, bana olan inancı ile güçlendiğim yengem Deniz EVİN, dayım Kenan EVİN'e çok teşekkür ederim.

ÖZET

DAGDELEN, Gözde. *Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı*, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Bu çalışmada Ankara Denetimli serbestlik müdürlüğüne bağlı olarak işlemleri yürütülen denetimli serbestlik yükümlülerinin suç davranışı nedeniyle karşılaştığı resmi (*formal reaction*) ve sosyal tepkiler (*informal reaction*), yükümlünün aile, iş ve sosyal hayatında yaşadığı damgalanma deneyimleri ve bunun tekrarlı suç davranışı ile ilişkisi anlaşılacak istenmektedir. Buna ek olarak, denetimli serbestliğin bir kurum olarak yapısal sorunları, personelin sisteme ve yükümlüye bakış açısı ve sistemin personelden kaynaklanan sorunları üzerinde durulmuştur. Denetimli serbestliğin iyileştirme çalışmalarının etkinliği tartışılarak daha etkili bir denetimli serbestlik için öneriler getirilmiştir.

Araştırma kapsamında Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 4'ü kadın olmak üzere, 53 denetimli serbestlik yükümlüsü ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Buna ek olarak Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve Batı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 5'i öğretmen, 5'i sosyolog, 5'i sosyal çalışmacı, 2'si de idari personel olmak üzere toplam 17 Denetimli Serbestlik Uzmanı ve personelle ile mülakat yapılmıştır.

Çalışmanın teorik çerçevesini damgalama teorisi oluşturmaktadır. Tannenbaum'un "kötülüğün dramatize edilmesi", Lemert'in "birincil ve ikincil sapma" kavramları, Becker'in "suç haline getirme" ve Braithwaite'in "birleştirici ve ayırıcı utandırma" kavramı tezin önemli kavramsal araçlarındandır.

Yükümlülerin özellikle iş arama sürecinde yaşadıkları damgalanma deneyimi onları suç davranışını tekrar etmeye yönlendirmektedir. Bu çalışmada ortaya çıkmıştır ki, yükümlülerin hemen hepsi suç davranışına verilen resmi tepki ve 'suçluluğun kişi için baskı statüye dönüşmesinden çok önce suçla ilgili olmayan nedenlerle damgalanmayı deneyimlemişlerdir.

Suçlu damgası yükümlülerin başka başka sebeplerle yaşamları boyunca ve hâlihazırda deneyimledikleri damgalanmanın bir uzantısı, şekil değiştirmiş hali niteliğindedir. Denetimli serbestlik sistemi ise tüm iyi niyetine rağmen uygulamadan kaynaklanan sorunları nedeniyle damgalanmayı arttırıcı daha da kötüsü suçu teşvik edici bir etki yapmaktadır.

Suçlu damgasının kişi için baskın statü haline gelmesinin izleri bu çalışmada sürülebilir. Kendini gerçekleştiren bir kehanete dönüşen suçlu damgası kişinin sosyal izolasyonunu arttırarak toplumsal hayata katılımını engellemekte kişiyi suçla karakterize olmuş bir sosyal çevreye hapsedmektedir. Kişi içerde tanıştığı kişilerin yanında kendini daha rahat hissetmekte böylelikle suç kariyerine hapsolmaktadır.

Yükümlülerin babaları ile olan ilişki tarzının neredeyse tüm görüşmelerde kendini tekrar etmesi oldukça ilginçtir. Yükümlülerin babaları ile olan ilişkilerinin onların suç davranışına yönelmesinde oldukça etkili olduğu söylenebilir. Suç davranışının ortaya çıkmasında bireyin babası ile ilişkisi suç davranışını tetikleyici bir rol oynarken, anne ise bu davranışın devamında etkili olmaktadır.

Denetimli serbestlik sistemi içinde iyileştirme faaliyetleri hedeflenenin çok gerisinde kalmakta sistem bu haliyle caydırıcılığı elinden alınmış bir infaz kurumu olmanın ötesinde gidememektedir. Yükümlülerin damgalanma deneyimlerinin suç tekrarına etkisi ve yükümlünün denetimli serbestlik sistemi ile ilişkisi çalışma boyunca tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Denetimli Serbestlik, Sembolik Etkileşim, Kötülüğün Dramatize Edilmesi, Birincil Sapma, İkincil Sapma, Suç Tekrarı, Criminalization

ABSTRACT

DAGDELEN, Gözde. *Repetition of Crime among Probationers in Ankara Province*, Doctoral Thesis, Ankara, 2017.

The objective of this study is to understand the association of the official (formal reaction) and social reaction (informal reaction) encountered by probationers processed under the supervision of Ankara Probation Directorate, the stigmatization experienced by the incumbents in terms of family, work and social life and their impact on repetitive criminal behavior. Furthermore, the structural problems of probation as an organization, the views of the staff regarding the system and incumbents have been addressed. Recommendations for a more efficient probation have been introduced as a result of discussion on the efficacy of probation improvement activities.

53 probationers including 4 women under Ankara Probation Directorate were interviewed face to face within the scope of the study. In addition, 17 Probation Experts in total comprised of 5 teachers, 5 sociologists, 5 social workers, 2 administration staff in Ankara Probation Directorate and Batı Probation Directorate have been interviewed.

The theoretical framework of the study is comprised of the stigmatization theory. Tannenbaum's "the dramatization of evil", Lemert's concepts of "primary and secondary deviation", Becker's "criminalization" and Braithwaite's "concept of integrative and disintegrative shaming" are important conceptual tools of the thesis.

The stigmatization encountered by the incumbents especially during the job seeking process steer them to the repetition of criminal behavior. This study has revealed that almost all of the incumbents had experienced stigmatization unrelated to their crimes long before they encountered official reaction to the criminal behavior and before the 'criminality' transformed into a constraining status for the incumbent.

The stigma of being a criminal is the transformed state, the extension of the stigmatization that the incumbents currently experience and have experienced throughout their lives for various reasons. Regardless of all the good intentions of the probation system, as a result of problems incurring from implementation, the system has an increasing impact on stigmatization and encourages crime which is worse.

The stigma of criminality becoming the dominant status of the individual can be traced in this study. The stamp of criminality is transformed into a self-fulfilling prophecy which increases the social isolation of the individual and prevents participation in social life and confines them to a social environment which is characterized with crime. The individual feels more comfortable with those he has met during incarceration and thus is confined to his criminal career.

It is interesting that the manner in which the incumbents relate to their fathers is repeated in almost all the interviews. It can be asserted that the association of the incumbents with their fathers has been very influential in their tendency towards criminal behavior. The individual's relationship with the father plays a triggering role in the emergence of criminal behavior while the mother is influential in the continuation of this behavior.

The improvement activities within the probation system fall far behind the target, in its present state the system cannot go beyond being an executive institution which has been relieved of any deterrence. The experiences related to the stigmatization of the incumbents in terms of crime repetition and their relationship with the probation system has been discussed throughout the study.

Key Words

Probation, Symbolic Interaction, Dramatization of Evil, Primary Deviation, Secondary Deviation, Crime Repetition, Criminalization

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiii
TABLolar DİZİNİ	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	10
1.1. Araştırmanın Konusu	10
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	11
1.3.1.Araştırma Problem Cümleleri.....	12
1.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme	14
1.3.3. Araştırmanın Veri Analizi	16
2. MÜKERRER SUÇLULUK VE DAMGALAMA KURAMI	18
2.1. Mükerrer Suçluluk	18
2.2.Damgalama Yaklaşımının Temelleri: Sembolik Etkileşimcilik.....	20
2.3. Suçlulukta ve Mükerrer Suçlulukta Damgalama Yaklaşımının Önemi....	33
2.3.1.Frank Tannenbaum: Kötülüğün Dramatize Edilmesi.....	40
2.3.2. Howard Becker: Öteki.....	41
2.3.3.Edwin Mc Charty Lemert: Birincil Sapma, İkincil Sapma	44

2.3.4. John Braithwaite: Ayrıştırıcı Utandırma, Birleştirici Utandırma.....	45
3. DENETİMLİ SERBESTLİK.....	49
3.1. Denetimli Serbestliğe Tarihsel Bakış.....	52
3.2. Denetimli Serbestliğin Yapısı ve Uygulamaları ve Teorik Temelleri	55
3.3. Denetimli Serbestlik ile İlgili İstatistikî Bilgiler	59
4. DENETİMLİ SERBESTLİK UZMANLARI VE YÜKÜMLÜLERİ İLE İLGİLİ ANKARA'DA BİR SAHA ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUM.....	70
4.1. Denetimli Serbestlik Uzmanlarına İlişkin Bulgular ve Araştırmaya Katılan Uzmanların Özellikleri	70
4.1.1. Denetimli Serbestlik Uzmanının Sistemi Değerlendirişi	70
4.1.2. Denetimli Serbestlik Uzmanının Yükümlüyü Değerlendirişi ve Yükümlü ile Arasındaki Güç Mücadelesi	108
4.1.3. Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmanın Aile, Özel ve Günlük Yaşamlarına Etkisi.....	125
4.2. DENETİMLİ SERBESTLİK YÜKÜMLÜLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE ARAŞTIRMAYA KATILAN YÜKÜMLÜLERİN ÖZELLİKLERİ	126
4.2.1. Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne Gelmek.....	137
4.2.2. Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmak.....	140
4.2.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Müdavimleri	158
4.2.4. Denetimli Serbestliğe Madde Bağımlılığı Nedeniyle Gelen Yükümlüler	160
4.2.5. Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri ve Yükümlülerin Tutumu.....	163
4.2.6. Adli Süreç ve Sonrasında Yükümlü Ailesinin, Akrabaların Tutumu ve Değişen Sosyal Yaşam.....	168
4.2.7. Adli Süreç Sonrası Arkadaş Çevresi ve Mahalleli ile İlişki	181
4.2.8. Damgalanma ve Suç Tekrarı	183
4.2.9. Denetimli Serbestlik ve Aile Danışmanlığı	199

4.2.10. Cezaevi Deneyimi: “Canlı Cehennem”	200
4.2.11. Adli Para Cezası ve Kamu Hizmeti	215
4.2.12. Denetimli Serbestliğe Dinsel Alternatifler	215
4.2.13. Yükümlülerin Suç Algısı Üzerine.....	216
4.2.14. Suç Davranışına Yönelme ve Suçtan Uzaklaşma Üzerine	220
4.3. Denetimli Serbestliğin Problem Alanları	239
4.3.1. Denetimli Serbestliğin Fiziki Şartlardan Kaynaklanan Sorunları	239
4.3.2. Denetimli Serbestliğin Personelden ve Sistemin Kendisinden Kaynaklanan Yapısal Sorunları	246
4.3.3. Denetimli Serbestliğin Mevzuattan Kaynaklanan Sorunları ve Mevzuatın Tanıdığı İmkânlar	250
5. GENEL DEĞERLENDİRME	254
KAYNAKÇA	274
EK 1. YÜKÜMLÜ GÖRÜŞME SORULARI	284
EK 2. PERSONEL GÖRÜŞME FORMU.....	290
EK 3. CEZA TEVKİF EVLERİNDEN GELEN İSTATİSTİK TALEP DİLEKÇESİ CEVABI	294
EK 4. ORJİNALLİK RAPORU	295
EK 5. ETİK KURUL İZİNİ	296

KISALTMALAR

AB:	Adalet Bakanlığı
ARDEF	: Araştırma Değerlendirme Formu
Bkz.	: Bakınız
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CİK	: Ceza İnfaz Kurumu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CTE	: Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
DS	: Denetimli Serbestlik
DSU	: Denetimli Serbestlik Uzmanı
DSYHSDB	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı
DSYMŞM	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğü
DSYMKKK	: Denetimli Serbestlik ve Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu
DSYMKKY	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurullar Yönetmeliği
KK	: Koruma Kurulu
md.	: Madde
s.	: Sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi

vd. : Ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 2015 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	60
Tablo 2. 2016 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	61
Tablo 3. 2017 Yılı İlk 6 Ayında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	62
Tablo 4. TCK 191 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	63
Tablo 5. CMK 109 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	65
Tablo 6. CGTİHK 108 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı.....	66
Tablo 7. CMK 231 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	68
Tablo 8. Yükümlülerin Cinsiyet Dağılımı	127
Tablo 9. Yükümlülerin Yaş Gruplarının Dağılımı	128
Tablo 10. Yükümlülerin Eğitim Durumu Dağılımı	128
Tablo 11. Yükümlülerin Medeni Durumlarının Dağılımı.....	129
Tablo 12. Yükümlülerin Göç Durumu	129
Tablo 13. Yükümlülerin Çocuk İşçiliği Geçmişi	130
Tablo 14. Yükümlülerin Suç Tekrar Durumu	131
Tablo 15. Yükümlülerin En Son Hüküm Aldığı Suç Dağılımı.....	132
Tablo 16. Katılımcıların İşlediği Suç Türleri.....	132
Tablo 17. Diğer Kategorisi İçerisinde Değerlendirilen Suç Türleri.....	133
Tablo 18. Uyuşturucu Kullanan Yükümlülerin Kullandıkları Uyuşturucu Türlerinin Dağılımı	134
Tablo 19. Yükümlülerin Ailesinde Suç Öyküsü Olma Durumu	135
Tablo 20. Ailesinde Suç Öyküsü Olan Yükümlülerin Suç Tekrar Durumu.....	135
Tablo 21. Yükümlülerin Suç Tekrar Sayısı ile Risk Durumu Karşılaştırması...	136
Tablo 22. Yükümlülerin En Son Hüküm Aldığı Suç Türü ve Risk Durumu	136
Tablo 23. Yükümlülerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu.....	136

Tablo 24. Ailesinde Şiddete Maruz Kalan Yükümlülerin Karşılaştığı Şiddet Türleri	137
Tablo 25. Ailesinde Suç Öyküsü Olan Yükümlülerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu	137

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 2015 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	60
Şekil 2. 2016 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	61
Şekil 3. 2017 Yılı İlk 6 Ayında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı	62
Şekil 4. TCK 191 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	64
Şekil 5. CMK 109 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	66
Şekil 6. CGTİHK 108 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı.....	67
Şekil 7. CMK 231 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı	69
Şekil 8. Göç Eden Yükümlülerin Ankara'ya Geldiği Bölgeler	130
Şekil 9. Yükümlülerin Gruplandırılmış Meslek Dağılımı	131
Şekil 10. Katılımcıların İşlediği Suç Türleri.....	133

GİRİŞ

Ceza adalet sistemi içinde hem infaz hem de iyileştirme kurumu olan denetimli serbestliğin ortaya çıkış nedenleri, toplumların cezadan ne bekledikleri ve cezanın amacı nedir sorusuna verdikleri yanıtlarla yakından ilgilidir. Cezaların verilmiş amacı toplumların uygarlık düzeyine göre değişim göstermektedir. 18. yy öncesinde, henüz suç fikrinin sekülerleşmediği dönemde; 'suç' fiili, ilahi güçleri kızdıracığı ya da günah olduğu için sakıncalı bulunmakta ve bu nedenle cezai uygulamalara yönelimler görülmekteydi. Tabuları ihlal edenlerin toplum tarafından cezalandırılması yolu ile ilahların öfkesinin yatışacağı ve tüm topluluğun kıtlık, sel gibi felaketlerden korunacağı düşünülmekteydi. 18. yy'ın başlangıcından itibaren, suç olgusuna yaklaşımın seküler bir nitelik kazanması ile birlikte suç davranışına yönelen kişinin eylemi, onun toplumla ilişkisinde yaşadığı bazı sorunların neticesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Reckless,1995:20-25).

Suç olgusuna bakıştaki bu farklılık cezaların niteliğinin de değişmesine neden olmuştur. Suç olgusuna dini bir çerçeveden bakıldığı dönemde bedene yönelik cezalar söz konusu iken, daha sonra hürriyeti kısıtlayıcı cezalar, güvenlik tedbirleri ve adli para cezaları uygulanmıştır. Çağdaş ceza adalet sisteminde cezanın amacı ıslah olarak ortaya çıkmaktadır. Cezaların seçimi ve uygulanması, toplumların kültürel özelliklerinden bağımsız düşünülemez (Sokullu&Akıncı:1996:673).

Cezanın amacı konusunda iki temel teorinin varlığından söz edilebilir. Bunlar Mutlak Ceza Teorileri ve Nispi Ceza Teorileri olarak ortaya çıkmaktadır. Mutlak Ceza Teorisi'ne göre; cezanın kendisi amaçtır. Ceza, suç olarak değerlendirilen eylemin karşılığında kişiden alınan bir intikamdır. Burada cezanın geçmişe odaklı olduğu söylenebilir.(Dönmezer,1984:559). Nispi teoriler, mutlak ceza teorilerinin karşıtı olarak değerlendirilmektedir. Burada bir keyfiyet ya da intikam anlayışı

yoktur. Cezalandırma ile kişiyi caydırmak hedeflenmektedir (Artuk&Gökçen&Yenidünya, 2007:826).

18. yy'ın ortalarında etkili olan Klasik Okul'a göre, suç davranışına yönelen kişi, bu davranışını rasyonel bir karar verme sürecinin ardından gerçekleştirmektedir. Kişinin, suçtan kazanacakları ile ceza neticesinde kaybedeceklerini kıyaslayarak eylemini gerçekleştirme kararı aldığı düşünüldüğünden ceza yoluyla kişinin suçtan kazançlı çıkmasının engellenmesi hedeflenmekteydi. 19. yy'ın sonlarında, Pozitivist Okul'un etkisi ile suç davranışına yönelen kişinin fiziki özelliklerinin yanı sıra psikososyal nitelikleri de suçun nedenleri analiz edilirken göz önüne alınmaya başlandı. Bu çerçevede özgür irade kavramı sorgulanmaya başlanmış ve suç davranışına yönelen kişinin rasyonel hesaplamalar sonucu eylemini gerçekleştirdiği düşüncesinden uzaklaşarak, söz konusu kişinin rehberlik ve tedaviye ihtiyaç duyduğu üzerinde durulmaya başlanmıştır (Demirtaş,2001:316).

20. yy'ın başlarında hürriyeti bağlayıcı cezaların suç davranışına yönelen bireyler üzerinde umulan caydırıcı etkiyi yapmadığı anlaşılmıştır. Bu amaçla ceza adalet sistemi içinde farklı arayışlara yönelindiğinden bahsetmek mümkündür. Suça bakıştaki değişim suç ile mücadelede seçilen yöntemleri de etkilemiştir. Hürriyeti bağlayıcı cezalar devam etmekle birlikte suç davranışına yönelen bireylerin söz konusu eylemlerinin altında sosyal psikolojik sebepler olduğu göz önüne alınarak iyileştirme ve topluma kazandırmaya öncelik veren uygulamalara ağırlık kazanmıştır. Dünyada denetimli serbestlik uygulamalarının yoğunlaşması bu anlayış ile ilişkilidir. Denetimli serbestliğin kökenleri yüzyıllar öncesine dayanmakla birlikte modern uygulamaları, 19. yy'dan sonra başlamaktadır. Modern dönem öncesi uygulamaların dini duygularla temellendirildiği ifade edilmektedir. Buna göre denetimli serbestlik suç davranışına yönelen kişilerin içindeki iyilik özüne olan inançtan güç almaktadır (Whitehead & Statham; 2006: 281).

Denetimli serbestliğin ilk örneklerinin Birleşik Devletlerde 1841 yılında ortaya çıktığı ifade edilmektedir. John Augustus isimli bir ayakkabı boyacısının, alkolizm sorunu yaşayan kişilerin kendilerine verilen para cezasını ödeyemedikleri için

cezaevine girmelerini engellemek amacı ile yaptıkları, denetimli serbestliğin ilk örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Waller,2003:46).

Augustus suç davranışı gösteren kişiler ile ilgili olarak yürüttüğü faaliyetler için hiçbir zaman denetimli serbestlik adını kullanmamıştır. Uygulamasına kefil olmak ismini vermiştir (Panzarella, 2002:96).

Augustus, “John Augustus’un Kefil Olduğu Kişilerin Raporu” isimli bir doküman bırakmış burada adli süreç yaşayan kişilerin davranış değişikliği göstermelerini sağlamak için yaptığı rehberlik faaliyetlerini anlatmıştır (Lindler, 2006).

Aynı şekilde İngiltere’de de denetimli serbestlik bireysel girişimlerle başlamıştır denilebilir. Kilise gönüllülerinin faaliyetleri ile başlayan denetimli serbestlik, 1907 yılında yapılan yasal düzenleme ile kurumsallaşmıştır (Rynor ve arkadaşları, 1996:97).

Denetimli serbestlik ile ilgili süreç, 1841 yılında John Augustus ile başlamış, 1878 yılında Massachusetta’te denetimli serbestliğin ilk kez çocuklar için olmak üzere kurumsallaşması ve bu konu ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması ile devam etmiştir. 1954 yılına gelindiğinde Amerika’da tüm eyaletlerde denetimli serbestlik ceza adalet sistemi içinde resmi bir kurum olarak faaliyet göstermeye başlamıştır (Scoobey, 2006:78).

Türkiye Cumhuriyeti’nin denetimli serbestlik ile tanışması 22 Ocak 1965 tarihinde Avrupa Konseyi’nin tavsiye kararı ile olmuştur. Bu karardan sonra mevcut yasalar içinde denetimli serbestlik uygulamalarına imkân verecek düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra, İngiliz Denetimli Serbestlik Sistemi model alınarak oluşturulan Türk Denetimli Serbestlik Sistemi 2005 yılında kendine ait bir mevzuat ve Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı bir Daire Başkanlığı’nın oluşturulması ile kurumsallaşmıştır.

Denetimli serbestliğin ülkeden ülkeye değişen uygulama pratikleri olmasına karşın Temel olarak denetimli serbestliği, suç davranışı gösteren kişiyi kapalı infaz kurumunun zararlı etkilerinden koruyarak toplum içinde rehabilitasyonunu

öngören, denetim ve gözetimini içeren uygulamalar bütünü olarak tarif etmek mümkündür. Denetimli serbestlik sistemi suç davranışında bulunmuş kişileri suçtan caydırmak ve suç tekrarını önlemek gibi beraberinde büyük bir sorumluluk getiren bir misyonu da taşımaktadır.

Denetimli serbestliğin başarısını belirleyen pek çok faktör olduğundan söz edilebilir. Sınıfsal konum, yaş, madde kullanım süresi, kişinin suç geçmişi, gibi faktörler denetimli serbestliğin başarı oranı etkilemektedir (Mancini, 2006: 15).

1970'lere kadar denetimli serbestlikten beklenen suç davranışına yönelen kişilerin iyileştirilmesi ve cezalarının toplum içinde infaz edilmesi olarak ortaya çıkmaktadır (Ellsworth,1990:12).

1970'den sonra denetimli serbestlik içinde üçüncü bir yönelimin varlığından söz edilmektedir. Denetimli serbestlik içinde bu yönelim 'Kontrol Modeli' olarak adlandırılmaktadır. 'Rehabilitasyon Modeli'nde suç davranışı gösteren kişinin sosyoekonomik problemlerine odaklanılırken, 'Kontrol Modeli'nde kişinin tekrar suç davranışına yönelmemesi için davranışlarının, yaşantısının kontrol altında tutulması esastır. 'Rehabilitasyon Modeli' aynı zamanda 'Aracı Kurum Modeli' olarak da adlandırılmaktadır. Bu modele göre denetim ve gözetim altında bulundurulmuş kişinin ihtiyaçları tespit edilerek, bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet alması uygun görülen kurumlarla ilişkilendirilmesi konusunda aracılık görevi üstlenilmektedir (Sludder&Reddington,1993:120).

1990'lardan itibaren ceza adalet sistemi içinde "yeni penoloji"¹ denilen bir akım ortaya çıkmıştır. "Yeni penoloji" anlayışı ile ceza adalet sistemi içinde odağın suç davranışı gösteren kişilerden kaydırılarak, risk yönetimine yoğunlaşıldığı ifade

¹ Penoloji kelime olarak Yunanca "ponie" ve "logos" kelimelerinden türetilmiştir. "Poine" cezalandırmak anlamına gelmekte iken, "logos" bilim olarak tanımlanmaktadır. Penoloji, kelime anlamı itibarıyla, cezalandırma bilimi olarak tanımlanmaktadır. (<http://kriminalolojipenoloji.blogspot.com.tr/2014/05/penoloji-kutuphanesi.html>, Erişim Tarihi: 07.08.2017)

edilmektedir. Söz konusu odak kayması beraberinde yeni kriminal süreçleri de getirmiştir. Bu yeni süreç, hapsedmeyi olduğu kadar denetim ve gözetim altında tutmayla ilgili kaygıları da kapsamaktadır. Buna göre, yeni penoloji anlayışı ile kişilerin cezalandırılması amacı temel olarak terk edilmemekle birlikte asıl amaç suç işlemeye eğilimli kişi ve grupların taşıdıkları risklerin yönetilmesidir. Ceza adalet sistemi içinde “yeni penoloji” olarak adlandırılan bu dönüşüm bazı değişimleri de beraberinde getirmiştir. İlk olarak, söylemsel bir değişimden söz etmek mümkündür. Ceza adalet sistemi içinde kurumların amaçları belirlenirken kullanılan söylemsel dizinde; suç davranışına yönelen kişiler ile ilgili olarak, önceleri klinik teşhis ve cezalandırıcılık öne çıkarken söz konusu yaklaşımın etkisi ile kişinin suç davranışında bulunma ile ilgili taşıdığı risk ve muhtemel eylemleri üzerine yoğunlaşan bir dil kullanılmaya başlanmıştır. İkinci olarak, sistemin amaçları ile ilgili olarak yaşanan bir değişimden söz etmek mümkündür. Sistemin iç işleyişinin etkin kontrolü oldukça önemsenmektedir. Bunun daha önceleri olmadığını söylemek doğru olmayacaktır ancak burada kastedilen bu durumun daha sistematik bir hal aldığı ve suç davranışına yönelen kişinin rehabilitasyonu amacının önüne geçtiğidir. Suç tekrarını önlemek gibi amaçlar tamamen yok olmasa da sistem içinde yapılan tüm sosyal göndermeler zayıflamış ve etkinliği azaltılmıştır. “Yeni penoloji” anlayışına göre suç davranışına yönelen kişinin eyleminin sosyal nedenleri, rehabilitasyonu bir öncelik değildir, bunun yerine artık risklerin yönetilmesi önemsenmektedir (Feeley&Simon,1992).

Bu tartışmalar ışığında bakıldığında Türkiye’deki Denetimli Serbestlik Sistemi’nin hangi modele yakın olduğu oldukça tartışmalı bir konu olarak gözükmektedir. Bu araştırma neticesinde söylenebilir ki, Türkiye’deki denetimli serbestlik sistemi söylemsel düzeyde “Rehabilitasyon Modeli” içinde kendini tanımlamakla birlikte, pratikte infaz ağırlıklı olarak faaliyet göstermektedir.

Bu çalışmada, denetimli serbestlik yükümlülerinin sistemi nasıl deneyimledikleri, sistem içinde kendilerini nasıl konumlandıkları, denetimli serbestliği nasıl algıladıkları, damgalanmayı önlemeyi ve bu yolla suç tekrarını azaltmayı

hedeflediğini ifade eden bir sistem içinde ne tür damgalanma deneyimleri yaşadıkları, kendilerini suç tekrarına götüren süreci nasıl değerlendirdikleri anlaşılmaya çalışılmış ve sistemin kullanıcıları olarak elde ettikleri fayda üzerinde durulmuştur. Ayrıca sistemin personelden ve kurumsal yapısından kaynaklanan sorunlarına odaklanılmış, personelin sistemi değerlendirişi, yükümlüye bakış açısı, denetimli serbestlik uzmanı olarak sistem içinde yer almanın ne anlama geldiği, ne tür deneyimleri beraberinde getirdiğine odaklanılmasının yanı sıra yükümlünün sisteme ve personele yaklaşımı da anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla hem yükümlüler hem de personelle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşme soruları ekler bölümünde sunulmuştur.

Konu seçiminde birçok faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, lisans eğitimim sırasında, öğrencilik dönemimde yaptığım yarı zamanlı çalışma girişimim neticesinde tanık olduğum bazı olaylardır. Lisans eğitimim sırasında harçlık çıkarmak ve hayat deneyimi elde etmek amacı ile hafta sonları büyük bir zincir markette kasiyer olarak çalışmaya başladım. Yeni işe başlamış bir kasiyer olarak her hafta marketin başka bir şubesinde çalışmak üzere yönlendirildim. Başlarda rahatsız olduğum bu uygulamanın bana ne kadar önemli bir gözlem imkânı sunduğundan habersizdim.

Bu süreçte marketin zengin semtlerdeki şubelerinde hırsızlık olaylarının, aynı marketin orta sınıf semtlerindeki şubelerine kıyasla daha fazla olduğunu gördüm. Zengin semtteki maket şubesinde, içki çalan bir müşterinin yakalandıktan sonra “sizi denemek için aldım, bakalım güvenliğiniz çalışıyor mu kontrol etmek istedim.” cevabı muteber bulunup polis çağırılmazken, orta sınıf bir semt olarak değerlendirilebilecek başka bir semtteki market şubesinde gerçekleşen kozmetik hırsızlığı için hiçbir tereddüt gösterilmeden polis çağırılmıştır. Zanlının polis eşliğinde marketten çıkarılması sırasında diğer kasiyerlerin zanlının fiziksel saldırıda bulunabileceği ihtimalini ifade ederek kapıdan uzaklaşmaları ise, kötü bir davranışın kişinin tüm karakterine genellenmesi ve kişiden kaçınıldığının abartılı bir vücut dili ile kendisine fark ettirilmesi yolu ile kişinin damgalandığının hissettirilmesi durumuna bir örnek teşkil ettiği düşünülebilir. Aynı marketin üst

orta sınıf bir semtteki şubesinde görev yatığım sırada ise, çocukların çorap çaldığını fark etmeme rağmen bu duruma sessiz kaldığımı hatırlamaktayım. Ayrıca, her mesai bitişinde marketin güvenlik görevlisi tarafından tüm kasiyerlerin ve diğer market personelinin çantalarının aranarak market dışına çıkartılması, potansiyel hırsız muamelesi görmenin hissettirdiklerini de deneyimlememe neden olmuştur. Tüm bunlar bana suçun tanımının cinsiyet, yaş ve sınıfsal konuma göre değişkenlik gösterdiğini düşündürmüştü. Bu olayların ışığında failin kimliğinden bağımsız bir suç tanımının yapılmadığını söylemek mümkündür.

Lisans dönemi yarı zamanlı çalışma deneyimlerimin düşündürdüklerinin yanı sıra suç korkusundan da muzdarip olduğumu fark etmem ve çözümün bir parçası olarak bu korkumun bir nebze de olsa üstesinden gelebileceğimi düşünmem bana ceza adalet sistemi ile bağlantılı bir tez çalışması içinde olma konusunda motivasyon kaynağı olmuştur.

Yüksek lisans eğitimim sırasında denetimli serbestlik ile ilgili bir projede yer almış olmak, yüksek lisans döneminden itibaren sistem ile ilgili bir fikir sahibi olmamı sağlamıştır. Bunun dışında Erasmus Öğrenci Değişim Programı kapsamında Slovenya'daki University of Ljubljana'da bir dönem boyunca öğrenci olarak bulunduğum sırada "*Practical Learning*" dersi kapsamında küçük suçlara karışmış, risk altında görülen ergenlerin okul sonrası boş vakitlerini kontrol etmek amacı ile kurulmuş bir merkezde staj yaptım. Henüz suç döngüsüne girmemiş ama bu yönde güçlü eğilimleri olan çocuklarla etkileşime girme imkânım oldu. Aile öykülerine vakıf olmak suçun nedenleri ile ilgili düşünmeme vesile oldu. Bunun ek olarak; Erasmus Personel Değişimi kapsamında Slovenya'ya 10 günlük bir çalışma ziyareti yapma fırsatım oldu. Bu kapsamda Slovenya Adalet Bakanlığı'nın Denetimli Serbestlik Sistemleri'ni Avrupa Birliği'ne uyumlulaştırma süreçlerine kısa bir süre de olsa tanıklık ettim. Son bir yıldır ise, Toronto'da '*Correctional Servis*'te öğrenci/stajyer olarak bulunmaktayım. Şartlı tahliye memurlarının asistanlığını yaptığım bu süreçte farklı bir denetimli serbestlik sistemini yakından tanıma imkânı bulmuş oldum.

Tüm bu yaşam olayları ve deneyimler, ceza adalet sistemi içinde bir kurum olan denetimli serbestliğe odaklanılmasında önemli roller oynamıştır.

Denetimli serbestlikle ilgili bir çalışma yapılmasına karar verilmesinin ardından Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'ne giderek Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'ndaki idari personel ile görüşmeler yapılmış, kurumun çözmek istediği sorunlar, merak ettiği konular hakkında bilgi alınmıştır. Denetimli serbestlik sistemi içinde uygulanan iyileştirme faaliyetlerin etkinliği hakkında kaygılarını aktaran idari personel, suç tekrarının yoğunluğundan bahsetmiş, bunun nedenlerinin ve çözüm yollarının anlaşılmasının sistemin iyileştirilmesi açısından oldukça yararlı olacağı bilgisini aktarmışlardır. Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde suç tekrarını konu alan bir araştırma tasarlamadan önce Rize Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde bir pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu pilot çalışma sırasında yükümlüler, tekrarlı suç davranışlarının nedenleri ve suç öyküleri üzerine konuşurlarken sürekli olarak yaşadıkları damgalanma deneyimlerine atıfta bulunmuşlardır. Pilot çalışmanın çıktılarına dayanarak, Ankara'da gerçekleştirilen çalışmada, denetimli serbestlikte suç tekrarı üzerine çalışırken yükümlülerin damgalanma deneyimlerine odaklanılmıştır.

Denetimli serbestlik sistemine dâhil olan kişiler, bazı yükümlülükleri yerine getirmek durumunda olduklarından sistemin kullanıcıları olan söz konusu kişilere yükümlü denmektedir.

Ceza adalet sistemi içinde bir kurum olan denetimli serbestlik sistemini, yükümlülerini ve personelini konu alan bu çalışma araştırma görevlisi olarak bulunduğum Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nin Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'nce desteklenmektedir.

Tez beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmanın kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, yöntemi ve veri toplama tekniği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, mükerrer suçluluk kavramına, veri analizinde kullanılan damgalama kuramına ve damgalama yaklaşımının temellerini oluşturan sembolik etkileşimcilik yaklaşımına yer

verilmiştir. Üçüncü bölümde, denetimli serbestliğin tarihine, ceza adalet sistemindeki yerine, Türkiye'deki denetimli serbestlik uygulamalarına ve denetimli serbestliğin teorik temellerinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölüm, denetimli serbestlik uzmanları ve yükümlüler ile ilgili bulgular ve bulguların yorumlanmasından oluşmaktadır. Veriler üç grupta toplanmıştır. Personele ilişkin bulgular, denetimli serbestliğin problem alanları ve yükümlülere ilişkin bulgular olmak üzere verilerin analizi üç grupta gerçekleşmiştir. Beşinci bölümde genel bir değerlendirme yapılarak tez çalışması sonuçlandırılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada, ceza adalet sistemi içinde bir kurum olan denetimli serbestlik sistemi yükümlülerinin yaşadıkları damgalanma deneyimleri ve onları suç tekrarına götüren süreç anlaşılmaya çalışılmıştır. Denetimli serbestlik yükümlülerinin yanı sıra denetimli serbestlik personeli de araştırmanın katılımcı grupları arasındadır. Personel ile yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde denetimli serbestlik sistemini, sistem içinde kendi konumlarını ve sistemin kullanıcısı olan yükümlüleri nasıl değerlendirdiklerine odaklanılmıştır.

Denetimli serbestliğe neden ihtiyaç duyulduğu cezadan beklentinin ne olduğu ile yakından ilişkilidir. Toplumların cezadan beklentilerinin zaman içinde değişmesi denetimli serbestlik gibi kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 20. yy'a gelindiğinde hürriyeti bağlayıcı cezaların suç davranışı gösteren kişilerde olumlu yönde bir değişime yol açmadığı bilakis bu kişilerin cezaevi denetimi sonrasında suç işleme kapasite ve becerilerini geliştirdikleri görülmüştür. Bu amaçla denetimli serbestlik gibi kişilerin rehabilitasyonunu ve toplumla bütünleşmesini önemseyen ceza adalet sistemi içinde farklı arayışlar ortaya çıkmıştır. Denetimli serbestlik sadece bir infaz kurumu değildir; içeriğinde denetleme, rehberlik, yardım unsurlarını da barındırmaktadır. Denetimli serbestliğin ceza adalet sistemine pek çok katkısı olmaktadır. İlk olarak denetimli serbestlik aracılığı ile yaptırımları bireyselleştirmenin imkânı oluşmaktadır. Suç davranışı, kişinin içinde bulunduğu sosyal bağlam ve kişisel özellikleri içinde analiz edilmekte ve bu durum cezanın bireyselleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Denetimli serbestlikte kişi kapalı infaz kurumuna alınmadığı ve sosyal ortamından koparılmadığı için hapis cezasına nazaran daha insani bir uygulamadır. Denetimli serbestliğin kişiyi cezaevi deneyimi yaşamamanın damgalayıcı etkisinden koruyacağı ve topluma uyum sağlama sürecinde önemli katkılar yapacağı düşünülmektedir. (Whitehead&Statham:2006;280)

Denetimli serbestliğin suç tekrarının en önemli nedenlerinden biri olan damgalanmayı azaltacağı düşünülmektedir. Denetimli serbestlik cezaevinin kişiyi örseleyici etkilerinin önüne geçerken yükümlülerin denetimli serbestlik sistemine özgü başka damgalanma deneyimleri yaşamasına neden olmaktadır. Bu araştırma kapsamında denetimli serbestlik yükümlülerinin damgalanma deneyimlere odaklanılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada denetimli serbestlik yükümlülerini suç tekrarına götüren sürecin anlaşılması amaçlanmıştır. Denetimli serbestlik damgalanmayı azaltacağı ve bu sayede suç tekrarı önleyeceği düşünülen bir sistemken işleyişteki aksaklıktan dolayı öngörülen amacını istendiği ölçüde gerçekleştirememektedir. Denetimli serbestlik kendine özgü damgalanma deneyimlerine neden olurken, sistem kendi içinde infaz ve iyileştirme çalışmaları dengesini kurmakta zorlanmaktadır. Bu çalışma, damgalanmayı azaltacağı ve suç tekrarını önleyeceği düşünülen bu sistemin kendine özgü başka damgalanma deneyimlerini beraberinde getirdiği ve yol açtığı cezasızlık algısı nedeniyle bir anlamda suçu teşvik ettiğine de dikkatleri çekecektir. Söz konusu durum tüm yönleri ile anlaşılıp sistemin kendisinden beklenen faydayı verebilmesi için ihtiyaç duyduğu değişimin yönü ile ilgili bir tartışmayı başlatabilmek mümkün olacaktır. Bu çalışma ile sistemin başta belirlediği suç tekrarını önlemek, yükümlüler için infaz olduğu kadar iyileştirme faaliyetlerini de gerçekleştirmek gibi sistemin kendi için belirlediği hedeflerine bir adım daha yaklaşabilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Ceza adalet sistemi içinde tartışmalı bir konu olan denetimli serbestliğin Türkiye’de pratikte nasıl uygulandığı anlaşılacak istenmiştir. Çalışma kapsamında denetimli serbestliğin kökenlerinden başlayarak sistem hakkında bilgiler paylaşılmıştır. İstatistikî bilgilerden ve mevzuat taramalarından yararlanılmasının yanı sıra denetimli serbestlik personeli ve denetimli serbestlik yükümlüleri olmak üzere iki farklı kaynaktan veri toplanmıştır. Böylelikle sistemin değerlendirilişi ile ilgili hem

uygulayıcıların hem de sistemin kullanıcıların bakış açısı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Denetimli serbestlik ile ilgili yazılan tezlerin genel olarak kamu yönetimi, hukuk alanları içinden yazıldığı görülmektedir. Psikoloji tezleri madde kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik yükümlüsü olan kişilerin uyum sorunları ve sosyal desteği gibi konulara odaklanırken, sosyal hizmet alanı içinden yazılan tezlerin ise denetimli serbestlik uzmanlarının iş doyumu ve çocuk denetimli serbestlik yükümlüleri hakkında olduğu görülmektedir. Bu çalışma hem odaklandığı konu hem de çalışma için seçilen yöntem açısından şimdiye kadar yapılmış olan tezlerden farklılık göstermektedir. Şimdiye kadar bu alanda yapılan çalışmalarda kullanılmış olan anket yönteminden farklı olarak bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme kullanılmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

1.3.1. Araştırma Problem Cümleleri

Bu çalışmada Ankara Denetimli serbestlik müdürlüğüne bağlı olarak işlemleri yürütülen denetimli serbestlik yükümlülerinin suç davranışı nedeniyle karşılaştığı resmi (*formal reaction*) ve sosyal tepkiler (*informal reaciton*), yükümlünün aile, iş ve sosyal hayatında yaşadığı damgalanma deneyimleri ve bu denetimlerin tekrarlı suç davranışına etkisi anlaşılmak istenmektedir. Buna ek olarak, denetimli serbestliğin bir kurum olarak yapısal sorunları, personelin sisteme ve yükümlüye bakış açısı ve sistemin personelden kaynaklanan sorunları üzerinde durulmuştur. Denetimli serbestliğin iyileştirme çalışmalarının etkinliği tartışılarak daha etkili bir denetimli serbestlik için öneriler getirilmiştir.

Bu bağlamda;

1. Denetimli serbestlik yükümlülerinde suç tekrarının nedeni nedir?

2. Denetimli serbestlik yükümlüsü olmak ne demektir? (Denetimli serbestlik yükümlüsü olmak nasıl bir deneyimdir.)
3. Yükümlüler adli süreç sonrası sosyal hayatlarında bir değişim yaşamışlar mıdır? Eğer yaşamışlarsa bu değişim hayatlarını nasıl etkilemiştir?
4. Yükümlü denetimli serbestlik sisteminin kendisine sunduğu iyileştirme faaliyetlerinden ne ölçüde fayda sağlamaktadır? / Yükümlüler sistem içindeki iyileştirme faaliyetlerini nasıl değerlendirmektedirler?
5. Denetimli serbestliğin pratikteki işleyişine bakıldığında bir infaz kurumu mu yoksa bir rehberlik merkezi olarak mı değerlendirilmelidir. Söz konusu iki hizmet alanının dengesi nasıl sağlanmıştır? Söz konusu dengenin yükümlüye etkisi nedir?
6. DS sisteminin güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?
7. Adli süreç yükümlünün aile hayatını ne yönde etkilemiştir?
8. Adli süreç yükümlünün iş hayatını ne yönde etkilemiştir?
9. Adli süreç yükümlünün kendisine bakış açısını ne yönde etkilemiştir?
10. Cezaevine girmiş olmanın anlamı nedir? (Cezaevindeki ve sonrasındaki deneyimleri nelerdir)
11. DS personeli sistemi ve sistem içindeki insan kaynağının niteliğini sistemin içinden biri olarak genel anlamda nasıl değerlendirmektedir.
12. Denetimli serbestliğin suç tekrarını azaltmada etkinliği nedir?
13. Ne tür düzenlemeler denetimli serbestliğin suç tekrarını azaltma amacına yaklaştırabilir?
14. DS sistemi içinde personel olarak yer almak nasıl bir deneyimdir.
15. DS personeli olmanın aile ve sosyal hayatlarına etkisi nedir?
16. DS personelinin iş doyumunu etkileyen faktörler nelerdir.
17. Suç tekrarının nedeni ile ilgili yükümlünün değerlendirmeleri ne yöndedir
18. Suç tekrarı ile ilgili personelin değerlendirmeleri ne yöndedir?
19. DS personelinin yükümlüye bakış açısı nedir?
20. DS'nin toplumun adalet duygusuna etkisini DS personeli nasıl değerlendirmektedir.

21. DS personeli olarak çalışan fakat farklı meslek gruplarından gelen kişilerin aynı iş tanımı ve aynı unvan altında çalışmalarının sistemin etkinliğine etkisi nedir?

1.3.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme

Bu çalışma kapsamında 16.11.2015 – 05.01.2016 tarihleri arasında Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve Ankara Batı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 17 personel ve 53 yükümlü ile yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Görüşme yapılan denetimli serbestlik uzmanlarının 5'i öğretmen, 5'i sosyolog, 5'i sosyal çalışmacı olup 2'si de idari personeldir. 53 yükümlünün 4'ü kadın, 49'u erkektir. Görüşmeler 45 dakika ile 1,5 saat olmak üzere değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmecinin paylaşmak istediği konuların yoğunluğuna konuşma istekliliklerine göre görüşme süreleri farklılık göstermiştir.

Görüşmecilerin yaşam öyküleri alınmış sosyo-demografik özellikleri, aile geçmişleri üzerine konuşulduktan sonra adli süreç, cezaevi deneyimleri ve denetimli serbestlik yükümlüsü olmanın onların hayatına neler kattığı, neleri değiştirdiği, sosyal ve bürokratik anlamda bu süreci nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Görüşmeler yükümlü ile baş başa yapılmıştır. Bunun dışında denetimli serbestlik uzmanlarının gerçekleştirdiği bazı görüşmelere yükümlünün ve uzmanın izni dâhilinde gözlemci olarak bulunulmuştur. Çalışma Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu'ndan geçmiştir. Ceza Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı'ndan gerekli izinler alınarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın yapıldığı sırada Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 7.500 DS dosyası (kısa süreli hapis cezasına seçenek tedbir olarak uygulanan denetimli serbestlik), 2500 nakil dosya (şarta bağlı erken tahliye), 300 çocuk DS dosyası, 3780 adli kontrol dosyası, henüz işleme konmayı bekleyen dosyalarla birlikte 17 bin dosyanın müdürlükte olduğu bilgisi paylaşılmıştır.

Nitel araştırmada amaç anket gibi yöntemlerle ortaya çıkarılması güç olan deneyim paylaşımını sosyal gerçekliği katılımcıların nasıl anlamlandırdıklarını ortaya çıkartmaktır. Yükümlülerin denetimli serbestliği nasıl deneyimledikleri, onları tekrar suç davranışına yönlendirin süreçleri nasıl değerlendirdikleri derinlemesine görüşme dışında bir yöntemle anlamak mümkün gözükmemektedir. Burada amaç bütüncül bir resim elde etmektir.

Yükümlülerin birbiri ile nasıl etkileşime girdiklerini görmek, paylaşımlarına tanıklık etmek, sistem hakkında birbirleri ile paylaştıkları bilgilerden yola çıkararak sistemi nasıl değerlendirdikleri anlaşılmak istenmiştir. Bu amaçla denetimli serbestlik yükümlülerinin sosyal medyada kurdukları gruplar, çeşitli internet forum'larında yaptıkları paylaşımlar incelenmiştir. Yükümlülerin müdürlük çevresinde geçirdikleri zaman onlar için sadece bir sigara molası değildir. Bu süreç içinde yükümlüler birbirleri ile deneyim paylaşımı yapmakta, sistemi nasıl manple edebileceklerini birbirlerine öğretmektedirler. Bu nedenle söz konusu sürece tanıklık edebilmek için araştırma kapsamında sigara molalarına çıkılmış ve hem yükümlülerin hem de personelin sohbetlerine kulak misafiri olunarak sistem ile ilgili samimi görüşlerine tanıklık edilmiştir.

Araştırma süresince personelin yaşadığı tüm güçlükleri, araştırmacı olarak benim de paylaştığımı ifade etmek isterim. Bu güçlüklerin başında güvenlik sorunu gelmekteydi. Hem bina içinde hem de bina dışında yükümlülerin öfkesinin hedefi olmaktan ben de diğer denetimli serbestlik personeli gibi endişe ettim. Araştırma süresince, olumsuz yaşam olaylarının konuşulduğu kasvetli bir ortamda bulunmanın negatif duygusal etkisini hissetmemek mümkün değildi. Araştırma boyunca saha günlüğü tutarak tüm gözlem ve deneyimlerimi aktardım. Bu kayıtların verilerin analizi aşamasında oldukça yararlı olduğunu belirtmek isterim.

1.3.3. Araştırmanın Veri Analizi

1.3.3.1. Niteliksel Veri Analiz Süreci ve Nitel Verilerin Kodlanması

Denetimli Serbestlik yükümlülerinin damgalanma deneyimlerini analiz edebilmek için ilk olarak problem cümleleri ile görüşme sorularını eşleştiren bir tablo hazırlanmıştır.

Veri analizinin ilk adımı olan ses kayıtlarının birebir transkripsiyonu gerçekleştirilmiştir.

Buna ek olarak gözlem notları da verilere eklenmiştir.

Daha sonra veri grubu analitik kategorilere ayrılmıştır.

Veri grubunun analitik kategorilere ayrılması süreci kodlama olarak isimlendirilmektedir. Bu süreçte veriler bölümlere ayrılmış olur (Kümbetoğlu, 2005: 152).

Transkripsiyondan sonra konuşma metni tekrar tekrar okunarak olayı veya katılımcının paylaşımını en etkili şekilde anlatan kavram sayfa kenarına not alınarak işaretlenmiştir.

Bu kavram ya da cümle metnin içinden seçilebildiği gibi ilgili yazıdan yararlanılarak da belirlenebilmektedir.

Daha sonra bu kavramlar birbiri ile ilişkilendirilerek gruplandırılmıştır.

Örnek olarak katılımcıların aile hayatları ile ilgili yaptıkları paylaşımlar aile kodu ile işaretlendikten sonra bunların içinden yükümlünün; aile içinde yok sayılmaya başlanması, aile sırlarının artık kendisi ile paylaşılması, bayram gibi zorunlu aile ziyaretlerinde kendisi ile sohbetin kısa tutulması, artık ev ziyaretlerine çağırılmaması, yeğenleri ile görüştürülmemesi gibi anlatılar adli süreç sonrası aile alt kategorisinde değerlendirilmiştir.

Yani çalışma boyunca genel kategoriler oluşturulmuş ve bunlar birbiri ile uyumlu alt kategorilerle birleştirilmiştir.

Verilerin kodlanması ve kodlara göre sınıflandırılmasından sonra verilerin genel düzeyde açıklanabilmesi için temalar oluşturulması gerekmektedir.

Bu temalar çatı işlevi görmektedir. Tasnifi kolaylaştırmaktadır.

Araştırma çerçevesinde oluşturulmuş başlıca tematik kategoriler şunlardır.

- Denetimli serbestlik personeli olmak
- Denetimli serbestliğin problem alanları
- Denetimli serbestlik yükümlüsü olmak
- Damgalanma ve suç tekrarı
- Yükümlülerin suç algısı ve suç kavramı üzerine düşünceleri
- Yükümlülerin gelecek hayali

Bu tematik kategoriler; alt başlıklara ayrılarak, doğrudan alıntılara yer verilerek ele alınmıştır.

2. MÜKERRER SUÇLULUK VE DAMGALAMA KURAMI

2.1. Mükerrer Suçluluk

Tekerrür tekrarlama anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Hukuki anlamda mükerrer kelimesi hükmün infazından sonra kanunda belirtilen süre içinde tekrar mahkûmiyet alan kişilerin durumunu anlatmak için kullanılmaktadır. Suç davranışı tekerrür eden kişi mükerrer olarak adlandırılmaktadır (Erdem & Öztürk, 2008: 397; Toroslu, 2005: 348; Üzülmöz, 2003: 23; Arslan & Kayañçicek, 2009:50).

Mükerrerleri suç davranışından caydırmak için onlara özgü bir infaz rejimi öngörülmektedir. Tekerrür ile ilgili hükümler 5237 sayılı TCK' nın 58. maddesinde yer almaktadır. Buna göre suçta tekerrür cezayı arttırıcı bir nedendir. 2009'dan sonra suçta tekerrür cezada artışa neden olmaktan çıkarılmıştır. Bu tarihten sonra mükerrerlerle ilgili uygulama güvenlik tedbirleri kapsamında değerlendirilmeye başlanmıştır. 5237 sayılı TCK 'da güvenlik tedbirleri başlığı altında yapılan düzenlemeler mükerrerleri ilgilendirmektedir. Buna göre; tekerrür cezanın infaz şeklini değiştiren bir durum olarak değerlendirilmektedir. (Öztürk&Erdem, 2008:398) Buna ek olarak TCK 58. maddesinin 3. Fırkasında tekerrür durumunda söz konusu suçla ilişkin hürriyeti bağlayıcı ceza ve para cezası seçimlik olarak belirtilmiş ise, hapis cezasının tercih edileceği öngörülmüştür. Bu madde ile cezanın türü belirlenmektedir. Böylelikle tekerrürün sadece infazın şeklini belirlediği iddia edilemez (Katoęlu, 2008: 172, Aslan & Kayañçicek 2009: 50). Dolayısı ile bu durumun infaz ve ceza hukukunu aynı anda ilgilendiren bir düzenleme alanı olduğu iddia edilebilir (Aslan & Kayañçicek 2009: 51).

Tekerrür kendi içinde çeşitlilik arz etmektedir. Öncelikle gerçek tekerrür ve varsayılan tekerrür kavramlarına açıklık getirmek gerekirse; "gerçek tekerrür" hükmün tamamen infazından sonra suç tekrarının gerçekleştiği durumu ifade etmektedir. "Varsayılan tekerrür" ise, hükmün kesinleşmesinden sonra tekrar suç

işlenmesi durumunda kullanılan bir kavramdır (Demirbaş, 2007: 578). TCK'ya göre, tekerrür ile ilgili düzenlemenin işletilmesi için varsayılan tekerrür durumu yeterli görülmektedir.

Tekerrür ile ilgili bir diğer önemli ayırım genel tekerrür ve özel tekerrür kavramları arasındadır. Suçta tekerrür ile ilgili hükümlerin uygulanabilmesi için suç türünde aynılık gözetiliyorsa, “özel tekerrür” sistemi uygulanıyor demektir. Eğer ikinci suçun aynı suç türünden olması gerekmiyorsa “genel tekerrür” sistemi söz konusudur (Üzülmez, 2003:15-16, Dönmezer&Erman, 1994:128). Şu anki uygulamada genel tekerrürün esas alındığını görmekteyiz.

Bir başka ayırım ise, süreli tekerrür ve süresiz tekerrür yaklaşımları için söz konusudur. Tekerrürün var olabilmesi için hükmün kesinleşmesi ya da cezanın infazından sonra belli bir süre geçmesi bekleniyorsa bu durum “süreli tekerrür” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Herhangi bir süre şartının aranmadığı durumda ise, bu durum “süresiz tekerrür” olarak adlandırılmaktadır (Artuk&Gökçen&Yenidünya, 2009: 1497).

5237 sayılı TCK'da ise, süreli tekerrür anlayışı kendini göstermektedir. Kişi hakkında mükerrerlere özgü infaz ve hükme ilişkin maddelerin işletilebilmesi için iki suç arasında 3 ve 5 yıllık süreler aranmaktadır (Toroslu, 2005: 351). Kısaca 5237 sayılı TCK'ya göre, tekerrüre ilişkin düzenlemelerin uygulanabilmesi için kişinin aynı ya da farklı bir suç türünden yeniden hâkim karşısına çıkmış ve kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararının olması bu mahkûmiyetin hapis ve adli para cezası niteliğinde olması, iki mahkûmiyet arası belirli bir sürenin aşılmamış olması gerekmektedir (Koca& Üzülmez, 2008: 496).

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için birinci suç ile ikinci suç arasında belirli bir sürenin aşılmamış olmasının bir şart olarak arandığından bahsetmiştik. Bu konuya açıklık getirmek gerekirse, TCK'nın 58. Maddesine göre; söz konusu mahkûmiyet beş yıldan fazla ise, infazdan sonra 5 yıl, mahkûmiyet 5 yıl veya daha az ise, infazdan sonra 3 yıl geçtikten sonra mükerrerlere özgü infaz rejimi uygulanmaz. Buna süreli tekerrür sistemi denir (Özgenç, 2006:701). TCK'da

tekerrür durumuna bağlı olarak ortaya çıkan 3 durumdan söz edilebilir. İlk olarak aynı suç için hürriyeti bağlayıcı ceza ya da adli para cezası verilemesi hususu hâkim insiyatifine bırakılmış ise, tekerrür durumunda hâkimin hapis cezasına yönelme zorunluluğu vardır (Koca & Üzülmöz, 2008: 501).

İkinci olarak tekerrür durumunda uygulanması öngörülen infaz rejimi mükerrer için işletilir. Buna göre, tekerrür durumunda koşullu saliverilmeden yararlanabilmesi için cezaevinde geçirmesi gereken süre arttırılır. İkinci kez tekerrür durumunda ise, koşullu saliverilmeden yararlanamaz. Bunun dışında başka bir infaz politikası söz konusu değildir. Mükerrer olmayanlar için koşullu saliverilmeye kadar cezaevinde geçirecekleri süre 2/3 iken mükerrerler için bu süre 3/4 olarak belirtilmiştir. Mükerrer 3/4'lük süreyi cezaevinde geçirdikten sonra kendisi için denetimli serbestlik tedbiri uygulanır (TCK 58/6). Hâkim tarafından belirlenen bu süre bir yıldan az beş yıldan çok olamaz (Kurt, 2007: 53).

2.2.Damgalama Yaklaşımının Temelleri: Sembolik Etkileşimcilik

Damgalama Yaklaşımı ve Denetimli Serbestlik

Denetimli serbestliğin suç davranışına bağlı olarak kişilerin yaşayacağı damgalanmayı azaltacağı düşünülmektedir. Suç davranışına yönelen bireylerin sosyal ve psikolojik sorunlarını çözmelerinde onlara destek olarak, cezaevi deneyimi yaşamalarının önüne geçip hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif olarak seçenek yaptırımlarla infazı gerçekleştirme yoluna gidilmesinin ardında damgalanmadan hükümlüyü koruyarak toplumun onu kazanmasının önündeki engellerin kaldırılması amacı vardır. Bu araştırmada damgalanmayı azaltacağı düşünülen bir sistem içinde yükümlülerin damgalanma deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu nedenle çalışmanın teorik çerçevesini damgalama yaklaşımı oluşturmaktadır.

Damgalama teorisi en yaygın olarak suç ve sapma sosyolojisi ile ilişkilendirilir. Damgalama teorisi, suç işlediği düşünülen kişilerin cezai yaptırıma tabi tutularak "sapkın" damgası ile etiketleyen toplumsal süreçleri sorgular. Söz konusu

toplumsal süreçlerin aslında sapkın davranışları teşvik ettiğini ve kural koyucuların tarafsız olmadıklarını vurgulayarak, damgalamanın kişi üzerindeki olumsuz etkilerine vurgu yapar (Cullen&Agnew,2013:305).

Damgalama Yaklaşımının Sembolik Etkileşimle İlişkisi Üzerine

Damgalama teorisi, sosyoloji alanının merkezinde yer alan gerçekliğin toplumsal inşası fikrinden kaynaklanır ve sembolik etkileşimci bakış açısı ile bağlantılıdır. Bu yaklaşım, 1960'lı yıllarda sosyolog Howard Becker'ın çalışmaları ile Amerikan sosyolojisi içinde gelişmiştir. Başkalarıyla etkileşim içinde gerçekleşen bir süreç olarak benliğin toplumsal inşasına odaklanan George Herbert Mead'in teorisi de damgalama yaklaşımının gelişiminde etkili olmuştur. Damgalama teorisinin geliştirilmesine ve ilgili araştırmaların yürütülmesine katılan diğerleri arasında Frank Tannenbaum, Edwin Lemert, Albert Memmi, Erving Goffman ve David Matza adları geçmektedir (Reynolds&Herman-Kinney,2003:57).

Damgalama teorisi "sapkın" ve cezai davranışları anlamak için en önemli yaklaşımlardan birisidir. Hiçbir eylemin esas itibarıyla cezai olmadığı varsayımıyla yola çıkmaktadır. Suçluluk tanımları, kanunların oluşturulması ve bu kanunların polis, mahkemeler ve ceza infaz kurumları tarafından yorumlanması yoluyla iktidarda olanlar tarafından belirlenir. Sapkınlık bu nedenle bireylerin veya grupların özelliklerinden değildir; aksine sapkınlık, sapkın olan ve olmayanlar arasındaki etkileşim süreci ve suçluluğun yorumlandığı bağlamdır (Ericson,1975:35).

Sapkınlığın doğasını anlamak için öncelikle bazı kişilerin neden sapkın olarak damgalandığını ve diğerlerin neden bu şekilde damgalanmadığını anlamamız gerekmektedir. Polis, mahkeme yetkilileri, uzmanlar ve okul otoriteleri normal davranışın sınırlarını belirlemede, kanun ve düzeni temsil eden kuvvetler, ana damgalama kaynağını oluşturmaktadırlar. Kural koyma ve damgalama otoritesini ellerinde bulunduranlar tehdit olarak gördükleri insanları damgalayarak, kendi lehlerine olan mevcut güç dengesizliğini de koruma altına almış olmaktadır (Marshall&Douglas&McDonnell,2006:103).

Sapkınlık ve sapkın davranışın sınırlarının kim tarafından çizileceği toplumdaki mevcut güç eşitsizlikleri ile paralel bir biçimde belirlenir. Kişilerin sapkın olarak damgalanacağı bağlamları tanımlayan kuralların çoğu yoksullar için varlıklı olanlar, kadınlar için erkekler, gençler için daha olgun insanlar ve azınlık grupları için etnik ve ırksal çoğunluklar tarafından çerçevelenmiştir. Başka bir deyişle, toplumdaki daha güçlü ve egemen gruplar alt gruplar için sapkınlık damgaları yaratır ve uygularlar. Örneğin, birçok çocuk pencere kırmak, başkalarına ait ağaçlardan meyve çalmak, başkalarına ait bahçelere izinsiz girmek veya okulu asmak gibi faaliyetlerde bulunur. Varlıklı mahallelerde bu eylemler, ebeveynler, öğretmenler ve polis tarafından büyüme sürecinin masum yönü olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, yoksul bölgelerde, aynı faaliyetler çocuk suçluluğuna yönelik eğilimler olarak görülebilir; bu da, sınıf ve ırk farklılıklarının sapkınlık damgaları atama sürecinde önemli rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bir kişi sapkın olarak damgalandığında, bu damgayı kaldırmak son derece zordur.

Sapkın kimse bir suçlu ya da sapkın olarak damgalandığında başkaları tarafından güvenilmez olarak görülüp buna göre davranılmaya başlanması muhtemeldir. Daha sonra sapkın birey, kendisine vurulmuş olan damgayı takılı muhtemelen kabul eder, kendisi de kendisini sapkın olarak görür ve bu damganın beklentilerini yerine getirecek şekilde davranır. Suç davranışı nedeniyle toplum tarafından damgalanmış birey, bir daha suça yönelmese bile kendisi için damgalamadan kurtulması çok zor ve zaman alıcı olabilir. Örneğin, hüküm giymiş bir suçlu için cezaevinden çıkarıldıktan sonra istihdam bulmak çok zordur; çünkü bu kişiler eski hükümlüdür, resmen ve alenen suç işleyen olarak ilan edilmişlerdir ve muhtemelen kendilerine hayatlarının geri kalanında şüphe ile yaklaşılacaktır.

Sembolik Etkileşimciliğin Temelleri

Sembolik etkileşim teorisi ya da sembolik etkileşimcilik, sosyoloji alanında en önemli perspektiflerden olup sosyologlar tarafından yapılan araştırmaların çoğunun başlıca teorik temelini oluşturmaktadır. Etkileşimci bakış açısının temel ilkesi, dünyaya ilişkin ürettiğimiz anlamların günlük sosyal etkileşimlerle ortaya

çıkımlı olduğudur. Bu bakış açısı, nesneleri birbirimizle iletişim kurmak için nasıl semboller olarak kullandığımızı ve yorumladığımızı, dünyaya sunduğumuz benliğimizi nasıl yarattığımızı ve koruduğumuzu, kendi içimizdeki benlik duygusunu ve doğru olarak bildiğimiz gerçeği nasıl yarattığımızı ve muhafaza ettiğimize odaklanmaktadır (Charon, 1939:57).

Sembolik etkileşim, anlamın sosyal aktörler tarafından toplumsal etkileşim süreci içinde durmaksızın inşa edildiğini ve bu süreç dâhilinde toplumda paylaşılan ortak anlamların ortaya çıktığını söylemektedir (Ridgeway,2001:35).

Sembolik etkileşimciliğin kökenlerinin Weber'e dayandığı düşünülebilir. Weber'in sosyal dünyayı kuramsallaştırma yaklaşımının temel ilkesi, dünya hakkında, sosyal gerçeklik hakkındaki yorumlarımızın ne olduğuna bağlı olarak davranışlarımızın belirlendiğidir. Bir başka bir deyişle, Weber'e göre; eylem anlamı takip etmektedir. Bu fikir, Weber'in en çok okunan kitabı Protestan Etik ve Kapitalizmin Ruhu 'nun merkezinde yer alır. Bu kitapta Weber, Protestan bir dünya görüşünün ve ahlak kurallarının tarihsel olarak, Tanrı'nın yönlendirdiği bir ağrı olarak ortaya konuğu ve dolayısıyla insanların işe adanmış olmaya ahlaki anlam atfettiğini ortaya koyarak bu perspektifin değerini göstermektedir (Weber,2011). İnsanlar, çalışmaya atfedilen bu kabul edilmiş anlamı izleyerek, çok çalışmak ve kazancın dünyevi zevklere harcamak yerine tasarruf yapmak gibi davranışlar göstermektedirler. Diğer bir değişler, insanların eylemleri o eyleme atfettikleri anlamı takip ederek gerçekleşmektedir.

Sembolik Etkileşimciliğin Başlıca Teorisyenleri

Sembolik etkileşimciliğin ortaya çıkışı çoğunlukla Amerikalı sosyolog George Herbert Mead ile ilişkilendirilse de bazı kaynaklarda "sembolik etkileşimcilik" sözcüğünü icat eden kişi olarak başka bir Amerikan sosyolog olan Herbert Blumer işaret edilmektedir. Bununla birlikte, Mead'in teorisi sayesinde bu perspektifin adlandırılması ve geliştirilmesi için sağlam bir zemin hazırlanmış oldu (Plummer, 1991:105).

George Herbert Mead (1863-1931)

George Herbert Mead (1863-1931), sembolik etkileşim yaklaşımının önemli isimlerinden biri olan Amerikan sosyolog olarak tanınmaktadır. En önemli çalışmaları "Zihin, Benlik ve Toplum" (1934) ve "Edim Psikolojisi" (1938)'dir.

Mead'in teorik katkısı, ölümünden sonra yayınlanan Zihin, Benlik ve Toplum'da kendini göstermektedir. Bu çalışmada Mead, "ben" ve "beni/bana" arasındaki farkı teorik hale getirerek sosyolojiye önemli katkılar sağlamıştır. Mead'e göre, "Ben", toplumda düşünen, nefes alan ve aktif olarak bireyin, "beni/bana" ise benliğin bir nesne olarak başkaları tarafından nasıl algılandığına dair bilgi birikimi olduğunu belirtmektedir. Kişinin kendisi ile ilgili düşünüşünde başkalarını hesaba katmaya başlaması ile "ben", "beni- bana"ya dönüşmektedir (Mead,1934).

Mead, Zihin, Benlik ve Toplum (1934) kitabında bir benlik teorisi sunulmaktadır. Mead'in benlik teorisi, bir insanın zihinsel yapısının, benliğinin başkalarıyla sosyal etkileşim sonucu oluştuğunu öne sürer. Bu, aslında biyolojik belirlenimciliğe karşı bir teori olup benliğin doğumda veya bir sosyal etkileşimin başlangıcında var olmadığını, ancak sosyal deneyim ve etkinlik sürecinde inşa edildiği ve bu sürecin bitimsiz olduğunu iddia etmektedir.

Mead'e göre ben, iki unsurdan oluşur: "ben" ve "beni/bana". "Ben", bireyin toplumsal beklentileri içselleştirmeden önceki zamanına atıfta bulunmaktadır. "Beni/Bana" ise, toplumsal beklentilerin farkına varması ile oluşmaktadır. Birey, bu aşamadan sonra kendini belirli bir toplumsal rolde tanımlar. "Beni/Bana", toplumsal bir benliğin içselleştirmesi için düzenlenen, diğerlerinin beklentilerini ve tutumlarını ("genelleştirilmiş öteki") temsil eder. Birey, kendi davranışlarını, içinde buldukları toplumsal grup / grupların genelleştirilmiş tutumuna atıfta bulunarak tanımlar. Birey, genelleştirilmiş diğerinin bakış açısı ile bakabildiğinde, tam anlamıyla benlik bilincine erişir. Bu açıdan bakıldığında, topluluğun bireysel üyelerinin davranışlarını kontrol etmesinin bir mekanizması olduğu için, genelleştirilmiş diğer ("ben" de içselleştirilmiş) sosyal kontrolün temel aracıdır.

Oyun sırasında, bireyler başkalarının rollerini üstlenirler ve başkalarının beklentilerini ifade etmek için diğer insanlarmış gibi davranıp onların rollerini üstlenirler. Bu rol oynama süreci, benlik bilinci oluşturma ve benliğin genel gelişiminin anahtarıdır. Oyunda, birey oyunda kendisi ile ilgili diğer tüm kişilerin rollerini içselleştirmekle ve oyunun kurallarını anlamakla yükümlüdür. George Herbert Mead, benlik duygusunun sosyal etkileşim yoluyla geliştirildiğini düşünen Mead, çocuğun benlik hissi geliştirmesine yol açan üç ardışık aşamanın olduğunu iddia etmektedir. Bu aşamalar; oynama, oyun ve genelleştirilmiş diğerdir (Mead,1934).

Oynama ve Oyun Aşamaları

George Herbert Mead, çocukluk gelişim sürecinin üç aşamadan geçtiğini ileri sürmektedir. Bu ardışık aşamalar; “oynama” (*play*), “oyun” (*game*)” ve “genelleştirilmiş öteki” (*generalized other*) kavramları ifade edilmiştir.

Mead, sosyal etkileşimin benliğin gelişiminde önemli bir rol oynadığını iddia etmektedir. Mead’e göre; 'Oynama' ve 'oyun' sayesinde, yalnızca bu benliği hissetmekle kalmıyor, aynı zamanda çevremizdeki sosyal rolleri de anlamış oluyoruz.

Oynama aşaması, çevremizdeki diğer kişilerin rollerini taklit etmeyi veya rol oynamayı öğrenen çocukluk gelişiminin ilk aşamasıdır. Buna öğretmenler, veliler ve yakın akrabalar dâhildir. Çocuklar kendilerine en yakın olan yetişkinlerin rollerini oynayarak, yetişkinlerin sosyal rollerini daha iyi anlarlar. Örneğin, 4 yaşındaki bir çocuk babasının şapkasını giyebilir ve babası gibi davranabilir.

Oyun aşaması, çocukların sadece kendi rollerini bilmelerini ve anlamalarını değil aynı zamanda oyundaki diğer rolleri ve bu roller arasındaki ilişkileri anlamalarını gerektiren karmaşık oyunların oynanmaya başladığı çocukluk gelişiminin ikinci aşamasıdır.

Genelleştirilmiş Öteki

Genelleştirilmiş öteki, çocukların yalnızca başkalarının rollerini üstlenebilmelerinin yanı sıra, sosyal gruptaki başkalarının tutum ve

perspektiflerini de göz önünde bulundurabildikleri çocukluk gelişim sürecinin son aşamasıdır. Genelleşmiş ötekinin ortaya çıkabilmesi organize topluluk ya da sosyal sistemin varlığını gerektirir.

Genelleştirilmiş öteki, çocuklara benlik duygusu ve kendilerini ait oldukları gruplarla ilişkili olarak görmelerine yardımcı olur. Genelleştirilmiş öteki, toplumsal grubun tutumlarının içselleştirilmesini ifade etmektedir.

Bireyler, genelleştirilmiş ötekini anlama yoluyla, davranışlarının sonuçlarını ve başkalarını nasıl etkileyeceğini önceden tahmin edebilirler ve başkalarının eylemlerini öngörebilirler. Birey, genelleştirilmiş öteki'yi anlama aşamasına varıldığında, diğerlerinin de bakış açısını da hesaba katmayı öğrenmiş demektir. Mead'in teorisinde benlik toplumsal bir fenomendir. Benlik ancak kişinin kendisine diğerlerinin gözü ile bakabilmesine, diğerlerinin rolünü alabilmesine bağlıdır.

Charles Horton Cooley (1864-1929)

Charles Horton Cooley, 1864-1929 yılları arasında yaşamış ABD'li bir sosyal psikologdur. Benlik konusunda çalışmalar yürütmüştür. Sembolik etkileşimciliğin gelişiminde önemli katkıları olmuştur. Alandaki en önemli çalışması 1902'de yayınladığı "İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen" (*Human Nature and Social Order*) isimli eseridir. Daha sonra "Toplumsal Örgütlenme" (*Social Organization*, 1909) ve "Toplumsal Süreç" (*Social Process*, 1918) isimli çalışmaları yayınlanmıştır.

Cooley, insanlar neden davranmakta olduğu gibi davranırlar, davranışlarının ardındaki neden nedir sorusuna cevap arayarak sosyolojik çalışmalarına başlamıştır. Bu sorunun cevabını insanların gündelik sosyal etkileşimlerine bakarak bulabileceğini düşünmüştür. İnsanların ürettiği anlamların, sosyal etkileşimler neticesinde ortaya çıktığı düşüncesi, sembolik etkileşimciliğin temel varsayımını oluşturmaktadır. Cooley'e göre, davranışı anlamak için ilk olarak yapılması gereken kişinin içinde bulunduğu duruma atfettiği anlamı anlamaktır.

Cooley davranışın belli bir bağlam içinde süreç dâhilinde öğrenildiğini iddia etmektedir (Cooley, 1918).

Cooley, “İnsan Doğası ve Toplumsal Düzen” adlı çalışmasında kişiliğin oluşumunda diğer insanlarla olan etkileşimin önemine değinmektedir. Ona göre, benlik algısı kişinin deneyimleri ve diğerlerinin onun hakkında ne düşündüğü ile ilgili kanaatleri çerçevesinde şekillenmektedir.

En önemli kavramsallaştırması “ayna benlik”tir (*Looking Glass Self*). Bu kavramla anlatılmak istenen kişinin benliğini toplum içinde diğerlerinin bakışı, bireyler arası etkileşimler neticesinde oluşturduğudur. Kendimizi başkalarının tutum ve davranışlarından bize yansıtılan şekilde görürüz. Başkalarının bize yansıttığı davranışlarından kendimiz ile ilgili bir çıkarım yaptığımızı düşündüğü için Cooley, bu sürece “ayna benlik” demektedir. Benlik toplumsal etkileşimlerin bir sonucudur (Cooley, 1909).

Cooley’e göre, ayna benliğin oluşumunda birincil grupların çok büyük bir önemi vardır. Cooley, “Social Organization” (1909) isimli eserinde insan yaşamında, birincil gruplara çok büyük bir önem atfeder. Birincil gruplar kişinin içine doğduğu ailesi, yakın çevresi, oyun gruplarından oluşmaktadır. Birincil grup kişi için duygu düşünce ve ahlaki derleri öğrendiği bir kaynaktır. Kişinin düşünce ve inançları bu grupla içine girdiği yakın ilişki ve iş birliği ile şekillenir. Cooley, küçük ve yakın grupların insan davranışını daha çok etkileme gücüne sahip olduğunu iddia etmektedir. Cooley, birincil grup (*primary group*) kavramını yüz yüze yakın ilişki ve işbirliklerini kullanmak için anlatmaktadır. Birincil grup kişiye dostluk, yakın ilişki ve güvenlik duygusu sağlamaktadır. Kişi benlik algısını bu gruplar içinde geliştirir.

“Ayna benlik” kavramsallaştırmasına göre, benlik algısı üç aşamalı bir süreç ile ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, kişinin kendisini diğerleri önünde nasıl temsil ettiği ile ilgili düşüncesi, ikinci olarak, kişinin diğerlerinin onu nasıl algıladığı ile ilgili düşüncesi, üçüncü olarak, diğerlerinin onun hakkında ne düşündüğü ile ilgili kendi kendine vardığı kanaati içselleştirmesi ve bu kanaatten yola çıkarak kendisi

hakkında bir benlik algısı geliştirmesi. Buna göre benlik, kısaca başkalarının bizim hakkımızda ne düşündüğü ile ilgili imajinasyonumuzdan ibarettir. Cooley'e göre kişi benliğini oluştururken böylesi bir toplumsal aynada kendisine bakmaktadır. Kişinin aldığı pozitif tepkiler olumlu bir benlik algısına yol açarken negatif tepkiler olumsuz bir benlik algısına yol açmaktadır. Cooley'e göre bu sonlu bir süreç değildir. Her yeni girdiğimiz ortamda yeni tanıştığımız insanlar aracılığı ile kendimiz ile ilgili yeni değerlendirmeler yaparız.

Cooley, toplumun sürekli etkileşim halinde bir organizma olduğunu düşünmektedir. Organizma ile kastedilen karmaşık süreçlerin oluşturduğu bir formdur. Bütünleşmiş bir oluş içinde bir parçadaki değişim tüm bütünü etkilemektedir. Cooley, birey ve toplumun bu iç içeliği nedeniyle ikisinin aynı şey olarak değerlendirilebileceğini söylemektedir. Toplum ve benliğin ikiz olduğu ifadesi ile bu düşüncesini ifade etmektedir. Kişi için kendini yansıtacağı bir toplum olmadan benlik algısı geliştirmek söz konusu değildir. Cooley'e göre benlik önce bireysel sonra toplumsal bir oluşum değildir, ikisi aynı anda etkileşim halinde gelişmektedir. Buna göre, sen ve onlardan bağımsız bir ben söz konusu değildir (Cooley, 1909).

Cooley, sembolik etkileşimciliğe önemli katkılar yapmıştır. Kişinin benlik algısında birincil grupların önemine dikkat çekmesi ve toplum ile birey arasındaki organik ilişkiye olan vurgusu sosyolojiye yaptığı en önemli katkılar olarak görülmektedir (Ridgeway,2001:55).

Erving Goffman (1922-1983)

Erving Goffman, Chicago Okulu'nun en önemli düşünürlerinden sayılmaktadır (Ritzer,2012:218). Sembolik etkileşim teorisinin önemli isimlerinden olan Mead'den etkilenmiştir (Wallace&Wolf,2012:316).

Goffman'nın başlıca çalışmaları; *Presentation of Self in Everyday Life*, 1956, (Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu), *Encounters*, 1961, (Karşılaşmalar); *Asylums*, 1961, (Akıl Hastaneleri); *Behavior in Public Places*, 1963, (Kamusal Alanda İlişkiler); *Stigma*, 1964, (Damga); *Interaction Rituals*, 1967, (Etkileşim

Ritüelleri); Frame Analysis, 1974, (Çerçeve Çözümlemesi); Gender Advertisements, 1979, (Cinsiyete Yönelik Reklamlar) olarak anılmaktadır.

Goffman'ın çalışmalarının odağında bireyler arası ilişkiler vardır. Goffman'ın sembolik etkileşim içinde kendi geliştirdiği dramaturjik analizin ilk örneklerini "Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu" çalışmasında görmekteyiz. Goffman, bireyin önünde kendisini temsil ettiği gruba seyirci demektedir. Goffman'a göre bireyler oynayacakları rolleri, karşılarındaki seyircilere, onların beklentilerine göre şekillendirmektedir. Goffman bu noktada "seyirci ayrımı"ndan (audience segregation) söz etmektedir. Burada, seyircilerin özelliklerine göre, birey tarafından bir ayrıma gidilip buna göre bir performans gösterilmesi anlatılmak istenmektedir. Bireyin karşısında farklı roller oynadığı seyircilerin aynı anda bir arada bulunması durumunda bireyin yaşadığı karmaşa için "seyirci ayrımının bozulması" (audience segregation breakdown) kavramı kullanılmaktadır (Goffman,2009:100).

Goffman, insanların neden davranıyor oldukları gibi davrandıklarını sorarak araştırmalarına başlamıştır. Çalışmalarında günlük insan etkileşimlerine odaklanmış ve araştırmalarında basit gözlem metodunu kullanmıştır. Sembolik etkileşim perspektifini üzerinden, insanların günlük etkileşim ve davranışlarını gözlemleyerek toplumu daha iyi anlamaya çalışmaktadır. Toplumun düşünce, değer ve inançlarını anlamada Goffman'ın çalışmaları temel önemdedir. Goffman, toplumu sembolik etkileşimcilik perspektifinden değerlendirmekte ve çalışmalarında bireylerin durumsal davranışları ve günlük etkileşimleri ile ilgili bir anlayış ortaya koymaktadır. Aynı markette alışveriş yapan insanlar, parkta oynayan çocuklar, aynı iş yerinin çalışanları arasındaki etkileşimler günlük etkileşim örnekleri olarak verilebilir.

Goffman'ın teorik yaklaşımında benlik yaklaşımı oldukça önemlidir. Benlik oluşumu bitimsiz bir süreci ifade eder. Benlik aktör ve izleyici arasındaki etkileşimler neticesinde ortaya çıkar (Goffman,2009:120). Sembolik etkileşimciliğe göre toplum bireye bir tür çerçeve sunmaktadır. Goffman aynı

zamanda sembolleri ve sembollerin toplum içinde insan davranışına etkisi üzerine de çalışmıştır.

Toplumun bireye sunduğu çerçeve kişinin anlam yüklediği nesnelere ile oluşturulmuştur. Toplumsal yaşam içinde insanlar kültürel unsurları ifade eden nesnelere üretirler. Nesnelere toplumun düşünce ve inançlarını ifade etmektedir. Bu nesnelere, fiziksel somut elle tutulabilir olduğu gibi eylem, ilişki ve sembolleri de kapsayabilmektedir, fiziksel nesnelere olabildiği gibi el hareketleri, sözsüz iletişim, resimler de olabilir. İnsanlar çevrelerini anlamak için söz konusu nesnelere anlam atfederler. Bu nesnenin bir sembol olduğu durumlar için, sembollere toplumun tüm üyeleri aynı anlamı atfetmektedir. Bir sembolü ve ona atfedilen anlamı öğrendiğimizde o sembolle ilgili olarak nasıl davranmamız gerektiğini de öğreniriz. Sembol ve ona yüklenen anlam davranışımızı yönlendirir. Sembollere atfedilen anlamı sosyal etkileşim vasıtasıyla öğrendikten sonra nasıl davranacağımız, onunla nasıl etkileşime geçeceğimiz hakkında fikir ediniriz. Sembol ve ona yüklenen anlam davranışımızı yönlendirir (Ridgeway,2001:103).

Goffman'a göre insanlar her gün sahne alan aktörler gibidir. Günlük hayatta kendilerini diğerleri ile etkileşim içinde temsil ederek, sunarak kendileri hakkındaki bilgileri ortaya sererler. Kendi davranışlarını diğerleri üzerinde belli bir etkiyi oluşturmak için yönetirler. Goffman, buna "algı yönetimi" (*impression management*) demektedir (Goffman, 2013a: 95).

Goffman, sembolik etkileşimcilik içinde (dramaturgical analysis) dramaturjik yaklaşımı geliştirmiştir. Dramaturjik yaklaşım, sosyal etkileşimin tiyatral performans terimleri ile ifade edilmesidir. Buna göre Goffman insanların tiyatro oyuncularına gibi görülebileceğini söylemektedir. İnsanların buldukları sosyal ortam, yani izleyicilerin beklentileri onların oynadıkları rolleri belirliyor. Goffman, bir kişinin performansını onun kendisini temsil etmesi şeklinde ifade ediyor. Kişinin kendini temsili sunuşu kendisi hakkında başkaları nazarında yaratmak istediği imaj için harcadığı enerjiyi, gösterdiği performansı "algı yönetimi" kavramıyla ifade etmektedir. Tiyatroda sahne önünde oyuncuların performansı ettikleri rolleri vardır. Sahne arkası ise onların kendi olabildikleri yerlerdir. Goffman'a göre,

toplumda da aynı tiyatrodaki olduğu gibi sahne önü ve sahne arkası vardır. Toplumsal yaşam içinde sahne ve sahne arkası vardır. Sahne arkası kişinin özel yaşamı iken, sahne ise kamusal alan olarak tanımlanmaktadır. Özel alanda davranışlarımızı görecekt kişileri seçebilirken, kamusal alanda bu mümkün değildir. Goffman'a göre kişiler davranışlarını içinde buldukları bağlama göre belirlerler (Goffman, 2013a: 95).

Goffman 1963 yılında yazdığı "Damga" isimli eserinde damgalanmış biri olarak yaşamının ne anlama geldiği üzerinde durur. Bu çalışmasında toplum tarafından anormal olarak görülen kişiler üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır. Damgalanmış insanlar toplumsal kabule tam olarak ulaşamamış olan kişiler olarak tanımlanmaktadır; engelliler, akıl hastaları, bağımlılar ve fuhuş yapan kişiler. Goffman, bu çalışmasında ağırlıklı olarak, otobiyografi ve vaka çalışmalarına dayanmaktadır. Damgalanmış kişilerin otobiyografilerinden yola çıkarak onların normal insanlarla ilişkilerini anlamaya çalışmıştır. Ayrıca, bu kişilerin damgalanma ile baş etme stratejilerine bakmış ve onların başkalarına yansıttıkları kendileri ile ilgili karmaşık imajlarına odaklanmıştır. Kitabın ilk bölümünde Goffman, üç tip damgalanma tanımlamaktadır. Bunlar karakter özellikleri, fiziksel görüntü, grup kimliği olarak belirlenmiştir. Kişinin karakteri ile ilgili yapılan damgalamalar zayıf, dominant, hain, katı inançlı, doğal olmayan tutkuların sahibi, sahtekâr olarak örneklendirilmiştir. Bu tarz çıkarımlar kişinin bilinen geçmişine bakılarak yapılmaktadır. Akıl hastalığı bağımlılık tedavisi, alkolizm, homoseksüellik, hapisane geçmişi, intihar girişimi, işsizlik, radikal politik davranışlar gibi unsurlara bakılarak yapılan çıkarımlar karakter özellikleri üzerinden damgalanmanın önünü açmaktadır.

Fiziksel damgalanma bedensel engellere gönderme yaparken, grup kimliği üzerinden yapılan damgalanma ise, kişilerin belirli gruplara aidiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları bir durumdur ve belli bir ırk, ulus, dine mensup olmak ile ilgili olarak ortaya çıkar. Bu tür damgalanma tüm aile üyelerini etkilemesinin yanı sıra nesiller boyu da devam eder.

Goffman, damgalanmış insanların alabileceği bir dizi yanıt üzerinde durmaktadır.

Damgalarını başarı eksiklikleri için bahane olarak kullanabilirler, bunu bir öğrenme deneyimi olarak görebilirler veya "normalleri" eleştirmek için kullanabilirler. Bununla birlikte, gizlenmesi daha fazla izolasyon, depresyon ve kaygıya yol açabilir ve ortaya çıktıklarında, daha fazla kendini dinleyen ve öfke veya diğer olumsuz duyguları göstermekten sakınan bireyler olarak hareket edebilirler.

Damgalanmış bireyler, diğer damgalanmış kişilere veya kendilerine empati duyan kişilere yönelebilir, destek ve baş etme konularında başkalarından destek arayabilirler. Aidiyet hissetmek için kendi kendine yardım grupları, kulüpler, ulusal dernekler veya diğer grupları oluşturabilir veya katılabilirler. Ayrıca morallerini yükseltmek için kendi konferanslarını veya dergilerini hazırlayabilirler

Kitabın ikinci bölümünde Goffman "damgalama sembolleri"nin rolünü tartışmaktadır. Semboller, bilgi kontrolünün bir parçasıdır - başkalarını anlamada kullanılırlar. Örneğin, bir nikâh yüzüğü, başkalarına bir bireyin evli olduğunu gösteren bir simgedir. Damga sembolleri de böyledir. Derinin rengi, işitme cihazı, baston, traş edilmiş kafa veya tekerlekli sandalye de damgalama sembolleridir.

Damgalanmış insanlar genellikle "normal" olarak kabul edilmek adına sembolleri 'kimliksizleştirme' unsuru olarak kullanırlar. Örneğin, okuryazar olmayan bir kişi 'entelektüel' gözlük kullanıyor ise, okuryazar olarak kabul görmeye çalışıyor olabilir; ya da 'eşcinsel fıkraları' anlatan bir eşcinsel kişi kendini heteroseksüel olarak kendini göstermek istiyor olabilir. Bununla birlikte, bu saklama girişimleri sorunlu olabilir. Damgalanmış kişi kendi damgasını örtüyor ya da "normal" olarak kabul görmeye çalışıyorsa, yakın ilişkilerden kaçınmak durumunda kalmaktadır. Kendi olduğundan farklı gösterme çabaları insanın çoğu kez kendi kendini hor görmesine neden olmaktadır. Ayrıca bu çaba içinde bulunanlar sürekli uyanık olmalı ve damgalanma belirtileri için evlerini veya bedenlerini daima kontrol etmek durumunda kalmaktadır.

Bu kitabın üçüncü bölümünde Goffman, damgalanan kişilerin "normaller" le olan ilişkilerde damgalanmış insanların takip ettiği kuralları tartışmaktadır.

1. "Normallerin" kötü amaçlı olmaktan ziyade önyargılı/bilgisiz olduklarını varsaymak gerekir.
2. Kötü davranışlara ya da hakaretlere tepki verilmesi gerekmiyor ve damgalanmış olanlar suçu ve arkasındaki görüşleri görmezden gelmeli ya da sabırla çürütmelidir.
3. Damgalananlar, buzları eriterek, mizah veya hatta kendileri ile dalga geçme yoluyla gerginliği azaltmaya çalışmalıdır.
4. Damgalanmış kişiler, "normaller"i onurlu bilgeymiş gibi değerlendirmelidir.
5. Damgalanmış kişiler, açıklama kurallarına istinaden örneğin engelliliği ciddi konuşma konusu olarak kullanmalıdır.
6. Damgalanmış kişiler, söylenen bir şey karşısında şoktan kurtulmak için konuşmalar sırasında anlayışlı duraklar kullanmalıdır.
7. Damgalanmış kişiler özel sorulara izin vermeli ve yardım edilmeyi kabul etmelidir.
8. Damgalanmış olanlar, "normalleri" rahatlatmak için kendini "normal" olarak görmelidir.

2.3. Suçlulukta ve Mükerrer Suçlulukta Damgalama Yaklaşımının Önemi

Damgalanma teorisi toplumsal tepki perspektifi olarak da adlandırılmaktadır. Damgalanma teorisi suçun nedenleri yerine toplumun suç ve suçluya gösterdiği tepkilere odaklanmaktadır. Bu çalışmada da görüleceği üzere suç davranışına toplumun verdiği tepki kişinin suçta ısrarlı olup olmamasında oldukça etkilidir. Kişinin suçlu olarak damgalanması onun suç dışında bir kariyeri izlemesinin önüne geçmektedir. Bu bölümde damgalanma teorisinin önemli kavramları tartışılacaktır.

Damgalama teorisinin bazı temel argümanları olduğundan söz edebiliriz. İlk olarak damgalama teorisinde, bir davranışın suç olarak görülmesi toplumdaki güç ilişkilerinin neticesinde ortaya çıkan bir durumdur. Bu bağlamda bir kişinin suçlu olarak tanımlanması da gücü elinde bulunduranlarla ilişkisi neticesinde

gerçekleşir. Kimin suçlu olarak damgalanacağı o kişinin güç ilişkileri içinde, güç hiyerarşisi içinde nerede olduğu ile ilgilidir. Ceza adalet sistemini domine eden özgür irade anlayışı failin damgalanmasının önünü açmaktadır. Damgalanma ise, kişiyi suç döngüsüne hapsederek onu kendisini kabul edecek alt kültür grupları arayışına sokmaktadır (Schrag, 1971:89-91).

Bu yaklaşımın önemli teorisyenleri George Herbert Mead, Charles H. Cooley, Frank Tannenbaum, Edwin H. Lemert, Howard Becker, John Braithwaite'dir. Bu yaklaşımın önemli kavramları, Tannenbaum'un "kötülüğün dramatize edilmesi", Lemert'in ortaya koyduğu "birincil sapma" ve "ikincil sapma" kavramları, Becker'in "suç haline getirme" ve Braithwaite'in "birleştirici utandırma ve ayırıcı utandırma" kavramları olarak sayılabilir.

Damgalanma teorisinin merkezinde suç davranışı gösteren kişilerin yaşadığı damgalanma süreci vardır. Bu da damgalanma teorisini diğer teorilerden ayırmaktadır. Diğer teorilerin odağında suç ve suçlu davranışlar vardır (Cullen ve Agnew, 2003:295-297).

Ceza adalet sistemi cezalandırarak suçtan caydırmaya çalıştığı kişileri bir yönüyle suça da mahkûm etmektedir. Kişi sadece hüküm değil aynı zamanda da bir damganın sahibi olmaktadır. Bu damga kişinin tekrar suç işlemesine neden olabilmektedir.

Aynı zamanda damgalanma teorisi neyin suç olarak tanımlandığı, hangi davranışın neden suç sayıldığını da konu etmektedir. Neyin suç olarak kabul edileceğine karar verilirken belli ölçüde çatışan değerlerin olduğu kabul edilir. Çatışma ve güç konuları da damgalanma teorisi içinde kendine yer bulmaktadır. Hangi davranışın suç olarak görüleceği, kimin suçlu olarak damgalanacağı konularına yaklaşırken damgalama yaklaşımın eleştirel bir bakış açısının olduğunu ve söz konusu karar verme süreçlerinin toplumdaki mevcut güç dengelerinin dışında değerlendirilemeyeceğini iddia etmektedirler.

Sembolik etkileşim yaklaşımı damgalanma teorisi için temel önemdedir. Charles Horton Cooley (1902) ve George Herbert Mead (1934) sembolik etkileşimciliğin

önemli teorisyenleri olarak ortaya çıkmaktadır. Sembolik etkileşim yaklaşımına göre; sosyal değer ve anlamlar toplumsal etkileşimin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Değer ve anlamlar sosyal etkileşim süreci içinde inşa edilir (Ridgeway,2001:355). Toplum içinde sosyal aktörlerin etkileşimi sonu olmayan bir süreç olduğu için inşa edilen anlamlar da değişkendir (Tindale, Meisendelder, Dykema-Engblade ve Hogg, 2001: 3).

Mead, bireylerin kendileri hakkındaki bilgiyi sosyal etkileşimler sonucunda elde ettiğini iddia etmektedir. Kişinin kendisi hakkındaki kanaati çevreden aldığı geri dönüşlerle şekillenmektedir. Aynı şekilde Cooley de ayna benzetmesini kullanarak benzer bir noktaya dikkat çekmektedir. İnsanlar bir aynaya bakar gibi oradan kendilerine yansıyan bilgi ile nasıl olduklarını algırlar. Bu statik değil dinamik bir süreçtir (Baumeister ve Twenge,2003:335).

Sembolik etkileşim yaklaşımına göre, benlik bilincinin oluşum süreci dinamiktir. Doğuştan gelmez. Diğer insanlardan yansıyanlara göre şekillenir. Benlik bilincinin en olumsuz biçimde şekillendiği görüşmecilerin ilk suçlarını erken yaşta işleyerek uzun süreli hapis cezası alanlar olduğunu söyleyebiliriz. Henüz benlik algısının şekillendiği zamanlarda kendisi ile ilgili olumsuz bir geri dönüş alan kişinin kendine bakışı da aynı oranda olumsuz olmaktadır. 16 yaşında gasp suçundan 8 yıla mahkûm olan ve ailesi tarafından da kendilerini utandırdığı gerekçesi ile cezaevi süreci boyunca yalnız bırakılan bir katılımcının paylaşımları tam da bu durumuma bir örnek teşkil etmektedir. “Beni demir parmaklıkların ardına kapattıklarına göre demek ki ben bir hayvanım.” diyen katılımcının ilk suçundan sonra birçok kez daha cezaevini ziyaret etmiş olması da şaşırtıcı değildir. Bazı durumlarda ise kişi suç davranışı karşısında resmi tepki (formal reaction) dışında hiçbir dışlayıcı deneyim yaşamamış, sosyal tepki görmemiş olsa bile toplumun kendisi hakkında muhtemel yargılarını içinde taşıyarak, her an kendini yargılamaktadır. “Eskiden iyi biriydim.” diyen katılımcının yaşlıların torbalarını taşımak, etraftaki insanlara yardım etmek gibi davranışları yine göstermek istediğini ama artık bu davranışlar için kirlenmiş olduğunu böyle bir girişimde etrafın onun iyi niyetini sorgulayacağını düşünerek hiçbir girişimde

bulunmadığını belirtmiştir. Görüşmeci iyiliğin artık kendi harcı olmadığı hissiyatına kapılmıştır. Suç davranışı ve hüküm giymiş olması nedeniyle o artık iyi davranışlar için artık fazla “kirli”dir. İçselleştirdiği toplumdan kendi kendine seslendirdiği yargı ile benlik algısı değişmiştir.

Damgalanma teorisi suça toplumsal etkileşimin bir görünümü olarak yaklaşır. Frank Tannenbaum 1938’de “Suç ve Toplum” adlı eserinde suçun toplumsal ilişkiler neticesinde meydana geldiğini savunmuştur (Cullen ve Agnew, 2003:295; Tannenbaum,1938: 225). Tannenbaum, suç davranışı sonrası kişiye gösterilen sosyal tepkiler üzerinde durmuştur. “*Kötülüğün dramatize edilmesi*” Tannenbaum’un kullandığı önemli bir kavramdır (Tannenbaum, 1979). Buna göre, suç davranışında bulunan kişi diğerlerinden belirgin bir farklılığı yokken tüm dikkatin suç davranışına çekilmesi ile kişiye olan toplumsal bakış değişmektedir (Brown vd., 1998:347). Kötülüğün dramatize edilmesi durumu gerçekleşikten sonra kişinin diğer tüm kişilik özelliklerinin suç davranışının gölgesinde kalacağı, böylelikle kişinin tekrar suça yöneleceği üzerinde durulmaktadır.

Bu çalışmada örneklerine rastlayacağımız gibi kişi suç davranışı ile anıldıktan sonra kendisi gibi suça yönelmiş kişilerin yanında kendisini daha rahat hissetmeye başlamaktadır. Değişen sosyal çevresi ile birlikte artık suçta kariyer yapmanın ilk eşiğini atlamış olmaktadır. Söz konusu etkileşim sonucu kişi “suçlu” olduğu bilinci kazanarak “suçlu” luğu bir kimlik haline getirmektedir.

Kendisi ile benzer özellikler sergileyen kişilerle beraber olmak kişiye toplumun eleştirel tutumundan kaçma imkânı verecektir (Tannenbaum, 1978:193). Damgalanma yaklaşımının diğer teorisyenlerinden olan Lemert de suça neden olan unsurlar üzerine değil de suç davranışı gerçekleşikten sonra olanlar üzerine odaklanmaktadır.

Lemert’in alana önemli katkılar yaptığı eseri 1951 yılında yazdığı “Sosyal Patoloji: Sosyopatik Davranış Teorisine Sistemik Bir Yaklaşım” adlı eseridir. Lemert, olumsuz bir davranışın kişinin tüm davranışlarına, kişiliğine genellenmesini, “suçlu” bireyin yaratılması noktasında temel sorun olarak tanımlanmıştır

(Lemert;1979:194-195). Bu yaklaşıma göre, kişinin hatalı davranışı birincil sapma olarak adlandırılmaktadır. Eğer bu olumsuz davranış genellenmez ve belki de Tannenbaum'un söyleyeceği şekilde dramatize edilmezse kişi suç döngüsüne girmeyecektir. Çünkü toplumdaki kendisine kişinin benlik algısını olumsuz yönde dönüştürecek bir yansıtma yapılmamış olacaktır.

Lemert'in kullandığı "ikincil sapma" kavramı ise, suç davranışına verilen toplumsal tepki ile ortaya çıkan bir durumu anlatmaktadır. Kişinin belirgin bir toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalması kişinin suçlu birey statüsünü benimsemesi ile sonuçlanır (Lemert, 1979: 195). Lemert'e göre ikincil sapmaya yol açan mekanizma sekiz adımda ortaya çıkmaktadır. Buna göre, ilk olarak; birincil sapma daha sonra kişi birincil sapmayı takip eden sosyal tepkiler ve cezalarla yüz yüze kalmaktadır. Bu tepkilerle yüzleşen kişi cezalandırılmalara yoğunlaşarak, onlara karşı düşmanlık beslemeye başlamaktadır. Resmi kurumlarca damgalanmasının ardından daha fazla sapkın davranışta bulunup sapkın statüyü benimsemesi söz konusu olmaktadır.

Bu çalışmada da erken yaşta cezaevi ile tanışan ve art arda bir kaç kez cezaevine girip çıkan yükümlülerin sapkın statüyü benimsedikleri ve benlik algılarını bu yönde değiştirdikleri gözlemlenmiştir. Özellikle ilk suçunu küçük yaşta işleyenler için damgalanmanın neticesinde suçlu kişilik statüsünün kabulü daha kolay olmaktadır.

Damgalanma teorisinin kişilerin suç davranışı sonrası yaşadıklarına odaklandığı kadar neyin suç sayılıp neyin suç sayılmayacağına nasıl karar verildiği hakkında da düşünce ürettiğine daha önce de değinilmiştir. Becker de bir toplumda uygulanacak kuralların belirlenmesinde farklı gruplar arasındaki güç çekişmesinin oldukça etkili olduğundan bahsetmiştir. Toplumsal yaşamı düzenlemek için konulan kuralları ihlal eden kişi "*öteki*" olarak tanımlanmaktadır (Becker,1991:1). Bu noktada karşı ötekileştirme de söz konusu olabilmektedir. Kural ihlali yapanlar, suç davranışına yönelen kişiler kural koyuculara karşı sorgulayıcı bir tutum içine girebilirler. İki grup için birbirine karşı yabancılaşma süreci bu noktada başlayabilmektedir (Becker, 1991:2). Becker'a göre, sapma

toplum tarafından oluşturulan bir statüdür (Becker, 1991:8). Becker'a göre hangi kurallara uyulmazsa kişinin sapkın olarak ilan edileceği politik bir konudur. Bu, toplumdaki farklı gruplar arasındaki bir güç mücadelesinin sonucu olarak belirlenir. Kural koymak ve bu kuralları başkası üzerinde uygulamak ekonomik ve politik güçle bağlantılı bir durumdur. Kural koymak hiyerarşik bir yapı içinde gerçekleşir. Bu hiyerarşide üstte olanlar alttakilerle uzlaşma yoluna gitme gereği duymazlar (Becker, 1991:17).

Becker, “*baskın statü*” kavramını damgalanma sürecini anlatmak için kullanmaktadır. Kişinin suçlu kariyer geliştirmesinde en önemli aşama yakalanması ve damgalanmasıdır. Bu aşamadan sonra benlik imajı ve sosyal kimliği ciddi zarar görmektedir. Suça devam edeceği ve daha önce defalarca kez suç işlediğinin düşünülmesi ile kişi artık güvenilmez olarak algılanmaktadır (Becker 1991: 31-33). Suçlu kişilik artık kişi için baskın statüdür. Suçluluğun baskın statü haline gelmesi ile kişi sabıkalı kişilerden oluşan bir sosyal çevrede yaşamayı tercih ederek suçu bir yaşam tarzı haline getirme yolunda önemli bir adım atmaktadır. Suç davranışının baskın statü haline geldiği kişilerden toplum belli bir rolü bekler. Kendisinden suç davranışı beklenen kişinin bunu gerçekleştirme durumu “kendini gerçekleştiren kehanet” olarak adlandırılır.

Damgalanma teorisinde “baskın statü” ve “kendini gerçekleştiren kehanet” önemli kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Baskın statü bir kişiyi tanımlayan onun en çok öne çıkan karakter özelliği olarak tarif edilebilir. Kendini gerçekleştiren kehanet, bir kişinin suç davranışına toplumun beklentilerini farkında olmadan karşılamak için yönelmesi olarak tanımlayabiliriz. Kişinin baskın statüsü suçlu kişilik ise, suç davranışına yönelmesi kendini gerçekleştiren kehanet olacaktır. Kişinin suç davranışına yönelmesinin ardından kazandığı ya da kazandırıldığı yeni kimlik dolayısıyla değişen toplumsal imajına bağlı olarak kişinin geçmiş eylemleri tutum ve davranışları bu imajın gölgesinden yeniden yorumlanır. Bu duruma damgalama perspektifi içinden “geçmişe dönük yorumlama” adı verilmektedir. Damgalanma sürecinin geçmişe doğru işletilmesi olarak

düşünülebilir (Kitsuse,1962:253). Geçmişe dönük olarak kişinin eylemleri tekrar yorumlanır. Bu durum da kişinin baskın statüsünü güçlendirir.

Damgalama teorisi içinde utandırma her zaman negatif bir olgu olarak yorumlansa da Braithwaite utandırmaya farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Braithwaite, utandırmayı “ayırıcı utandırma” ve “birleştirici utandırma” olarak ikiye ayırmıştır. Braithwaite’e göre utandırmanın bireyi toplumla bütünleştiren bir yönü vardır (Braithwaite, 1995:191). “Birleştirici utandırma” teorisine göre, utandırma suça verilen sosyal tepkileri içermektedir. Bu tepkiler toplumsal bütünleşmeyi sağlayan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu tepkilerin ceza adalet sisteminin vereceği cezai yaptırımlardan daha etkili olacağı iddia edilmektedir (Braithwaite, 2005).

Braithwaite, birleştirici utandırma ya da ayırıcı utandırmadan hangisinin kullanılacağını belirleyen iki faktör olduğunu söylemektedir. Bu faktörlerden birincisi karşılıklı bağımlılık, ikincisi ise toplumculuktur. Karşılıklı bağımlılık kavramı “interdependency” kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Braithwaite’a göre bu toplum tipi bireyler arası güçlü bağlarla karakterizedir. Kişiler başarılı olmak için karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır. “Communitarianism” kavramının karşılığı olarak toplumculuk kavramı kullanılmaktadır. Bu toplumsal yapı içinde insanlar bireyselliklerini kaybetmezler ama aynı anda toplumun menfaatlerini kendi menfaatlerinin üzerinde tutarlar (Braithwaite, 2005:100).

Utandırma toplumun bir davranışı onaylamadığını gösteren sosyal bir tepkidir (Braithwaite,2005:100). Utandırma ile kişinin davranışından pişmanlık duyarak hatasını anlaması için davranışının toplum tarafından onaylanmadığını gösteren her türlü süreç kastedilmektedir (Braithwaite, 1995:191). Braithwaite tarafından resmi olmayan tepkilerin yani utandırmanın resmi tepkilere kıyasla daha etkili olduğu iddia edilmektedir. Ancak bu çalışmada Braithwaite’ın bu iddiası ile çelişecek nitelikte bulgulara rastlanmıştır. Buna göre, “birleştirici utandırma”ya örnek olarak gösterilebilecek tüm davranışların ancak kişi suç davranışı sonrası cezaevi ile yani resmi tepkilerle yüzleştikten sonra işlerlik kazandığı iddia

edilebilir. Hapis cezası öncesinde tüm uyarı, nasihatler, suç davranışının kişiye yakışmadığı telkinleri bir karşılık bulmazken, cezaevi ile yüzleşmek bir kırılma etkisi yapmaktadır. Bu noktadan sonra kişinin ailesinin ‘sen zaten öyle bir çocuk değilsin’ demesi kişi için anlamlı olmaya başlamaktadır. Bu çalışmanın verilerine dayanarak söylenebilir ki, “birleştirici utandırma” ile hedeflenen kişinin pişmanlık duyarak hatasını anlama süreci zarar verdiği kişi ya da kişilerle empati kurma ve kamu düzenini bozduğu gerçeği ile yüzleşerek gerçekleşmemektedir. Cezai yatırımlarla yüzleşme sonrası, kişi birleştirici utandırmaya örnek gösterilebilecek telkinleri dikkate almakta ve yakın sosyal çevresi ile bütünleşme sürecine girmektedir. Kişi resmi yollarla edindiği damganın üstüne bir de aile desteğini kaybetmemek için suç davranışından uzak durabilmektedir.

2.3.1.Frank Tannenbaum: Kötülüğün Dramatize Edilmesi

Frank Tannenbaum 1893 – 1969 yılları arasında yaşamış, kendisi de işçi haklarına ilişkin eylemlere katılmış olması nedeniyle 1914 yılında bir süre ile “Blackwell’s Island” (New York)’de bir yıl hapis yatmış olan Amerikalı bir kriminologtur. Damgalama teorisinin ilk uygulayıcıları arasında görülmektedir (Yeager,2011).

Bir eylemin suç olarak tanımlanmasına sürecine odaklanan Tannenbaum, bir şeyin suç olduğuna kim karar veriyor sorusuna yanıt aramıştır. Diğer teoriler suç ve suçlu davranışın nedenleri üzerinde dururken, Tannenbaum suç davranışı sonrası bireye gösterilen resmi ve sosyal tepkiler üzerinde durmuştur. Tananbaum, 1979’da “kötülüğün dramatize edilmesi” kavramını ortaya atmıştır. Buna göre, suç davranışında bulunan bireyin diğer insanlardan belirgin bir farklılığı yoktur. Farkı yaratan durum, kişinin diğer tüm davranışları içinde suçlu davranışı izole ederek tüm dikkatin bu davranışa verilmesidir. Böylelikle kişiye bakış değişmektedir. Bu durum Tannenbaum tarafından kötülüğün dramatize edilmesi olarak kavramsallaştırılmıştır. “Kötülüğün dramatize edilmesi” ile kişinin suçlu bir kişiliğe sahip olduğuna dair algı canlı kalacak ve bu algı ile yüzleşen kişi için tekrar suçlu davranışa yönelmek kaçınılmaz olacaktır. Kötülüğün dramatize

edilmesi sonucu, suçlu olarak damgalanan kişi kendini yine kendi gibi damgalanmış kişilerin yanında daha rahat hissedeceğinden bir bakıma suçlu sosyal çevreye mahkûm edilmektedir. Tannenbaum, kişinin suçlu kariyere yönelmesinin ardındaki sebebi kişinin suçlu davranışlarının ön plana çıkarılmasında bulmuştur. Ait olduğu sosyal çevreden koparılan kişi yeniden suça yönelecektir. Çünkü artık damgalanmıştır. Söz konusu damgalanma süreci kişiye suçlu olduğu bilinci kazandırmaya hizmet etmektedir (Tannenbaum 1979:192).

Tannenbaum, kişiye suçlu olduğu bilincini kazandıran damgalanma sürecini suçlu davranışa yönelmiş kişiye yardım etme amacı taşıyan tüm davranış ve faaliyetleri de kapsayacak şekilde genişletmektedir. Bu tarz eylemler yardım etmekten çok kişinin suçlu olduğu yaftasını güçlendirmeye neden olmaktadır. Her ne kadar iyi niyetli olunmuş olursa da kişinin hatalarını gündeme taşımak kişinin suçlu rolünü daha çok benimsemesine neden olacaktır.

Tannenbaum bir kısır döngüden bahsetmektedir. Suçlu davranışları dramatize edilen birey, bulunduğu sosyal çevreden dışlanacak ve dışlanmanın getirdiği olumsuz sosyal sonuçlardan kaçmak için kendisi gibi olduğunu düşündüğü toplumla çatışma yaşayan insanların arasına katılacaktır. Katıldığı sosyal grup, kişinin toplumla yaşadığı çatışmayı belirginleştirici bir etki yapacak ve kişi suçlu davranışın tekrarına yönelecektir.

2.3.2. Howard Becker: Öteki

Becker, 1928 doğumlu olup Chicago Okulu'nun ikinci kuşak sosyologlarından kabul edilmektedir. Becker, ilk araştırma projelerinden birinde esrar kullanımına odaklanmıştır. Bu araştırma, insanların başkaları, toplumsal kurumlar ve cezai sistemi tarafından sapkın olarak etiketlendirdikten sonra toplumsal normları çiğneyen sapkın davranışları benimsediğini varsayarak, damgalama teorisini geliştiren ilk metinlerden biri olarak kabul edilen ve yaygın okunan ve atıfta bulunulan kitabı *Outsiders (Dışarıda olanlar)*'a dâhil edilmiştir. Becker 1963 yılında "Ötekiler: Sapma Sosyolojisi Çalışmaları"nı yayınlamıştır. Becker'in bu

çalışmasında ortaya koyduğu öteki kavramsallaştırmasının iki yönlü olduğunu belirtmek gerekmektedir. Buna göre toplumsal normların ihlali kişiyi diğerleri için güvenilmez öteki olarak görülmesine neden olabileceği gibi öteki olarak görülen kişi de kural koyucuları öteki olarak değerlendirebilmektedir (Becker: 1991:2). Bu durumda karşılıklı bir yabancılaşmadan söz edilebilir. Bu eserin önemi, analitik odaklanmayı bireylerden uzaklaştırmasındadır. Toplumsal güçlerin, toplumsal yapıların ve ilişkilerin sapkınlık oluşturmadaki gücüne dikkat çekmiştir.

Becker'a göre bir davranışın sapkın olarak tanımlanması bir etkileşim sürecinin sonucudur. Becker,(1991.14) kuralları koyan sosyal grupla söz konusu kuralları ihlal ettiği düşünülen kişi arasındaki etkileşimde sapmanın olup olmadığını belirlemektedir. Davranıştan çok davranışı kimin gösterdiği ve sonucunda kimin zarar gördüğü sapma tanımının yapılmasında etkilidir. Burada Becker'ın temel argümanı kanunların herkese eşit ve aynı şekilde uygulanmadığıdır. Becker bu noktada ABD'de siyahilerin uğradığı ayrımcılığı ve büyük şirketlerin usulsüzlüklerinin hırsızlık olarak değil, yasal anlaşmazlıklar gibi ele alınmasını örnek olarak göstermiştir (Becker,1991:13).

Becker, konulan kuralların toplumdaki güç eşitsizliğinin bir yansıması olduğunu iddia etmektedir. Egemen grupların çıkarları doğrultusunda kural koyarken bu kurallardan etkilenecek kitlelerle söz konusu kuralları müzakere etmedikleri, müzakere etme gereği duymadıklarını vurgulamaktadır (Becker, 1991:17). Kuralların konduktan sonra toplum yararınaymış, toplum yararı gözetilerek konmuş gibi gerekçelendirildiğini ifade etmiştir (Becker,1991:134).

Becker, bir kişinin suçlu davranışa tekrar yönelmesinin en önemli sebebi olarak damgalanmasını öngörmektedir. Bir kez suç davranışı gösteren kişinin söz konusu davranışı kişinin önceki ve sonraki davranışlarını genellemek için bir vesile olarak değerlendirilir. İlk suçu olmadığı ve son suçu olmayacağı varsayılarak kişi damgalanır. Bu süreç sonunda suçlu davranışın kişi için baskın statüye dönüşeceğini söylemektedir (Becker, 1991:31-33). Baskın statü bir kişinin toplum tarafından değerlendirildiği, onu en çok tanımladığı düşünülen özelliğidir (Weitz,2005:75-77).

Suç davranışında bulunmak ve bununla ilgili adli bir sürecin muhatabı olmak kişinin baskın statüsünü değiştirecek güçte bir durumdur. Damgalanma perspektifinin toplumdaki güç ilişkilerine yaptığı vurgu göz önüne alınarak denilebilir ki, kişilerin sahip oldukları politik ekonomik ve sosyal güç neticesinde kişi suç davranışı gösterse bile baskın statü değişmeyecektir. Suçlu davranışın baskın statüye dönüşmesi ile birey suç gruplarına katılma yönünde bir eğilim geliştirebilir. Söz konusu gruplar kişinin kendini daha rahat hissettiği sosyal ortamlar olarak işlev görür. Kişinin suç etrafında örgütlenen aynı şekilde damgalanma süreci yaşamış kişilerden oluşan bir sosyal çevreye sahip olması suç davranışını sürdürmesine yardım eder (Becker,1991:34-39).

Becker'ın kullandığı “kendini gerçekleştiren kehanet” kavramı; her an suç işlemesi beklenen kişinin toplumun kendisinden beklentisini karşılama ve bunun karşılığında da toplumun kendi öngörüsü gerçekleşmişçesine tepki vermesini anlatmaktadır. Aslında suç davranışı, davranışın beklentisi neticesinde gerçekleşmiştir (Becker, 1991:34). Kişinin kendisinden beklenen rolü benimsemesi ile birlikte toplumsal öngörüler gerçekleşmeye başlayacaktır. Aynı zamanda, damgalama neticesinde kişi üzerindeki polis denetiminin artması ile hataları kolaylıkla göz önüne gelecektir.

Becker'ın kuralların oluşturulmasında toplumdaki güç dengelerinin çıkar çatışmalarının belirleyici olduğuna vurgu yaptığından daha önce bahsedilmişti. Becker için kuralların uygulanması da bu durumdan bağımsız değildir. Becker, bu duruma “kulların uygulanmasının seçici karakteri” demektir. Kuralların işletilmesi için, kuralları uygulama iradesi gösterecek birilerinin olması, kural ihlaline dikkat çekilmesi, dikkat çekenlerin bu eylemle elde etmek istedikleri bir çıkarlarının olması gerekmektedir. Becker'ın kuralların uygulandığı kadar uygulanmadığı durumlardan da hareket ederek yaptığı analize göre, eğer söz konusu kural ihlalden ihlali gerçekleştiren grupların çıkarları söz konusu ise, kimse kural ihlalden bahsetmeyecektir (Becker 1991, 124-129).Becker burada güç ilişkilerine dikkat çekmektedir. Bir kural ihlalinin gün yüzüne çıkması için hakları yok sayılanların kim olduğu ve kuralları kimin ihlal ettiği önem

kazanmaktadır. Güç ilişkileri bazı durumlarda kural ihlallerinin ortaya çıkmasını engelleyebilmektedir.

2.3.3.Edwin Mc Charty Lemert: Birincil Sapma, İkincil Sapma

Lemert, 1912-1996 yılları arasında yaşamış Amerikalı bir sosyologdur. Damgalanma yaklaşımının diğer teorisyenlerinden olan Lemert de suça neden olan unsurlar üzerine değil de suç davranışı gerçekleşikten sonra olanlar üzerine odaklanmaktadır. Lemert için önemli olan, suça verilen toplumsal tepkidir.

Lemert'in alana önemli katkılar yaptığı eseri 1951 yılında yazdığı "Sosyal Patoloji: Sosyopatik Davranış Teorisine Sistemik Bir Yaklaşım" adlı eseridir. Lemert bu çalışmasında birincil ve ikincil sapma kavramsallaştırmasını yapmıştır. Lemert sapma davranışı ile davranışa yüklenen anlamı birbirinden ayırmaktadır. Birincil ve ikinci sapma kavramları bu ayrıma işaret etmektedir. Sapkın bir davranış, ona negatif bir anlam yüklenene kadar birincil sapma olarak kalır. Bu durum söz konusu davranışın toplumca kabul edilebilir sınırlar içinde kaldığını göstermektedir. Lemert'e göre, olumsuz bir davranışın kişinin tüm davranışlarına, kişiliğine genellenmesi temel sorun olarak tanımlanmıştır (Lemert;1979:193-195).

Lemert'e göre, bireyin davranışları toplumsal kabul edilebilirlik sınırları içinde değerlendirilip bireye karşı bir reaksiyon gösterilmediğinde söz konusu davranışlar birincil sapma olarak kalacaktır. Toplumsal tepki oluşur, kişinin suçlu davranışı onun kişiliğine genellenir ise, kişi suç döngüsüne girecektir. Eğer bu olumsuz davranış genellenmez ve belki de Tannenbaum'un söyleyeceği şekilde dramatize edilmezse kişinin suç döngüsüne girmesi söz konusu olmayacaktır. Çünkü toplumdan kendisine kişinin benlik algısını olumsuz yönde dönüştürecek bir yansıtma yapılmamış olacaktır. Bu bir damgalanma süreci olarak yaşanmaktadır. Kişi kendisi ile ilgili imaja uygun olarak davranmakta, kamusal alanda bu haliyle görünür olmaya başlamaktadır.

Lemert'in kullandığı "ikincil sapma" durumu ise, suç davranışına verilen toplumsal tepki ile ortaya çıkmaktadır. Lemert, ikincil sapmanın oluşabilmesi için toplumsal tepkinin defalarca tekrarlanması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Lemert, kişide iyi ve kötü tanımlamalarının uzun bir süreçte şekillendiğine dikkati çekerek, ilk toplumsal tepkide söz konusu tanımlamaların değişmeyeceğini vurgulamaktadır. Kısa süreli ve çok sert olmayan cezalar kişinin suçlu rolünü benimsemesine neden olmayacaktır. Tepkinin şiddeti süresi ve tekrarlı olup olmadığı kişinin kendi ile ilgili tanımlamasının değişip değişmeyeceği noktasında belirleyici olacaktır. Kişinin suçlu davranışı benimseyerek yaşamına devam etmesi için toplumsal dışlanma ile kesin bir şekilde yüzleşmiş olması gerekmektedir. Kişinin belirgin bir toplumsal dışlanma ile karşı karşıya kalması kişinin suçlu birey statüsünü benimsemesi ile sonuçlanır (Lemert, 1979: 194-195). Bu aşamalı bir süreçtir. İkincil sapmaya giden yol, cezaların keskinleşmeye ve sertleşmeye başlaması ile karakterizedir. Kişinin resmi kurumlarca suçlu olarak damgalanması neticesinde kişi daha fazla sapkın davranışta bulunur. Kişi son aşamada kendisine vurulan damgaya inanır. Kendisini suçlu olarak görmeye başlar (Lemert, 1979:195).Bu durum kişinin kendisine vurulan damganın gereğini yerine getirmek ile ilgili bir motivasyon kazanması olarak açıklanabilir.

Lemert'in bir diğer önemli kavramsallaştırması ise, "geriye dönük yorumlama"dır. Bireyin güncel hatalarından hareket ederek geçmişteki hatalarını yorumlamak damgalama sürecini hızlandırmakta ve kişiyi suçlu davranışa mahkûm etmektedir. Geriye dönük yorumlama ile sorunlu davranış tek başına değerlendirilmez bir genellemenin aracı olarak kullanılır. Artık söz konusu olan davranış değil, bireyin tüm karakteridir. Yani davranış değil, kişi hatalı olarak görülüp damgalanır.

2.3.4. John Braithwaite: Ayrıştırıcı Utandırma, Birleştirici Utandırma

Braithwaite, 1951 doğumlu Avustralyalı bir kriminologdur. Damgalama teorisi içinde utandırma her zaman negatif bir olgu olarak yorumlansa da Braithwaite utandırmaya farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır. Buna göre, utandırmanın suç

davranışına yönelen kişinin toplumla yeniden bütünlemesini sağlamak gibi olumlu bir yönü vardır.

Birleştirici utandırma teorisine göre, utandırma suça verilen sosyal tepkileri içermektedir. Bu tepkiler toplumsal bütünleşmeyi sağlayan unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Braithwaite, suç oranlarının düşüklüğünü toplumun suça verdiği tepki ile ilişkilendirmektedir. Bu tepkilerin ceza adalet sisteminin vereceği cezai yaptırımlardan daha etkili olacağını iddia etmektedir (Braithwaite, 2005). Suç oranlarının düşüklüğü toplumun suça karşı tavizsiz tavır içinde olması ile ilişkilidir (Braithwaite,1995:191).

Braithwaite, utandırmayı ayırıcı utandırma ve birleştirici utandırma olarak ikiye ayırmıştır. “Ayrıcı utandırma” damgalanma süreci ile karakterize bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. “Birleştirici utandırma” ise, suç davranışına yönelen kişiyi kazanmaya dönük kapsayıcı bir utandırmadır. Braithwaite’e göre utandırmanın bireyi toplumla bütünleştiren bir yönü vardır (Braithwaite, 1995:191).

Braithwaite’in (2005) “Birleştirici Utandırma Teorisi (Reintegrative Shaming Theory)”ne göre, “utandırma” damgalanmaya yol açarak, bireyin suç dışında bir hayat kurmasının önündeki bir engel değil; tam aksine suçtan uzaklaşmasını sağlayacak bir etkidir. Braithwaite, suça gösterilen tepkileri resmi ve sosyal olmak üzere ikiye ayırmaktadır. “Sosyal tepkiler” utandırma olarak kendini gösterirken, “resmi tepkiler” mahkeme süreçlerini kapsamaktadır. Braithwaite, sosyal tepkilerin yani utandırmanın resmi tepkilerden daha caydırıcı olduğunu düşünmektedir (Braithwaite, 2005:98,102).

Braithwaite, toplumsal yapının, o toplumda ayırıcı utandırmanın mı, birleştirici utandırmanın mı yaygın olacağını belirlediğini iddia etmektedir. Birleştirici utandırma ya da ayırıcı utandırmadan hangisinin kullanılacağını belirleyen iki faktör olduğunu söylemektedir. Karşılıklı bağımlılık durumunun yaşandığı toplumlarda ayırıcı utandırma yaygınken, toplumculuğun yaygın olduğu durumlarda birleştirici utandırmanın etkili olacağını belirtmektedir. Karşılıklı bağımlılık kavramı “interdependency” kavramının karşılığı olarak

kullanılmaktadır. Braithwaite'a göre bu toplum tipi bireyler arası güçlü bağlarla karakterizedir. Kişiler başarılı olmak için karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır. "Communitarianism" kavramının karşılığı olarak toplumculuk kavramı kullanılmaktadır. Bu toplumsal yapı içinde insanlar bireyselliklerini kaybetmezler ama aynı anda toplumun menfaatlerini kendi menfaatlerinin üzerinde tutarlar (Braithwaite, 2005:98-100). Utandırma toplumun bir davranışı onaylamadığını gösteren sosyal bir tepkidir. Utandırma ile kişinin davranışından pişmanlık duyarak hatasını anlaması için davranışının toplum tarafından onaylanmadığını gösteren her türlü süreç kastedilmektedir (Braithwaite, 1995:191).

Birleştirici utandırma ile bireyin içinde yetiştiği toplum ile yeniden bağ kurması sağlanmaya çalışılır. Bireyin işlediği suçun sonuçlarını kavrayarak davranış değişikliğine gitmesi hedeflenir. Birleştirici utandırmada, suç davranışı bireyin tüm karakterine genellenemez. Eleştirilen noktanın kişinin tüm karakteri değil, belli davranışları olduğu vurgulanır. Kişiye hatasını düzeltmesi için fırsat verilmesi bu yaklaşımın en önemli özelliğidir.

Braithwaite, utandırmanın her zaman iyi sonuçlar doğurmadığına da dikkat çekmektedir. Bireyler kendilerine nasıl davranıldığı ile uyumlu olarak tepkiler geliştirmektedirler (Braithwaite, 1995:195). Braithwaite, utandırmanın toplumsal normları içselleştirme sürecine etki ettiğini söylemektedir. Utandırma ve utandırmadan duyulan korku dışsal faktörler olarak, kişinin davranışlarını sınırlarken zamanla dışsal etkenlerin yerini kişinin vicdanı almaya başlar. Braithwaite, ceza eksenli suç önleme stratejilerinin etkisizliğine vurgu yapmaktadır. Çünkü ceza, içsel engeller ve utandırmadan sonra etkisi en az yöntem olarak değerlendirilmektedir (Braithwaite, 2005: 192). Braithwaite, vicdanın yetersiz kaldığı durumlar için cezanın önemine dikkat çekmektedir. Buna göre, suç davranışına yönelen kişinin utandırma yolu ile caydırılmadığı durumlarda cezalara ihtiyaç duyulmaktadır. Braithwaite'in birleştirici utandırma teorisine göre, kültürel utandırma pratiklerinin tek amacı suç davranışına yönelen bireyi caydırmak değildir. Suç davranışını bir alternatif olarak bireyin repertuarından çıkartmaktır. Bireyi suçtan en temelde vicdan daha sonra sosyal

tepkiler, caydırıcı enstrümanların en sonunda ise, resmi düzenlemeler, cezalar yer almaktadır (Braithwaite, 2005: 71-72, 1995:192). Braithwaite, suçun önlenmesi ile ilgili sorumluluğun tüm topluma ait olduğunu vurgulamaktadır. Bazı eylemlerin neden suç sayılması gerektiği ile ilgili toplumsal uzlaşmaya varma gereği üzerinde durmaktadır. Bu yolla söz konusu eylemler “yapılması bile düşünülmecek” eylemler noktasına getirilebilir (Braithwaite, 1995:192).

Braithwaite’ın birleştirici utandırma teorisini bir skala içinde anlamak gerekmektedir. Ona göre, toplumsal tepki sadece damgalanmaya yol açarak bireyi suç döngüsüne hapsedmez, aynı zamanda kişinin kazanılmasını da sağlayabilir. Bu noktada utandırmanın nasıl yapıldığı önem kazanmaktadır. Eğer suç davranışı kişinin karakterine genellenmekteyse bu ayrıştırıcı utandırma olarak adlandırılmakta ve kişinin suç döngüsüne hapsolmesine neden olmaktadır. Braithwaite, ayrıştırıcı utandırmayı damgalama anlamında kullanmaktadır. Buna karşıt olarak, eleştirilerin sadece kişinin hatalı eylemi olduğu vurgulanır ama kişinin toplumsal kabulü devam ederse, bu durum kişinin toplumla bağlarının kopmasını engellediğinden birleştirici utandırma olarak adlandırılmaktadır (Braithwaite,1995).

Ayrıştırıcı utandırma neticesinde toplumdan kopan birey suçlu alt kültürlerine katılma eğiliminde olur. Suçlu alt kültürleri içinde hem yeni suç becerileri hem de vicdanın sesini kısacak söylemsel çeşitlilikler ile buluşan kişiler suç oranlarının artmasına neden olmaktadır. Fırsat eşitsizliğinin ayrıştırıcı utandırmaya maruz kalan kişiler için artması, damgalama neticesinde her davranışlarının normalden daha fazla dikkat çekmesi ile kendilerini kabul edecek bir toplumsal grup bulma ihtiyacına girmeleri oldukça anlaşılabilir (Braithwaite,2005:102-103).

3. DENETİMLİ SERBESTLİK

Denetimli serbestlik, şüpheli sanık ve hükümlüler için uygulanabilmektedir. Bu noktada söz konusu kavramları açıklamak gerekirse, şüpheli hakkında suç şüphesi olan kişidir. Bu kişi suç şüphesi ile savcılık veya kolluk kuvvetlerince soruşturulmaktadır. Şüpheli hakkında dava süreci başlatılırsa artık söz konusu kişi sanık sıfatı ile anılır.

Dönmezer, yaptığı denetimli serbestlik tanımında denetimli serbestlik sistemine dâhil olan bir kişiye bazı yükümlülükler yüklenebildiği gibi güvenlik ve koruma tedbirleri de uygulanabildiğine dikkat çekmektedir. Buna göre, suç mağdurları da denetimli serbestlik sisteminin bir parçasıdır. Denetimli serbestlik ceza adalet sisteminin tamamlayıcı bir unsurudur (Dönmezer& Erman, 1997:5).

Denetimli serbestlik ile ilgili yapılan tanımların üzerinde birleştiği konu suç davranışına yönelen bireylerin toplum içinde iyileştirilmelerinin denetim ve gözetim altında tutulmamalarının söz konusu kişilerin ihtiyaçlarına yanıt vererek toplumla bütünleşmelerine yapacağı katkıdır. Yani denetimli serbestlik sadece bir infaz kurumu değil, yükümlülerin psikososyal ihtiyaçlarına cevap veren ve toplumla bütünleşmelerine destek veren bir kurumdur (Demirbaş,2008: 58). Timur Demirtaş yaptığı denetimli serbestlik tanımında denetim altında bulundurulmuş kişiye bu süre içinde toplumun kurallarına uymaya istekli olduğunu kanıtlama şansı sunulduğuna vurgu yapmaktadır (Demirbaş, 2008: 547).

Bu tanım denetimli serbestliğin İngilizce karşılığı olan probation kelimesinin Latince kökeninin taşıdığı anlam ile de uyumludur. Probation'ın Latince kökeni probatum'dur (Allen, 2003:1109). Probatum, Katolik mezhebinde dini göreve aday olan kişilerin göreve atanmadan önce geçirdikleri adaylık sürecini ifade etmek için kullanılmaktadır (Dressler, 1965: 51).

Koşullu salıverilmesine iki yıl kalan hükümlü tahliye edilerek cezanın infazına toplum içinde devam edilmektedir. Dışarıda şarta bağlı olarak geçirilen süre kişinin bir deneme dış dünyaya uyum sağlama süreci olarak değerlendirilebilir.

Cezanın infazına dışarıda devam edilmesi esnasında kişinin rehabilitasyonuna yönelik ihtiyaçları da göz önünde bulundurulur. Denetimli serbestlik sadece bir infaz kurumu değil, aynı zamanda kişinin toplumla bütünleşmesinin önündeki engelleri kaldırmayı hedefleyen psikososyal temeli olan bir kurumdur. Kişi denetimli serbestlik sistemine dâhil olmasından sonra yükümlü olarak anılmaktadır. Yükümlü denetimli serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli sanık veya hükümlüyü ifade eder.

Denetimli serbestlik olarak ifade edilen yasa; ceza infaz kanununun 105/A maddesi ile yapılan düzenlemelerden oluşmaktadır. 2005 yılında ise, söz konusu yasaya bağlı olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurulları yönetmeliği hazırlanmıştır. Buna göre, iyi halli hükümlülerin koşullu salıverilme tarihlerinden bir yıl önce tahliyelerine imkân tanınmaktadır.

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkındaki kanunun 107. Maddesi ile koşullu salıverilme uygulaması düzenlenmektedir. Buna göre kişi cezasının 2/3'sini infaz kurumunda geçirmelidir. 105/A ile yapılan düzenleme koşullu salıverilme tarihinden önceki süreyi kapsamaktadır. Yani mahkemeden hâkim tarafından açıklanan hüküm süresinin 2/3'ünün bir yıl eksiği cezanın infaz kurumunda geçirilmesi gereken süresi ifade edilmektedir. Bu süre hükümlüler arasında cezanın yatar süresi tabiri ile ifade edilmektedir. Mahkûm infaz kurumunda geçireceği süreyi "X ay yatarım var" ifadesi ile anlatmaktadır.

671 sayılı kanun hükmündeki kararnamenin 32. Maddesinin a ve b bendinde yapılan düzenleme ile 01.07.2016 tarihinden önce işlenmiş suçlar için geçerli olmak üzere denetimli serbestlik süresi 2 yıla çıkartılmıştır. Koşullu salıverilme'den yararlanma ile ilgili yeni düzenleme ise, cezanın 1/2'sinin infaz kurumunda geçirilmesini öngörmektedir. Kasten öldürme kasten yaralama örgütlü suçlar, uyuşturucu imal ve ticareti gibi bazı suçlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Bu çalışmada denetimli serbestlik yükümlülerinin deneyimlerine odaklanarak sistemin işleyişi, sistemin başta kendisi için koyduğu suç tekrarını azaltma

yükümlülerinin toplum içinde iyileştirilmesini sağlama hedeflerine ne derece yaklaştığı, söz konusu hedeflere ulaşmak için ne gibi iyileştirilmelerin yapılabileceği anlaşılacak istenmektedir. Denetimli serbestlik, kişinin cezaevinin istenmeyen etkileri ile yüzleşmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Cezaevinde geçirilen süre yalnızca kişiyi değil kişinin yakın çevresinin de cezalandırılması demektir. Bu nedenle hürriyeti bağlayıcı cezalara alternatif olacağı düşünülen bazı karar türleri denetimli serbestlik kapsamında verilmektedir.

Bu karar türleri;

Adli kontrol (CMK 109)

- Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı (CGTİHK 105/A)
- Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)
- Adli Para Cezası Karşılığı Kamuya Yararlı Çalışma (CGTİHK 106/3)
- Mükerrerlere Özgü Denetimli Serbestlik (108/4 ve 6)
- Belirli Haklardan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6) (Söz konusu kanun maddesi kişiyi mesleğini icra etmekten men etmek, ehliyetine el koymak gibi yaptırımları içermektedir)
- Seçenek Yaptırımlar TCK 50 (TCK 50. Madde ile kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar düzenlenmektedir. Buna göre kişinin cezası para cezasına çevrilebildiği gibi kendisinden mağdurun zararını tazmin etmesi istenebilmektedir. Bunlara ek olarak belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma veya hapis cezasının kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışmaya çevrilmesi söz konusu olabilmektedir)
- Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)
- Etkin Pişmanlık (TCK 221/5)
- Ertelenme Süresinde Denetimli Serbestlik (TCK 51) (TCK 51. Maddeye göre kişinin işlediği suçun cezası iki yıl veya daha az ise ceza 3 yıl süre ile ertelenebilmektedir. Ertelene kararının verilebilmesi bazı koşullara bağlanmıştır. Buna göre; kişi daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç ayı geçen hapis cezası almamış olması gerekmektedir.)

- Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)
- Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7,8 ve 9)

olmak üzere toplam 13 türdedir.

3.1. Denetimli Serbestliğe Tarihsel Bakış

Denetimli serbestliğin doğuşuna bakıldığında ilk denetimli serbestlik memurunun John Augustus isimli Boston'lu bir ayakkabıcı olduğu görülmektedir. 1800'lerde, Augustus isimli bu kişi pek çok kişinin kamu düzenini bozdukları gerekçesi ile aldıkları para cezalarını ödemiş, onlara kefil olmuş rehberlik ederek hapse girmelerini engellemiştir. 18 yıl boyunca gönüllü olarak denetimli serbestlik görevlisi olarak çalışan Augustus'un neredeyse iki bin kişiye rehberlik yaptığı ifade edilmektedir (Waller,2003:75). Denetimli serbestliğin bir hukuk kurumu olarak ortaya çıkışının 150 yıllık bir tarihi vardır. İlk kez Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkmıştır (Lindler 2006: 105).

Denetimli serbestlik Amerika'dan sonra İngiltere daha sonra da Kıta-Avrupası'nda uygulanmaya başlanmıştır. Cezaevinin herkes için uygun bir seçenek olmadığı, her zaman istenen amaçlara kişiyi götürmediği göz önüne alınarak denetimli serbestlik uygulamaları desteklenmektedir. Denetimli serbestlik Amerika ve İngiltere'de çok hızlı yayılırken Kıta Avrupa'sında 19. yy'ın ikinci yarısından sonra yaygınlık kazanmıştır (İnce, 2006:46).

19. yy'ın başındaki denetimli serbestliğin temeli olarak değerlendirilebilecek uygulamalar dini kurumlar tarafından gönüllülerce yürütülmüştür. Ceza adalet anlayışındaki değişimle birlikte suç davranışına yönelen bireye ve onun sosyal psikolojik ihtiyaçlarına odaklanılmaya başlandı. Söz konusu değişim ile birlikte 20. yy başında birçok Avrupa ülkesinde iyileştirme faaliyetlerini gerçekleştirmek ceza adalet sisteminin amaçlarından biri haline gelmiştir. Ve zamanla bu faaliyetler gönüllüler yerine profesyonellerce yürütülmeye başlanmıştır (Nursel & Öztürkmen, 2005:13). İlk resmi denetimli serbestlik görevlisi Boston'da

görevlendirilmiştir (Hamai & Diğerleri, 1995:29). 1981'den itibaren denetimli serbestlik tüm eyalet genelinde uygulanmaya başlandı (Lewis, 1960:189).

1950'lere gelindiğinde Amerika'da her eyaletin denetimli serbestlik ile ilgili kanuni düzenlemeleri vardı (Lewis, 1960:190). Boston'da ilk denetimli serbestlik uygulamalarında denetimli serbestlik görevlisi polis teşkilatının içinden seçilirken Chicago'da 1899 yılında hâkimler tarafından gönüllüler arasından seçilmekteydi. Sadece kamuya hizmet etme duygusu taşıyan kişilerin bu işi yapabileceği düşünülmekteydi (Dressler, 1965:20).

İngiltere'de denetimli serbestlik ile ilgili ilk kanuni düzenleme 1887 yılında ilk suçunu işleyenler için cezanın ertelenmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Bu erteleme süresi içinde kişi için hiçbir denetim öngörülmemektedir. Erteleme kararının verilme şartları ve erteleme süresi içinde neler yapılacağı 1907'deki suçluların denetimli serbestliği kanunu ile düzenlenmiştir (Önder, 1998:22).

1960'lı yıllarda denetimli serbestlik görevlileri mahkemelerde sosyal hizmet uzmanı olarak yer almaya başlamış daha sonra tahliye sonrası kişiyi toplumla uyumlulaştırma çalışmaları denetimli serbestlik kapsamına alınmıştır. 1973'de gönüllü kamu hizmeti uygulaması denetimli serbestliğin metotlarından biri haline gelmiştir (Whitehead&Statham, 1995:248).

1980'lerde İngiltere'de muhafazakârların güç kazanması ile birlikte, cezaya bakış açısı değişmiştir. Mutlak caydırıcılık anlayışının tekrar güç kazanması ile daha sert ceza infaz uygulamalarına yönelik olmuştur (Whitehead&Statham, 1995:249; Chui&Nellis, 2003:5).

Hapishane nüfusunun azalmasına neden olacağı düşünülen denetimli serbestliğin beklenen etkiyi yapmadığının düşünülmesi, aynı anda cezaevi nüfusu artarken denetimli serbestlik için ayrılan bütçenin de artış göstermesi gibi nedenlerle sistemin etkinliği tartışılmaya başlanmıştır. (Chui&Nellis, 2003:7-8).

1997 yılında İşçi Partisi'nin iktidara gelmesinin ardından denetimli serbestlik kamusal yaptırım olarak algılanmaya başlanmıştır. Sosyal hizmet işlevi denetimli

serbestliğin içinden ayrıştırılmıştır. Genel olarak, dini ahlaki göndermelerle başlayan denetimli serbestlik gittikçe seküler bir nitelik kazanmıştır. En son düzenlemelerle denetimli serbestlik sistemi kişi hakkında topladığı bilgilerle yaptırımın bireyselleşmesi için mahkemelerin en doğru kararı vermesinde yardımcı olacak şekilde genişletilmiştir (Stelman, 2003:151).

Amerika’da denetimli serbestlik uygulamaları 1878 yılına kadar gitmektedir. 1957 yılına gelindiğinde neredeyse tüm eyaletlerde denetimli serbestlik uygulamaya konulmuştur (Kamer,1996:70; Özbek,2003:2; Önder,2008:248).

1960’lı yıllara kadar danışmanlık hizmeti vermek, moral kaynağı olmak gibi amaçları öne çıkarılan denetimli serbestlik anlayışı zaman içinde değişim göstermiştir. 1960’lı yıllarda suçun sosyal nedenlerine yapılan vurgu arttığından kişinin suça yönelmesinin ardında toplumsal sorunlar, sosyal adaletsizlik, ırkçılık, fırsat eşitsizliği olduğu düşünölmeye başlanmıştır. Bunu neticesi olarak, denetimli serbestlik kurumu daha çok kişinin toplumsal yapıdan kaynaklanan sorunlarını çözmesinde ona yardım eden bir aracı kurum rolünü üstlenmiştir.

1970’li yıllarından sonra “risk kontrolü/risk yönetimi” kavramı öne çıkmıştır. Bununla birlikte denetimli serbestlik sistemi içinde kişinin yeniden suç işleme riskini öngörerek bunun önüne geçecek denetim ve tedbirlerin uygulanması amaçlanmaktadır (Nursal&Ataç, 1995:40-44, Abadinsky,2008:98).

İslam Hukukunda hapisane olarak nitelendirilebilecek yerlerden daha çok bedeni cezaların infazına kadar kişilerin bekletildikleri tutukevleri olduğundan söz edilmektedir (Çolak&Altun,2008:12). İslam hukukunda hapis cezasının olmaması nedeniyle hapis cezası tazir ve kanunnamelerle düzenlenmekteydi. Osmanlı Devletinde zindan adı verilen kale burçları hapisane olarak kullanılmıştır. Tanzimat dönemindeki düzenlemelerde kefaletle serbest bırakılma uygulamaları görölmektedir. Buna ek olarak, nefi cezasının da uygulandığı görölmektedir. Bu ceza da denetimli serbestlik kapsamında değerlendirilebilir. Nefi cezası sürgün anlamına gelmektedir. Hâkim tarafından belirlenen bir süre dâhilinde kişinin

başka bir yerde yaşamaya zorlanması uygulamasıdır (Nursel&Öztürkmen,2005:20).

Cumhuriyet dönemindeki denetimli serbestlik uygulamalarının cezanın ertelenmesi ile başladığı söylenebilir. Bu erteleme süresinde ilk başlarda bir denetim öngörülmemektedir. 1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı TCK'dan itibaren cezanın ertelenmesi uygulaması devam etmektedir. Bunun dışında eski hükümlülerin toplumla bütünleşebilmeleri için de yasal düzenlemeler söz konusu olmuştur. 1475 sayılı iş kanunu ile eski hükümlü çalıştırma ile ilgili yasal düzenleme yapılmıştır. Buna ek olarak, Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak görev yapan "tahliye sonrası koruma birimi" hükümlülerin toplumla bütünleşmeleri için hizmet vermektedir (Çolak&Altun,2009:15).

3.2. Denetimli Serbestliğin Yapısı ve Uygulamaları ve Teorik Temelleri

Denetimli serbestlik modern ceza adalet sistemlerinde sadece bir infaz kurumu olarak değerlendirilemez. Denetimli serbestliğin içeriğinde kişiye yüklenen bazı sorumluluklar sınırlamalar olduğu kadar rehberlik ve yardım hizmetleri de vardır (Çolak&Altun, 2006 :10).

Ceza adalet sistemi içinde pek çok denetimli serbestlik uygulaması olduğundan bahsedilebilir. Bunlar kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar şeklinde olabildiği gibi hükmün açıklanmasının geri bırakılması, şarta bağlı erken tahliye, tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri ve cezanın koşullu salıverilme tarihine kadar denetimli serbestlik tedbiri kullanılarak infazı gibi uygulamaları da içerebilmektedir.

Bu bağlamda denetimli serbestlik kendi yönetmeliği olmakla beraber Ceza Muhakemeleri Kanunu ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanun ve Çocuk Koruma Kanunu ile ilişkilidir. Şartla salıverilme, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar göz önüne alındığında denetimli serbestliğin tamamlayıcı bir kurum olduğu söylenebilir (Ataç,2002:22).

Denetimli serbestliğin teorik temellerinden bahsetmeden önce cezanın amacı ile ilgili kuramsal yaklaşımlara genel olarak bakmak gerekmektedir. Ceza ile amaçlanan nedir? Bu soruya verilen yanıtların temel olarak üç farklı bakış açısından verildiği söylenebilir. Bunlar; nisbi, mutlak, birleştirici ceza teorileridir. İlk olarak mutlak ceza teorilerine göre, cezanın amacı kefarettir. Buna göre, cezanın kendisinden başka bir amacı yoktur (Cantel&Zafer&Çakmut, 2005:544). Kefaret anlayışına göre, suç işleyen kişi ceza vasıtası ile suçlarından arınarak toplum karşısına günahlarından arınmış bir şekilde çıkmaktadır (Erem&Artuk, 1997:684). Bu teorik yaklaşıma göre, suç davranışına yönelen kişinin topluma kazandırılması gibi hedefler gözetilmez. Göz önünde tutulan unsur kişinin kusurunun kefareti ödeyip ödemediğidir (Hafızoğulları,1996:186). Kişi söz konusu bedeli ödeyerek toplumla hesabını ceza yolu ile kapatmış sayılır Cakmut&Çalank&Zafer,2005:544).

Nisbi ceza teorilerine göre, ceza ile amaçlanan suçu engellemektir (İçel&Donay,1999:6). Bu teorik yaklaşıma göre amaçlanan hesaplaşma değil, caydırma. Caydırma iki yönlü olarak hedeflenmektedir. Suçun devlet tarafından cezalandırıldığını gören toplumun diğer üyeleri, böyle bir eyleme cesaret edemeyecektir. İkinci olarak da suç olarak görülen fiili nedeniyle yaptırımla karşılaşan kişi eylemin tekrarına yönelmeyecektir (İçel&Donay,1999: 25).

Birleştirici teoriler, yukarıda bahsedilen iki teorinin uzlaştırılması yolu ile ortaya çıkmıştır. Buna göre, ceza hem kefaret niteliğindedir hem de özel ve genel caydırıcılık özelliği nedeniyle uygulanmaktadır (Öztürk&Erdem, 2008:283).

Cezadan beklentini ne olduğu cezanın türünü, uygulama biçimini doğrudan belirlemektedir. Denetimli serbestlik ceza kavramına belli bir bakış açısının sonucudur. Bir kefaret olarak cezanın kendisine odaklanması suç davranışına yönelen kişide hiçbir davranış değişikliğine yol açmamaktadır. Nisbi ceza teorilerinin ortaya çıkışı ile birlikte denetimli serbestlik kurumu ceza adalet sisteminin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Burada öncelik suç davranışına yönelen kişinin toplum tarafından kazanılması, kişinin yeniden

sosyalize edilmesi böylelikle toplumla yeniden bütünleşmelerinin sağlanmasıdır (Schöch, 1996:377).

Hürriyeti bağlayıcı cezaların cezadan beklenen caydırıcı etkiyi yapmadığı düşüncesi neticesinde denetimli serbestlik hapis cezalarına bir alternatif olarak uygulanmaya başlandı (İçel&Donay, 1997:12). Bu yöntemle kişi iş ve aile hayatından koparılmadan rehberlik hizmeti olarak suçun toplum içinde infazını mümkün kılan denetim yöntemleri ile yüzleşerek suç davranışından uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'deki denetimli serbestlik sistemi hem suçtan zarar gören kişiye hem de yükümlüye hizmet vermektedir. Denetimli serbestlik müdürlüklerinde psikolog, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı ve öğretmenler görev yapmaktadır. Müdürlükte çalışan personelin farklı uzmanlıkları olsa da kurum içindeki unvanları denetimli serbestlik uzmanıdır. Taşrada da örgütlenmekle beraber merkeziyetçi bir yapıdadır. Taşrada cumhuriyet başsavcılığına bağlı şube müdürlükleri hizmet verirken merkezde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı daire başkanlıkları vardır.

Müdürlüklerde bulunan bürolar ise,

- ✓ Gelen Evrak Bürosu
- ✓ Kayıt ve Kabul Bürosu
- ✓ Değerlendirme ve Planlama Bürosu
- ✓ İnfaz Bürosu
- ✓ Eğitim ve İyileştirme Bürosu
- ✓ Denetim Bürosu
- ✓ Mağdur Destek Hizmetleri Bürosu
- ✓ Koruma Kurulu Bürosu
- ✓ İdari Mali İşler Bürosudur

Denetimli serbestlik hem bir infaz hem de bir iyileştirme kurumudur. Kurumun uyguladığı başlıca infaz şekilleri; kamu hizmeti cezaları, elektronik kelepçe ile

takip, eğitim programlarına devam kararları, rehberlik ve iyileştirme tedbirleri olarak kendini göstermektedir.

Kamu hizmeti cezalar kısa süreli hapis cezasına seçenek tedbir olarak verilebildiği gibi cezasının koşullu salıverilme tarihinden bir yıl öncesini denetimli serbestlik altında geçirecek olan hükümlüler için uygulanabilmektedir.

Mahkemece kendisine adli para cezası verilip de ödemeyen hükümlüler bir kamu kurumunda ücretsiz çalışarak cezalarını yerine getirirler.

Elektronik kelepçe ile takip denetimli serbestlik uygulamalarından biridir. Kişi hakkında mahkemece belirlenen konutu terk etmemek, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek, belirlenen yer ve bölgelere gitmemek gibi tedbirlerin takibi amacı ile elektronik izleme uygulanabilmektedir. Bunlara ek olarak, ceza infaz kurumunda son bir yılı kaldığı için denetimli serbestlik tedbiri altında serbest bırakılan yüksek riskli hükümlüler ve yaşları nedeniyle cezaları konutta infaz edilenler de elektronik kelepçe ile izlenmektedir.

Denetimli serbestlik sisteminin başlıca rehberlik ve iyileştirme çalışmaları bireysel görüşme grup çalışmaları ve seminer programlarıdır. Her yükümlü ile en az 3 bireysel görüşme yapılmaktadır. Görüşmelerin sayısı yükümlülerin risk durumuna göre belirlenmektedir. Risk durumu ARDEF kısaltması ile anılan, Araştırma geliştirme soru formunu yükümlüye uygulamak sureti ile belirlenmektedir. Teste göre, yükümlü düşük, orta veya yüksek riskli çıkabilmektedir. Yükümlünün katılacağı seminer ve bireysel görüşme sayısı risk durumuna göre arttırılmaktadır.

Grup çalışma programları dört başlık altında toplanmıştır. Söz konusu programlar; Sigara Alkol Bağımlılığı Farkındalık Programı, Hayat için Değişim Programı, Öfke Kontrol Programı, Aile Eğitim Programı olarak belirlenmiştir.

3.3. Denetimli Serbestlik ile İlgili İstatistikî Bilgiler

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı 2010 yılından itibaren tuttuğu verileri resmi internet siteleri (<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>) üzerinden yayınlamaktadır. Tez kapsamında 2015-2016 ve 2017 (Ocak-Haziran) yıllarında incelenen dosyaların Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191), Adli Kontrol (CMK 109), Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6) ve Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231) kararlarına dair veriler analiz edilmiştir.

Öncelikle 2015 – 2016 ve 2017 yıllarına göre tutulan tüm veriler içinde tez kapsamında değerlendirilen maddelerin dağılımı aşağıdaki tablo ve grafiklerde gösterilmektedir.

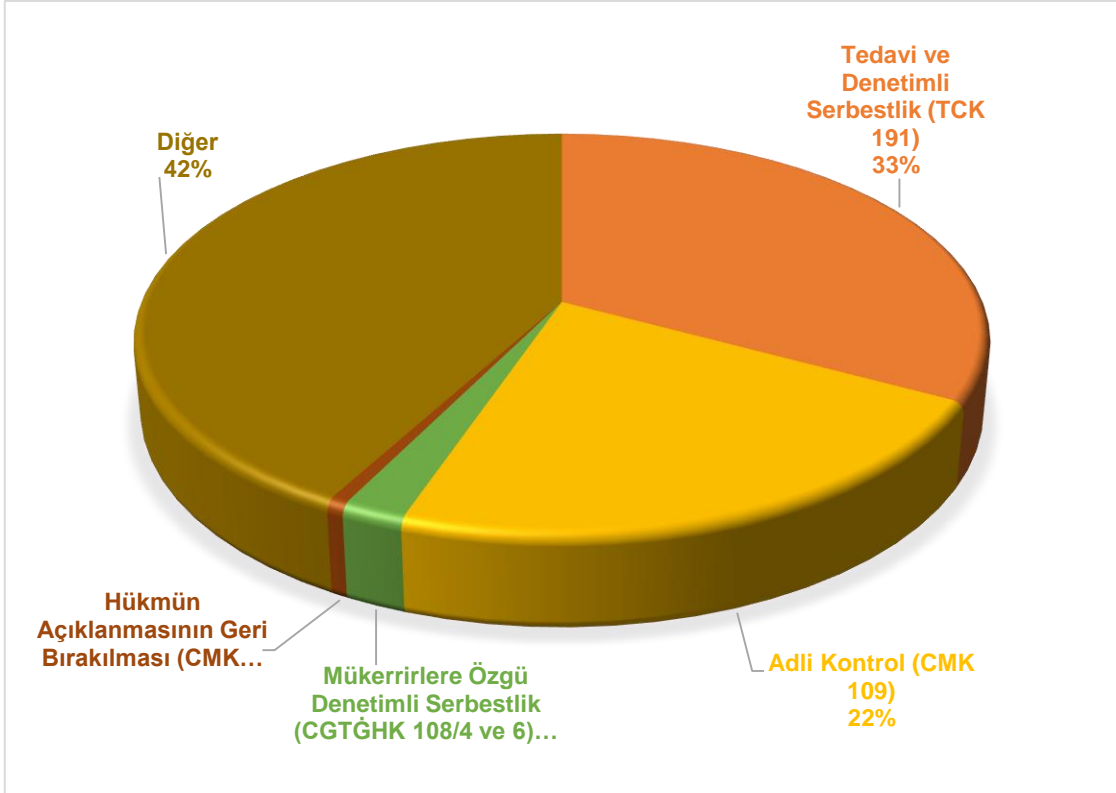
Tablolarda görülmekte olan Diğer kategorisi kapsamında değerlendirilen dosya türleri aşağıda listelenmiştir:

- Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı (CGTİHK 105/A)
- Adli Para Cezası Karşılığı Kamuya Yararlı Çalışma (CGTİHK 106/3)
- Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6)
- Seçenek Yaptırımlar (TCK 50)
- Erteleme Süresinde Denetimli Serbestlik (TCK 51)
- Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)
- Etkin Pişmanlık (TCK 221/5)
- Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7, 8 ve 9)
- Konutta İnfaz (CGTİHK 110/2)

Tablo 1. 2015 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı	Dosya Sayısı	Yüzde
Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)	1124900	33%
Adli Kontrol (CMK 109)	766396	22%
Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6)	72374	2%
Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)	20301	1%
Diğer	1438231	42%
Toplam	3422202	100%

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

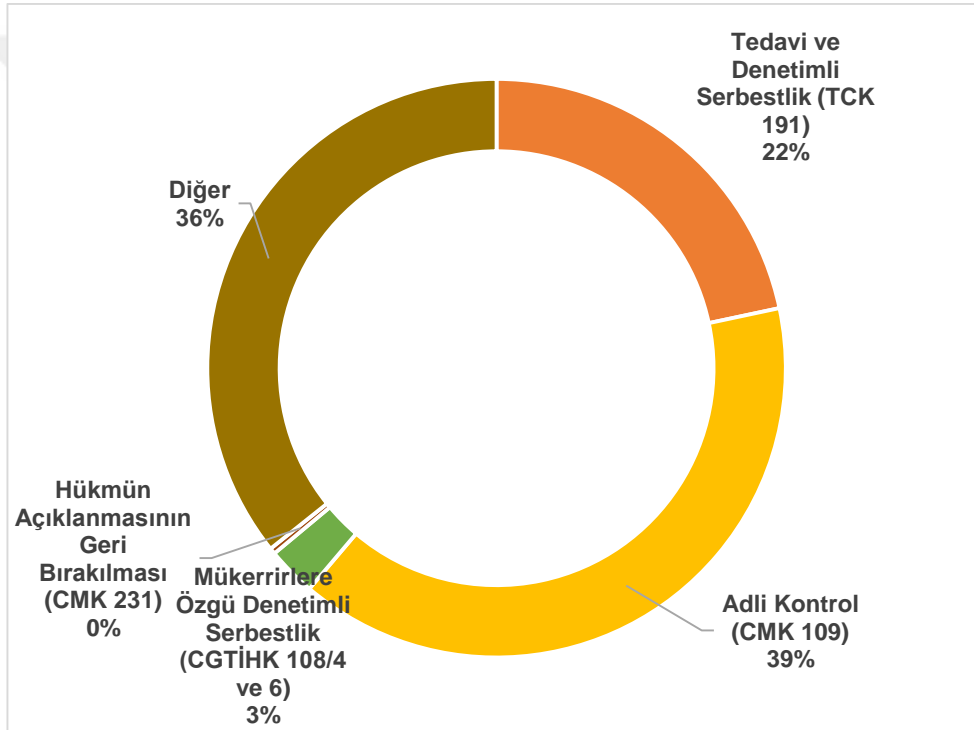

Şekil 1. 2015 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

Tablo 2. 2016 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı	Dosya Sayısı	Yüzde
Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)	792903	22%
Adli Kontrol (CMK 109)	1446713	40%
Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6)	100177	3%
Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)	12272	0%
Diğer	1307271	36%
Toplam	3659336	100%

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

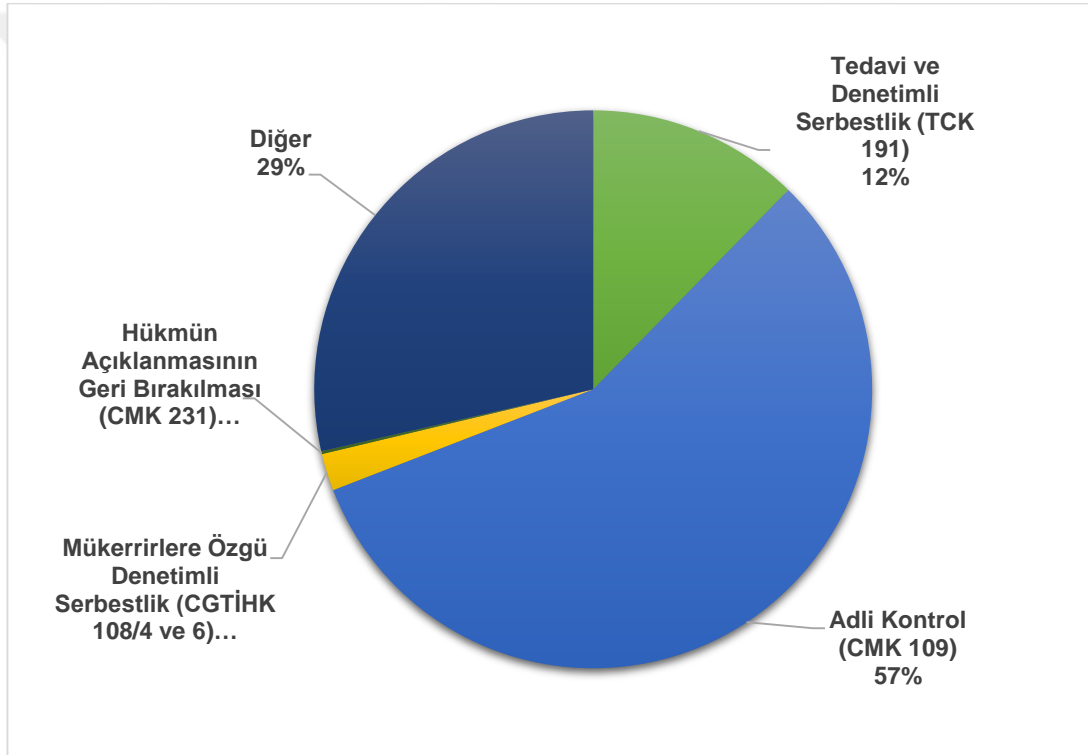

Şekil 2. 2016 Yılında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

Tablo 3. 2017 Yılı İlk 6 Ayında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı	Dosya Sayısı	Yüzde
Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)	310472	12%
Adli Kontrol (CMK 109)	1428838	57%
Mükerrirlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6)	54236	2%
Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)	4249	0%
Diğer	718762	29%
Toplam	2516557	100%

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

Şekil 3. 2017 Yılı İlk 6 Ayında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Tarafından İncelenen Dosya Sayısı Dağılımı

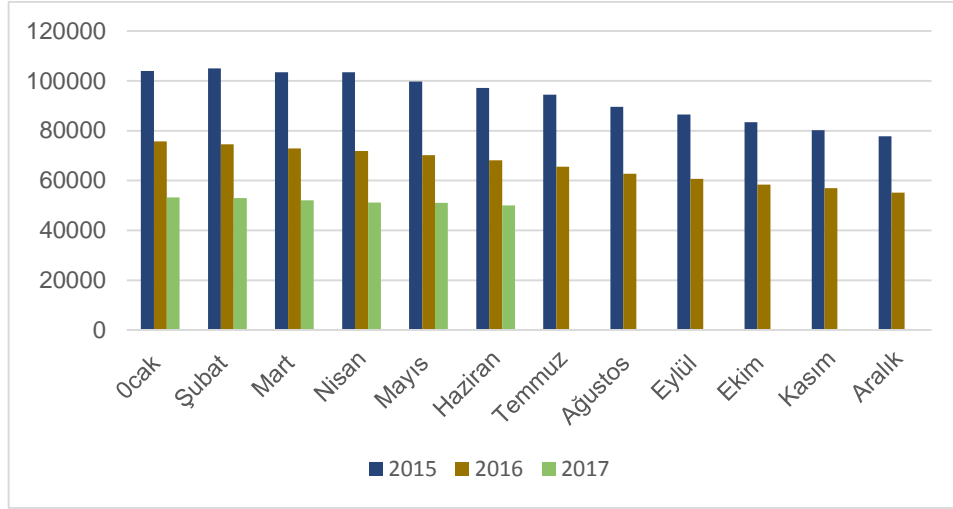
Tablolarda görüldüğü üzere tez kapsamında ele alınan yıllarda analiz edilen 4 madde Denetimli Serbestlik dosyalarının çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Analize tabii tutulan 4 kanun maddesi kapsamında Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı tarafından takip edilen ait dosya sayılarının yıllar içindeki dağılımlarını gösteren tablo ve şekiller ise aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4. TCK 191 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

	Dosya Sayısı		
	2015	2016	2017
Ocak	103955	75734	53258
Şubat	105056	74595	52936
Mart	103517	72894	52057
Nisan	103503	71906	51211
Mayıs	99706	70178	51038
Haziran	97198	68102	49972
Temmuz	94495	65595	
Ağustos	89546	62692	
Eylül	86501	60736	
Ekim	83398	58382	
Kasım	80276	56934	
Aralık	77749	55155	
Toplam	1124900	792903	310472

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

Şekil 4. TCK 191 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

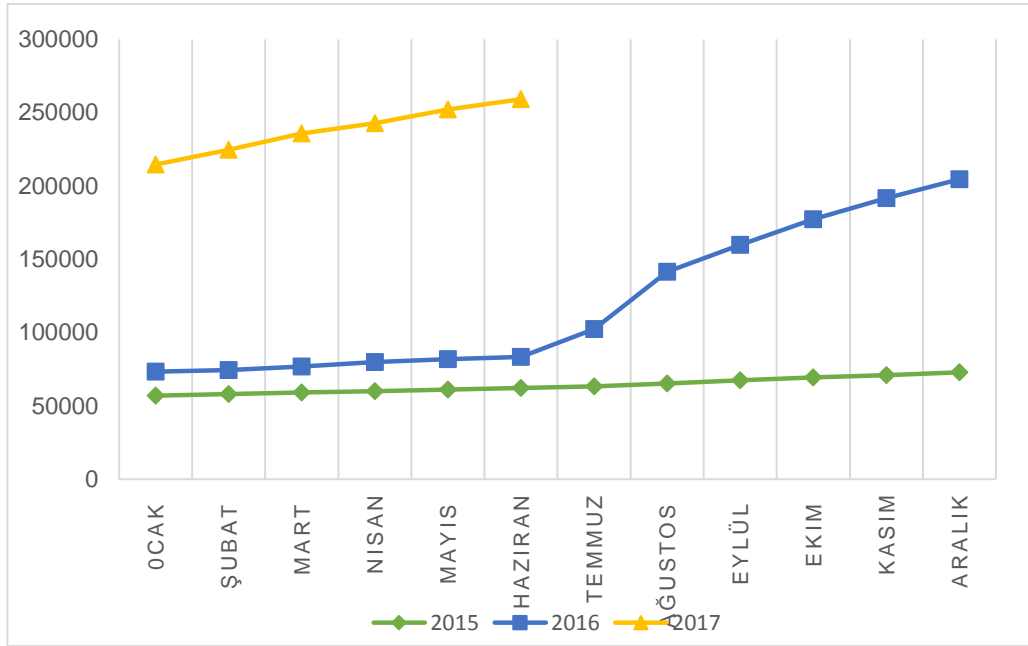
Tablo 4'te görüldüğü üzere TCK 191 kapsamında 2015 yılının başlarında yaklaşık 104.000 adet dosya varken, 2017'nin ilk altı ayında dosya sayısı neredeyse yarı yarıya azalarak yaklaşık 50.000'e düşmüştür.

Öte yandan CMK 109 kapsamında değerlendirilen dosya sayısında ise TCK 191'in tersine bir durum söz konusudur. 2015 yılı Ocak ayında yaklaşık 57.000 dosya ile başlayan süreç 2017 yılının Haziran ayında 4,5 kat artarak 259.075'e ulaşmıştır.

Tablo 5. CMK 109 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

	Dosya Sayısı		
	2015	2016	2017
Ocak	56903	73267	214509
Şubat	58029	74468	224650
Mart	59126	76788	235697
Nisan	60097	79800	242840
Mayıs	61068	81898	252067
Haziran	62226	83288	259075
Temmuz	63190	102429	
Ağustos	65239	141472	
Eylül	67421	159821	
Ekim	69375	177294	
Kasım	70898	191584	
Aralık	72824	204604	
TOPLAM	766396	1446713	1428838

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

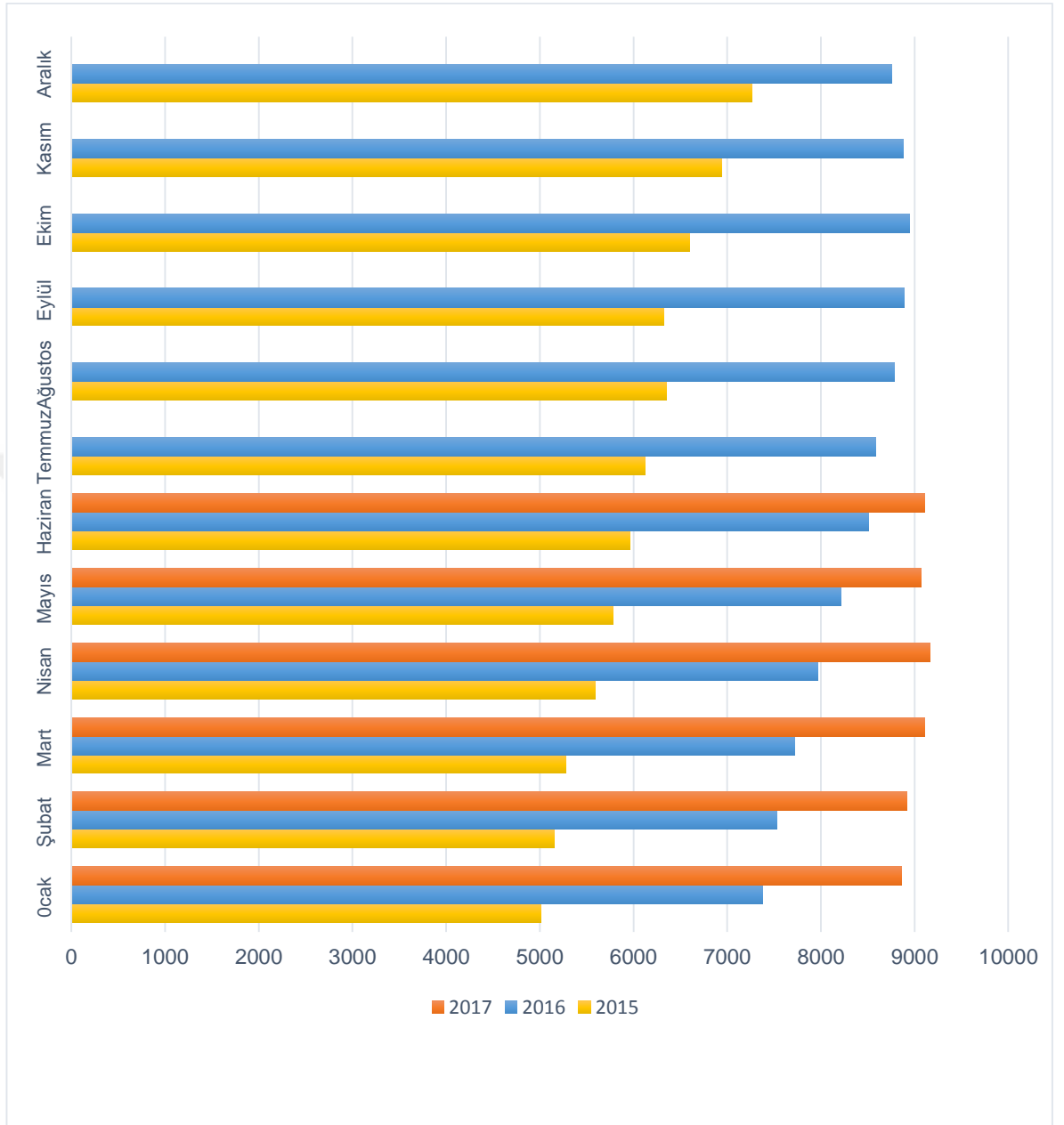
Şekil 5. CMK 109 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

CGTİHK 108 kapsamında tutulan verilere bakıldığında ise, Tablo 6'da görülebileceği üzere dosya sayısı 2015'ten 2017'ye neredeyse iki kat artış göstermiştir.

Tablo 6. CGTİHK 108 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

	Dosya Sayısı		
	2015	2016	2017
Ocak	5009	7384	8865
Şubat	5151	7529	8920
Mart	5280	7719	9106
Nisan	5589	7971	9163
Mayıs	5786	8216	9070
Haziran	5965	8512	9112
Temmuz	6122	8588	
Ağustos	6347	8789	
Eylül	6323	8892	
Ekim	6595	8942	
Kasım	6939	8879	
Aralık	7268	8756	
TOPLAM	72374	100177	54236

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

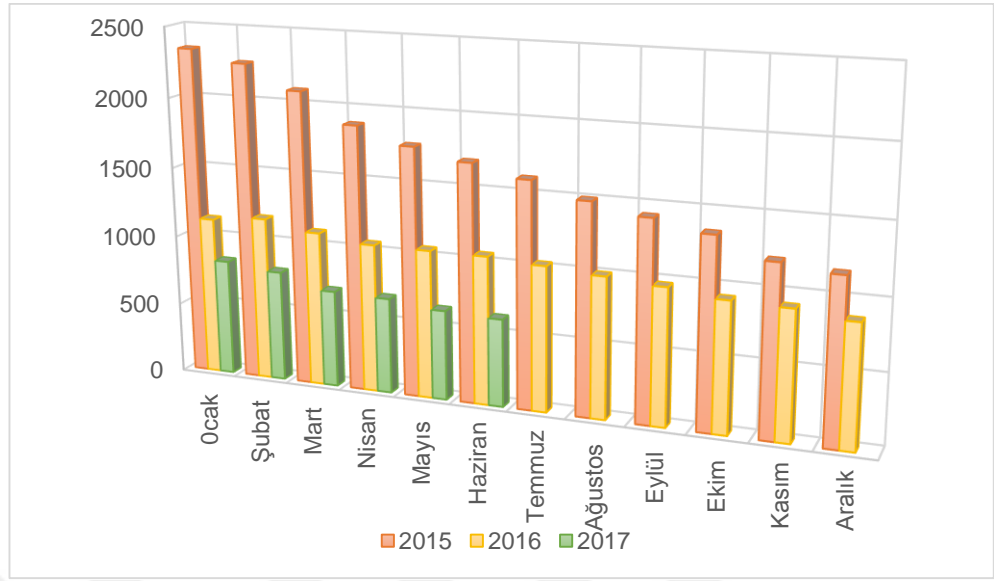
Şekil 6. CGTİHK 108 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

Son olarak, CMK 231 sayılı kanun kapsamında değerlendirilen dosya sayılarının dağılımına baktığımızda 2015 yılının Ocak ayında 2342 tane dosya var iken 2017 yılı Haziran verilerinde 624 dosya olduğu görülmektedir.

Tablo 7. CMK 231 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

	Dosya Sayısı		
	2015	2016	2017
Ocak	2342	1128	827
Şubat	2261	1167	788
Mart	2095	1103	690
Nisan	1886	1056	681
Mayıs	1770	1055	639
Haziran	1691	1055	624
Temmuz	1608	1030	
Ağustos	1499	1000	
Eylül	1424	970	
Ekim	1350	924	
Kasım	1209	914	
Aralık	1166	870	
TOPLAM	20301	12272	4249

<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.07.2017

Şekil 7. CMK 231 Kapsamında 2015-2016-2017 Yıllarında Değerlendirilen Kişi Sayılarının Dağılımı

4. DENETİMLİ SERBESTLİK UZMANLARI VE YÜKÜMLÜLERİ İLE İLGİLİ ANKARA'DA BİR SAHA ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUM

4.1. Denetimli Serbestlik Uzmanlarına İlişkin Bulgular ve Araştırmaya Katılan Uzmanların Özellikleri

Bu çalışma kapsamında 16.11.2015 – 05.01.2016 tarihleri arasında Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve Ankara Batı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde olmak üzere 17 personel ile yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Görüşme yapılan denetimli serbestlik uzmanlarının 5'i öğretmen, 5'i sosyolog, 5'i sosyal çalışmacı olup 2'si de idari personeldir. Görüşmeler 45 dakika ile 1,5 saat olmak üzere değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmecinin paylaşmak istediği konuların yoğunluğuna konuşma istekliliklerine göre görüşme süreleri farklılık göstermiştir

4.1.1. Denetimli Serbestlik Uzmanının Sistemi Değerlendirişi

Ceza Adalet Sistemi İçinde Denetimli Serbestliğin Caydırıcılığı Hakkında:

Denetimli serbestlik, suç davranışına yönelen kişilerin toplum içinde eğitim, iyileştirme faaliyetlerine ve denetime tabi tutularak rehabilitasyonunu hedefleyen bir sistem olarak kurulmuştur. Söz konusu faaliyetler sonrası kişilerin tekrar suça yönelmemesi, tekrarlı suç davranışı gösterenlerin ise suç döngüsünden çıkarılması amaçlanmaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanları arasında sistemin suçtan alıkoymada etkinliğinin az olduğu görüşü hâkimdir. Sisteminin caydırıcılığının az olduğu, cezaevindeki doluluk oranını azaltmak için uygulamaya konulduğu üzerinde durulmaktadır. Hatta denetimli serbestlik sisteminin afa benzer bir işlevi yerine getirdiğinin düşünüldüğü de söylenebilir. Bu düşünceyi doğuran en önemli etken denetimli serbestlik müdürlüğündeki iş yükünün fazlalığıdır. İş yükünün fazlalığı iyileştirme faaliyetlerinin etkinliğini azaltmaktadır. Neredeyse sözde kalan iyileştirme

faaliyetleri denetimli serbestliği sadece bir infaz kurumu niteliğine indirgemektedir. İnfaza indirgenen bir denetimli serbestlik, infazın toplum içinde gerçekleşmesi nedeniyle bir af, salıverilme olarak anlaşılmaktadır. Oysaki yükümlünün toplum içinde olması iyileştirme faaliyetlerinin bir parçasıdır. Salıverilmiş olan yükümlü, toplumla bütünleşme aşamasında denetimli serbestliğin denetimine ve rehberliğine ihtiyaç duymaktadır fakat sistem için uygun olmayan kişilerin de sisteme dâhil edilmesi nedeniyle oluşan iş yükünü mevcut personel sayısı ile yönetmek mümkün olmadığından sistem kâğıt üzerinde iyileştirme pratikte salıverilme diyebileceğimiz bir şekilde işlemektedir.

Denetimli serbestlik sisteminin adı konmamış bir af mekanizmasına indirgenmesi cezaevine nüfusunun azalmasını en azından kısa vadede sağlasa da toplumda yaratacağı cezasızlık algısı nedeniyle uzun vadede suç oranlarını arttıracaktır. Kısa vadede cezaevi nüfusunun azalması, cezaevi işletme maliyetlerini düşürse de uzun vadede toplumda oluşan cezasızlık algısı nedeniyle artan suç oranları cezaevi maliyetlerinin daha da artmasına neden olacaktır. Cezasızlık algısı ve adalet duygusunun törpülenmesi nedeniyle doğacak tek sakınca sadece suç oranların artması değil, suçun kronikleşmesi, suç korkusu nedeniyle toplumun güven kaybı yaşaması ve adalet duygusunun aşınmasıdır. Bu durumun yol açacağı manevi bedeller, hesaplanabilir ekonomik bedellerin çok ötesindedir. Yani amaçlarına uygun işletilmeyen bir denetimli serbestlik sisteminin yarardan çok zarar getireceğı söylenebilir. Bunu son 10 yıl içinde hem cezaevi nüfusunun hem de denetimli serbestlik kullanıcılarının artmasından da anlayabiliriz. Oysa sistem amacına uygun, yani toplum içinde iyileştirme misyonuna uygun olarak kullanılırsa kısa vadede cezaevi nüfusu artacak olsa bile uzun vadede suç tekrarı azalacağından maliyetleri düşürücü bir etki yapacaktır.

Denetimli serbestlikten yararlanacak hükümlü için cezaevinde iyi halli olma şartı aranmaktadır. Burada iyi hal ile kastedilen cezaevinde bir kavgaya karışmamış olma durumudur. Ancak hükümlünün iyi halli olup olmadığını tespit etmek için geçen süre bazı suçlar için 3 günden fazla değildir. Şöyle ki; 01.07.2016 yılından önce işlenen suçları kapsayan, 671 sayılı KHK (Md. 32/a) ile koşullu

saliverilmesine 2 yılı kalan hükümlüler tahliye edilmektedir. Söz konusu tarihten önce işlenen suçlar için 5275 sayılı Ceza infaz kanununun 105/A maddesi geçerli olmaya devam ettiği için koşullu saliverilmesine 1 yıl kalan hükümlülerin tahliyesi söz konusudur. Cezanın koşullu saliverilmeye kadar olan kısmı denetimli serbestlik altında geçirilmektedir. Yürürlükte olan infaz rejimi gereği hükümlüler hâkim tarafından açıklanan cezanın yarısını cezaevinde geçirmesinden sonra koşullu saliverilme hakkını kazanmaktadırlar. Örnek olarak; 4 yıl hapis cezasına mahkûm olan kişinin cezaevinde geçireceği süre 3 gün olmaktadır. Basit yaralama, hırsızlık, tehdit, hakaret gibi suçlardan hüküm giyen kişiler, 3 gün gibi kısa bir süreyi kavgaya karışmadan geçirmelerinin ardından denetimli serbestlik yükümlüsü olabilmektedirler. Üç günlük sürenin hükümlünün iyi halli olup olmadığına karar vermek için yeterli olmadığı açıktır. Bu kişiler arasında sistemin kullanıcısı olmaya uygun veya hazır olmayan kişiler de bulunmaktadır. Bir başka çalışma kapsamında yaptığım cezaevi görüşmelerinde bir infaz koruma memurunun aktarımlarına dayanarak söylenebilir ki, iyi halli olmanın kriterleri kavgaya karışmamanın çok ötesinde olmalıdır. Söz konusu aktarımlarda, koğuştaki panik butonuna basıp acil durum olduğunu düşünerek gelen infaz koruma memuruna maçın saatini soran, yazdığı mektubun gönderici adresi kısmına “L tipi dinlenme tesisi” yazan hükümlülerden bahsedilmiştir. Bu kişilerin iyi bir denetimli serbestlik yükümlüsü olmak için henüz vakte ihtiyacı olduğu açıktır.

Denetimli serbestlik sistemine dâhil olacak hükümlülerin bir süzgeçten geçirilerek sisteme dâhil edilebilmesi için cezaevinde katıldığı eğitim, iyileştirme faaliyetleri ile topladığı belli bir puana ya cezaevi içindeki uyum performanslarına, cezaevi içindeki sosyal etkinliklere katılmadaki istekliliklerine ve başarılarına bakılmasının yararlı olacağı düşünülebilir.

Şu anki uygulama ile denetimli serbestlik, yükümlü tarafından bir tür af olarak algılanmaktadır. Bu sebeple kişi sistem içindeki yükümlülüklerine uyum sağlamakta zorlanmaktadır.

“Caydırıcılığımız az bizim. Türkiye’deki ceza kanunların caydırıcılığı düşük bir de toplumdaki eğitim sistemimizin handikapı. Ondandır. Benim fikrim bu yönde. Ben daha önce cezaevinde görev yaptım. 2 aydır buradayım. Yıllarca gördüğüm dolarız kapatırlar, kanunlar değişir ya da af çıkar o şekilde başka şeyler olur biraz boşalır bir süre sonra tekrar kapasite dolar. Mesela şu an şey gündemde. Cezaevinden bize 1 yıl kadar geliyorlar ya onu 2 yıla çıkarmak. Amaç ne? Cezaevini biraz rahatlatmak. Amaç bu. Yoksa bunun pek bir faydası olduğunu düşünmüyorum ben hükümlülere. Son bir yıl. Ciddiye de almıyorlar. Bir yaptırım da yok. Onu cezaevinden kurtulma olarak görüyorlar. Buraya gelince belirlediğimiz yükümlülükler uymakta zorlanıyorlar. ‘Hani kurtulmuştum ben siz bana yükümlülük veriyorsunuz’. Ondandır uyamıyorlar. Uyamayan tekrar geri gidiyor.” (16PBŞ)

Denetimli serbestliğin cezaevi yoğunluğunu düşürmek amacını yüklenmesi sistemin ruhuna zarar vermektedir. Denetimli serbestliğin, suça yönelen insanların toplum içinde ıslahı amacıyla uzaklaşarak, suçu teşvik eden bir yapıya dönüştürmesi riski söz konusudur. Denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapan personel bu yönde görüş bildirmekte ve sistemden yararlanamayacak düzeydeki insanların sistemi tıkayarak gerçekten yarar sağlayacak olanların da haklarını ellerinden aldıklarını vurgulamaktadırlar. Denetimli serbestliğe uygun olmayan ya da sistem kullanıcısı olmak için kapalı infaz kurumunda bir süre daha zaman geçirmesi gereken kişilerin elenmesi amacıyla gerçekleştirilebilmek için sadece denetimli serbestlik yönetmeliğinin değişmesinin çok da fayda getirmeyeceği, daha bütüncül bir bakış açısı ile cezaevini de kapsayan bir düzenlemenin gerekli olduğu üzerinde durulmaktadır. Sistemin kendisine bir yarar sağlamayacağına inanan kişileri zorla sisteme dâhil etmek, yarattığı vakit kaybının yanında, sistemi istismar ettiğini düşündüğü yükümlü ile çalışmak uzmanın motivasyonunu olumsuz etkilemektedir.

Ceza infaz kurumunun içinde personele kötü muamele edebilme cesaretini bulan yükümlüye karşı uzmanın yaptırım uygulama yetkisi sınırlıdır, yükümlü hakkında uyumsuzdur raporu vererek dosyasının kapatılmasını talep etme yetkisi yoktur. Olduğunu varsaysak bile güvenlik gerekçesi ile bunu kullanabileceğini düşünmek pek mümkün gözükmemektedir. Uyumsuz ve tepkisel yükümlü ile sorumluluğu olan ama yetkisi olmayan uzman bir psikolojik savaş içine girebilmektedir. Denetimli serbestlik uzmanları tarafından cezaevinden çıkan herkesin sisteme dâhil edilmemesi bir çözüm önerisi olarak sunulmaktadır. Bu durum hem uzmanın

iş yükünü azaltacak hem de motivasyonunu kaybetmesini önleyecektir. Araştırma kapsamında görüştüğüm uzmanların neredeyse tamamının tükenmişlik sendromundan muzdarip olduklarını düşündürtecek davranışlar içinde oldukları gözlemlenmiştir. Yılgınlık içinde olmalarındaki en büyük etmen iş yükü fazlalığı ve yaptıkları işten olumlu geri dönüşler alamamalarıdır. Hükümlülerin sistem içine seçilerek dâhil edilmesi, sistem için hazır olmayan kişilerin yarattığı gerginliği azaltacağından uzmanın gerçekten çalıştığı yükümlü ile ilgili ilerleme kaydettiğiniz görmesini sağlayacaktır. Gelen yükümlüye yardım edebildiğini görmenin uzmanın iş doyumunu arttırabileceği düşünülebilir.

“(GD: Şimdiye kadar üç kez yönetmelik değişti di mi?)Sadece yönetmelikle olabilecek bir şey değil daha ceza evinden gelecek bir şey lazım bize. Cezaevinden herkesi çıkartıyorlar denetimli serbestliği gerçekten hak eden birileri gelirse işlevsel olacağını düşünüyorum. Hepsine bakıyorsun. Adam karşına geçmiş sana şunu söyleyebiliyor. Sen bana bunları niye anlatıyorsun senin bana verebileceğin hiçbir şey yok. Bunu net bir şekilde söylüyor. Sen kimsin diyor bana. O insanlara verebileceğiniz hiçbir şey yok. Dosyasını da kapatamazsınız keşke öyle bir yetkimiz olsa. (GD: Siz DS’ye uygun değildir diyemiyor musunuz?)Tövbe hâşâ. Hâkimimiz var. (GD: Görüş almıyorlar mı sizden komisyon toplanıyor falan)Bizim düşünsene cezaevinden çıkmasını kabul eden hâkim, savcı var. Bu sistemi kabul eden bunun dışında görüş bildiriyorsun. Mümkünatı yok. Denetimli serbestliğe kim geleceğine biz karar veremiyoruz. Oradaki psikososyal servisteki uzman da karar veremiyor. Sistem son bir yılı gelmiş herkesi otomatik olarak yolluyor. ... Geliyor. Şeyi yapamaz onların elinde de çok bir şey yok. Şu tehlike ile karşı karşıya Ahmet’e verdin bana niye vermedin daan (silah sesini taklit ediyor). Ona da bir şey diyemiyorsunuz. Bize geliyor. Bizim şey yapabilme lüksümüz yok. Bize gelen herkese hizmet vermek zorundayız. Kimisine faydasını gördüğünüz bir hizmet verebiliyorsunuz kimisine de hiçbir şey veremiyorsunuz. Öyle adamlara da çok verimli bir şey yapamıyorsunuz. Tepkisel size karşı sisteme karşı her şeye karşı tepkisel. (GD: Neresini değiştirmek gerekir.) Fayda sağlamayacak kişi gerçekten gelmesin. Düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum ben. (GD: Kimin fayda sağlayacağı test ile mi anlaşılın. ARDEF yapılıyor sanırım.) ARDEF burada yapılıyor. Araştırma değerlendirme. Bunu şey yapamazsınız nasıl söyleyeyim. Yapmış olduğum bütün sistem 2 ay 3 ay boyunca gizli kalıyor sonra her şey. Ortaya çıkıyor. ARDEF çok ciddi şekilde deşifre olmuş bir anket. Mesela ki çok ciddi şekilde manipüle ediyor. Bir anket ile başarabilecek bir süreç değil. Genel tutumu. Bir kişiye belli bir servise bağlı olmamalı. Onların oradaki tehdit durumu daha da kötü. Sen benim nasıl engellersin çıkmamı. Daha şey süreci kişi kendisi yönetecek. Sosyal faaliyetlere grup çalışmalarına genel uyum durumuna her şeyine bakılmalı. Hepsi için hani okumayı öğrendikçe elması kızarır ya onun gibi öle bir şey olsun. Atıyorum bir şeye katıldı bir faaliyete katıldı bunu zoraki yapacak. Uyum dediğimiz şey de zoraki olarak ortaya çıkan bir şey değil mi. zoraki olarak ortaya çıkan bir şey. Elması yavaş yavaş

kızarsın kızarmayan da gelmesin. Hakikaten hak eden gelsin. 18 ay ceza alıyor. 18 ayın yatarı 3'te 2'si. 12 ay. Yatarı 12 ay olan bize geliyor. Bir girdi çıktı yapıyor. Aynı eylemi gerçekleştirme konusunda teşvik yani. Ben öyle düşünüyorum adamın korkusu yok. Gireceğim çıkacağım denetime geleceğim diyor." (6PBBD)

Kişinin eylemi neticesinde cezaevinde geçirdiği sürenin azlığı hükümlü için cezasızlık etkisi yaptığından eyleminin sonuçlarını sorgulamaya kendisini yönlendirmemektedir. Yükümlü görüşmelerinden de anlaşıldığı gibi cezaevinde geçirdiği sürenin azlığı kişi için eyleminin çok da büyük bir suç olmadığı delili olarak görülmektedir. Zaten suçsuz olduğunu düşünen kişi için iyileştirme faaliyetleri anlamsızlaşmaktadır.

"Yani hani insanlar öyle nasıl diyeyim öyle farklı sosyo kültürel kökenlerden geliyorlar ki. Onları denetimli serbestlikte canlandırmak çok zor, yeşertmek çok zor. Bir bu olabilir iki eğer insana bir davranışının karşılığında çok da hayatını etkilemeyecek bir ceza verirsiniz. Bir eve girmesi onun için çok önemli değildir." (2PSS)

Denetimli serbestliğin, adalet duygusuna etkisinin ne derece yıkıcı olabileceğini denetimli serbestlik uzmanları ile mağdurların karşılaşmalarından görebiliriz. Evine hırsız girdiği için evine, eşyasına yabancılaşan bir mağdurun yaşadığı travma ve ömür boyu taşıyacağı olayın izleri ile hırsızlık suçundan üç gününü kapalı infaz kurumda geçirip denetimli serbestlik yasasından yararlanan kişinin yaşadıklarının karşılaştırmasını yapan denetimli serbestlik uzmanı sisteme karşı eleştirel olabilmektedir. Hırsızlık mağduru olan kişinin kaybı maddi kayba indirgenmekte, mağdurun maddi kaybın yanında yaşadığı manevi kayıplar göz ardı edilerek aslında asıl suç unsuru sayılması gereken zararın karşılığı olabilecek cezanın hükmolunmadığını düşündürtecek bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanının, hükümlüler arasında cezaevinin ifade ettiği anlam üzerinden bazı ayrımlara gittiği görülmektedir. Cezaevinde yatmanın bir gün, bir saat bile geçirmenin kendisi için bir onur meselesi olduğu kişiler, bir takım maddi yetersizliklerini; evsizlik, ısınma problemlerini çözebilmek için cezaevini bir sosyal konut olarak görerek oraya sığınanlar ve suçu meslek edinmiş, cezaevine girip çıkmayı yaşam tarzına dönüştürmüş kişiler olarak farklılaşan gruplar

olduğundan bahsedilmektedir. Cezaevine girip çıkmayı yaşam tarzına dönüştürmüş kişiler için hem mevcut cezaevi sistemi hem de denetimli serbestlik iyileştirici kurumlar olma vasfını kaybetmiş durumdadır. Söz konusu kişiler için farklı bir hizmet modeli geliştirmenin gereği açıktır. Tam da bu kişiler için denetimli serbestlik cezasızlığın bir diğer adı olmaktadır.

“Evine hırsız girmiş kadın tek başına yaşayan bir kadın. ‘Ben dedi eve giremiyorum. Benim için öyle travmatik bir şey oldu ki’ dedi ‘evime giremiyorum. Eşyama elleyemiyorum. Benimseyemiyorum. Artık o ev benim değilmiş gibi’ bu derece bir şey yaşamış. Bizde mesela somut bir hırsızlık eylemi ne çalmış mesela. Bir yıldan beş yıla kadar atıyorum. Ben bunu hafifletici nedenlerle veriyim falan filan ne olsun denetimli serbestlik adam bir gece yatıyor. Çıkıyor bu kadının yaşadıkları kadınla birlikte kalıyor asıl orada bir meşrulaştırma eylemi var. O hırsızlığı yapan adamın çok da umurunda değil neler yaşamış o kadın. Kendine ait bir haklılaştırma şeyi var. Alt yapısında çok fazla şey yatıyor denetimli serbestlik bunları pekiştiriyor gibi. Ama bazı insanlar var. O bazı insanlar Allah kimseyi düşürmesin dağlara taşlara bir gece yatı çıkmak bile onlar için çok önemli bazı insanlar var kışı orada geçirmek için suç işliyorlar. Onların bazı yoksunlukları var. Ama denetimli serbestlik genel anlamda gerçekten bence biraz yat çık yat çık mantığı ile zaten bir şey olmuyor. Adamın geçmişte sabıkası varsa tutunamıyorsa başka türlü aynı eylemi gerçekleştirmekte beis görmeyecektir.” (2PSS)

Denetimli serbestlik uzmanının madde kullandığından şüphelendiği yükümlüyü tekrar AMATEM’e test için yönlendirme yetkisi yoktur. Bunun bilincinde olan yükümlüler madde etkisi altında müdürlüğe gelebilmekte, hatta bina içinde esrar maddesini kullanabilmektedirler. Yükümlülerin kendi aktarımlarından yola çıkarak grup çalışması sırasında madde etkisi altında uyuyan yükümlülerin, müdürlüklerin sıradanlaşmış manzaraları arasında olduğu söylenebilir. Denetimli serbestlik uzmanının AMATEM’e yönlendirme yetkisinin olmaması sistemin caydırıcılığına büyük bir darbe vurmaktadır. Hâkim kararı ile verilen zorunlu üç AMATEM testini geçen yükümlülerden, özellikle sentetik uyuşturucu bağımlıları için maddeye dönüş neredeyse kaçınılmaz olmaktadır. Yükümlülerle yapılan görüşmelerde de bu konu gündeme gelmiş ve madde bağımlılığı ile umutsuz bir savaşın içinde olan bir yükümlü testlerin sıklaşması gerektiğinden bahsetmiştir. Bağımlılık nedeniyle kendisine sınır koymakta zorlanan yükümlü testlerin sıklaşması ile bağımlılıkla mücadelesinde bir dayanak noktası bulacağını düşünmektedir. Denetimli serbestlik uzmanına madde kullanma döngüsüne

yeniden girmiş olan yükümlüyü tespit etmesi halinde kendisinden AMATEM testi talep etme yetkisi verilmesi; kurumun ciddiyetine yapacağı katkının yanı sıra hem yükümlülerin madde ile mücadelelerinde onlara yardımcı olacak hem de kuruma madde etkisinde gelmelerinin önünü keserek, olası güvenlik problemlerini engelleyecektir. Açıktır ki madde etkisi altında olan birinin saldırganlaşma, eylemlerinin sonuçlarını hesaplamayı bırakma ihtimali, madde etkisinde olmadığı durumlara göre fazlalaşmaktadır.

“Ben başka öyle diyeyim. Başta ben ilk denetimli serbestliğe geldiğimde caydırıcılıklar daha fazlaydı. Uzman, kişinin madde kullandığından şüphe ediyorsa tekrar bunu AMATEM’e yollayabiliyordu dosyası yanıyordu. O kalktı. İlk başta şüpheli durumlarda AMATEM’e yollama yetkimiz vardı. Ama şimdi kişi gelmiş esrar içtiğini anlıyorsun pek de bir şey yapmıyorsun yani. Bu yönetmelikle mi değişti pek bir fikrim yok.” (3PBC)

“Mesela benim grubumda birkaç görüşmecinin hâkim dosyasında kararı vardı. Hâkim süreç boyunca üç kere daha AMATEM’e gidecek diye kararı var. Bir kere gitti iki kere daha gidecek ama kararı varsa, yoksa biz gönderemiyoruz.” (7PDH)

Çocuklarla çalışmayı daha verimli bulduğunu ifade eden bir denetimli serbestlik uzmanı çocuk yükümlüler için yaptırım mekanizmasının çalışmadığından yakınmaktadır. Görüşmelere devam etmeyen çocuk yükümlüler için uyarı verme yetkisi olmayan uzman, devamsızlık durumunda mahkemeye yazı ile bildirmek dışında yaptırım anlamına gelebilecek bir uygulama alanına sahip değildir. “(Çocuk görüşmeciler için) Amma velâkin bunlarda da zorunluluk yok. Gelmezse de biz tutanak, yaptırım uygulayamıyoruz. Bunu söylemiyoruz çocuklara. Gelmek zorundasın falan diyoruz. Bir gelmiyor, iki gelmiyor. Ne bir uyarı alıyor ne bir şey onlar da anlıyorlar tabi gelmesem de bir şey olmayacak. O zaman bize neden geliyor bu çocuk dosyaları. Gelmediğini belirtiyoruz sadece hep aynı görüşler kişi gelmediği görüşme yapılmadı. Bizim aylık sadece çocuklar için aylık raporlarımız var ama çocuk gelmeyince hiçbir şey yapamıyorum.” 3PBC

Denetimli serbestlik ihlal kuralları oldukça sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Bireysel görüşmelere ve grup çalışmalarına Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nde beş dakikadan fazla geç gelen yükümlü gelmemiş sayılmakta ve kendisine denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından komisyon kararı ile uyarı verilmektedir. Bu süre Sincan Denetimli Serbestlik Müdürlüğü için 15 dakikadır. Ancak denetimli serbestlik uzmanlarından biri çalıştığı müdürlükteki iş yoğunluğunun diğer müdürlüğe kıyasla, görece az olması nedeniyle bireysel görüşmeye gelen yükümlülerin bir günü geçmeyen geç kalışlarını mazur görerek,

ihlal durumu olarak yansıtmadığını ifade etmiştir. Uzman, yükümlülerin işlerinden izin alabildikleri an programda belirlenen gün içinde müdürlüğe gelmelerinin önünü açarak, yükümlülerin iş yaşamları ile yükümlülüklerini bir arada yürütebilmeleri için gerekli kolaylığı sağladığını aktarmıştır. Aynı kolaylık grup çalışmaları için uygulanamamakta sınıf düzeninin bozulmaması için geç kalışlara süre kısıtlaması konmaktadır. Söz konusu kolaylaştırıcı uygulamalar yoğunluğun fazla olduğu müdürlüklerde uygulanmamaktadır.

Bireysel görüşmelere veya grup çalışmalarına geç kalan veya gelmeyen yükümlülerin ilk uyarıyı almalarında sonra ikinci ihlal durumlarında, bu kişiler “programa uymamada ısrar” etmiş sayılarak dosyaları kapatılmaktadır. Dosyanın kapatılması durumunda kişinin yararlandığı infaz şekli ortadan kalkar ve hükümlü tekrar cezaevine alınır. Fakat pratikte uygulama böyle işlememektedir. Kişinin itiraz etmesi durumunda hâkim çoğu kez tekrar denetimli serbestlik uygulanmasına hükmedebilmektedir. Yükümlüler arasında oldukça iyi bilinen bu durum nedeniyle ihlal koşullarının sıklığı anlamını kaybetmektedir. Denetimli serbestlik uzmanı ise kendisinin ciddiye alınmasını sağlayacak tek uygulamanın da boşa çıkarılması nedeniyle çaresizlik duymaktadır. Bu duruma çözüm olarak uzmanlar tarafından dillendirilen iki görüş vardır. İlk olarak öne çıkan çözüm yolu ihlal kurallarının uzman inisiyatifine bırakılması; bir diğer olası çözüm yolu ise, sıkı uygulanan ihlal kurallarının hakkını tam olarak teslim etmek adına ihlal davranışında bulunan yükümlülere tekrar denetimli serbestlik hakkının tanınmamasıdır. Uzman mesleki tecrübesine göndermede bulunarak hangi yükümlünün sistemi istismar etmeye çalıştığı hangi yükümlünün gerçekten kural esnekliğine ihtiyacı olacağını anlayabileceğini iddia etmektedir. Buna dayanarak, ihlal kurallarının tespit ve uygulanmasında inisiyatif talep etmektedir.

“İhlal kuralları çok katı. Biz de emir kuluyuz. Buna (yükümlü) neye dayanarak izin verdin. Gruba geç kalmış niye aldın. Gününde gelmedi niye imza attırdın. Tabi biz bunu yapamıyoruz. Ama geç geldin, gelemdin diyerek direk ihlal ve uyarı ne yapabiliriz biz bu insana Bir kere uyuyup kalıyor mesela. Mesela şimdi bana bir telefon gelse ailemle ilgili apar topar çıkıp gideceğim, her şey bırakıp gideceğim. Onların da öyle şeyler oluyor hayatlarında unutabilir her şeyi unutabilir. Karakol imzasını da unutabilir. Grubunu da seminerini de

unutabilir bunlar hep risk diye düşünülüyor. Katılaştırıyoruz. İhlal standartları olması gerekiyor ama böyle de çok katı.” (7PDH)

“ Şurada da şöyle bir çelişki var. İhlal kuralları çok katı. Dosya kapatılıyor ama hâkim tekrar denetimli serbestliğe veriyor. Saçma. Adam, çok güzel öğreniyorlar bunlar ya. Adam diyor ki ben yine zaten buraya geleceğim diyor. Baştan yine o prosedürler oluyor saçma sapan. Yine kâğıt kürek işleri oluyor. O zaman denetimli serbestliğe vermeyeceksin tekrar. Madem ihlal kurallarını bu kadar katı uygulayacaksın denetimli serbestliğe tekrar vermeyeceksin. Denetimini yakan kişiye bu hakkı yeniden vermeyeceksin. Vallahi bence uzmanın eline bırakılmalı ama o zaman işleyişte aksaklık olabilir mi? (*Kendi kedine soruyor*) Biz de hak yemiş olabiliriz. Vicdani durumlar. Onu affettim, bunu affetmedim gibi ama öyle olmalı yine de o sorumluluk verilmeli o bilinçte insanlar sonuçta. Ama şey var. Bizim grup kurallarımız vardır. 15 dakika geç geleni almayız. Bence burada hiçbir iyileştirme olmamalı giren çıkan sınıf ortamı sürekli bozulur. Bireysel görüşmede saatler yazılı ama ben diyorum bunu dikkate almayabilirsin diyorum. İşin varsa sen sabah gelmek istiyorsan, yine gel diyorum gün içerisinde gel de yine aynı gün. Tölere ederim bir iyileştirme yapmaya çalışıyorum. Sorun olmaz diyorum. Tamam, hocam diyor çok sağ olun diyor. Sabah gelmek işine geliyor çünkü bir an önce gelsin işine gitsin veya iş çıkışına doğru gelsin. Ama grupta olmaz ben birebirim ama grupta girdi çıktı olur ama şey olur gelmeyince hastane raporu istiyoruz. İhlal standartları da olması gerekiyor. Diyor ki hocam arabam arıza yaptı diyor. Sivas’tan geleceğini hesap etmiş. Otobüs yolda kalmış Ne yaptık uyarı verdik. Biz de insanları anlayabiliyoruz. Durdurmuş aramış beni bulmuş hocam ben geleceğim ama bir saat geç kalacağım diyor. Birisi de var ki ‘2 gün önce görüşme vardı ya da bir gün önce görüşme vardı gelemediyim’. Tamam diyorum. Kendimi riske atıyorum. Dün görüşmen vardı ama sen bugün öğlen geliyorsun sabah kalkar kalkmaz gelseydin. Bir şeyler yapardım yaptığımda oluyor. Sabah erkenden uyuyamamış gelmiş. Burada beni beliyor. Hocam dün görüşmem vardı ama gelemedim. Lütfen falan diyor. Tamam diyorum dün geldi demiyorum ama dün görüşmesi vardı bugün aldım diyorum kendimi de riske sokmadan. Dün bir suça da karışmış olabilir. Ama öğlen gelmiş. Aramamış. Gevşeklik o yani, bunun da ayırımına biz varıyoruz. Bize de biraz şey yapın yani di mi?” (3PBC)

AB Uyum Yasalarına Yapılan Vurgu

Personelin genel görüşü denetimli serbestliğin Avrupa Birliği uyum sürecinde ülkemizde uygulanmaya başlayan bir sistem olduğu yönündedir. Sistemin bize yabancı olduğunun iması içlerindeki direncin pasif bir ifadesi şeklinde anlaşılabilir. İş yükü altında ezilmek ve başarısızlık duygusunun inkârı için sistemin AB için yürürlükte olduğunun, dışarıdan dayatma ile gelen bir uygulama olduğunun vurgulandığı düşünülebilir. Bunun yansısı sistemin AB uyum yasaları çerçevesinde uygulanmaya başlandığı da bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta denetimli serbestliğin ilk yıllarında göreve başlamış olan

uzmanların aktardığı bilgilere göre, kuruluş aşaması AB'den gelen direktörlerin gözetiminde onların yardımları ve desteği ile gerçekleşmiştir. Uzmanlar ve idari personel ilk eğitimlerin bu direktörlerden almışlardır.

“İyi niyetlerle ortaya çıkmış bir sistem. Üç kez yönetmelik değişti. Yani ilkinde tanımlamalar sınırlamalar daha belirsiz bir alan işte sistem yeni hepsi genç personele ne yapacağınız da çok iyi bilmiyor. Hükümlü nedir, suç nedir kafasında hiçbir şey yok. Bir şema yok. Öğretecek kimse yok. Avrupa birliği demiş ki bunları yapmanız lazım. Hatta uzunca bir süre başımızda kendi direktörleri vardı geliyorlardı gidiyorlardı.” (2PSS)

Denetimli serbestliğin “dışarı”dan, yabancı bir kültürden, kültürel bir uyarlama yapılmadan alındığı ifade edilmektedir. “Yamalanma” diye tarif edilen bu durum, denetimli serbestlik uzmanının sistem içinde kendini rahat, verimli ve kendini sisteme ait hissedememesinin bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Doku uyumsuzluğunu çözecek şekilde sistemin tekrar revize edilmesi “yamalanma” duygusunun aşılmasını sağlayacaktır.

Denetimli serbestlik uzmanlarına sistemin kuruluşu esnasında bir denizyıldızı öyküsü anlatıldığından bahsedilmektedir. Bu öyküde, “Bir adam okyanus sahilinde yürüyüş yaparken, denize telaşla bir şeyler atan birine rastlar. Biraz daha yaklaşınca bu kişinin, sahile vurmuş denizyıldızlarını denize attığını fark eder ve ‘Niçin bu denizyıldızlarını denize atıyorsun ?’ diye sorar. Topladıklarını hızla denize atmaya devam eden kişi, ‘yaşamaları için’ yanıtını verince, adama şaşkınlıkla: ‘İyi ama burada binlerce denizyıldızı var. Hepsini atmanıza imkân yok. Sizin bunları denize atmanız neyi değiştirecek ki?’ der. Yerden bir denizyıldızı daha alıp denize atan kişi, ‘bak onun için çok şey değişti’, karşılığını verir.”² Denetimli serbestlik uzmanlarına sistemin amaçlarını anlatırken bu kısa öykünün verilmesi bir kişinin bile toplumla bütünleşmesine katkı yapmanın önemini, her bireyin hayatının çok önemli olduğunu anlatması açısından oldukça

² http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/deniz_yildizi.htm erişim tarihi 22.08.2017

kıymetli olmakla birlikte, aynı anda hedefleri küçülten, hedef küçültmeyi makul gören bir yanı olduğundan da söz edilebilir. İyi işleyen bir sistemle pek çok denizyıldızı için çok şey değişebilir.

“Eksiği çok bir yerden devşirilme bir şeyden bahsediyorsunuz hani nasıl diyeyim. Kültürleşme miydi? Bir yerden alıp kendine uydurabilme. Onu yaşamamış, olduğu gibi alınmış çok fazla eksiği var. Yamalanmış eksiği çok fazla. Yine de işlevsel olduğunu düşünüyorum. Bize denizyıldızı hikâyesini anlatıyorlar. O bir taneyi yakalıyorsun. Ona bir şey söylemiyorum ama genel olarak şey değil.” (6PBBD)

Denetimli Serbestlik Suçu Meşrulaştırıyor

Denetimli serbestlik uzmanları arasında denetimli serbestliğin suçu meşrulaştırdığı ile ilgili genel bir görüşün hâkim olduğu söylenebilir. Bu görüş her zaman çok net olarak ifade edilmese de sistemin verimliliği ve adalet duygusuna etkisi üzerine sorulan sorular çerçevesinde çekimser de olsa ifade edilmektedir. Görüşmecilerden 2PSS ise bu durumu son derece net bir şekilde söze döken bir katılımcı olduğundan kendisinin görüşleri aşağıda alıntılanmıştır.

Klasik okulun³ suça yaklaşımını hatırlatır şekilde söz konusu uzmanın, kişilerin suçtan sağladıkları kazanımların, cezadan görecekları zarardan fazla olması halinde suçun engellenemeyeceğine yaptığı vurgudan söz edilebilir. Klasik okula getirilen eleştirilerden yola çıkarak, uzmanın da suça rasyonel yaklaşımın her suç türü için mümkün olmadığını farkında olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Yükümlülerden bir kısmının eylemleri öncesinde suç davranışı ile ilgili olarak bir kar / zarar hesabına gittikleri aktarılmıştır. Söz konusu yükümlüler, suçtan elde edecekleri muhtemel kazanımları, suç davranışı neticesinde yüz yüze kalacakları resmi tepki (*formal reaction*) ile karşılaştırdıklarında karşılıklarına çıkan tablo

³ Klasik Okul; suçu açıklamada, aydınlanmanın etkisi ile 1700’lerde ortaya çıkmış bir teorik çerçevedir. Buna göre suç rasyonel bir tercihin neticesinde, acıdan kaçınma hazzına ulaşma ilkesi etrafında şekillenen bir davranıştır.

kendileri için oldukça olumlu olabilmektedir. Koşullu salıverilmeye kadar geçen sürenin azlığına bu süreden önceki bir yılı dışarıda denetimli serbestlik yükümlüsü olarak geçirecek olmaları eklendiğinde yaptıkları kar / zarar hesabında ibre karı gösterdiğinden suça yönelmekte de bir beis görmemektedirler. Yani kısaca hırsızlık yoluyla elde edeceği kazancı yanında hapisanedeki üç günün bir önemi kalmamaktadır. Yükümlülerin denetimli serbestliği bir cezasızlık olarak algıladıkları ve bu durumunda suç tekrarına yol açtığı düşünülmektedir.

“Ben tamamıyla suçu meşrulaştırdığını bunu çok net bir şekilde söylemek için ciddi analizlere ihtiyaç var ama bana şöyle geliyor. Bir insana belli haklar verirseniz eğer, sınırlandırmalar getirmeden haklar verirseniz çünkü davranışın düzenlenmeye... Türkiye gibi özellikle gelişmekte olan, gelişme evrelerinin alt sınıflarında yer alan ülkeler için mutlaka gerekli bir hat çizmek zorundasınız. Verdiğiniz zaman bu birazcık. Hükümlüler için nedir biliyor musunuz gaspa yanaşmayalım çünkü onun cezası şu kadar ama şunu yapabiliriz. Onlar mesela hukuku çok daha iyi bilirler. Yasaları çok iyi bilirler. Ne getirir ne götürür onların kafasında hep bir getir götür hesabı vardır. Dolayısı ile davranışların tümü de buna göre şekillenir. Şu koltuğa oturan insanlardan dürüst ve belli hassasiyetleri olarak kendisi ile ilgili yani evet ya buradayım şunlar şunlar oldu hayatımda diyebilecek çok az insan vardır. . Zaten toplum suç üretmeye gebe hazır. Denetimli serbestlik ne yapıyor. Şimdi adam gidiyor aç, ya da çalışmak istemiyor. Bu adamlar hükümlülerden bahsediyorum. Ekonomik suçlara karışanlar tabi ki daha büyük hevesleri olanlar var. Asgari ücret, bin lira karşılığı büyük büyük emekler harcamaktan kaçınanlar var.” (2PSS)

Denetimli Serbestlik Uzmanının Sistemi, Amaçlarını ve Sistem İçinde Kendi Konumunu Değerlendirişi: 'Hukuk iktidarların fahişesidir'⁴

Denetimli serbestlik uzmanları tarafından, denetimli serbestliğin politik kaygılarla, AB yasalarına uyum sağlamak, cezaevi maliyetlerini azaltmak gibi nedenlerle toplum hazır olmadan uygulamaya konduğu düşünülmektedir. Sistemin kendi içinde geçirdiği dönüşümün de yine toplumun ihtiyaçlarını karşılama kaygısından

⁴ Mihail Aleksandroviç Bakunin(1814- 1876); Rus devrimci ve kolektivist anarşizm kuramcısıdır. Anarşist düşünürlerin ilk kuşağının temsilcilerindendir. <http://www.sozkimin.com/a/1088-mikhail-bakunin-kimdir-sozleri-ve-hayati.html> erişim tarihi 22.08.2017

uzak politik kaygılar ile gerçekleştiği üzerinde durulmaktadır. Politikanın ceza adalet sistemi üzerindeki belirleyiciliğini ifade etmek için denetimli serbestlik uzmanının Bakunin'den yaptığı tartışmalı bir alıntıya yer verilmiştir. Hukuk her zaman adil midir sorusuna verilen sert bir yanıt olarak düşünülebilecek bu alıntıda siyasetin ceza adalet sistemi üzerindeki belirleyiciliği eleştirilmektedir.

“Böyle olduğu sürece (*Siyasetin adalet üzerindeki belirleyiciliğinden bahsediyor*) de bir sistemin toplumun ihtiyaçlarına karşılık bir şey üretmesi çok zor bir ülkede. Ki evet bir şey yapmaya çalışıyor burası inanın bir şey yapmaya çalışıyor.” 2PSS

Her ne kadar sistemin toplum ihtiyaçlarına cevap verme kaygısından çok politik motivasyonlarla kurulduğu düşünülse de mevcut koşullar altında denetimli serbestlik uzmanlarının gerçekleştirmeye çalıştıkları bazı hedefleri vardır. Bunlardan en önemlisi suç davranışına yönelen kişiye kendisi ile onu suça götüren yaşam olayları ile ilgili farkındalık kazandırmak olarak ortaya çıkmaktadır.

“Vaka çeşitliliği açısından genelde daha nasıl diyeyim toplumun dikkatini çeken, infial uyandıran suçlardan ziyade daha tipik ekonomik kökenli suçlar... Bakmışsınızdır zaten. Ya da temelde zaten uyuşturucu ile alakalı suçlardan geliyor insanlar. Ama biz süzüp süzüp bireysel olanlarına inmeye çalışıyoruz. Bizim asıl fark ettirmeye çalıştığımız bireysel görüşmelerde ya tamam sen bunu yaptın da neydi neden. Uyuşturucuda temel neden insanlar hiçbir zaman keşfedemez neden kullandığını herkes der ki arkadaş ortamı, orada gittim gördüm denedim merak ettim. Öyle değil aslında insan davranışının kendinin bile farkında olmadığı nedenleri var” (2PSS)

Denetimi serbestlik uzmanlarının, suç davranışının sosyal ve psikolojik nedenlerine odaklanmaya çalışırken bunu karar vericilerin hukukçu olduğu bir sistemde yapmaya çalışmanın zorlukları ile karşılaştıklarından bahsedilebilir. Denetimli serbestlik uzmanları çeşitli meslek gruplarından gelmektedirler. Bu meslek grupları; öğretmen, sosyolog, sosyal çalışmacı, psikolog olarak belirlenmiştir. Buna karşın, denetimli serbestlik müdürlüklerinde ve daire başkanlıklarında idari personelin ağırlıklı olarak hukukçu olduğu görülmektedir. Yani karar vericiler ve uygulayıcılar farklı formasyonlardan gelmektedirler ve iyileştirme faaliyetlerine, suça ve suçun nedenlerine bakış açıları farklılık arz etmektedir. Söz konusu farklılık yükümlülerin toplumla bütünleşme süreçlerinde

onlara rehberlik etme amacına yönelik olarak kurulmuş olan denetimli serbestlik sisteminin bu amaca hangi yoldan yürüyeceği, iyileştirme faaliyetlerinin nasıl olacağı, nasıl olması gerektiği ile ilgili düşünüş farklılığını da beraberinde getirmektedir. Bu farklılık zaman zaman belli uyumsuzlukları ve aksaklıkları da doğurmaktadır. Hukukçuların suçun sosyal boyutu ile bir sosyolog veya bir sosyal çalışmacı kadar ilgili olabilmesi mümkün olamamaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanları idari personel ve yükümlülerle yapılan görüşmelerden yola çıkarak söz konusu formasyon farklılığının yol açtığı sakıncaları örneklemek gerekirse, ilk olarak; müdürlük içinde uyuşturucu madde kullanma ve bulundurma suçundan gelen kişilerle satma ve imal etme suçundan gelenlerin, çocuk yükümlülerle yetişkin yükümlülerin, suç mağdurları ile failerin aynı binayı kullanıyor oluşlarından doğabilecek muhtemel sakıncalar idarecilerin sosyal boyutu yeterince göz önüne alamamalarından ötürü fark edilemeyebilmektedir. Denetimli serbestlik müdürleri Ankara'da bir müdürlükte olmak üzere yurt genelinde çoğunlukla adliye içinde konumlanmıştır. Bu durumun yükümlü üzerinde yaratacağı sosyal ve psikolojik baskının iyileştirme faaliyetlerinin verimliliğine etkisi olumlu olmamaktadır. Sadece bu fiziki konumlanış bile denetimli serbestliğin infaza indirgenmesine katkı yapmaktadır. Bunun yanı sıra farklı tipte bağımlılık yapan uyuşturucu maddeler için aynı yasal prosedürün takip edilmesi uyuşturucu ile mücadelede zafiyet yaratmaktadır. Bu ve bunun gibi birçok sosyal boyut hukukçu idareciler tarafından gözden kaçırılmakta, sisteme bazı sınırlılıklar getirerek sosyal bilim çıkışlı uygulayıcıların başarı şansınız azaltmaktadır.

“Biz ne yapıyoruz mesela hükümlüleri topluma kazandırmaya çalışıyoruz. Bütün denetimli serbestlikle ilgili çıkmış basındaki haberlere bakın bizim kendi kaynaklarımızdaki görsel yazılı materyale bakın falan filan çok faydalı işler yaptığımız gibi bir şey ortaya çıkıyor. Bu adamların hayatına biz dokunduk sihirli eller değdi ondan sonra toplumda gerçekten suçun engellenmesi tırnak içinde biz bir şeyler yaptık. Onlar topluma kazandırıldı. Böyle bir matematiği var. Bütün yöneticilerimiz hukukçu onların genel müdürlüklere kadar ne kadar insan çalışıyorsa hepsi hukukçu olduğu için bu mantalite ile aslında topluma kazandırma şeyi çok da uyuşmuyor. Nasıl niçin neden sorularını ayırttığınız zaman. Nasıl yapalım, niçin yapalım, neden

yapalım falan filan diye altyapılarına indiğiniz zaman mantalitelerin farklılığı farklı uygulamaları getiriyor.” (2PSS)

Denetimli serbestlik uzmanlarının geldiği meslek grupları onlara sosyal olana karşı bir hassasiyet kazandırmış olmasına, hukukçulardan farklı bir bakış açısı ile suça ve yükümlüye yönelmelerine imkân sağlamış olmasına rağmen, denetimli serbestlik uzmanları da bu unvanla göreve başladıklarında suç ile ilgili olarak doğrudan çalışmaya hazır değillerdir. İhtiyaç duydukları hazırlık sürecini görevleri başındayken hizmet içi eğitimler ve kendilerinden daha deneyimli uzmanları izleyerek geçirmektedirler. Bu anlamda üniversite eğitimi sırasında sosyal çalışmacılar için zorunlu staj uygulaması sadece bir meslek grubunu kapsasa bile oldukça olumlu olarak değerlendirilmektedir. Hiçbir dezavantajlı grupta karşılaşmadan tamamlanan üniversite eğitiminin ardından göreve başlayan denetimli serbestlik uzmanının geç yaşına bağlı olarak sahip olduğu kısıtlı hayat tecrübesi, mesleki deneyimsizlik ile birleştiğinde yükümlü ile çalışmakta ne kadar zorlanabileceği tahmin edilebilir.

“Yeni atananlar da usta çırak ilişkisi ile veya aralarında bayağı başarılı olanlar var bu staj sistemi geldiğinden beri üniversitelere biz mesela hiç dezavantajlı grup görmeden geldik. Onların biraz biraz deneyimleri vardı. Staj çoğu üniversite zorunlu değil ama zorunu olan üniversiteler de var. Sosyal hizmet bölümlerinde zaten var.” (2PPS)

Denetimli serbestlik uzmanı için doğrudan eğitimini almadığı bir alanda yolunu bulmak ilk başlarda kolay olmamaktadır. Kendisi de toplumun bir üyesi olan denetimli serbestlik uzmanı toplumun kalanı ile benzer önyargıları belli oranda da olsa paylaşmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanları da göreve başladıkları ilk zamanlarda yükümlü karşısında korku ve endişe duyabilmekte, kendi önyargıları ve ahlaki refleksleri ile nasıl baş edeceğini öğrenmek için zaman ihtiyaç duymaktadır. Denetimli serbestlik uygulamasının ilk yıllarında bireysel görüşmelerde uzun zaman kişilerin görüşme yapılmak yerine sadece geldiklerine dair imza atılarak yollandığından, bireysel görüşmelerin bir adli kontrol uygulamasına indirildiğinden bahsedilmektedir. Bir denetimli serbestlik uzmanı bunu “memuriyet algısı”na bağlamaktadır. Sistem şu anda “ memuriyet algısını” kırmak amacı ile bireysel görüşmelerde yarım saat ya da kırk beş dakika

zorunluluğunu getirmiştir. Ancak hala içeride neler olup bittiği memurun inisiyatifine kalmaktadır. Yükümlü ve denetimli serbestlik uzmanı görüşmelerinden anlaşılmaktadır ki bu görüşmeler sistematik bir çalışma olmanın uzağındadır. Söz konusu süreyi doldurmak için internetten indirilen kişisel gelişim makalelerin okutulması söz konusu olabilmektedir. Önceleri imza atmaktan öteye gitmeyen bireysel görüşmeler şimdi artık makale okutma noktasına geldiyse bir sonraki aşamada yükümlünün ihtiyaçlarına yönelik sistematik bir çalışma yapmaya doğru sistemin evrileceği ümit edilebilir.

“Mesela uzun dönemler bireysel görüşmelerde insanlar imza atılıp yollandılar. (GD: *Bilmiyorlardı ne anlatacaklarını belki de.*) Bilmemekten de ziyade biraz memuriyet algısı ile de alakalı. Ben bunu yapmam da oluyor yapmam da oluyor. Ben şurada bu odada otururken sen yarım saat görüşmek zorundasın. Yönetmelik gereği. Tamam, benim görevim sorumluluk alanım. Ekstrem bir durum olmadığı sürece bunu yapıyorum. İçeriği ile ilgili ne yaptığımı kontrol etmiyorlar. Sohbet de edebilirim ya da daha sistematik bir çalışma yapabilirim.” (2PPS)

Direk olarak hükümlülerle çalışmak üzere bir eğitimden geçmemiş denetimli serbestlik uzmanı sıklığı tatmin edici fakat içeriğini yeterli bulmadığı eğitimlerle kendisini desteklemeye çalışırken bir yandan da yükümlünün mevzuattan kaynaklanan mağduriyetleri ve yakınmaları ile de yüz yüze kalmaktadır. Uzman kendisini, yanlışlarını içten içe kabul ettiği mevzuatın savunucusu konumunda bulabilmektedir. Şöyle ki; yükümlü denetimli serbestlikten kaynaklanan sorumlulukları ile iş yaşamının sorumluluklarını dengeleme noktasında güçlük yaşamaktadır. Denetimli serbestlikteki görüşmelerine gelirken iş yerinden yalan söyleyerek izin almakta zaten zor koşullarda bulunduğu işini de yükümlülüklerini yerine getirirken kaybetme tehlikesi yaşamaktadır. Denetimli serbestlik uzmanı bu noktada yükümlü ile girdiği tartışmada yükümlüye sunduğu argümanlardan hoşnut olmamaktadır. Güvene dayalı rehberlik etme misyonunu taşıyan bir ilişkide olmaması gereken bir üslubun ortaya çıkması yükümlüyü olduğu kadar uzmanı da müteessir etmektedir. Bu noktada bir denetimli serbestlik uzmanının kendisi ile ilgili samimi öz eleştirisine yer vermek gerekirse;

“İyileştirme burada nerede diyorlar. Biz de diyoruz ki her akşam evinizde olmanız cezaevinde değilsin ona şükret ‘ya diyor cezaevinde aç karnım

doyuyordu' diyor. Biz de diyoruz ki istersen geri dönebilirsin. Kötü bir diyalog geçiyor yani benim açımdan hiç hoş olmuyor. Hakikaten dertlerini anlıyorum çok kitap üstünden konuşmak zorunda kalıyorum. Hiç gerçekçi değilim. Ben kendi adıma şahsen öyle düşünüyorum. Kişi cezaevinde değilsiniz iyi değil mi 'ya tamam iyi de. Ama iş bulmak zorundayım. Hayatımı sürdürmek zorundayım.' Ama sonra cevap veremiyorum. Ben birçok noktada hak veriyorum. Sistem böyle olduğu için sistem nasıl aşılır. Onu da bilmiyorum.”(3PBC)

Sistemin yükümlünün iş yaşamı ile yükümlülüklerini bir arada yürütmesini sağlayacak kolaylıkları gösterememesinin yanında üzerinde durulması gereken bir diğer konu da denetimli serbestliğin iyileştirme faaliyetlerini kişinin ihtiyaçlarına göre özelleştirememesidir. Denetimli serbestlik uygulamalarını olabildiğince standardize etmenin iş yükü ile başa çıkabilmenin bir gereği olarak görüldüğü tahmin edilebilir. Ancak bu standardize edilmiş yükümlünün ihtiyaçlarının gözden kaçmasına ve uygulamanın infaza indirgenmesine yol açmaktadır. Şu anki uygulamada kişinin risk durumunu ölçen oldukça tartışmalı bir testin ardından çıkan risk durumuna göre, o risk grubu için baştan belirlenmiş görüşme sayısı ve grup çalışması programı uygulanıyor. Risk durumunun fazla olduğu durumlarda elektronik kelepçe uygulaması da devreye sokulabiliyor. Bu uygulamalar göz önüne alındığında belli oranda kişiselleşme sağlandığı düşünülse bile bu yeterli olmamaktadır. Bunun yeterli olmadığı psikotik bozukluğu olanların, sağır dilsiz kişilerin de sisteme dâhil edilmesinden bellidir. Bu kişiler ne mahkeme ne cezaevinden tahliye ne de denetimli serbestlik müdürlüğünde programlama aşamasında fark edilememekte, fark edilse bile kendilerine alternatif hizmet modelleri önerilememektedir. Aynı zamanda herkes için denetimli serbestlik süresi bir yıl olarak uygulanmaktadır. Sistemin kullanıcıları arasında bu süreden daha fazlasına ihtiyaç duyanlar olduğu gibi daha kısa sürenin kendisi için yeterli olacağı düşünülen yükümlüler de vardır.

“Yani tamam her şeyin bir bedeli de olmalı. Hasbel kader gelen çok insan var. Basit bir yaralamadan gelen çok insan var. Kavga ediyor trafikte buraya geliyor. Her suç aynı kapsamda olmamalı, aynı prosedür işlememeli. Yani mesela şeyler de geliyor kelepçe falan suçunun ağırlığına göre ama. Bazı durumlarda süre kısaltılabilirmeli herkese bir sene olmamalı. Cezaevinden çıkıyor geliyor insanlar cinsel istismardan da geliyor insan aynı prosedür dediğim gibi hasbel kader gelen insan da aynı şekilde geliyor. Böyle bir süreçte uzmana da şey verilmeli bu konuda yetki insiyatif verilmeli” (3PBC)

“Denetimli serbestlik dosyası alana da aynı yükümlülüklerin verilmesi adil midir bu tartışılır.”(9PEY)

“Sistem kâğıt üstünde kalıyor” cümlesi ile özetlenen denetimli serbestlik sisteminin bu şekilde tariflenmesi, denetimli serbestlik uzmanının, yükümlülerin hayatlarına yeterince dokunamadıklarının, iyileştirme faaliyetlerinin yetersizliği hakkında farkındalıklarının bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır.

“Biz çok fazla hayatlarına yabancı ülkelerde tam bir fikir sahibi değilim ama yabancı ülkelerde denetimli serbestlik biraz daha farklı gidip onların evlerini köylerini görüyorlar. Beraber sinemeye gidiyorlar. Şöyle böyle. Ama bu sistem bizde kâğıt üzerinde işliyor.” (3PBC)

Denetimli serbestlik uzmanının sistem içinde kendi konumu ile ilgili yaptığı öz değerlendirmeler içinde bir başka çarpıcı nokta ise bireysel görüşmelerde güven ilişkisini kuramıyor oluşları üzerinedir. Denetimli serbestlik uzmanları, yükümlülerin hayatlarına yeterince dokunamamak bir yana bireysel görüşme esnasında bile yüz yüze iletişimin gereklerini yerine getirememektedirler. Denetimli serbestlik uzmanı zaman kısıtlaması ve iş yükü nedeniyle görüşme esnasında yükümlü ile ilgili bürokratik işleri halletmesi gerekmektedir. Bu nedenle görüşme esnasında ilgisinin tümünü kişiye verememektedir. Aynı zamanda bu durum denetimli serbestlik uzmanının görüşmenin başında yükümlüye verdiği özel hayatın gizliliğine ilişkin teminat tartışmalı hale gelmektedir. Uzman burada konuşulanlar aramızda kalacak dedikten sonra yükümlünün yanında dosyasına bazı notlar yazması doğal olarak görüşmecide konuşulanların not alındığı izlenimi oluşturmakta ve kişisel paylaşımların önünü kapatmaktadır.

“İlk geliyor zaten tepkili. Kişi gönüllü gelmiyor buraya hani bir psikolog ile görüşmeye gelmiyor. Zorunlu olduğu için geliyor. Çok açılma olmuyor. Ben klasik sorular soruyorum yönlendirmek adına. İşte ‘adın nedir kaç yaşındasın. Ne iş yaparsın? Madde kullanıyor musun? Psikolojik rahatsızlığın var mı? Kaç çocuk var? Evli misin? Bekâr mısın?’ gibi soru cevap şeklinde onu da yapıyorum. Sonra kaydediyorum. Yine çok hoş bir görüntü değil. Kişi ‘kaydediyorsun galiba diyor. Oraya kaydediyorsun’ diyor. Rahatsız oluyor. Yok diyorum genel geçer şeyleri kaydediyorum diyorum. Unutup bir daha sana soru sormamak için kaydediyorum diyorum. Ama hoş karşılıklı bir şekilde görüşmüyoruz yani. Benden bunları buraya kaydetmem isteniyor. (GD: bunları yapmak için ekstra bir zaman yok mu?) Ekstra bir zaman yok. O çıktığı zaman diğer görüşmeci bekliyor sırada. O esnada yapmak zorundayım. Yiğilma olduğu için görüşme esnasında yapmak

zorundayım. Bu da iletişimi kesiyor. Ben böyle böyle yaptığım için.”
(bilgisayarda yazı yazıyormuş gibi yapıyor gibi) 3PBC

Denetimli serbestlik uzmanının yaşadığı zaman sorunu sadece görüşme sırasında bürokratik formları doldurma zorunluluğunu beraberinde getirmemekte aynı zamanda yükümlü ile görüşmeye başlamadan önce dosyasını okumaya da imkân vermemektedir. Yükümlünün dosyasını okuyarak kendisi hakkında fikir edinmek ve edineceği ön bilgilerin ışığında bireysel görüşmeyi yönlendirme imkânından yoksun kalan uzmanın bazı durumlarda tek engeli zaman olmamaktadır. Aşağıda yükümlülerin dosyasını “sıkıcı” bulduğu için okumadığını ifade eden bir görüşmecinin samimi paylaşımlarını aktarmak isterim.

“Dosyayı okumak sıkıcı geliyordu bana. Eleştiri yapayım kendime. Dosyanın nereden okunacağını bile bilmiyordum daha doğrusu ilk zamanlar. Kişiyi dinliyordum. Her dinlediğime inanıyordum. Şimdi öyle yapmıyorum. Kişi orada anlatırken birazcık bekletip dosyasını inceliyorum. Ben burada görüyorum yani. Gerekçelik kararına bakıyorum. Denetim planında ARDEF var. Suç öyküleri var risk tablosu var. Onları inceliyorum tabi şimdi. Ona göre bakıyorum. Artık akıllandım. Pek çoğunun dürüst olmadığını görüyorum. Aşk ilişkisi diyor bambaşka şeyler çıkıyor burada. Çoğu işte onu bunu kötülüyor. Bilemiyorum.”(3PBC)

Çocuklarla yapılan çalışmalar, denetimli serbestlik uzmanları arasında “sistem kâğıt üzerinde kalıyor” duygusunu hafifletip umut vadeden bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Uzmanlar arasında sistemin çocuklar için daha yararlı olacağına dair bir inanç vardır.

“Ya esasen hakikaten bence buranın en faydalı olabilecek kısmı çocuk görüşmecilerimiz var. Çocuk görüşmecilerden gerçekten ilgilenenler var. Çocuk görüşmeci bitse bile gelmek istiyorlar görüşmek istiyorlar.” (3PBC)

Çocuklarla çalışmanın daha doyurucu, anlamlı bulunmasının sebebi, çocuklarda davranış değişikliğine gitmenin daha mümkün görülmesidir. Yetişkinlerde davranış değişikliğinin zorluğu daha baştan bir vazgeçişin nedeni olmaktadır.

“ 3 yıldır buradayım. Benim profilim değişti. Ben öğrenci ile çalışıyordum. Artık hükümlü ile çalışıyorum yine aynı işi yapıyorum. Buraya oturtup anlat bakayım kızım oğlum diyordum. Dershanedeydim ben. Veli ile öğrenci ile uğraşıyordum. Hemen hemen aynı şeyi yapıyorum. Konuştuğum şeyin içeriği değişti sadece. Çok da olumsuz etkilenmiyorum ama yetişkinde, pedagojide davranış değişikliği çok rahat yapabilirsin. Baskı kurabilirsin. Bir şekilde yönlendirme yapabilirsin o zihni bir şekilde elinde yönlendirebilirsin.”

Androgojide, yetişkin eğitiminde zaten belli bir aile çevre donanımı ile gelen bir insana hiçbir şey yapamazsın. O senden bir şey almak istiyorsa alır. Almak istemiyorsa istediğin kadar takla at hiçbir şey almaz. Bu kadar basit.”
(6PBBD)

Denetimli Serbestlik Sistemi İçinde İnfaz İyileştirme Dengesi

Denetimli serbestlik sistemi içinde infaz ve iyileştirme dengesi en tartışmalı konulardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Araştırma neticesinde görülmektedir ki denetimli serbestlik sistemi infaza ağırlık verecek şekilde işletilmektedir. İyileştirme faaliyetlerinden daha baştan verim beklenmediği, iyileştirme amacının gerçekçi bulunmadığı, temel motivasyonun AB uyum yasalarının gereklerini yerine getirmeye çalışmak ve cezaevi nüfusunu azaltmak olduğu izlenimi edinilmiştir. Mevcut personel sayısı iş yükü ve sistemin kurulurkenki çıkış noktaları göz önüne alındığında iyileştirme faaliyetlerinden verim almak gerçekçi bir hedef olarak gözükmemektedir. İdareciler için infaz hizmetlerinin eksiksizliği büyük önem arz etmektedir. İnfaz birimince gerçekleştirilen işlemlerin iyileştirme faaliyetlerine göre daha görünür olması nedeniyle buradaki işleyişe daha fazla önem atfedildiği söylenebilir. İyileştirme faaliyetlerindeki yetersizlik, sanki infaz ile iyileştirme arasında infazdan yana yapılması gerekli, zorunlu bir seçimin doğal sonucuymuş gibi algılanmaktadır. Böyle bir mantıki çerçeveden iyileştirmedeki yetersizlik meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır.

Mevcut koşullarda görev yapan denetimli serbestlik uzmanı ise, iş tanımını bilmeden göreve başlaması, eğitiminin söz konusu dezavantajlı grupla çalışmanın gerekliliklerini doğrudan karşılamıyor oluşu, denetimli serbestlik sisteminin felsefi ve sosyolojik nedenleri konusunda yeterince fikir sahibi olmayışı, hizmet içi eğitimlerin nitelik açısından yetersizliği, iş yükünün fazlalığı, hükümlü ile ilgili toplumun kalanı ile paylaştığı önyargılar nedeniyle iş yerinde verimsiz olmaktadır. Verimsizlik duygusu iş doyumunu olumsuz etkilemekte, işe karşı motivasyonunu düşürmektedir. Bunun yanı sıra gününün büyük kısmını toplumun ötekileri ile birlikte geçiren denetimli serbestlik uzmanı kendisini de değer kaybına uğramış hissetmektedir.

“Denetimli serbestlikte ağırlığın infazda mı iyileştirme de mi olduğu çokça tartışılır. Bence ağırlık infazda. Bütün müdürlüklerde infazda. Haklılar ben

müdürlere hak veriyorum. Bütün müdürlüklerde hep söz uçar yazı kalır. Böyle bir laf var tamam mı? Benim bireysel görüşmede yaptığım işi görmezden gelebiliyorlar. Çünkü önemli değil ben görüşsem insanla ne konuştuğum şurada anlaşılmaz insanlar tarafından. Ben görüşmede iki lak lak edip göndere de bilirim. Zaten öyle de olabiliyor. Kişi kendini kapattıysa ben ne yapabilirim. Bir yerden giriyorum çıkıyorum. Bazıları ile görüşme süren yarım saat ya. Bazıları ile 2 saat de oturduğum oluyor. Bazıları hasta, şizofren sağır dilsiz... Şimdi evrak işleri infazda çok da yoğun işleri. Onun telafisi yok. O kimsenin gözünden kaçmaz. İnfazdaki yapılan işler ben tam olarak ne yapıyorlar bilmiyorum ama onların hatası hata kaldırmayan şeyler. Müdürlükler infaza daha çok şey yapıyorlar yani. Aman orada işleyiş tam olsun. Haklılar da.” (3PBC)

“Ağırlık infazda, sistem ona yönelik ki.” (7PDH)

“Dolayısı ile de işler infaza dönüşüyor. Yani en azından benim için öyle. Belki diğer arkadaşlar daha şey olabilir. Belki yurtdışında şöyle diyorlar. Oradan gelen arkadaşlar var eğitim programlarına gidiyorlar. Mesela gün içinde en fazla 3 kişi ile ilgileniyorlarmış. Dolayısı ile onlar her şeyi ile ilgileniyor o kişilere tümüyle hâkimler dolayısı ile onlar için bir şeyler yapmaya uğraşıyorlar. Ama siz günde 8 tane bireysel görüşme yaptığınız zaman hani bunu yapamıyorsunuz. Çünkü siz de insansınız. Yarım saat görüşüyorsunuz 15 dk. mola, yarım saat görüşüyorsunuz, 15 dakika mola. Böyle olduğu için de bunalıyorsunuz.” (4PBU)

Temelde iş yükünün bir sonucu olarak infaza indirgenmiş olan denetimli serbestlik sistemi içinde bireysel görüşmelerde internetten bulunan kişisel gelişim öyküleri ya da madde zararları ile ilgili bilgilendirici materyaller okutulmaktadır. Yükümlülerin genel profilinin düşük eğitim düzeyi ile karakterize oluşu göz önüne alındığında okuma alışkanlığı olmayan birinin kendisine uzatılan metinden ne derece verim alacağı oldukça tartışmalıdır. Bireysel görüşmelerde metin okutulması uzman için bir noktada çaresizliğinin dışı vurumu olmaktadır. Okulla, otorite ile ilişkileri genelde problemlili olmuş insanların bir okuma metnini ellerine almaları onlara okulu çağrıştırmakta hali hazırda sahip oldukları direnç seviyelerini arttırmaktadır. Madde kullanımı geçmişleri de hesaba katıldığında bir metne yoğunlaşmaları oldukça güç olmaktadır. Bazı metinlerin oldukça teknik bilgi içerdiği görülmektedir. Maddenin beyinde yarattığı biyokimyasal değişim hakkında neredeyse tıbbi bir bildiriye andıran bir metin yerine bir karikatür, bir görsel, belki konuyu çarpıcı bir şekilde ortaya koyan üç dakikalık bir videonun yükümlü için daha verimli olacağı düşünülebilir.

“(Bu hikâyeleri siz kendiniz mi buluyorsunuz) Evet biz kendimiz buluyoruz. Belirli bir zamandan sonra artık iletişim kuramadığımızı düşündüğümüz zaman söz uçar yazı kalır hesabı bunu vererek en azından kafasında bir şey kalır diyip öyle düşündük. Soruyorum ilk görüşmeden beri hayatında değişen bir şey var mı? Bunu oku sonra konuşalım diyoruz. Bir şey okuttuktan sonra aklında ne kaldı seni en çok etkileyen ne oldu. Bazıları ben bunların hepsini biliyorum diyor. İkna ediyorsunuz.” (4PBU)

Sistem içinde ağırlığın infazda olması iyileştirme faaliyetlerinin bazı gerekli uygulamalarını gözden kaçmasına yol açıyor. Denetimli serbestlik uzmanı bir risk tespit ettiğinde bu riskin bertaraf edilebilmesine yönelik bir planı, önlemi, yaptırımı kişi müdürlüğe geldiğinde yapılmış olan denetim planına ekleyemiyor. Aslında bunu eklemesinin önünde herhangi bir yasal engelden söz etmek mümkün değil, mevzuatın da buna açık olduğu söylenebilir. Fakat mevcut bir kurum kültürü, işleyişe dair kalıplaşmış uygulamalar ve iş yükü fazlalığı uzmanın risk tespit ettiğinde müdahalede bulunmasının önüne geçiyor. Araştırma boyunca pek çok kez bu durumunun örnekleri ile karşılaşmış olmama rağmen burada sadece en can alıcı örneğe yer vermek isteğimdeyim. Çocuk istismarı nedeniyle müdürlüğe gelen bir yükümlünün “Ben buradan çıkacağım yine yapacağım engel olamıyorum artık, bu benim kaçınıcı suçum ya” diyerek yardım istemesi ve adeta kendini ihbar etmesi karşısında uzmanın çaresiz tutumu oldukça hazin bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Neredeyse kendini ihbar eden, yardım isteyen yeni mağdurlar yaratmaktan korktuğunu söyleyen, aslında tam da yardım kabul etmeye hazır ve değişme niyetini beyan eden bir yükümlüye uzmanın diyebildiği sadece doktora git olmaktadır. Oysa durumun ciddiyeti doktora git önerisinin çok ötesinde uygulamaları gerektirmektedir. Öncelikle tedavi kişinin denetim planına bir yaptırım olarak eklenmeli ve düzenli takibi yapılmalıdır. Tedavi sürenin denetim planına eklenmesi ve sürecin gönüllülük esasında çıkarılması söz konusu örnekte suç tekrarının önlenmesi için çok önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

“Evinde işinde. Sahada onları göreceksin. Bana anlatıyor ama nasıl yani. Evde nasıl? Tacizden gelenler var ya mesela. Adam ağladı karşımda. Hocam dedi bu benim kaçınıcı suçum ya. Ben de bir şeylik var dedi. Ben buradan çıkacağım yine yapacağım engel olamıyorum artık dedi. Karısı da geldi. Evli kız çocukları var. Bu adamın tedavi olması lazım. Ben burada tedavi ol demekle bırakmamalıyım. Ona şey olmalı, yükümlülüklerinin arasında

olmalı. Bu kişi şu hastanede tedaviye başlamıştır. Ben öyle diyorsam başlanmalı yani. Biz sadece sevk ediyoruz ama devamında bir şey yapmıyoruz. İsterse gider kişi istemezse girmez. Planında gitmesi uygundur deniyor. Biz git dedik. Tamam, bizden gitti. Sorumluluk yok. (3PBC)

Denetimli serbestlik uzmanı sadece yeniden suç davranışına yöneleceğini söyleyen yükümlüye karşı değil aynı zamanda kendine zarar vereceğini söyleyen yükümlüye karşı da rehberlik ve iyileştirme sorumluluğunun gereğini yerine getirememektedir. İntihar etmeyi planladığını, atlamak için yüksek binaları gözüne kestirdiğini söyleyen bir görüşmeciyeye 'psikiyatriste git' demenin ötesine geçilememektedir.

Bu noktada denetimli serbestlik uzmanının yükümlünün denetim planına psikiyatrik danışmanlık almayı eklemesi, onunla psikiyatriste gitmesinin önündeki sosyal ve kültürel engelleri tartışması gerekmektedir. Psikiyatrik yardım alan kişilere karşı toplumdaki mevcut önyargıları yükümlü de toplumun bir parçası olmak dolayısı ile taşımaktadır. Dolayısı ile kişi psikiyatrik destek almaya başlamadan önce söz konusu sosyal ve kültürel engelleri aşmak amacı ile bir rehberlik sürecine ihtiyaç duymaktadır. Kişiyi bu sürece hazırlamak personelin içinde bulunduğu tükenmişlik sendromunu anımsatan tablo nedeniyle mümkün olmamaktadır. En azından birkaç seans uzmanın yükümlüye psikiyatrik destek alırken eşlik edilmesi muhtemel intiharın önüne geçebilecektir. Denetimli serbestlik mevzuatı oldukça esnek ilerici ve yükümlüye yardım etmeye imkân tanıyacak niteliklerde olmasına rağmen ondan tam olarak istifade edilmemektedir.

Denetimli serbestlik uzmanlarının genel duygu durumunu yılgınlık ve boşunalık hissi karakterize etmektedir. Yılgınlığın sebebi altında ezildiği iş yükü iken, boşunalık hissi iyileştirme faaliyetlerinin yetersizliği ve verimsizliği nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanlarının içinde bulunduğu durum idari personel tarafından "memuriyet psikolojisi" olarak isimlendirilmektedir. İdari personelin sesini alçaltarak "memuriyetini dolduran memurların" duymasını istemediğini belli eder şekilde ifade ettiği durumdan belli ki kendisinin muaf olduğunu

düşünmektedir. İdari görevlerin, tüm evrak işlemlerinin iyileştirme faaliyetlerine göre daha somut çıktıları olması sebebiyle bu birimlerde çalışan kişiler kendilerini söz konusu “memuriyeti doldurma” sürecinin içinde değerlendirmemektedirler.

“Memuriyeti dolduruyor orada.” (16PBŞ)

İş Doyumu

Personelin pek çoğu KPSS sonrası Adalet Bakanlığı tercihi yaptıklarında iş tanımından habersizdirler. Ceza adalet sistemi içinde çalışacaklarını bilmelerine rağmen hükümlü ile bu kadar yakın temasta olacaklarını tahmin etmediklerini belirtmişlerdir. Mezuniyet sonrası iş bulma baskısı içinde iş tanımının ne olduğu, bakanlık içinde yapacakları görevin niteliği, kendisinin bu göreve uygun olup olmadığı bir detay olarak değerlendirilmemektedir. İşe yerleştirilip koşullarla yüzleştiklerinde yılgınlığa uzanan süreç başlamış olmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanlarının bireysel görüşmeye gelmeyen yükümlülerden kendilerine kalan zamanı başlarını masaya koyarak değerlendirmeleri araştırma süresince gözlemlenen bir durum olmuştur. Bu, içinde buldukları yılgınlık durumunun bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

Evrak işlerine odaklanan bir yapıda denetimli serbestlik uzmanının yükümlü ile etkileşimi verimli olamamakta, söz konusu etkileşim rehberlik etme sürecinden daha çok karşılıklı belli bir süreyi geçirme amacı etrafında şekillenmektedir. Bu durum denetimli serbestlik uzmanının iş yükü düşünüldüğünde oldukça anlaşılır olmaktadır. Gün içerisinde ortalama on yükümlü ile yarım saat kırk beş dakika süren görüşmeler yapan bir denetimli serbestlik uzmanının her görüşmeye aynı enerji ve isteklilik hali ve konsantrasyon ile girmesi beklenemez. Denetimli serbestlik uzmanının içinde bulunduğu durum iğne ile kuyu kazmak metaforu ile açıklanabilir. Bu metafor özellikle bağımlılıkla mücadele söz konusu olduğunda tam karşılığını bulmaktadır.

Madde bağımlılığının mücadelesi çok zor ve geri dönüşleri de harcanan emek ile kıyaslandığında oldukça kısıtlı olan bir alan olduğu neredeyse araştırmaya katılan tüm denetimli serbestlik uzmanlarının üzerinde birleştiği bir konu olarak

ortaya çıkmaktadır. Bu durum personelin daha en baştan yılgınlık duymasına neden olmaktadır.

“Adamın beyni gitmiş nereye düzeltiyorsun. Belki kurtaracağımız 1000 kişide 3 kişi.” (İdari personel Z)

Uyuşturucu ile mücadele alanında hizmet vermek zaten doğası gereği yılgınlığı getiren bir alan olarak görülmektedir. Personelin uyuşturucu ile mücadele de verim alabilmesi çok nadiren mümkün olabilmektedir bu sebeple boşunalık hissi de kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır.

“Uyuşturucu madde bağımlısı bir gençle çaresizliğe düşmüş bir aile ile çözüm üretmeye çalışmak kesinlikle çok zor bir süreç. Çünkü çözüm üretememe noktanız çok fazla, yasal mevzuatlar çerçevesinde ancak rehberlik yapabiliyorsunuz. Bunların somut şeylerini rehabilitasyon çalışmalarının sonuçlarını görebilme ihtimaliniz %10'larda. Olumlu olarak görebilme ihtimaliniz çok az. Bağımlılık diyorum çünkü denetimli serbestliğin iş yükünün % 63'ü bağımlılar yüzünden. TCK 191'den dolayı.” (1PDA)

Denetimli serbestlik uzmanlarının kendi anlatımlarından yola çıkılarak, iş doyumlarının⁵ çok düşük olduğu söylenebilir. Bu durumun sebebi olarak belirtilen unsurların başında yükümlülerin aktardığı olumsuz yaşam olayları anlatılarına maruz kalarak ruhsal anlamda yıpranmaları ve sürekli kapalı bir yerde çalışıyor olmaları gelmektedir. Söz konusu sebepleri, yöneticilerle yaşanan sorunlar ve özlük haklarından kaynaklanan problemler takip etmektedir. İş doyumlarının düşük olmasının sebeplerinden bahsederken denetimli serbestlik uzmanları en temelde sistemin yararlanıcılarının niteliğine göndermede bulunmaktadırlar.

“Bu işin doğası gereği insan ruhsal olarak kapalı mekânda çalışıyorsun cezaevinde cinsel suç işlemiş ya da adam öldürmüş kişi ile çalışıyorsun bu

⁵ İş Doyumu: “Çalışan kişinin yaptığı işin ve yapılan iş sonucu elde ettiklerinin, maddi manevi ihtiyaçları ve kişisel değer yargılarıyla örtüştüğünü veya örtüşmesine olanak sağladığını fark etmesi sonucu yaşadığı bir duygu. Başka bir deyişle çalışanın iş için harcadığını düşündüğü emek karşılığında almayı beklediği ücret, takdir gibi yeterlilik düzeyi. Kısacası başarının nitelik ve nicelik yönünden hissediliş şekli olarak ifade edebiliriz.” <http://www.kariyer.net/ik-blog/is-tatmini-aslinda-nedir/> erişim tarihi 22.08.2017

ister istemez motivasyonunu... Tükenmişliğe neden olabilecek bir alan. İşin doğasında var zaten.” (1PDA)

Denetimli serbestlik uzmanları iki, üç ayda bir uygulanan süpervizyon çalışmalarının içinde buldukları tükenmişlik sendromunu hatırlatan duruma bir çözüm olabileceğini dile getirmektedirler.

“O yüzden denetimli serbestlik uzmanlarının 3'er ayda bir süpervizyon çalışmasına ihtiyaç var. Motivasyonlarının artırılmasına ihtiyacı var. En az 3 ay 2 ay. Periyodik olması lazım.” (1PDA)

Denetimli serbestlik uzmanlarının suça ve suçlu davranışta bulunana kişiye bakışta kişisel duygular ve ahlaki yargılardan sıyrılmak için hizmet içi eğitimlere ihtiyaç duyduklarını söyleyebilir. Su anki koşullarda genel olarak, suçun psikososyal nedenlerine odaklanmayan bir bakış açısı ile yükümlüye yaklaşıldığını görebiliriz. Ahlaki refleksleri dizginlemenin zorluğu makul görülebilmekle beraber, suça profesyonel bakış için uzmanın hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi gerekmektedir. Fakat bu eğitimler personelin ihtiyaçlarını karşılamaya uzaktır.

Personelden kaynaklanan sorunlar bölümünde hizmet içi eğitimlerin, personel tarafından nasıl değerlendirildiğine ilişkin daha geniş bir anlatıya yer verilmiştir. Bu aşamada sadece personelin ahlaki reflekslerle olaya yaklaşımının ve geniş bir bağlamda suç olgusunu sosyal boyutu ile değerlendiremeyişi nedeniyle yılgınlık hissine kapılmasının ardındaki bir nedenin de hizmet içi eğitimlerin yetersizliği nedeniyle ihtiyaç duyduğu profesyonel bakış açısından mahrum kalıyor olması olduğunu belirtmek yeterli olacaktır.

Denetimli serbestlik uzmanlarının genel olarak hizmet içi eğitimlerle ilgili genel kanaati eğitimlerin sık fakat nitelik açısından yetersiz olduğu yönündedir. Eğitimi verenler akademisyen veya konunun uzmanı profesyoneller olmamakta, yine aynı kurumda çalışan denetimli serbestlik uzmanları eğitici olarak bu eğitimleri yürütmektedir.

“Yani düşük(*iş doyumundan bahsediyor*), motivasyon konusunda. Devlet memurlarında genel oran olduğu gibi bizim kurumda da düşük olduğunu tahmin ediyoruz yaptığımız gözlemlerden maalesef öyle bir durum var.

(*Düşük olmasını neye bağlıyorsunuz*) Düşük olmasının nedeni alt yapısının çalışması gerekiyor. Bu yönetimle mi alakalı, özlük hakları ile mi alakalı, yoksa genel anlamı ile tükenmişliğe sebep olan gerek cezaevinde çıkan sorunlu kişilerin gerek madde bağımlıları ile çünkü buradaki insanların hepsi rehberlik çalışması içinde. Bu da bir gerçektir. Ne kadar olumsuz elektrik alırsanız kendinizin de tükendiğini belli bir noktada hissetmeye başlarsınız. **Bir işveren bile cezaevinden çıkan birine iş vermezken senin o kişi ile akşama kadar aynı ortamda mesai yapıyorsun. Rehberlik yapmaya çalışıyorsun.** Yani bu tamamen iş doyumsuzluğunun başında geliyor. (1PDA)

İş doyumunu azaltan bir başka neden denetimli serbestlik uzmanının vermeye çalıştığı hizmetin bizzat hizmetin kullanıcıları tarafından hakir görülmesi, küçümsenmesi uzmanlar için pozitif bir motivasyon kaynağı olamamaktadır. Bunun dışında rehberlik hizmetlerinin sonucunu takip etme olanağından yoksun olmaları nedeniyle verdikleri hizmetin olumlu geri dönüşlerinden haberdar olmaları mümkün olmamaktadır. Denetimli serbestlik uzmanının yükümlü ile etkileşimi hassas dengeler etrafında şekillenmektedir. Yükümlüye yardım etme iddiasındaki denetimli serbestlik uzmanı aynı zamanda bir infaz kurumunun temsilcisi sıfatı ile kurum içinde bulunmaktadır. Karşısındaki kişilerin kamu otoritesi ile itilafa düşmüş kişiler olduğunu göz önüne aldığımızda söz konusu etkileşim oldukça zorlu olabilmektedir. Denetimli serbestlik uzmanı sürekli bir isyan ihtimalinin tehdidi altında dengede tutmaya çalıştığı bir ilişkiden doyum alamamakta enerjisinin büyük kısmını grup içi ya da birebir görüşmelerdeki hassas dengelere tutturmak için harcamaktadır. Tüm bunların iş doyumuna etkisinin olumlu olduğunu düşünmek mümkün olmamaktadır.

“...ama neden alamıyoruz(İş doyumundan bahsediyor). Çünkü insanların iyileştiğini takip edemiyoruz. Mesela öğrencilerimizin okul başarılarını görüyoruz hangi okula yerleştiğini görüyoruz. Üniversitesine kadar görebiliyoruz. Ama burada bir gruba giden kişi dışarıda kullanıyor mu kullanmıyor mu? Onların söylemleri ile. Ne kadar ikna edebilirlerse, D. hocam kullanmıyoruz çok faydalı oluyor diyorlar ama. Tabi ki ne kadar ben burada çok tatmin olmuyorum. İnanamayabilirim. Doyum dediğimiz şey öğrencinin o anki mutluluğundan bile şey alıyorsun. Buraya gelen insan lanet ile geliyor. ‘Atomu mu parçalıyoruz’ diyorlar mesela bana. Ne yapıyoruz burada. Bir grupta onu yaşadım. Ama genelde çok lafı uzatmayalım da hani konularımızı dinleyelim gidelim hesabındalar. Çünkü mecburen söylemleri ile değil de hareketleri ile (yapılan çalışmayı küçümsediklerini belli ettiklerinden bahsediyor). Nabza göre şerbet veriyoruz. Damarlarına damarlarına basınca hemen isyan ediyorlar. O yüzden onları iyileştirmek adına onlara ilkokuldaki

çocuğa davrandığımız hassasiyetin de üstünde bir hassasiyetle davranıyoruz.” (7PDH)

Denetimli serbestlik uzmanının “nabza göre şerbet vererek” dengede tutmaya çalıştığı yükümlü ile ilişkisi grup çalışmalarında daha da zorlu bir hal almaktadır. Birbirlerinden güç alan yükümlüler denetimli serbestlik sistemi ile ilgili düşüncelerini ve hatta isyanlarını daha rahat ifade edebilmektedirler. Denetimli serbestlik uzmanı ve yükümlü arasında keskinleşen adeta bir cepheleşme halini alan etkileşim yapılan faaliyetlerin verimliliğini olduğu kadar uzmanın da iş doyumunu olumsuz etkilemektedir.

“Ben öğretmenlikten geçtiğim için burada o doyumunu alamıyorum (*iş doyumundan bahsediyor*). Burada verim göremiyorum ya. Mesela çocuk da öğretmenlikte bunu birebir hemen alırsın öğrettin mi öğrettim. Ama şimdi burada çok fazla bir doyum alamıyorum ben. Bireyselde bunu yapamıyor bana (*alenî bir biçimde yapılan rehberlik faaliyetini küçümseyici tavır ve ifadeler*) bire bir haddini bildiririm. Söylemleri ile de oluyor (*alenî küçümseme cümleleri kurma*)neden grup halindedir. Sen teksin orada birbirlerinden güç alıyorlar.” (3PBC)

Denetimli serbestlik yükümlülerinin toplumun dezavantajlı gruplarından geldikleri söylenebilir. Genel yükümlü profilinin düşük gelir ve eğitim düzeyine sahip olduğundan bahsedebiliriz. Söz konusu kişilerin suç davranışından sonra yaşadıkları adli sürece bağlı olarak taşımaya başladıkları “suçlu damgası” hali hazırda içinde buldukları dezavantajlı konumu pekiştirmektedir. Dolayısı ile söz konusu bu kişiler için toplumun ötekilerine dönüşmektedirler.

Öteki olmak dolayısı ile toplumun diğer bireyleri tarafından negatif duygu ve nesnelere eşleştirilmektedirler. Denetimli serbestlik uzmanlarının yükümlülerle girdiği etkileşim bağlamında bu durum kendini yükümlüden hastalık kapmak, ondan gelen “negatif enerji” ye maruz kalmak endişesi ile kendini göstermektedir. Toplumun ötekisi olmak dolayısı ile yükümlü kirlî ve sağlıksız da sembolize etmektedir. Araştırma süresince pek çok denetimli serbestlik uzmanında takıntılı düzeyde el yıkama, kapı kollarını mendille tutma, yükümlünün sıklıkla dokunduğu evrak, kalem gibi ofis malzemelerine dokunmaktan kaçınma, bunun dışında durmaksızın saç ile oynama, saç ucunu elle kırma gibi tekrarlı davranışlar gözlemlenmiştir. Bu davranışlardan şizofren olduğunu düşündüğü yükümlü ile

görüşürken kendisinin de sallanmaya başladığını aktaran denetimli serbestlik uzmanının anlatısı iç acıtan bir tablo olarak ortaya çıkmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanlarının söz konusu deneyimleri, denetimli serbestlik uzmanı olmanın uzmanın aile, özel ve günlük yaşamına etkisi başlığı altında ele alındığından burada konu sadece iş doyumları çerçevesinde ele alınmaktadır. İşi kirli ve hastalık kaynağı olarak gördüğü kişilere rehberlik etmek olan biri için iş doyumundan söz etmenin mümkün olmayacağı açıktır.

“Aktardıkları enerjiden ben ne zaman şizofren görsem sallanıyorum etkileniyorum. Öyle bir teşhisi rahatsızlığı da yok. Söylemiş bana. Sonrasında anlamaya başlıyorsun falan. İki saatte bir oksijen alıyorum kendimi topraklıyorum yani” (2PSS)

İş tanımından haberdar olup idealist bir noktadan işe başlayanlar ise bir süre sonra sistem içinde karşılaştıkları zorluklar neticesinde bu motivasyonlarını kaybediyorlar.

“Tabi ki çok farklı hayallerim oluyor hep bir ideali yapıyorsun. Farklı bir kurumdaydım. Farklı bir denetimli serbestlikteydim. Müdürüm de komik bir adamdı çok da severim kendisini müdür bey şunu bunu yapalım diye her seferinde benim başıma iş açmayın benim başıma iş açmayın diyordu. 3 arkadaş çok alevli gittik. Bazı durumlarda hepsi için söylemiyorum. Onun da yapabileceği bir şey hiç kimsenin yapabileceği bir şey yok. İrade kanun koyucu onların yapabileceği şeyler var. Bazı şeylere hiçbir şey yapamayız diye düşün. Müdür beyin yapabileceği bir şey olsa gidip söylesem fayda sağlamayacaklar geri dönsün diyemezsin. Adamın bir tanesi geliyor sana bütün sinirini her şeyini alıyor bütün enerjini çekiyor. Hepsini çekiyor. Sinirden titreme noktasına gelmişsin. Ama onu bile yapamıyorsun. Profesyonel davranmak zorundasın görüşmeyi bitiriyorsun. Ondan sonra başka birisi geliyor. Görüşmeler peş peşe geliyor. O enerjisizlikle adama verebileceğinin onda birini veremiyorsun. Çünkü Ben de insanım. Benim de şeylerim var. Parmağımın ucunu batırayım vücudumdaki bütün gerginliği olumsuzluğu alsın diye bir şey yok. Onun için belli bir süre geçmesi lazım. O süreye de sahip değilsin. Adam kapıda bekliyor. Çok daha fazla şey vermek istiyorsun ama enerjin kalmamış oluyor. Sonraki görüşmeye kendini not tutup hadi şunu da görüşelim dediysen yapabiliyorsun. Onda tüm bu olumsuzluna rağmen çok güzel şeyler yok mu var.” (6PBBD)

Denetimli serbestlik uzmanları için bazı mutluluk işe yaradığını hissetme doyum anları da aktarılmaktadır. Teşekküre gelenler, uzmanın kendisine söylediği bir cümleden etkilenerek hayatına yön verenlerin aktarımları uzman için tüm yaşadığı zorluğu bir ölçüde çekilir kılan bir etki yapmaktadır. Denetimli serbestlik

uzmanlarının bu tür öykülerini hep görev yaptıkları küçük şehirlerden hatırlayıp aktarmaları tesadüf olmasa gerektir. İş yükünün daha az, zamanın daha esnek olduğu koşullarda kişinin ihtiyaçlarına odaklanmak mümkün olabilmektedir.

“Burada oluyor ama ufak tefek.(Denetim süresi bitikten sonra ziyarete gelenler) bayan bir görüşmecim vardı. DS bitirdik hala ziyarete geliyor. Bir tanesi çok etkilemişti. Zonguladak'taydım. Çocuğu Hatay'a yolladım git sen burada kalma dedim. Orada kalmaya devam ederse bitecek bu çocuğun hayatı. Bir fırsattan bahsetti. Dedim hiç düşünme bile git dedim vaka sorumluna al şeyini maksimum 2-3 ay kaybedersin bunu yapamazsan. Ben çocuğu unuttum gitti. Grup çalışmasına da giriyordum. Gruptan çıktım. Birisi beni bekliyor elinde çiçek. Çocuğu unutmuşum ya. Çiçek getirdi. Kendini bi tanıttı. Hocam beni hatırlıyor musunuz dedi. Hayal meyal dedim. Tahmin ettim zaten dedi. Dedim beni bundan bir kaç ay önce Hatay'a yollamıştınız dedi. Uzun yol bilmeme nesi ile ilgili bir eğitim alacak oradan Hatay İskenderun limanından gidecek yani. Yolcu. Beni iyi ki göndermişsiniz hayatım değişti iyi ki göndermişsiniz dedi. Doyum anları yani. Ama ne oluyordu şunu da yaşıyorduk. Çok olumsuz bir örnek ama manevi doyuma ulaştıran bir şey. Denetimli serbestlik doyası telefon ediyor. Ben iyi değilim ne oldu diyorsun. Kullandım diyor. Bunu söylüyor yani. Olumsuz ama çok olumlu bunu sana söyleyebiliyor olması aslında bir yardım çığılığı attığını gösterir. Çok fazla bir şey yapamıyorsun belki o an ama hemen diyorsun gel. Bir taşrada bunlar daha rahat. Zaman esnekliği çok daha önemli hemen çık gel diyorsun şunu yap bunu yap. Entrerasan şeyler oluyor.” (6PBBD)

Cinsel suçlarla çalışmanın verdiği zorluk denetimli serbestlik uzmanları arasında sıkça dile getirilen bir konu olmaktadır.

“Şey konusunda zorluk çekiyorum ama cinsel suçla gelen birileri ile konuşma konusunda zorluk yaşıyorum. Çünkü çok şey olamıyorsun. Her ne kadar dışarıdan bakayım ben ona şey bakayım desen de az olsa etkilenmiş oluyorum. Benim işim burada yargılamak değil. Ben gelen adama kendini çok kötü hissettiğinde bak geldin ama sürecini atlattın geldin. Burada çok umrumda değil ne yaptığın diyorum. Sen buraya neden geldin ne yaptın benim hiç umrumda değil bundan sonra karşılaşabileceğin riskli durum varsa ne yapabiliriz ben onunla ilgilenirim o da istersen diyorum mesela.” (6PBBD)

Denetimli serbestlik uzmanının bir gününü anlattığı anlatıya sistem ile ilgili bir fikir vermesi açısından aşağıda yer vermek isterim. Bireysel görüşme süreleri ve geç kalınmaya tolerans müdürlükten müdürlüğe değişmektedir.

“Bizim meslek grubunda birçok görev dağılımı olduğu için aslında gün de farklı geçebiliyor. Kimimiz bireysel görüşmeleri kimimiz grup çalışmalarını ya da kimimiz seminer çalışmalarını yürütür. Ben şu an bireysel görüşmeleri yapıyorum. Başlangıç saatiyle beraber UYAP programını açarım. Önce günde kaç görüşmecimin olduğuna bakarım. Görüşme saat ve sayısına göre

gün içerisinde yapmam gereken şeyleri planlarım. Bazı görüşmeciler tam zamanında gelir ancak birçoğu şehir şartlarından ya da iş hayatından dolayı yakındığı için erken ya da geç gelebilir. Yani planda oynamalar olabilir. Bu durumda sözel olarak uyarırız, aslında çokta sorun etmeyiz. Anlayışla karşılamak zorundayız. Görüşmelerimiz standart olarak 20 dakika olmalıdır. Ancak 10 dk da olduğu oluyor 50 dk da olduğu oluyor. Sonuçta insan ile görüşüyoruz. Süre karşınızdakinin iletişime açık olmasına ya da ilgisine bağlı olabiliyor. Görüşmede aldığımız notları UYAP üzerinden 'bireysel görüşme formuna' yazarız. Görüşmeleri yaptıktan sonra gelen yükümlüleri 'vaka sorumlularına' yönlendiriyoruz. Vaka sorumlusu arkadaşlar yükümlünün dosya takip işlemlerini yapar. Orada imza işlemlerini hallettikten sonra kişi bir sonraki programına gelmek üzere kurumu terk eder. Gelmeyen görüşmeciler olursa yine UYAP üzerinden bunu vaka sorumlusu arkadaşına yazılı olarak bildiririz. Onlar da ihlalden dolayı gerekli işlemleri yapar. Ortalama olarak günde kaç görüşme var dersiniz 6 görüşme derim. Bizim kurumda günde 2 görüşme yaptığımızda oldu 16 görüşme de yaptığımızda oldu. (Ancak 1 sene öncesini düşünürsek günde 30'dan fazla görüşme yaptığımız oluyordu. Sadece adı görüşme oluyordu. Bu durumu düşünürsek işlerin yavaş yavaş daha profesyonel hale geldiği aşikâr" (9PEY)

Sistemin genel olarak yararlı olduğu ama oturması için zamana ve bir takım düzenlemelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

"Bu yeni sistemin sürekli olarak kendini geliştirdiğini hatalarını kapattığını görüyorum. Ülke ve toplum için faydası maddelerce sıralanabilecek bir sistem. İnsana yönelik bir sistem. Ancak sistemin tam oturduğunu ve tamamen insancıl olduğunu maalesef söyleyemem. Yararlı. Bir kere insana bir şans daha veriliyor. Onu direk cezaevine kapatmıyor. Ya da cezaevinden çıkan insanı direk başıboş bırakmıyor kademe usulü onu özgür bırakıyor. Burada arkadaşlar onlarla düzenli olarak görüşmeler yapıyor. Birçok konuda dersler veriliyor. Çoğu yükümlü bu verilen en temel dersleri bile (öz bakım becerisi gibi) daha önce hiçbir yerde görmemiş oluyor." (9PEY)

Denetimli Serbestlik Uzmanının Sistem İçinde Karşılaştığı Güçlüklerle Mücadele İçin Geliştirdiği Stratejiler

Yükümlü Seçmek

Denetimli serbestlik uzmanlarının iş yükü ile mücadelede en çok başvurdukları yöntem; denetimli serbestlik yükümlüleri arasında emek harcamaya değerlerini düşündükleri yükümlüleri belirleyerek enerjilerini onlar için kullanmaktır. Emek harcamaya değer yükümlüyü seçerken göz önüne alınan en belirleyici kriter kişinin denetimli serbestliği hak etmesi ya da sistemi istismar ediyor olması noktasında yapılmaktadır. Suçu meslek edinenler, yapılan

iyileştirme faaliyetini alenen aşağılayanlar, mükerrerler elemeye başarısız olmaktadır. Bir diğer önemli kriter yükümlünün yaşıdır. Genç yükümlülerin yaşları dolayısı ile değişim yönünde ümit vaat ettikleri varsayılmaktadır. Mevcut iş yükü düşünüldüğünde denetimli serbestlik uzmanı için bu tarz bir eleme sistemi kaçınılmaz olmaktadır. Her dosya eşit düzeyde ilgilenmesi mümkün değildir. Aslında denetimli serbestlik uzmanının böyle bir eleme sistemi oluşturması, uzmanın verimli olma yönünde içinde taşıdığı motivasyonun bir yansıması olarak okunabilir. Öte yandan denetimli serbestlik uzmanı sistem içinde yaptığı işin yeterince önemsenmediğini, kendisinden beklenen suçu önleme misyonunun gerçekleşmeyecek kadar büyük bir hedef olduğu, zaten gelen yükümlünün de değişime kapalı olduğu ön kabulü ile öğrenilmiş çaresizliğin⁶ içine düşebilmektedirler.

“İdealist buraya oturuyorsanız ben şunu benimsiyorum mesela, eğer gerçekten enerjim yettiği kadar tabii ki. Eğer bugün 6 kişi gelecek bakıyorum yaşına bakıyorum genç bir arkadaş olmaması gereken ortamlarda olmuş, olmaması gereken şeyleri yapmış. Bunları ona nasıl fark ettiririm. Aile ile ilişkisini tekrar nasıl düzeltirim. Bunları ayarlamaya çalışıyorum ve bazı şeylerde olumlu geri bildirimler aldığım da bir sonraki görüşmeden hocam şu çok işe yaradı iyi ki bunu söylemişsiniz diyince ben gerçekten gözüm doluyor tatmin oluyorum. Bir böyle kendimi iyi hissediyorum işe yarar hissediyorum yapabileceğim o kadar zaten başka bir şey yapamazsınız ki o insanların hayatında. Avrupa’dan geliyorlar anlatıyorlar biz o insanlarla 7/24 bir aradayız. Türkiye’de hadi 7/24 bir arada ol yani böyle bir şey mümkün değil en azından bun yapabilirim diye kendi sınırlarınızı çiziyorsunuz. İyi şeyler yapılmıyor manasına gelmesin. Bazı insanların hayatlarına dokunuyoruz ama bazı insanlar var ki ya ne olacak en fazla denetimli serbestlik oluyor diye. Şöyle bir internette özellikle bir ara merak ediyordum facebookta falan esrar ile ilgili gruplar var. Marihuana ile ilgili gruplar var. Onlar ne konuşuyorlar denetimli serbestlik ile ilgili diye gerçekten amiyane tabirlerle buranın nasıl diyeyim yani onlara aslında hiçbir etkide bulunmadığını onlar

⁶ Öğrenilmiş Çaresizlik: “[Martin Seligman](https://eksisozluk.com/ogrenilmis-caresizlik--328149) tarafından yapılan bir deneyin sonuçları ile ortaya atılmış olan bir teoridir.” <https://eksisozluk.com/ogrenilmis-caresizlik--328149> erişim tarihi 22.08.2017

Öğrenilmiş çaresizlik, kişinin herhangi bir durumda çok sayıda başarısızlığa uğrayarak, bir şey yapsa da hiçbir şeyin değişmeyeceğini, olayların kendi kontrolünde olmadığını, o konuda bir daha asla başarıya ulaşamayacağını düşünüp, bir daha deneme cesaretini kaybetmesidir. Öğrenilmiş çaresizlik, geçmişteki acı deneyimlerden çıkarılan negatif şartlanmaların bugünkü davranışları belirlemesidir. Daha önceki denemelerde karşılaşılan başarısız sonuçları, kendini sınırlayacak şekilde yanlış yorumlamaktır. <http://zaferbaygul.blogcu.com/ogrenilmis-caresizlik-nedir/5425452> erişim tarihi 22.08.2017

açısından tırı vırı yani ne oluyor ki yani falan filan kendi aralarındaki diyalogda burada tabi çok fazla dile getiremiyorlar, konuşamıyorlar.” (2PSS)

Adı Konmamış Bir İş Bölümü

Denetimli serbestlik uzmanları kendi mesleki altyapılarını, lisans eğitimi ile edindikleri formasyon ile üstesinden gelemeyeceklerini düşündükleri yükümlüleri psikoloji eğitimi almış olan denetimli serbestlik uzmanlarına yönlendirebilmektedirler. Bununla ilgili resmi bir düzenleme olmamasına rağmen bu durum işleyiş içinde kendi kendilerine buldukları bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

“Psikolog hanım bir tane oluyor şubelerde. Psikologlar çok fazla burayı tercih etmek istemiyorlar herhalde haklı olarak. Ağır vakalar onlara yönlendirilmeli. Ben ona sevk edebilmeliyim. Biz burada yapıyoruz ama... *(bunun yönetmelikle düzenlenerek sistematik hale getirilmesinin gereğinden bahsediyor)*”3PBC

Kadın ve Çocukları Sakınmak

Denetimli serbestlik sistemi içinde çocuklar, kadınlar ve mağdurlar için ayrı ayrı düzenlenmiş mekânlar söz konusu değildir. Denetimli serbestlik uzmanları, kadınların ve çocukların üç bireysel görüşmeyi takip eden grup çalışmalarına katılmaları halinde diğer yükümlüler tarafından mağdur edilebilecekleri kanaatine ulaştıklarında bu zorluğu aşmak için geliştirdikleri yöntem; söz konusu kişilerin grup çalışmaları yerine, sürece bireysel görüşmelerle devam edebilmeleri için denetimli serbestlik müdürlüğü içinde idari personelden oluşan komisyona başvurmadır. Pek çok durumda denetimli serbestlik uzmanının talebi kabul edilmektedir.

İyileştirme faaliyetlerine bireysel görüşmelerle devam etme isteği sadece kişinin zarar göreceği kaygısından kaynaklanmamakta bazı durumlarda yükümlü ile denetimli serbestlik uzmanı arasında kurulan iyi ilişkilerin iyileştirme faaliyetlerine olumlu etkisi olacağı düşünülerek benzer bir talep komisyona iletilebilmektedir. Görüşme sayılarının uzmanın inisiyatifine bırakılmasının verimlilik açısından daha iyi olacağı düşünülmektedir.

“Sosyolog ile öğretmen aynı şeyi yapabilir ama psikoloğu ben biraz daha özel tutuyorum bu kurumda. Biraz daha belki farklı yaklaşabilir. Ondan sonra şurada çelişiyorum. Görüşse ne olacak ki 3 görüşme zaten bir sihirli değneği de yok onun yanı. Ama şöyle olsa psikolog hanım dese ki. Bu kişi dese şöyle bir yetki verilse bize bunla ben bireysel devam edeceğim. Bunlar için ayrı bir komisyon kararı falan alınmasa. Biz bazen bayan görüşmeci oluyor ya da kişi çocuk 17 yaşında ben sana bağlandım abla diyor. Biz uzman olarak diyoruz ki bireysel görüşme yapabilir miyiz? Yazıyoruz yapabilir miyiz? Komisyondan karar çıkarsa komisyona gerek yok. Uzman onay mı karar verdi. Uzman ben bireysel devam edeceğim dedi bitti bence. İnisiyatife bırakılmalı bence. Psikolog hanım derse ki bu devam etmeli bununla 7 görüşme yeterli daha gelmesine gerek yoktur desin. Veya bununla daha fazla görüşülmeli denetimli serbestliği bence bu şey yapmıyor desin. Kişi gelip gitse bile eğer uygun değilse geri gitmeli” (3PBC)

Aile Danışmanlığı Hizmeti Vermek

Denetimli serbestlik uzmanı, yükümlünün aile içi sorunlarını çözebilmek için görüşmeye yükümlünün eşini de davet edebilmektedir. Araştırma sürecince örneklerine rastladığım bu uygulamanın uzmanın görev tanımında bir yeri olmadığı gibi mevzuatta da yasal bir dayanağı bulunmamaktadır. Ancak denetimli serbestlik uzmanı mesleki deneyimleri sayesinde suç davranışından cayma noktasında ailenin rolünün, olumlu aile ilişkilerinin yükümlünün topluma uyum sürecinde yapacağı katkının farkında olduğundan aileyi bu sürece katma gayretindedir.

“Verim alıyor muyuz? Aldığımız oluyor. Eşle aile içindeki şiddetten gelenler oluyor. Öyle bir şeyim yok ama sen karnı da çağır diyorsun. Aile görüşmesi yapıyoruz burada.” (3PBC)

Bir Güvenlik Önlemi; “Nabza Göre Şerbet Vermek”

Denetimli serbestlik uzmanlarının müdürlük içerisinde görevlerini yerine getirirken can güvenlikleri yoktur. Bu konu denetimli serbestliğin fiziki şartlarından kaynaklanan sorunları başlığı altında ele alındığından burada sadece denetimli serbestlik uzmanının bu güvenlik sorunu ile baş etmede kullandığı stratejilere yer verilecektir. Denetimli serbestlik uzmanı, güvenlik sorunu ile daha açık söylemek gerekirse yükümlüden gelecek fiziki bir saldırıya karşı “nabza göre şerbet vermek” olarak tanımladığı bir metodu devreye sokmaktadır. Herhangi bir saldırı ile yüz yüze gelmemek için normalde yapmayacağı bir kibarlığı sergilediğini söyleyen uzmanın huzurlu bir ortamda çalıştığını düşünmek mümkün değildir.

Denetimli serbestlik uzmanının güvenlik sorunlarına karşı geliştirdiği bir diğer yöntem ise, yükümlü ile ilgili tüm uygulamaların, yaptırım ve kararların komisyonca alındığına vurgu yapmaktır. Kişinin yükümlülüklerin ihlaline bağlı olarak uyarı aldığı durumlarda ya da ihlalde ısrar tespit edilerek dosyasının kapatılması durumlarında denetimli serbestlik uzmanı, bu kararın bireysel, kendisi tarafından verilmediğinin üzerinde durarak olası fiziksel saldırıların önüne geçmeye çalışmaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanları zaman zaman yükümlülerin tehditlerine maruz kalmaktadırlar. Tehdit ima boyutunda kaldığı sürece görmezden gelme eğilimine girmektedirler. Tehdidi fark ettiğini belli etmesi kendisini tepki vermek ve önlem almak durumunda bırakacağından tehdidi görmezden gelmek kendisine uygun bir seçenek olarak gözükmektedir. Ceza adalet sistemi içinde çalışan birinin adli süreçte yaşayacaklarından çekinerek, can güvenliğinin tamamıyla ortadan kalkacağını düşünerek yükümlüden gelen tehdit ile ilgili yasal süreci başlatmakta isteksiz oluşu ceza adalet sistemi hakkında pek çok soruyu sormamız gerektiğini göstermektedir.

“(Saldırı, tehdit deneyimleri ile ilgili olarak)Ben kendi adıma yaşamadım. Bana olmadı ama arkadaşlarıma çok oldu. Ben birebir yaşamadım. Resmen şey yapıyorum ben nabza göre şerbet veriyorum. Hoş geldiniz merhaba... Ya hangi kurumda var acaba müdürlük olarak hepimiz o kadar iyi davranıyoruz ki. Davranmak zorunda olduğumuz için mesela amirlerimiz bize öyle diyorlar. Kimseyi burada bile bekletmeyin diyorlar. Doğru çok haklılar. Her zaman kendimize dikkat ediyoruz. Ankara batı olduk artık. Hangi kurumda insan beklemiyor acaba. Biz bankaya gidiyoruz bekliyoruz. Hani biz hepimiz dikkat ediyoruz. Ben tuvalete gideceksem arkadaşım varsa gidiyorum hızlıca kimse burada bekletilmiyor. Hepimiz çok iyi davranıyoruz. Biraz iddialaşma münakaşa olduğunda dediğim gibi kaybedecek bir şeyi olmayan çok insan var. Ve şeyler tehdit edebiliyor seni. Bu konuda da infazlarla çok tartışıyoruz. Mesela ben uyarı verdiysem kimse üstüne alınmıyor. Uyarıyı uzman verdi demiyor. Komisyon diye bir şey var biz de o verdi. Kimse hedef gösterilmiyor burada biz o işleyişi başardık yani. Ben gelmedi diye söylüyorum. İnfazcı arkadaş veriyor uyarısını kurula sunuyor. O da vermemiş oluyor. Müdürle görüşmek istiyorum diyor. Öyle müdüre de göndermiyoruz herkesi ne gerek var neden yüz göz olsun. Müdüre ya da müdür bey. Onun da yapabileceği bir şey yok. Komisyon var diyoruz bir kişinin tekelinde değil diyoruz.” (3PBC)

Güvenlik problemi ile baş etmekte kullanılan bir diğer yöntem ise, korktuğunu belli etmemek, umursamamak şeklinde kendini göstermektedir.

“(GD: güvenliğinizle ilgili kaygı duyduğunuz anlar oldu mu?) Her zaman. Yeterli bulmuyorum. Burada çocuk, ergen, atarlı ergen diyorum ben ona çaki çekti. Ergen ve sürekli bir gözdağı verme şeyi içerisinde. Öyle bir yapısı var. Ağır abiyim. Ben silah da taşıyım şey de taşıyım. Bak ben aşağıdan bunu soktum dercesine çıkartıyor oynuyor. Umursamadım. Umursasam korktun mu ya getirecek devam ettim yok saydım. Zonguldak’ta da silahla tehdit edildim. Yazdıklarına dikkat et. Ben boş gezmeme dedi ben de istediğinle gez dedim. Görüşmemi bitirdim gitti. Buraya çok rahatlıkla sokar. Bıçak sokabiliyorsa silahı da sokar. (GD: panik butonu yok mu?) Öyle bir şey yok. Ben ona basıp birisi buraya gelene kadar beni boğazlarlar burada. İş o noktaya gelirse. Ben burada diyorum ya tuvalete gittim diye adam üstüme ürdü ya. Biraz sesimi yükselterek üstüme yürüyordu. Ben de onun üstüne yürüdüm tuvalete giderek. Diklenerek. ‘Tuvalete gidiyorum ona da mı gitmeyeyim’ dedim. Bu arada o bana bağıırıp üstüme yürüdüğü için ben de onun seviyesine çıkarak. Ondan sonra yanında arkadaşı var. Arkadaşı gazlıyor çocuk normalde yapamaz. Arkadaşının gazına geldi. Zaten sonrasında da konuştuk. Sonra ben onunla görüşme yaptım çünkü.” (6PBBD)

Yükümlü ile denetimli serbestlik uzmanı arasında çok sık rastlanan temel bir gerilim noktası bir türlü aşılamayan durum ihlal koşulları, geç kalma problemi olarak kendini göstermektedir. Aşağıdaki bunun net bir örneğini oluşturan bir anlatı verilmiştir. Geç kalma ile ilgili ihlal kuralının çok net uygulanmak istendiği durumlarda geç kalan yükümlünün baştan kurum içine alınmaması içeride uzman ile yükümlü arasındaki gerilimi bir parça azaltacaktır.

“Bizim en büyük sıkıntımız bir tanesi geç kalmış geç kalınca görüşme yapamıyoruz. Adam geç kaldı. Adam bana atıyorum 9:30 daysa görüşmesi bana 10:00’da geldi. 09:45’te kuruma giriş yapmış o arada ne yaptığı belli değil. Bana diyor ki ben vaktinde geldim. Alacaksın beni görüşmeye. Yer miyim ben. Alır mıyım o görüşmeyi. Bana geldi diyor ki bir de ben bilmem kaç kurumum etrafında dolandı. O zaman hiç üzülme kurumun her yerinde kamera var. Daha da bir alevlendi. Ben dedim. Geç geldin alamam dedim. Nasıl sayıyor nasıl sövüyor. Küfür. Bizim psikolojimiz bozuk bizi düzeltereğinize şunu yapıyorsunuz bunu yapıyorsunuz. Beyefendi hepimizin psikolojisi bozuk dedim. Ne diyim başka Allah aşkına söyle yani. Bağıırıyor çağırıyor. Beyefendi benim yapabileceğim bir şey yok. Gidin vaka sorumlunuza komisyona dilekçe yazarsınız komisyon mazeretinizi kabul ederse ona göre işlem yapar aksi takdirde benim yapabileceğim hiçbir şey yok. Nasıl yok da bilmem ne de. Görüşmeme almıyorsun da. Vakaya gidiyor ne diyor bilmiyorum. Ağıya geliyor vaka sorumlum görüşmeyi al dedi. Al mı dedi. Kim vaka sorumlun aradım. Öyle bir şey dememiş demesine imkân yok. Ona gidiyor başka bir şey diyor. Bana geliyor başka bir şey diyor. Şey yaptı

ben vakası ile konuşuyorum sövmeye başladı yine. Duyuyorsun di mi dedim. Tamam, hocam ben anladım dedi. Ben dedim vaka sorumlunla ne yapıyorsan onunla yap dedim. Giderken de şey diyor. Bundan sonra sizinle bir tane daha bireysel görüşmem var nasıl görüşücez dedi. Görüşmeyelim zaten dedim. Madem istemiyorsun benle görüşmek. Benle görüşmek istemeyeni ben hiç istemem dedim. Madem benden verim alamayacağını düşünüyorsun. Komisyona onu da yaz dedim. Değiştirilmesini istiyorum diye. Bir uyarı aldı. Bana kafa tuttuğu için. Ben adama yapabileceğin şeyi söylüyorsun. Benim elimde bir şey yok arkadaş diyorsun.”(6PBBD)

Bireysel Görüşme Formları ve Hazır Cümle Kalıpları

Denetimli serbestlik uzmanının iş yükü ile mücadele ederken kullandığı en önemli enstrüman bireysel görüşme formlarını doldururken kullandığı hazır cümle kalıplarıdır. Görüşmelerin detayını yazmaları kendilerine tanınan sürede mümkün olmadığından; görüşmenin birinci, ikinci ya da üçüncü görüşme olduğuna bağlı olarak bazı kalıp ifadelerden yararlanarak görüşme raporlarını düzenlemektedirler.

“(Hazır cümle kalıplarını gösteriyor. Kopyala yapıştır yapılabildiğini anlatıyor.) Her zaman böyle olmuyor. Bazen günde 20 tane görüşme yapmak zorunda kalıyorsun hangi birinin detayını yazacaksın.(GD: Günde ortalama kaç görüşme yapıyorsunuz.) Değişiyor. Perşembe sıfır görüşmeme vardı geçenlerde 9 tane aldım. Maximum 10 tane verebilir. Sistemin dışında N. benim partnerim. Gün içinde bir rahatsızlık yaşadı. Benim 10 tane görüşmem var. N'nin 10 tane görüşmesi var. N'nin 10 görüşmesi bana geliyor etti 20. Tevzi sistemi var. Tevziden ne gelirse. (Telefon çalıyor. Telefon görüşmesi yapıyor.) Bak şimdi bugün beş görüşmem vardı an itibari ile 6'ya çıktı. (GD: tevzi nedir?) Tevzi mesela atıyorum izin alacaksın bir gün önceden alacağın iznin belli G. ilgileniyor G.'yi arıyorum ben yarın izinliyim benim görüşmelerimi uygun olan arkadaşlara dağıt diyorum. Mesela benim 6 görüşmeme var. Hepsi bir kişiye yığılmasın diye çünkü yığılma da oluyor. Atıyorum bana bir ara sabitlemişlerdi 6 görüşmem diyelim tevziden 2 görüşme geldi 8 atıyorum N'nin öğleden hastalandı onunda öğleden sonra 3 tane daha görüşmesi vardı etti 11 oldu gibi düşün. Bugün benim 5 görüşmem vardı. Saat 16:00 görüşmesi bir arkadaşına yazmışlar o da süt iznine gidiyormuş olmuyormuş şimdi planlama beni arıyor diyor ki uygunsan sana kaydediyorum. Benim görüşme oldu 6. N. Allah korusun bir rahatsızlık geçirse bilmem ne olsa onun görüşmeler de bana geliyor. O yüzden belli bir standardı yok. Perşembe günü bakayım kaç görüşme yapmışım. Ayın 19'unda benim kendi görüşmem yokmuş iki tane N'nin görüşmesi varmış. Biri gelmiş birisi de gelmemiş. Bir tane görüşme almışım. O da planlamanın şeylerinden. Yani. Onlara da bir şey söyleyemiyorsun. Onlar da hiç nefes almadan şey yapıyorlar pek ayarlayacak halleri kalmıyor. (GD: Ne olsa bu sistem daha yararlı olur.) Ben buradan gitsem daha yararlı olur.” (6PBBD)

Denetimli Serbestlik Yönetmeliğinin Tanıdığı İmkânlar

Denetimli serbestlik yönetmeliğinin STK'larla işbirliğine imkân veren, esnek bir yönetmelik olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu imkânların ne derece kullanıldığı son derece tartışmalı bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

“(Yasal mevzuat çerçevesinde yardımcı olmamız mümkün olmuyor dediniz. Onu biraz açabilir miyiz? Mevzuat yardımcı bir mevzuat mı yoksa işinizi zorlaştıran bir mevzuat mı? Sorusuna cevap olarak) Yardımcı olabilecek tarafları da sınırlandırıcı tarafları da var. Denetimli serbestlikte rehberli çalışmalarında sınırlarımız bellidir. STK 'lara yönlendirme şansınız var. Denetimli serbestlik kanunu bana göre Türkiye'deki en esnek bir memur için düşünüldüğü vakit en esnek kurum. Yapacağınız projeleri çeşitli STK'larla işbirliği yaparak geliştirebiliyorsunuz.” (1PDA)

Mağdur Destek Hizmetleri Hakkında

Denetimli serbestlik uzmanları mağdur destek hizmetlerinin kâğıt üzerinde kaldığı konusunda hemfikirdirler.

“Mağdurlara da destek veriyoruz ya vermiyoruz da veriyor gibiyiz. (Yönetmelikte var ama değil mi?) Var var.” (2PSS)

(Mağdurlarla ilgili bir çalışma var mı?) Uygulanan yok. (9PEY)

4.1.2. Denetimli Serbestlik Uzmanının Yükümlüyü Değerlendirişi ve Yükümlü ile Arasındaki Güç Mücadelesi

Denetimli Serbestlik Uzmanının Yükümlü Profilini Değerlendirişi

Suçlu Davranışın Kabul Edilmemesi

Denetimli serbestlik uzmanları tarafında üzerinde durulan ilk konu yükümlülerin kendilerini suçlu olarak görmemeleridir. Yanlış bir şey yaptığını düşünmeyen, çeşitli nötralizasyon teknikleri⁷ ile kendini kendi içinde aklama gayretinde olan birine rehberlik etmek daha en baştan mümkün olmamaktadır.

⁷ Nötralizasyon Teknikleri; Sykes ve Matza (1957: 664-670) tarafından ortaya konan Nötrleştirme Teknikleri teorisi (neutralization techniques) “Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency” isimli

“Mesela aşağıya soru kâğıdı koyalım. İşte gerçekten suç işlediğinizi düşünüyor musunuz? Böyle bir inancınız var mı ya da bir şeye iştirak ettiniz mi. Onun çerçeve de bir soru soralım evet ve hayır şıkları koyalım. Gerçekten % 80'nin üstünde hayır işaretlenecektir.” (2PSS)

“%60-70'inde denetimli serbestlik onlar için gereksiz. Benim izlediklerimde. Formalite gereksiz. Ben suçu yaptım. Ne gerek var. Yapmışım gelmişim. Üstün körü cevaplar. Çok çok nadir gerçekten konuşmak isteyen anlatılanlardan kendisine bir şey çıkararak çok az hani rastladım ben.” (5PRH)

Öfke Kontrol Problemi

Denetimli serbestlik uzmanları, yükümlülerin genel olarak bir öfke problemi yaşadıklarına değinmişlerdir. Yükümlülerin öfke kontrolü ile ilgili destek almaları gerektiği fark edildiğinden bu yönde seminer programlarına katılmaları denetim planlarına eklenmektedir.

“Öfke, birçoğunda öfke. Hemen hemen hepsinde öfkesini kontrol edememe. Gelir gelmez onu gözlemlemiştım. Öfkenin duygu olduğunun farkında değiller. Bu duygu bu. Bunu olumlu bir şekilde karşıya yansıtabilirsin. Ben yaptığınız bir şeye sinirlenirim ama bunu şiddet olarak değil bunu sözlü bir şekilde rahatsız olduğumu belli edeceklerini bilmiyorlar. Öfke diyince akıllarına şiddet uygulamak geliyor.” (5PRH)

Suç Meslek Edinenler

Denetimli serbestlik uzmanları, denetimli serbestlik müdürlüğünde çalıştıkları süre içinde yükümlü ile ilgili zihinlerinde bazı kategoriler oluşturdukları görülmektedir. Hasbel kader gelenler ile profesyonel suçlular arasında yaptıkları ayırım oldukça net olmakla beraber yükümlü profilini betimlemek için kullanılan diğer tanımlamalar; “cahil kesim, kaybedecek bir şeyi olmayanlar, kolayca yalan söyleyenler” şeklinde kendini göstermektedir. Suçu meslek edinenlerle yapılan çalışmaların bir yere varmayacağı düşünülmektedir. Denetimli serbestlik uzmanı

çalışmalarında ortaya koydukları beş nötralizasyon tekniğinden bahsedilmektedir. Bu teknikler aracılığı suçu davranışında bulunan kişi durumunu kendi kendine ve topluma açıklama imkânına kavuşmaktadır. İlk olarak; sorumluluğun inkârı tekniğinden bahsetmişlerdir. Bu teknikte kişi başka bir seçeneğinin olmadığını vurgulamaktadır. İkinci olarak kişi verdiği zararın inkârı yoluna gitmektedir. Tekniklerden üçüncü; kurbanı suçlamak, dördüncüsü; kendisini yargılayanları yargılamak, beşincisi ise mevcut yasal düzenlemelere değil, bunlardan daha büyük daha kutsal, daha önemli gördüğü bir başka otoriteye bağlı olduğunu, eyleminin de bu bağlılığının bir gereği olarak ortaya çıktığının iddia edilmesi şeklinde kendini göstermektedir.

için suç aile geleneğinin parçası ve hatta mesleği olarak gören, denetimli serbestlik sistemini bir tür af olarak değerlendirerek sistemi istismar yoluna giden, suçtan caymak için devletin kendisine maaş bağlamasını isteyen yükümlü profili ile ilgilenmek oldukça bezdirici olmaktadır. Yüz yüze kaldığı ceza sonrası eyleminin meşruluğunu sorgulamak yerine suçtan caymak için para isteyen yükümlünün denetimli serbestlik sistemi içindeki rehberlik ve iyileştirme faaliyetlerine hazır olduğunu düşünmek pek gerçekçi gözükmemektedir.

“Biri vardı mesela kuyumcu hırsızlığı çocukluğundan beri o alanda. Meslek edinmiş. Uzmanlığı o. Kuyumcu hırsızlığı. Otomatik olarak Bunu yapmanın doğal olduğunu düşünüyor. Aileden geleneksel olarak kazanılmış bir şey olduğunu düşünüyor. Ve kesinlikle beis görmüyor. Kuyumcu diyor. Çok zengin diyor o adam. Benim aldığım ona ne dokunacak diyor falan. Böyle mantıkları var. Bir tanesi ile çok enteresan bir diyalogumuz olmuştu seminerde. Bakın arkadaşlar kurallar neden var diye tatlı tatlı konuya giriyoruz. Kadın dedi hocam onu bunu bırak dedi. Böyle söylemiyor kendi dilinde söylüyor tabi de. Nedir dedim bir şikâyetiniz mi var. Devlet geldi benim evimi yıktı dedi. Ne oldu dedim. Ya dedi benim işte bir apartmanım vardı dedi 5 katlı dedi. Devlet geldi yıktı. İmarsız mıydı dedim. İmarsızdı dedi orada benim eskiden gecekondum vardı dedi. Peki dedim siz o apartmanı oraya nasıl diktiniz dedim. Hangi para ile. Açıkçası söylemek gerekirse ben dedi kuyumcu hırsızıyım dedi. Aradaki mantığı bir gün inşallah anlayacaksınız dedim ve geçtim. Orada bir şey fark ettirmek insanlara çünkü bir de arkasından şunu söyledi devlet bana ayda iki bin lira versin ben hırsızlık yapmam dedi. Şöyle bir diyalog başlıyor ister istemez hiç devletçi bir insan olamama rağmen devlet bana bu parayı vermek için eşek gibi çalıştırıyor gördüğünüz gibi falan filan diyorsunuz yani. Bu işin karşılığı budur. O insana etki etti mi bu laf kesinlikle etki etmedi. Ya da buradan bir şey çıktı mı belki de hala o devam ediyor yapmaya.” (2PSS)

Cinsel Suç İşleyenlerin Kurallara Daha Fazla Uyum Göstermesi

Denetimli serbestlik uzmanlarının şaşkırtıcı bularak paylaştığı bir diğer durum ise, cinsel suç sebebiyle gelenlerin kurallara uymadaki istekliliği, ‘efendi’ duruşlarıdır.

“(Yükümlünün denetimli serbestliğe tavrı suç türlerine göre değişir mi?) Kesinlikle evet. Bir kere haksız yere burada olduğunu düşünen kişilerin tabiri caizse gazını almak bizi epey yoruyor. Çok fazla direnç gösteriyorlar. Ancak cinsel suçlar gibi yüz kızartıcı suçlardan gelenler daha makul oluyor. Hazırlanan plana ve verilen kurallar sadık bir şekilde uyuyorlar.(9PEY)

“Cinsel tacizden gelenler suskun çok efendi. Hiç bunu dışarıdan yansıtmıyor. Suç öyküsünü zaten anlatmak istemiyor. İlla ki buradan okuyorsun. Suçumu konuşmak istemiyorum diyor. Dışarıdan efendi görünen bu bence bir rahatsızlığa dayandığı için. Gayet iyi değdin kişilerden çıkıyor.” (3PBC)

Sistemin Daimi Kullanıcıları

Yükümlü profilini açıklarken denetimli serbestlik uzmanlarının dikkat çektikleri bir başka nokta ise, sisteme birden fazla kez dâhil olmuş kişilerin sistem içindeki uygulamalara inançlarını yitirerek, kuralları ve faaliyetleri ciddiye almakta zorlanmaya başlamalarıdır. İş hayatının gereklilikleri ile yükümlülüklerin birleştirmekte zorlananlar ise sisteme karşı daha tepkisel olmaktadır.

“İlk defa dosya alanlar belirlenen plan program ve kurallara daha fazla dikkat edip kendilerine verilen bu şanstıan ötürü sisteme olumlu yaklaşıyorlar, ancak birden fazla dosyası olanlar sistemin pek te faydalı olmadığı görüşünde oluyorlar. Nakil dosyasında durum ise suçlara göre sisteme olumlu ya da olumsuz şekilde düşüncelerinin değiştiğini görüyorum. Bir de iş hayatında kuruma gelmekte sıkıntı yaşamayanlar sisteme olumlu tepki verirken bu durumda sorunlar yaşayanların sisteme tavırları daha sert oluyor. (9PEY)

Kadın Yükümlüler Hakkında

Denetimli serbestlik uzmanları tarafından kadın yükümlü profili, gece hayatında çalışanlar, konsomatristler, çingeneler, yetiştirme yurdunda büyüyenler olarak çizilmektedir. Bunun dışında kendisine karşı işlenen cinsel saldırı niteliğindeki suçlara karşı şiddet içeren davranışlarda da bulunabilmektedirler. Kadın yükümlüleri suç davranışına götüren süreç yaşadıkları hayat ve psikolojik ihtiyaçları ile ilintili olarak değerlendirilmektedir. Güvenme ve bağlanma ihtiyacındaki kadın manipülasyona açık hale gelebilmekte, istismarcı bir partnerin suç fiiline ortak olabilmektedir. Kadın yükümlülerin çok çeşitli hayat deneyimleri olmasına rağmen manipülasyona açık oluşları ilk bakışta şaşkırtıcı olsa da denetimli serbestlik uzmanı tarafından, bunun ardında yatan nedenin sevgi ve kabul görme ihtiyacı olduğu düşünölmektedir. Denetimli serbestlik uzmanlarının kadın yükümlülerin grup çalışmalarında zarar göreceklarını düşünmelerinin altında yatan neden de budur. Grup çalışması sırasında tanışacağı kişilerin kadın yükümlüyü istismar etmemeleri, ondaki duygusal boşluklardan yararlanarak kendisini suça sürüklemeleri ihtimaline karşı kadın yükümlülerle grup çalışmalarını bireysel görüşmelerle ikame etme yoluna gidilmektedir.

“Kadınların şimdi cezaevinde de tipik şeyleri vardı bir kadın cezaevinde neden girer. Genelde namusla ilgili bir vaka olduysa ortada öyle bir vaka varsa mutlaka kadının namusuna bir şekilde bir şey yapılmıştır. Kadın anca

o zaman işte adam öldürür. Irza musallat durumunda, çok dayanamayacağı tahammül edemeyeceği. Kadınlarda gerçekten şiddete dair suçlar bu anlamda tipik ve şey hani. Buraya gelenlerde genelde mesela yaşam biçimlerine baktığımızda gece hayatında çalışanlar hayat kadınları konsomatrisler bu yoldan şimdiye kadar geçimini sağlamış kişiler ya da çingeler falan var. Kadınlarda böyle şeyler var mesela. Kandırılmaya çok müsaitler. Yetiştirme yurtlarında büyüyenler. Aslında feleğin çemberinden geçmiş hepimizden daha fazla şey biliyor ama yine de kadında ki en önemli ihtiyaç güven ihtiyacı ya fizyolojik ihtiyaçlarından bile önce geliyor. Güvenmek.” (2PSS)

Suç Türlerindeki Farklılaşma

Denetimli serbestlik uzmanları, yükümlülerin işledikleri suçların genel bir değerlendirmesini yaptıklarında özellikle dikkati dolandırıcılık, hırsızlık gibi suçların teknolojinin ilerlemesi ile birlikte yeni alışılmadık türlerinin ortaya çıkmasına çekmektedirler. İnternet üzerinden gerçekleştirilen dolandırıcılık faaliyetlerinin artması ve çeşitlenmesi oldukça dikkat çekici olarak değerlendirilmektedir. Sosyo ekonomik statüsü düşük olmayanlar arasında da suçun yaygınlaşmaya başladığına dair yapılan aktarımlar ise değişen toplumsal koşullar hakkında çok önemli ipuçları vermektedir.

Bunun yanı sıra uyuşturucu türlerinin çeşitlenmesi ve bağımlılığının dikkat çekici bir artış göstermesi yine denetimli serbestlik uzmanlarının aktardığı tespitler arasındadır. Bunun nedenleri ile ilgili olarak aile içi ilişkilerde çözülme, kişisel tatminsizlik, özgürlük arayışı, bağımlılığa yatkın olanlarda beyinin fiziksel, hormonal yapısında farklılığa gönderme yapılmaktadır.

“Kendi içerisinde şöyle diyebilirim. Ekonomik suçlar çok çeşitlendi. Çünkü insanların bilişim suçları dâhil olmak üzere yapabilecekleri şey çok fazla. Artık üretiyorlar. Kafa sağlam çalışıyor. Kanun falan bildikleri için hiç açık en ufak bir açık varsa ben hiçbir şekilde tespit edilmeden ben dolandırıcılığı nasıl yaparım her türlü kılıfına uyduruyorlar yani o tip suçlardan artış var. Ülkede dolandırıcılıkla ilgili çok artış var diye düşünüyorum. Ben uzun süre grup çalışmalarında yer aldım. Konuşurken bireysel alanlara çok girmiyorsun ama sen niye geldin sen niye geldin bir miktar tanıyorsun. O yüzden çok sağlıklı veri veremeyebilirim ama benim için öyle. Uyuşturucu ile ilgili Ankara’da esrar ile ilgili tek tük vakalar almaya başlamışken biz iki üç sene içerisinde eroin vakaları gelmeye başladı. Biz panikledik açıkçası ne yapabileceğimizi bilmiyorduk. Bizde pazar Amerika’daki gibi ilerlemiyor çok daha hızlı değişim süreci çok daha hızlı hala pazara girmemiş bazı maddeler var. Çok ciddi maddeler var. Meth falan onlar falan şimdi yok. Bazı yurtdışı deneyimi olanlarda rastlıyoruz falan kullanmış. Nasıl şaşırtıyorsa farklı bir

etkisi olan farklı ihtiyaçlardan kaynaklanan neden bir insan esrar kullanıyorken neden daha fazlasını arar. Biz tabii beyinde meydana getirdiği değişimi bir parça öğrendik falan filan bunu anlayabiliyoruz da sosyal nedenleri neden buna cevap üretmiyoruz. Oraya cevap ürettiğinizde bu değişimi de anlama şansınız var yani böyle bir şey var. Yani şeyi mesela gerçekten şeyi anlamaya çalıştığınızda gizli bir durum var mı ki bunlar birden patlak verdi. Ne oldu hani niye insanlar buna yöneldi. Pazara gidi. Anakara’da. Dediğinizde bir vatandaş olarak bırakın sosyolog olarak anlayamıyorsunuz. *(Neden bir insan esrar kullanırken bonzaiye başlar)* Benim cevaplarım var. Aslında var ama şey. Orada da Teoman’ın lafını ey yapıyorum. İçimde bir boşluk var. Hiçbir şekilde dolmuyor. Alkol ile ilgili konuşurken böyle bir tanımlama yapmıştı. Anlatırken öyle bir şey yapmıştı. Dikkatimi çekmişti o zamanlarda. İnsanların hayatında dolduramadığı temellendiremediği hayatında tamamlayamadığı kendini gerçekleştirmediği atıyorum. O kadar çok şey var ki sonra değişim o kadar hızlı aslında biz fark etmesek de birkaç yıl içinde kuşak diyemeyiz ama birkaç yıl içerisinde insanlar arasındaki iletişimi bozan şeyler o kadar. Aile ekonomilerine baktığında bunu görüyorsun boşanmalar niye arttı. Geleneksel tabloya baktığında çok farklı ihtiyaçlar temelinde boşanmalar artıyor. Aynı şey oraya da yansıyor oraya da yansıyor. İnsanların mesela şeyi yok mesela özel üniversitelerde okuyanlarda devlet üniversitelerinde okuyanlara göre daha fazla uyuşturucu kullanımı öyle görüyorum ben. Gelen vakalardan ekonomik nedenlerle açıklanamıyor. Benim gelen vakalardan annesi babası akademisyen olan prof olan özel üniversitelerde okuyan el bebek gül bebek tüm ihtiyaçları karşılanmış görüşmecilerim oldu benim. Neden neden diyorsun. Kendini tanımlayamıyor zaten yaş grubu kendine ait nedenleri çok iyi tanımlayamaz. Arkadaş grubu olduğunu düşünüyor. Eğlenmekten hoşlandığını düşünüyor. Özgürlük y kuşağı falan diye tanımlıyorlar y kuşağı özgürlük hevesleri var. Bizim zamanımızda özgürlük çok daha aslında belli bir alandı. Şurada oynayabilirsin şeklindeydi. Şimdi onların öyle değil ki dünya her yer. Her şeyi yapabilirim. Her yere gidebilirim diye bir şeyleri var. Dolayısı ile onu da deneyebilirim. Bu da benim hayatımda bir deneyim olarak kalabilir diyor yani. Ya da gerçekten bir tatminsizlik var. Onlar yani şeyi mesela fizyolojik bazı şeylere bile gidebilir. Sosyolojik değil de bizim ilk atalarımızda var olan bazı ya da bizim sonradan geliştirdiğimiz yetiler gibi beyin farklı kısmı çalışıyor bunlarda. Belki de olay sadece ailenin doyumsuz yetiştirmesinde değil olay. Vaka vaka görmek lazım.” (2PSS)

Denetimli serbestlik uzmanlarının pek çoğu, her yükümlüye verilen üç bireysel görüşme sürecine daha en baştan eldeki sürenin anlamlı bir sonuç almaya yetmeyeceği kabulü ile başlamaktadırlar. Bu yaklaşım görüşmeleri formaliteye indirgemekle beraber denetimli serbestlik uzmanının benzer yaşam öyküleri ile karşılaşmasının verdiği duyarsızlaşması söz konusudur. “Aile dramı ve göç hikâyesi” şeklinde iki kelime ile özetlenen durum aslında kişiyi suç döngüsüne sokan nedenleri ve çözümün ipuçlarını bünyesinde barındırmaktadır. Fakat denetimli serbestlik uzmanının mevcut iş yükünde günde 8-10 yükümlünün

yaşam öykülerine odaklanarak buradan kişinin problem alanlarını tespit etmesi ve buna uygun bir görüşme içeriği planlaması mümkün olmamaktadır.

“Süreç analizimiz var onu yapıyoruz yapabilirsek. Konuşursa. Anlatacak çok şeyleri var ama biz biraz üstten hani. 3 görüşmede ne yapılabilir işleyiş belli kişinin zaten ailesinde de büyük bir dram var yani. Geneline göç almış aile.” (3PBC)

Sorunlu Aile Geçmişi ve Göç

Denetimli serbestlik uzmanları neredeyse tüm yükümlülerin trajik bir aile ve göç öyküsü paylaştıklarını aktarmışlardır. Yükümlülerin bu paylaşımlarından yola çıkarak suç davranışının aile geçmişi ile güçlü bir ilişkisi olduğu düşünülebilir. Suçun aile ile bağlantılı bir noktadan doğduğu düşünüldüğünde denetimli serbestliğe aile danışmanlığının entegre edilmesi faydalı olacaktır.

“Mesela hepsinin suçu bambaşka ama ailevi bir problemini anlatıyor onu da görebiliyorum. Birçok alandan örnek görebildim. Bir sürü alandan gözlem yapabiliyorum bilgi öğrenebiliyorum. Uyuşturucudan gelmiştir ama çocuklukta babası içerken görmüştür. Bir aşinalık vardır. Oradan devam etmiştir. Çocuklukta şiddet gördüğünü bir tek bana ben şiddet gördüm diyor. Kardeşler arasında ayırım. Ailenin yapısını aile sorunlarını da öğrenmiş oluyorum” (5PRH)

Bağımlılık Nedeniyle Denetimli Serbestliğe Gelen Yükümlülerin Maddeye Karşı Tutumları

Denetimli serbestlik müdürlüğüne, madde bağımlılığı nedeniyle gelen yükümlülerin maddeye başlama sürecinde zararlarından bu denli habersiz oluşları denetimli serbestlik uzmanları için şaşırtıcı olabilmektedir. Madde bağımlılarının maddeye başlarken ki motivasyonları göz önünde alındığında bu konu ile ilgili ciddi bir farkındalık çalışmasına ihtiyaç olduğu açıktır. Yorgunluğa iyi geleceğini, şeker hastalığını tedavi edeceğini düşünerek madde kullanmaya başladığını ifade eden yükümlüler daha sonra bağımlılıktan kurtulma sürecinde pek çok zorluk yaşamaktadırlar.

“Hatta bugün bir görüşmecim geldi iki çocuk babası işinde gücünde aile babası arkadaşı yorgun bir anında yakalayıp bu sırtındaki tüm yükleri alacak ne olacak peynir bu dedi diyor. Folyo ile üretiyorlar zaten. Bir iki kokladım diyor. İki yıl kullandım sonra kendimden nefret ettim diyor. İyi bir aile babası. Normal ceketli kravatlı bir tip yani. Bilmiyorlar yani bunu çok daha fazla yaygınlaştırmak gerek. Ben artık basite indirgeyerek anlatıyorum. Esrar

budur, eroin budur şu zararları vardır. Bunlar keşke okullarda falan daha çok yaygınlaşsa. Hep sorduğum şey ya diyorum eroini kullanırken korkmadın mı diyorum. Başlarken Türk filmlerinde falan görmediniz mi? Krize giren insanlar. Eroini biliyorduk da bunu bilmiyorduk ki diyorlar. Eroin olduğunu bilmiyorduk peynirdi bu başka bir şeydi. Esrarda da öyle esrar bağımlılık yapmaz gibi bir düşünce var. Yaşlı amcalar geliyor görmeniz lazım. Şeker hastalığıma iyi geldiği için bir de bunu kullanalım dedik. Başka bir yaşı amca vesile oluyor. Bu hikâyelerden çok fazla var. Arada bir iki değil. Yani gençler bilmiyorlar esrarın zararlarını da bilmiyorlar. Çok güzel ya da göre göre alışmışlar etraflarından çok kullanan olduğu için gerçekten çok basit bakıyorlar olaya hani bizim gibi ürkütücü gelmiyor bunu fark ettim. Gerçekten çok bilinçsizler. Bu madde kullanımı ile ilgili özellikle denetimli serbestlikler kurulmuştu. Madde kullanan insanlarla ilgili klasik şeyler konuşmayayım biraz daha farklı olsun. Kendimi dinlettirebileyim o zamanlar da hani çok fazla şimdi bir yönlendirme var. Yapılandırılmış görüşme formlarımız falan var. O zamanlar onlar yoktu. Gelişi güzel biz konuşuyorduk onlar dinliyordu. Ne üzerine konuşacağımı programlarken kendi kendime şey diyordum. Biraz farklı şeylerden konuşayım. Herkes biliyor diyordum esrarı eroini diyordum. Ha şunu gördüm. Bilmiyorlar. Ya özellikle eroini kullanırken kişiler eroin olduğunu bilseydik kullanmazdık diyorlar. Bunu bize peynir olarak anlatılar. Daha sevimli hale getiren daha basit ifadelerle.” (3PBC)

“Şu an yaygın olan eroin önceden eroin çok azdı. Şimdi ucuzladı şu an. Esrarı zaten madde kullanıyorum diye düşünmüyorlar.” (4PBU)

Esrarın zararlı olmadığı, bağımlılık yapmadığı bağımlılık nedeniyle sisteme dâhil olan yükümlülerin arasındaki genel bir kanıdır.

“Uyuşturucuda madde bağımlılığı dersi almıştım ben orada anlatılıyordu kullanma yaşı düştü düştü diyorlardı ama ben yani bu kadar tahmin etmiyordum. Kullanımdan yakalanıp ceza alanların bu kadar çok olacağını düşünmemiştim. Başka bir şeyden de gelse geçmişinde birçoğunun uyuşturucu oluyor. Onu çok şey yapmıştım uyuşturucuyu bu kadar tahmin etmiyordum. Birçok şeyin farkında değiller burada öğreniyorlar. Birçoğu esrarın bağımlılık yaptığını bilmiyor. Ya da kabul etmek istemiyor. Böyle şeyleri falan öğreniyorlar Hepsinin çevresi bir boşlukta bir deneyeyim bir yapayım. Arkadaş çevresinden başlama vardı.” (5PRH)

Şizofreni ve Kişilik Bozuklukları

Denetimli serbestlik uzmanlarının hemen hemen tamamının üzerinde durduğu diğer bir konu ise, yükümlü profili içindeki şizofreni hastalarının varlığıdır. Şizofreni hastaları, ağır kişilik bozukluğu olanlar ve sağır dilsizlerle anlamlı bir çalışma yapma olanağı olmayan denetimli serbestlik uzmanının şizofreni hastaları ile bir aradığı bir takım güvenlik problemlerini de beraberinde getirmektedir. Ceza adalet sistemi içinde söz konusu kişilerin sisteme dâhil

olmasını engelleyecek herhangi bir eleme mekanizması olmaması nedeniyle bu durum yaşanmaktadır.

“O kadar çok doktor raporu ile kanıtlanmış şizofren, kişilik bozukluğu olan ağır derecede rahatsızlığı olan niye gelirler buraya niye denetime gönderilirler hiç anlamış değilim. Ya adam şizofren grup çalışmasına gönderemezsin. Psikiyatrik desteğe ihtiyacı var. Ben burada görüşürken tedirgin oluyorum. Adam normal değil ki sağır dilsiz. Gelen var. Bunlar var. Bunlar çok saçma sapan. Sağır dilsiz bir adama ben zaten anlatamıyorum. İşaret dili ile. Gruba verilmiş oluyor. Gruba bile verilemez ve şey çok fazla var. Psikolojik rahatsızlığı olan insanlar bayağı bir var. (*size özel bir eğitim verildi mi anti sosyal kişilik bozukluğu olanlarla görüşme tekniği gibi.*) Psikolog arkadaşımızın var. Vardır yani. Psikolog olduğu için vardır yani. (*Bu yönde bir hizmet içi eğitim var mı?*) Yo yok hayır. Zaten bu ciddi bir alan gerektiriyor. Tıp okumamışsın. Hizmet içi eğitimle de olabilecek bir şey değil. Psikolog arkadaşlar şey diyorlar çok fazla bunlarla göz teması kurmadan her şeyden nem kapabilirler. Huylanabilirler. Üstlerine gitmeyin falan oldukça koz vermeden normal konuşun. Çok sırdan. Bir doktora gitmesini söyleyin.” (3PBC)

Denetimli Serbestlik Dosyası ve Nakil Dosyası Farklılığı

Denetimli serbestliğe koşullu salıverilmesine bir yıl kala gelenler ile hiç cezaevi deneyimi olmadan kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar kapsamında gelenler arasında sisteme yaklaşım uyum ve iş birliği davranışları özelinde ciddi bir fark gözlemlendiği uzmanlar arasında üzerinde birleşilen bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanları ve idari personel hiç cezaevine girmeden sisteme dâhil olan kişileri ifade edebilmek için “DS dosyası”, cezaevinden koşullu salıverilenleri ifade edebilmek için ise “nakil dosyası” tabirlerini kullanmaktadır. Buna göre, cezaevi deneyimi olan yükümlüler, denetimli serbestliğin alternatifinden haberdar olmaları dolayısı ile denetimli serbestliği daha fazla ciddiye almakta tabiri caizse kıymetini bilmekte ve kurallara uyma noktasında daha titiz olabilmektedirler, aynı şeyi DS dosyaları için söylemek mümkün olmamaktadır.

“DS’den gelen biraz daha anlayamamış. Biraz daha durumu idrak edememiş tipler. Geldik ama gelmeseydik de olur hocam diyen tipler. Ama cezaevine giren çıkan insan kaba tabiler burnu sürtmüş insan, cezaevine giren dosyalarda daha dikkatli saate kurallara daha dikkat ediyorlar. Daha çekingen demeyeyim de saygılı davranıyorlar diyeyim.” (3PBC)

“Cezaevinden gelenler daha ciddiler. Cezaevi tecrübeleri olduğu için. Sisteme karşı bize karşı bakış açıları daha yapıcı. Maddeden gelenler öyle değil. Cezaevi tecrübeleri olmadığı için.” (4PBU)

İş Aramaya Karşı Tutum

Yükümlü profiline dair bir diğer önemli nokta bu kişilerin iş bulamayacaklarına kesin kanaat getirmiş olmaları dolayısı ile iş aramaktan bile vazgeçmiş olmalarıdır. İş arama sürecinde birçok defa damgalama ile yüzleşmiş olan yükümlünün cesareti kırılmakta ve iş aramaktan vazgeçmektedir. Bu duruma düşük eğitim düzeyi ve vasıfsız oluşu da önemli bir katkı yapmaktadır. Yükümlülerin iş arama sürecinde yaşadıklarına dair anlatılara yükümlülere ilişkin bulguların tartışıldığı bölümde ayrıntılı bir şekilde yer verilmiş olduğundan burada sadece denetimli serbestlik uzmanlarının gözlemleri neticesinde oluşturdukları yükümlü profiline ilişkin tartışmalar bağlamında yer verilmektedir. Yükümlüler için iş arama süreci damgalanma deneyimini en keskin şekilde yaşadıkları alanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Yükümlünün suç döngüsüne geri dönmesinin temelleri bu süreçte atılmaktadır. Temel olarak işverenler kişinin suç geçmişini öğrendiklerinde ya direk kişiyi kovma ya da kişinin durumunda istifade etme yoluna gitmektedirler. Yükümlünün kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünden muaf olması için ihtiyaç duyduğu olduğu sigorta işlemlerini yapma karşılığında ücretsiz çalıştırmayı teklif edebilmektedirler. Bunun yanı sıra yükümlünün suç geçmişi dolayısı ile sözüne itibar edilemeyeceğini düşünerek maaş vermediği halde maaşını verdiğini iddia ederek yükümlünün itibarındaki zedelenmişliği, onun aleyhine kullanma gibi yollara başvurabilmektedirler. İşverenin bu tutumu yükümlünün yeniden suç işlemeye teşvik edici olabilmektedir. Kişinin kendi kendine ve topluma karşı suç davranışını haklı gösterecek argümanlar üretmesinde işverenin bu tutumu oldukça kolaylaştırıcı olmaktadır. Kendisini yasalara uymadığı için hakir gören toplumun diğer üyelerinin fırsat bulduklarında, yakalanmayacaklarına kanaat getirdiklerinde gayri ahlaki, hatta suç olan davranışlara yöneldiğini görmek yükümlü için kuralara uyma yönünde yeterince güçlü bir motivasyon kaynağı olmasa gerek. 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'la yapılan

düzenleme ile eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kalkması da yükümlülerin yaşadıkları mağduriyetlerin kapısı açmış oldu.

Tüm bunlar iş aramaya karşı yükümlünün motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Hiçbir zaman iş bulamayacağını düşünen yükümlü için suç tek kariyer alternatifi olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu sorunların üstesinden gelebilmek için İşkur'la yapılan istihdama yönelik projelerin verimliliğine vurgu yapılmaktadır. Yükümlülerin suç döngüsünden çıkabilmeleri için vasıflı hale gelmeleri ve bir iş sahibi olabilmeleri büyük önem arz etmektedir. Bu durum piyasanın koşullarına, işverenlerin ahlaki donanımlarına, kimsenin vicdanına bırakılmayacak kadar yükümlünün hayatında belirleyici öneme sahiptir. Denetimli serbestlik uzmanları, yükümlülerin iş bulma süreçlerinde karşılaştıkları zorluklara yakından tanık olmaktadır. Uzmanların, yükümlüleri ücretsiz kamu hizmeti yapmak üzere herhangi bir kamu kuruluşuna yerleştirirken bile çektikleri sıkıntı onların ücretli bir iş bulma noktasında karşılaştıkları zorluklar için bir fikir vermektedir. Denetimli serbestlik uzmanları tarafından sistemin merkezine istihdam ve iş bulma konularının yerleştirilmesi gerektiği görüşü dillendirilmektedir.

“Hırsızlar zaten belli. Bu ilk defa hırsızlıktan gelmiyor. Artık yüz göz olmuş kılık kıyafetine dikkat etmeyen. Ne yapayım bana bir şey öner diyor. Yani ne yapabilirim diyor. Çalış diyorsun. Kim iş verir bana diyor. Ben de hak veriyorum ona sicilimiz bozuk biz böyle bir aileden geldik diyorlar. Kadın diyor ki bana ‘temizliye git diyorsun’ da diyor. ‘Beni alır mısın temizliğe?’ diyor. Almazsın tabii ki, çocuk baktırır mısın? Baktırmazsın. Konsomatris bir bayan vardı. Yaşı da daha genç. İki ayrı kişiden birer çocuğu var. Hocam diyor ‘ben çocuğa gece baktırıyorum’ diyor. ‘Gece gidiyorum Ulus’ta bir yere’ diyor. Ben ‘çalışma bak şöyle yapalım böyle yapalım’. Hiçbir şey yaptıramadım. Kadın açlıktan gidecekti yani iş bulamadı. ‘Bir şeyim yok ki’ benim diyor. Zaten okumuşluğu da yok. ‘Ben çocuğu bırakıp nereye gideyim’ diyor. Kadın sığınma evine gitse çocuğu almıyorlar diyor. Ben bir yol bulmadım ona. Geri işine döndü. Çok acı ben olayları görüyorum bir uzman olarak hiçbir şey yapamıyorum. Hani ne yapabilirim ki yani kadının paraya ihtiyacı var. Kocası bırakmış iki tane çocuğu var. Hiçbir şeyi yok. Geri döndü. Bütün suçlar için önce maddiyatı düzeltmek lazım. Hırsız da geliyor. Peki, ben ne yapayım hocam söyle diyor. Bu da geliyor aynısını söylüyor. O yüzden bu bizim iş derdini çözmemiz lazım. Biz zorunlu olarak kuruma gitmeli ve demeliyiz ki ben bunu buraya yerleştiriyorum. Bu burada çalışacak sen de vereceksin bunu parasını bence kabullensin zorunda kalsın. Kamuda bile şey yapmıyorlar. Bedava bile çalıştırmıyorlar. İstihdam edemiyoruz. Kamu

hizmeti yapmak zorunda ya hükümlüler bedava parasız. Orada bile kabul etmiyorlar. Okula gönderiyoruz. Okullara çok ince eleyip sık dokuyup gönderiyoruz. Ondan sonra hırsız hiç kimseyi gönderemiyoruz. İlla ki herkesin bir madde kullanma öyküsü de oluyor. Hırsızlıktan gelmiş ama illa ki madde kullanma öyküsü de oluyor. Hastaneye gönderemiyoruz. Bir ara herkesi camiye gönderiyorduk. Camiler herkesi kabul ediyor ya. Temizlik yaptırıyorlar bunlara. Bizi kırmıyorlar kabul ediyorlardı. Ama bunlar imamla da şeyler yaşadılar. Çok sorun yaşayanlar oldu. Ondan sonra artık onlar da kabul etmiyor. Herkes tarafından reddedildik. Kaldı ki para vererek çalıştırsın. Herkes birine atıyor suçu. Ben temizliğe kabul etmiyorum ama devlet versin diyoruz. Kime versin gerçi. Kimse bir şans vermiyor. Haa şey çok güzel oluyor. Bazen projeler iş edindirme kurları oluyor. CLS operatörlüğü vardı bu kaynakçılık gibi bir şey. Yeni bir şey ve yetmiş eleman yok. Biz yükümlüleri kursa çağırıyoruz kursa geldikleri için yevmiye de veriyoruz. İŞKUR'la bir proje. İş kurun kursuna gönderiyoruz. Öğretmeni falan buluyoruz. Çok kapsamlı bir proje oluyor. İş kuru ayarlıyorsun milli eğitimi ayarlıyorsun. Öğretmeni ayarlıyorsun geleceklere ayarlıyorsun. Geleceklerin sigortasını ayarlıyorsun. Çok severek geliyorlar. Hem İş öreniyor hem kursa geldiği için günlük yevmiye alıyor. Vasıfsız ya çoğu. Çıktığında da iş garantili gibi. Bunlar çok olmalı bunlar çok az. Ne bileyim aşçılık kuaförlük kursu verilse. Gider bir lokantada çalışır. Kuaför olur berber olur. Meslek edindirme kursları bence çok daha fazla olmalı” (3PBC)

Yükümlülerin tahliye sonrası en azından belli bir süre Adalet Bakanlığı'nın diğer bakanlıklarla birlikte ortaklaşa yaratacağı iş imkânlarından yararlandıktan, toplumla bütünleşme sürecini devlet gözetimde geçirdikten sonra kademeli bir şekilde piyasada iş aramaları ve çalışmalarının onlar için daha kolay olacağı düşünülebilir. İşverenlerle yükümlü arasındaki ilişkinin denetimli serbestlik uzmanları tarafından kurulması, daha doğrusu bu ilişkinin kurulmasında denetimli serbestlik müdürlerinin kolaylaştırıcı olmaları hem işverenlerin önyargılarını hafifletecek hem de yükümlünün işveren tarafından istismarının önüne geçecektir.

“Kimse bize iş vermiyor zaten diyor. İlk suçu işlerken hırsız değildin. O zaman sebep neydi diyorum. İşte çevre bozuktu ailem de öyleydi diyor. Adalet bakanlığı iş sahaları oluşturabilir. Normal vatandaş olarak düşün senin yakınlarının olduğu kurumda böyle biri çalışacak. Burada çalışıyorlar. Biz onları tanıyoruz en azından bizim işimiz bu. Kamu hizmetini yerleştirirken çok zorluk çekiyorduk. Hani fabrika da olabilir. Üretim yapılan yerler olabilir. Adalet bakanlığı diğer bakanlıklar ortak bir protokol olabilir. Bir yerde bir şans verilecek onlar zaman içerisinde kademe kademe iyileştirilecek. İyileştirildikten sonra işte bu kişi beş yıldır şu kadar süredir suç işlemiyor. Artık düzeldi. Diğer kurumlarda da rahatça çalışabilir.” (7PDH)

“Mesela ilk geldiğim haftalarda bir tanesi orta yaşlardaydı. Hapishaneden çıktıktan sonra toplumdan soyutlanma. Mesela onu aşması için verilen tavsiyeler. Onu uygularsa sorun çözülür. Kendini soyutlamak işe girmek birçoğu işe girmiyor. Şeyden dolayı işe girince. Girmeme değil de işe girerken bir çekince oluyor nasıl olsa beni dışlayacaklar diye. Toplumsal yaftalama var ya. Bir patron olarak çekincesi olabilir ona da bir şey diyemezsin. Bana güven vermiyor diyebilir. Belki işverenlerle bir çalışma yapıp hayatını yeniden sürdürmesi için bir şans verilmesi gerektiği ile ilgili bir bilinçlendirme çalışması yapılabilir. Basit bir suçtan girmiştir. Onu da direk diğer ağır suçlarla birlikte şey yapmak haksızlık. Basit bir suçtan girmiştir. Bütün hayatının değişmesine gerek yok.” (5PRH)

Taşra ve Büyükşehirlerdeki Yükümlü Profiline Karşılaştırılması

Denetimli serbestlik uzmanlarından Anadolu'nun başka kentlerinde görev yapmış olanlar Ankara'da karşılaştıkları yükümlü profili ile küçük şehirlerdeki yükümlüleri karşılaştırmaktadırlar. Buna göre, küçük şehirlerde kamu otoritesine karşı saygının daha belirgin olduğu yükümlünün bu saygı ve korkunun neticesinde kendisi için hazırlanan denetim planına uymada daha büyük titizlik gösterdiği ifade edilmektedir. Bu paylaşım Rize'de yaptığım pilot çalışma esnasında görüşme yaptığım idari personel ve denetimli serbestlik uzmanlarının aktarımları ile belli oranda çelişmektedir. Rize küçük bir şehir olmakla birlikte denetimli serbestlik uzmanları yükümlülerin kendi memleketlerinde olmaları nedeniyle, kendilerini evinde hissettiklerini aile çevreleri ve akrabaları ile birlikte yaşamalarından dolayı kamu otoritesine kafa tutacak kadar kendilerini güçlü gördüklerinden personel üzerinde baskı kurma girişimlerinde bulduklarını aktarmışlardır. Küçük bir şehirde yükümlü ile denetimli serbestlik müdürlüğü personeli pek çok kez karşılaşmakta, bu da personelin kendisini güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Personel mesai sonrası hemen eve gitmek, kendi çocuğunu okuldan almaya başka bir aile üyesini yollayarak çocuğunun okulunun deşifre olmasını önlemeye çalışmak gibi güvenlik önlemlerine başvurma gereği duymaktadır. Bu haliyle denetim ve gözetim altında tutulan kişi denetim serbestlik personeli imiş gibi bir tablo ortaya çıkmaktadır.

“Ben taşrada da çalıştım. Taşrada sizi otorite olarak gördükleri için size bakış açıları çok farklı. Burada öyle değil. Burada daha fazla direnç gösteriyorlar.” (6PBBD)

Denetimli Serbestlik Uzmanı Tarafından Yükümlünün Ötekileştirilmesi ve Karşı Ötekileştirme

Denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapan personelin yükümlüye bakış açısını karakterize eden en belirgin duygu; korku ve ötekileştirmedir. Yasalara uyan ve uygulayan bir vatandaş olarak denetimli serbestlik uzmanı, yasayı ihlal eden yükümlüyü öteki olarak konumlamaktadır.

İş tanımından habersizce başladığı görevinde denetimli serbestlik uzmanının 'kimsenin iş vermediği, kamu kurumlarında ücretsiz bile çalıştırılmak istenmeyen' kişilerle gününü geçiriyor olması, kendisi ile ilgili değersizlik duygusuna kapılmasına yol açmaktadır.

Yükümlü ile uzmanın etkileşiminde öne çıkan metafor "kirlilik" olmaktadır. Öteki olarak konumlandırılan ile aynı mekânı paylaşmak, yakın diyalog içinde olmanın yarattığı ruhsal gerilim bir takım tekrarlı davranışlarla dışa vurulmaktadır. "Kirli" olanın karşısında temizlik davranışları hijyen gerekliliklerinin çok ötesinde anlamlar ifade etmektedir. Bu bağlamda bazı denetimli serbestlik uzmanlarının temizlikle ilgili tekrarlı davranışlarına araştırma kapsamında rastlanmıştır.

Yükümlü karşısında korku, çekinme ve kendini sakınma hissi, eğer denetimli serbestlik uzmanı suç mağduru olmuşsa daha da vahim bir hal almaktadır. Evine hırsız giren bir denetimli serbestlik uzmanının yaşadıkları bu duruma örnek olarak verilebilir. Yaşadığı mağduriyet sonrası denetimli serbestlik uzmanın, hırsızlık suçu ile gelen tüm yükümlülere karşı olan yaklaşımı büyük oranda değişmiştir. Kendi anlatımlarından yola çıkarak ifade edilebilir ki, olayın etkisi nedeniyle hırsızlık suçu ile gelen tüm yükümlülerin evine giren kişi olduğunu düşünmekten kendini alamamaktadır.

Ötekileştirmenin tek taraflı olmadığına bu noktada vurgu yapmak gerekmektedir. Ötekileştirilmenin farkında olan yükümlünün buna karşı çeşitli direnç mekanizmaları geliştirdikleri söylenebilir. Bu direncin görünümü bazen bıyık altından gülmek, konuşulanlara dikkat etmeyerek etrafı izlemek, camdan bakmak şeklinde, bazen de 'biz burada atomu mu parçalıyoruz, sizin bana verebileceğiniz

hiçbir şey yok. Madde ile ilgili anlattığınız her şeyi biliyorum, bunu kullanan benim. Kullanmadan bana nasıl tavsiye verebiliyorsun' gibi açık ifadelerle de olabilmektedir.

Yükümlülerin kurum içinde birbiri ile girdikleri etkileşimler de karşı ötekileştirme için birer vesile olabilmektedir. Araştırma esnasında gözlemlediğim, aynı odada aynı anda bireysel görüşmeye alınan iki kişi arasında yaşananlar karşı ötekileştirmeye örnek olarak gösterilebilir. Bu örnekte, yükümlü uzmanla konuşmadığı bir ses tonu ve dille diğer yükümlü ile konuşmakta ve bununla kendisinin farklı bir gruba ait olduğu ve bunun uzmanı ait gördüğü gruptan farklı olduğunu vurgulamaktadır.

“.....Ne bileyim haylazlıktır büyük ihtimalle. Lise bittiği zaman 16-17. Biraz da dik başlısın. Bir de ben meslek lisesinde okudum. O ona gaz versin. Bu buna gaz versin. İş bitti gitti işte. Başka bir yükümlü söze karışıyor-

- Ben de meslektenim
- Hangi meslekten?
- Polatlı Endüstri Meslek. Makine.
- Ben de torna tesviye
- Vay abim benim” (9ÖK)

Tahakküm ve Manipülasyon

Özellikle kamu yararına bir işte gönüllü çalışma yükümlülüğü olan ve yükümlülüğünü denetimli serbestlik müdürlüğünde yerine getiren kadınlar katlar arasında adeta kapışılmaktadır. “Bayan kamucu ” tabiri ile anılan söz konusu yükümlülerin hangi katta görevlendirileceği üzerine yapılan bir tartışma adeta bir hayat dersi niteliğindedir. “Bayan kamucu” tabiri kullanılırken “bay kamucu” şeklinde bir ifadenin türetilmemiş olmasını toplumsal cinsiyet rollerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu durum kadınların direk olarak hizmet sektöründe tanımlanması ve hizmet etmenin toplumsal cinsiyet rollerinin doğal uzantısı sayılması ile ilişkilidir. Bir kadın araştırmacı olarak kadınların kırılğan konumları, “öteki”ler içinde bile cinsiyeti nedeniyle bir kez daha ötekileştiriliyor olması ile yüzleşmek sarsıcı olmuştur. Yönetecek bayan kamucu arayanların kadın olması

ise ataerkilliğin taşıyıcısının kadın olduğu tüm durumları akla getirmektedir. Ezildiği bir yapıda ezebileceği başka bir kadın üzerinde geçici bir rahatlama bir iktidar alanı arayışı içinde oldukları söylenebilir.

“P1: Bayan kamucu var mı?

P2: Vardı X. kata yolladım.

P1: Neden buraya vermedin?

...

GD: Neden sitem ediyor. İhtiyaç mı var?

P2: İhtiyaç yok emir vermenin tadını çıkarmak istiyor.”

Söz konusu tahakküm ve manipülasyonla karakterize bir çalışma ortamında denetimli serbestlik uzmanının yükümlünün iyi ilişkiler kurmak adına attığı adımlara güvenli bir şekilde yaklaşması, yükümlü işbirliği gösterdiğinde davranışın samimiyetine inanmak denetimli serbestlik uzmanı için mümkün olamamaktadır. Güvenliğinden sürekli endişe eden kendisine sistem içinde değer verilmediğini düşünen, işi ile barışmamış personelin iyi ilişki kurması da mümkün olamamaktadır. Yükümlünün bu yöndeki adımları da şüphe ile karşılanmaktadır.

“Bazen size kendinizi önemli hissettirmek için iyi bir iletişim kurmaya çalışıyor. İş olduğunu düşünüyor.” (2PSS)

Denetimli Serbestlik Uzmanı Tarafından Yükümlünün Çocuk Yerine Konması

Denetimli serbestlik uzmanlarının yükümlü ile konuşurken karşılarında bir yetişkinden çok bir çocuk varmışçasına bir üslup ve ses tonu benimsedikleri söylenebilir. Bu davranışın bir kasıt neticesinde ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Yükümlüyü çocuk yerine koyarak konuşmak, denetimli serbestlik uzmanının yükümlü karşısında bahsettiğimiz çekinme korku ve sakınma duygularının karmaşık doğası ile baş etmenin bir yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Yükümlü bir süre kapalı ceza infaz kurumunda tutulmak daha sonra denetim ve gözetim altında bulundurulması gereken kişi konumunda olmak itibari

ile bireyselliğini yitirmiş ve davranışları dış belirlenimle kontrol altında tutulması gereken kişi konuma gelmiştir. Bu bağlamda kendisi yetişkin statüsünü bir anlamda kaybetmekte, yeniden sosyalize edilmesi gereken, kurallara uymaya alıştırılması gereken bir kişi bu bağlamda da çocuk hükmünde algılandığı ifade edilebilir. Bu itibarla kendisine karşı çocukmuşçasına yapılan davranışların burada çizilen tablodan güç aldığı söylenebilir.

Denetimli serbestlik uzmanlarının yükümlüye yaklaşımlarının kişiyi derinlemesine anlamaya çalışmaktan, onu davranış değişikliğine götürecektir. onu farkındalık yolculuğunda ona eşlik etmekten çok öğüt verme seviyesinde kaldığı gözlemlenmiştir.

Uzmanın yükümlü ile ilişkisinde yaşadığı bir başka sorun uzmanın tükenmişlik sendromu yaşamasından kaynaklanmaktadır. Uzman sorduğu soruların yanıtlarını dinlememekte, yanıt verilirken söz keserek başka soru sormakta ve neredeyse otomatik olarak bazı cümle kalıplarını tekrarlamaktadır. İş yükünün altında ezilen denetimli serbestlik uzmanı yükümlüyü ciddiye almadığını düşündürecek tavır ve davranışlar içine girebilmektedir.

Bir denetimli serbestlik uzmanın gözlemci olarak katıldığı bireysel görüşmesinde rastladığım bir diyalog uzmanın içinde bulunduğu durumu ve bakış açısını yansıttığından aşağıda aktarılmıştır. Bu diyalogda uzmanın yükümlüyü hatırlamadığı, dosyasına bakmaktansa hatırlamadığını belli edecek soruyu sormaktan çekinmediği ve aldığı cevabı da dinlemediği açıkça görülmektedir. Böylelikle ortaya trajikomik diyaloglar çıkmaktadır.

“DSU: İyisin yani işine devam ediyorsun iyisin. Ailenle de bir sorunun yok. Bundan sonrasında kendine güzel temiz bir hayat yaşamak için gayret göstermen gerekiyor. Bak şimdi kaç yaşındasın.

EY: 24 yaşındayım.

DSU: Askerliğini yapmış mıydın?

EY: Evet.

DSU: Bak 29 yaşındasın ve bu zamana kadar başına çeşitli olaylar gelmiş olabilir. İnsanoğlu hata yapabilir ama hataları üst üste tekrarlırsan bu senin için oldukça kötü olur.” (1EY)

4.1.3. Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmanın Aile, Özel ve Günlük Yaşamlarına Etkisi

Şüphencilik

Denetimli serbestlik uzmanları meslek hayatları boyunca karşılaştıkları suç öyküleri nedeniyle, sosyal çevrelerine karşı şüpheli bir tavır geliştirmektedirler. Bu şüpheli tavrın çok çeşitli görünümüleri olabilmektedir. Yeni tanıştığı insanların adli sicil kaydı olup olmadığını düşünme, kavgadan kaçınma, olayların muhtemel sonuçları hakkında daha çok düşünme, çocuklara karşı daha korumacı davranma; hatta maddi hasarlı küçük bir trafik kazasında bile çarpan kişinin yükümlülerden biri olup olmadığı hakkında düşünme, kazanın sadece bir kaza değil yükümlü tarafından kurulmuş bir tuzak olma ihtimali üzerinde durma gibi durumlar da aktarılmıştır.

“Burada gördüğüme benzer kişileri sokakta görünce acaba denetimli serbestlikte görmüş müydüm? Giyimden dolayı bir çoğunluğu mesela esmer olduğunu gördüm. Mesela acaba suç işlemiş midir uyuşturucu kullanmış olabilir mi. gözleri bayık bakıyorsa kızarmışsa falan kullanmış olabilir mi hâlbuki adam uykusuz da kalmış olabilir. Onun dışında çok etkilemedi beni”(5PRH)

“Paranoyak oldum. Mahallemden yabancı birisini gördüğüm zaman daha pür dikkat takip etmeye başlıyorum. Tipini beğenmemişsen yaşlılıktan da olabilir böyle bir şey de var. Birisini gördüğüm zaman kesin çekmiş falan diyorum. Eşim de kızıyor eve iş getirme diye. Dalga geçiyor ama hafif bir paranoyalarım var ufak tefek. Sürekli her hikâyeyi dinliyorsun mesela evden ben bir günlüğüne de gidecek olsam bir tane ışık bırakıyorum. En büyük savunmaları şu eve girenlerin evde ışık görmezsem ben dalarım diyorum. Girerim eve diyor. O yüzden mutlaka ışık bırakıyorum. Bunu birkaç yerden duyduğum için. Böyle paranoyalarım oldu yani olmadı değil.” (6PBBD)

Cezaevi Deneyimi veya Adli Süreç Yaşama Korkusu

Denetimli serbestlik uzmanları, müdürlükteki görevleri esnasında dinledikleri suç öykülerinin etkisi ile günlük yaşamda sözlü tartışmalardan bile uzak durduklarını aktarmışlardır. Küçük tartışmaların olayların akışı içinde istenmeyen noktalara

vardığını gören uzman bu durumun kendi başına gelmesinden çekinmektedir. Hatta bir uzmanın düzenli olarak UYAP'tan kendisi hakkında açılmış dava var mı diye kontrol ettiği ile ilgili paylaşımı, ötekileştirilenlerden birine dönüşme korkusunun boyutları hakkında fikir vermektedir.

Yakın Çevre ile İlişki

Denetimli serbestlik uzmanları yaptıkları işin bilgisini yakın çevre ile paylaştıklarında genelde işin zorluğuna göndermede bulunan tepkiler ile karşılaştıklarını aktarmışlardır.

“(Yaptığım işi duyunca) kafayı yersin diyen olmuyor. Zaten yemiş vaziyette olduğu için. Zor diyor şey yapmıyor musun olumsuz etkilenmiyor musun diyorlar.” (6PBBD)

Bazı Tekrarlı Davranışlar

Denetimli serbestlik uzmanlarının çoğunda temizlikle ilgili bazı tekrarlı davranışlar, tikler, saç yeme saç kırma saçla oynama gibi davranışlar gözlemlenmiştir. Güvenlik problemi, çalışma ortamı, dinledikleri olumsuz yaşam olaylarının etkisi ile söz konusu davranışların geliştirildiği düşünülebilir.

4.2. DENETİMLİ SERBESTLİK YÜKÜMLÜLERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE ARAŞTIRMAYA KATILAN YÜKÜMLÜLERİN ÖZELLİKLERİ

Bu çalışma kapsamında 16.11.2015- 05.01.2016 tarihleri arasında Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ve Ankara Batı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 17 personel ve 53 yükümlü ile yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Bu bölümde yükümlülere ilişkin bulgulara yer verilecek olduğundan verilerin analizine geçmeden önce araştırmaya katılan yükümlülerin bazı özelliklerinden bahsetmek gerekmektedir.

Katılımcıların %65'i ortaokul ve lise mezunudur, %29'u işçi ve esnaf olduklarını belirtmişlerdir. Yükümlülerin büyük bir kısmı çocukken işçilik yaparak aile bütçesine katkı yapmaya çalışmışlardır. Katılımcıların yarısından fazlasının göç eden ailelerin çocukları olduğu görülmektedir. Aileleri, kendileri küçük yaşta yken İç Anadolu'nun çeşitli şehirlerinden Ankara'ya göç etmişlerdir. Göç beraberinde

birçok uyum sorununu da getirmektedir. Yükümlünün ailesi yeni geldiği çevrede sosyal destekten mahrum kalmakta, aile geçim zorluğu nedeniyle, çocuklarının işçilik yaparak aile ekonomisine katkı yapmasını bekleyebilmektedir. Okul ortamından erken yaşta kopan çocuğun suça eğilimli gruplarla ilişkilmesi oldukça kolaylaşmaktadır. Katılımcıların işlediği suç türlerinin dağılıma baktığımızda ağırlıklı olarak uyuşturucu kullanımı, hırsızlık ve yaralama suçunun işlendiğini görmekteyiz.

Katılımcıların özellikleri aşağıdaki tablolar aracılığı ile ifade edilmiştir. Katılımcıların %92'sini erkekler oluşturmaktadır.

Tablo 8. Yükümlülerin Cinsiyet Dağılımı

Katılımcının Cinsiyeti	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	4	8%
Erkek	49	92%

Katılımcıların yaşlarına bakıldığında 52 katılımcının yaş ortalaması: 36,98 olup en genç katılımcı 22, en yaşlı katılımcı ise 65 yaşındadır. Katılımcı yaş grupları 22'den başlatılıp 5 yaş aralığı esas alınarak 6'lı grup şeklinde hazırlanmıştır. Buna göre katılımcıların %51'i 22-33 yaş aralığındadır. Katılımcıların %9'u 46-51 yaş aralığındadır. Bu yaş aralığında suç davranışının azlığı hem yaşa bağlı olgunlaşmanın hem de ileri yaşlarda cezaevine girmenin kişi için zor bir deneyim olması ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 9. Yüklümlülerin Yaş Gruplarının Dağılımı

Yaş Grupları	Kişi Sayısı	Yüzde
22-27	13	25%
28-33	14	26%
34-39	6	11%
40-45	8	15%
46-51	5	9%
51+	7	13%
Toplam	52	100%

Katılımcıların %65'i ortaokul ve lise mezunudur. Bu durum Türkiye'deki hükümlülerin düşük eğitim düzeyi ile kıyaslandığında görece yüksek bir eğitim düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 10. Yüklümlülerin Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Okuma Yazma Yok	3	6%
İlkokul	12	23%
Ortaokul	21	40%
Lise	13	25%
Önlisans	1	2%
Yüksekokul	1	2%
Üniversite	1	2%
Toplam	52	100%

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %58'i evlidir.

Tablo 11. Yükümlülerin Medeni Durumlarının Dağılımı

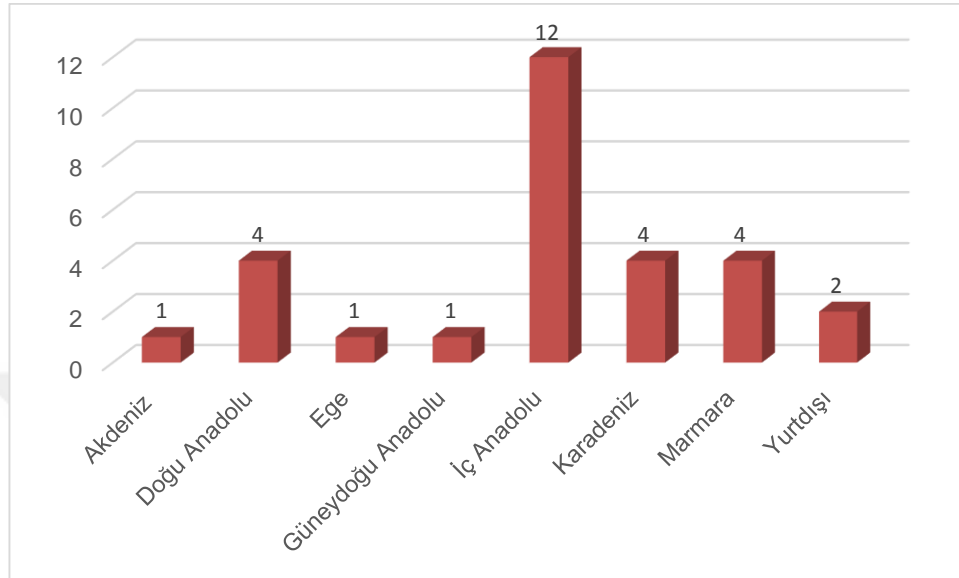
Medeni Durum	Kişi Sayısı	Yüzde
Bekar	14	26%
Nişanlı	1	2%
Evli	31	58%
Boşanmış	7	13%
Toplam	53	100%

Katılımcıların %55'inin göç deneyimi yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 12. Yükümlülerin Göç Durumu

Göç Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	29	55%
Yok	17	32%
Yanıt Yok	7	13%
Toplam	53	100%

Aşağıda bulunan Şekil 8'e bakıldığında söz konusu göçün ağırlıklı olarak İç Anadolu bölgesinden Ankara'ya gerçekleştiği görülmektedir.

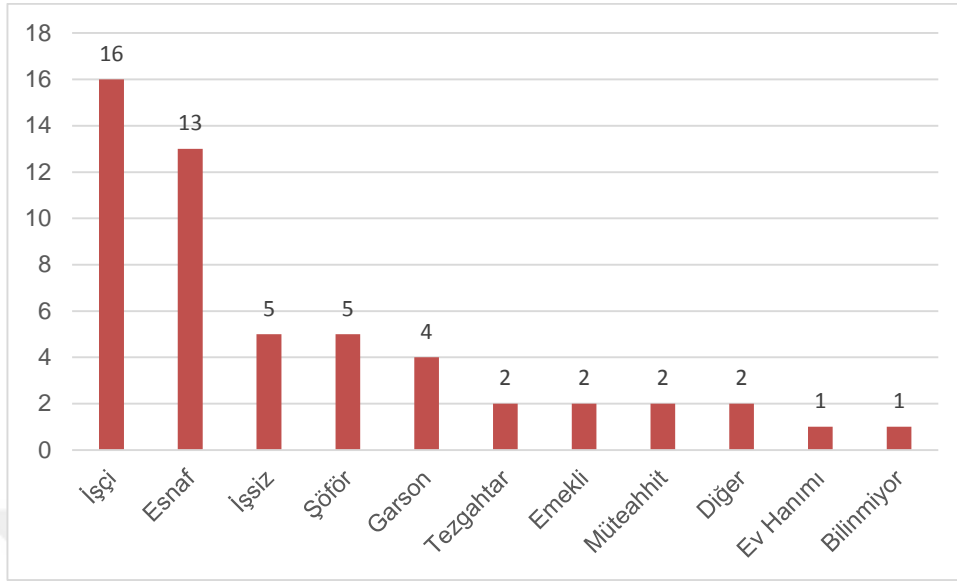
Şekil 8. Göç Eden Yükümlülerin Ankara'ya Geldiği Bölgeler

Katılımcıların %51'i çocukken çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Çocuk işçiliği deneyimi çocuğu okuldan koparması, yetişkinlerle daha fazla zaman geçirmesine neden olması, vasıfsız iş gücü dışına çıkmasını engellemesi gibi nedenlerle çocuk için sakınca oluşturmaktadır. İş yaşamına erken yaşta katılması nedeniyle akademik başarısı düşmekte kötü ders notları nedeniyle okula ait olmadığını düşünmeye başlamaktadır. Bu durum da çocuğun başka aidiyet grupları aramasına yol açarak kendisi için riskli bir durum yaratmaktadır.

Tablo 13. Yükümlülerin Çocuk İşçiliği Geçmişi

Çocuk İşçilik Geçmişi	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	27	51%
Yok	7	13%
Yanıt Yok	19	36%
Toplam	53	100%

Katılımcıların %29'u işçi ve esnaf olduklarını belirtmişlerdir.

Şekil 9. Yükümlülerin Gruplandırılmış Meslek Dağılımı

Katılımcıların işlediği suç türlerinin dağılıma baktığımızda ağırlıklı olarak uyuşturucu kullanımı ve hırsızlık suçunun işlendiğini görmekteyiz. 53 katılımcıdan, 26'sı uyuşturucudan, 12'si ise hırsızlıktan dolayı işlem görmüştür.

Katılımcıların %70'i iki ve ikiden fazla suç davranışına yönelmişlerdir. 53 kişilik bir katılımcı grubunda bile 37 kişinin mükerrer kategorisinde olması suç tekrarını önlemeyi amaç edinen bir sistem için düşündürücüdür. Katılımcıların suç tekrar sayıları hem kendi beyanlarına hem de dosyalarındaki resmi kayıtlara bakılarak belirtilmiştir.

Tablo 14. Yükümlülerin Suç Tekrar Durumu

Katılımcıların Suç Tekrar Durumu	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Bir kez suç işlemiş	14	26%
İki kez suç işlemiş	15	28%
İki seferden fazla suç işlemiş	22	42%
Bilinmiyor	2	4%
Toplam	53	100%

Katılımcıların en son hüküm aldıkları suç türlerine baktığımızda hırsızlık, uyuşturucu ve yaralamanın ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Diğer kategorisinde

yer alan suç türleri; vergi usul kanununa muhalefet, sahte diş hekimliği, çalıntı mal satmak, tefecilik ve evrakta sahtecilik olarak ortaya belirlenmiştir.

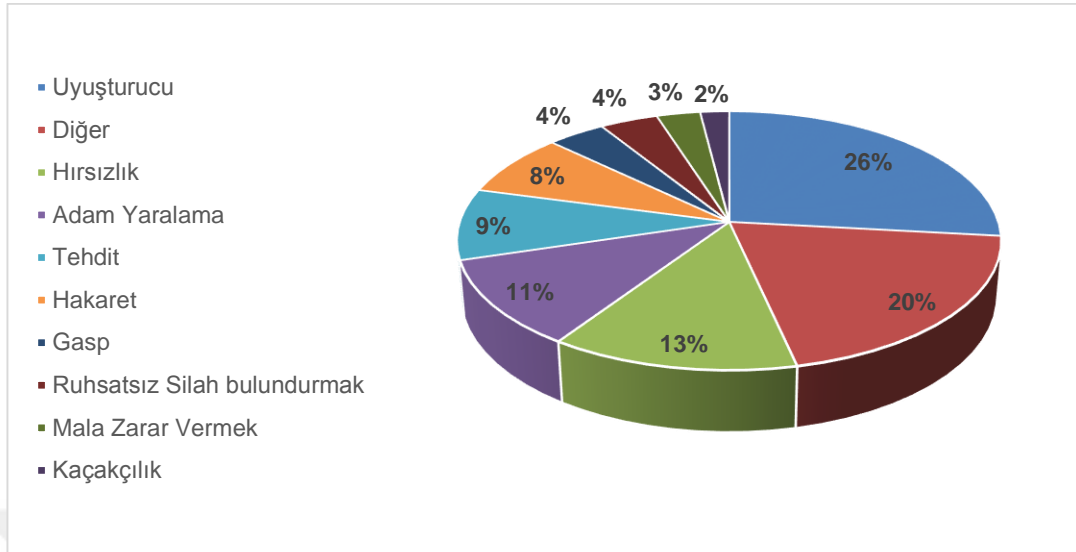
Tablo 15. Yükümlülerin En Son Hüküm Aldığı Suç Dağılımı

En Son Hüküm Aldığı Suç Türü	Kişi Sayısı	Yüzde
Hırsızlık	10	19%
Uyuşturucu	20	38%
Yaralama	8	15%
Tehdit	5	9%
Hakaret	2	4%
Kaçakçılık	2	4%
Diğer	6	11%
Toplam	53	100%

Katılımcıların işlediği suç türlerinin dağılımına baktığımızda ağırlıklı olarak uyuşturucu kullanımı ve hırsızlık suçunun işlendiğini görmekteyiz. Aşağıdaki tablodaki diğer kategorisi içinde ele alınan suç türleri ise Tablo 17'de listelenmiştir.

Tablo 16. Katılımcıların İşlediği Suç Türleri

Suç Türü	Kişi Sayısı	Yüzde
Uyuşturucu	27	27%
Diğer	20	20%
Hırsızlık	13	13%
Adam yaralama	11	11%
Tehdit	9	9%
Hakaret	8	8%
Gasp	4	4%
Ruhsatsız silah bulundurmak	4	4%
Mala zarar vermek	3	3%
Kaçakçılık	2	2%
Toplam	101	100%

Şekil 10. Katılımcıların İşlediği Suç Türleri

Tablo 17. Diğer Kategorisi İçerisinde Değerlendirilen Suç Türleri

Katılımcı Adı	İşlediği Suç Türleri
1	Karşılıksız çek vergi usul kanununa muhalefet
2	Gözüaltına alınan ya da tutuklanan şahsın kaçmasına imkân sağlama
3	Suç delillerini yok etme, gizleme, değiştirme.
4	Trafik güvenliğini tehlikeye atma
5	Polise mukavemet
6	Sahte diş hekimliği
7	Çalıntı mal kabul etmek satmak
8	Tefecilik ("Çek kırmak" olarak tabir edilen komisyon karşılığı çek tahsil etmek)
9	Borçlunun ödeme şartının ihlali tazyik hapsi
10	Eşe şiddet
11	Korsan Taksicilik
12	Tasarlayarak adam öldürme
13	Kumar oynatmak
14	Evrakta sahtecilik
15	Nitelikli dolandırıcılık
16	Evrakta sahtecilik
17	Siyasi suç

Katılımcı Adı	İşlediği Suç Türleri
18	Trafik suçu
19	Suç işlemek amacı ile örgüt kurmak
20	Taksirle ölüme sebebiyet verme (trafik kazası)

Uyuşturucu kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik yükümlüsü olmuş katılımcıların %60'ının esrar nedeniyle sisteme dâhil olduklarını görmekteyiz. Kalan %40'ı oluşturan katılımcıların sentetik uyuşturucu nedeniyle denetimli serbestliğe geldikleri göz önüne alındığında söz konusu bu iki uyuşturucu tipinin bağımlılık mekanizması farklı olduğunda aynı tedavi ve prosedüre tabi tutulmasının verimliliği tartışmalıdır. Fiziksel bağımlılığı olan sentetik uyuşturucuların denetimli serbestlik sistemi kapsamında sağlanan hizmetler ile tedavi edilmesi mümkün değildir. Psikolojik bağımlılığın söz konusu olduğu esrar kullanımında bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları belirli bir noktaya kadar etkili olabilse de aynı şey eroin ve bonzai için söylemek maalesef mümkün değildir.

Tablo 18. Uyuşturucu Kullanan Yükümlülerin Kullandıkları Uyuşturucu Türlerinin Dağılımı

Kullanılan Uyuşturucu Çeşitleri	Kişi Sayısı	Yüzde
Esrar	12	60%
Esrar ve Extacy	3	15%
Eroin	2	10%
Bonzai	1	5%
Esrar ve Bonzai	1	5%
Bilinmiyor	1	5%
Toplam	20	100%

Katılımcıların %41'inin aile üyelerinde suç geçmişi olduğu görülmektedir. Yükümlünün aile üyelerinde oldukça yüksek bir oranda suç geçmişi olması suçun normalleşmesi, suç geçmişi olan bir ailenin üyesi olarak damgalanmak, suçu öğrenme gibi birçok durumuma yol açacağı düşünülebilir.

Tablo 19. Yüklümlülerin Ailesinde Suç Öyküsü Olma Durumu

Ailede Suç Öyküsü Olma Durumu	Kişi Sayısı
Var	22
Yok	18
Yanıt Yok	13

Ailesinde suç öyküsü olan 22 kişiden 14'ü iki veya ikiden fazla kez suç davranışına yönelmiştir.

Tablo 20. Ailesinde Suç Öyküsü Olan Yüklümlülerin Suç Tekrar Durumu

Suç Tekrar Sayısı	Kişi Sayısı	Yüzde
1	8	36%
2	5	23%
2'den fazla	9	41%
Toplam	22	100%

Denetimli serbestlik yükümlüleri bağlı buldukları denetimli serbestlik müdürlüğüne gelmelerinden sonra müdürlüklerde kendilerine kısaltması ARDEF olan (Araştırma Değerlendirme Formu) bir soru formu uygulanmaktadır. Yüklümlü, bu formda yer alan sorulara verdiği cevaplara göre düşük, orta ya da yüksek riskli olarak belirlenmektedir. Her risk grubu için ayrı ayrı belirlenen yükümlülükler risk durumuna uygun olarak uygulanmaktadır. Katılımcıların %25'i orta risk düzeyinde, %42'si ise düşük risk düzeyinde yer almaktadır. Yüklümlüler; sosyal medya aracılığı ile olduğu kadar müdürlük binası çevresindeki yüz yüze karşılaşmalarında yaptıkları paylaşımlar yardımı ile ya da tahliye sonrası henüz tahliye olmamış mahkûm arkadaşlarla yapılan telefon görüşmeleri veya ziyaretler esnasında yapılan bilgi aktarımları neticesinde testi nasıl manipüle edecekleri konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. Bu anlamda testin güvenilirliği tartışmalı hale gelmiştir. Bu durum suç tekrarının sıklığı ile yükümlülerin düşük riskli çıkma durumunun yüksekliği arasındaki uyumsuzluğu bir ölçüde açıklayacaktır. Düşük ve orta riskli çıkan 22 kişinin 2 ve 2'den fazla suç tekrarı göstermiş olduğu gözükmektedir. Uyuşturucu bağımlılığı suçunun, doğası gereği tekrara oldukça

açık olduğu bilinmektedir. Uyuşturucu kullanımı nedeniyle sisteme dâhil olan yükümlülerin riski en düşük çıkan grup olmasına rağmen suç tekrarında en fazla karşımıza çıkan grup olması denetimli serbestliğin bağımlılıkla mücadelede bekleneni vermediğini gösteriri niteliktedir.

Tablo 21. Yükümlülerin Suç Tekrar Sayısı ile Risk Durumu Karşılaştırması

Risk Durumu	Suç Tekrarı			
	1	2	2'den fazla	Bilinmiyor
Düşük Risk	11	2	9	-
Orta Risk	-	6	5	2
Bilinmiyor	3	7	8	
Toplam	14	15	22	2

Tablo 22. Yükümlülerin En Son Hüküm Aldığı Suç Türü ve Risk Durumu

En Son Hüküm Aldığı Suç Türü	Risk Durumu		
	Düşük Risk	Orta Risk	Bilinmiyor
Hırsızlık	1	7	2
Uyuşturucu	14	1	5
Yaralama	3	2	3
Tehdit	1	-	4
Hakaret	1	-	1
Kaçakçılık	1	-	1
Diğer	1	3	2
Toplam	22	13	18

Katılımcıların çocukluklarında aile içinde şiddete maruz kalma durumları aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Tablo 23. Yükümlülerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu

Aile İçinde Şiddete Maruz Kalma Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Maruz Kalmış	19	36%
Maruz Kalmamış	19	36%
Bilinmiyor	15	28%
Toplam	53	100%

Ailesinde şiddete maruz kaldığını belirten kişilerin aileleri tarafından gösterilen şiddet türünün dağılımını gösteren tablo aşağıdadır.

Tablo 24. Ailesinde Şiddete Maruz Kalan Yükümlülerin Karşılaştığı Şiddet Türleri

Maruz Kalınan Şiddet Türü	Kişi Sayısı	Yüzde
Duygusal Şiddet	4	21%
Sözlü Şiddet	2	11%
Fiziksel Şiddet	2	11%
Bilinmiyor	11	58%
Toplam	19	100%

Ailesinde suç öyküsü olduğunu beyan eden 22 katılımcı aile içinde şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 25. Ailesinde Suç Öyküsü Olan Yükümlülerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu

Ailede Şiddete Maruz Kalma Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde
Var	11	50%
Yok	7	32%
Bilinmiyor	4	18%
Toplam	22	100%

4.2.1. Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne Gelmek

Diğer Yükümlülerle Karşılaşmak: “Acaba Ben de Onlardan Biri miyim?”

Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde ihlal kuralları gereği bireysel görüşmelerine geç kalmaması gereken yükümlüler, bazen geç kalma kaygısı ile bazen de saati karıştırdıkları için müdürlüğe olması gerekenden erken bir saatte gelebilmektedirler. Görüşme saatini beklerken bekleme salonunda geçirdiği süre, orada kendisi gibi bekleyenleri incelemek, onlar hakkında zihninde çıkarımlar yapmak yükümlüyü kendisi ile ilgili düşünmeye sevk etmektedir. Bu durum Cooley’in ayna benlik kavramını hatırlatmaktadır. Cooley’e göre kendimizi başkalarının tutum ve davranışlarından bize yansıtılan şekilde görürüz. Başkalarının bize yansıttığı davranışlarından kendimiz ile ilgili bir çıkarım yaptığımızı düşündüğü için Cooley, bu sürece “ayna benlik” demektedir

(Cooley,1909). Müdürlükte sıra bekleyen yükümlü de kendisini aynı ortamda bulunduğu insanlarla kıyaslamaktadır. Aynı mekânı ve sosyal konumu paylaşmak durumunu paylaşmak durumu üzerinden muhtemel ortaklıkları, benzerlikleri ve onlarla birlikte dışarıdan nasıl görüldüğünü düşünmeye başlamaktadır. Kendisi ile birlikte bekleyen yükümlülerden kendisine yansıyanlara bakarak, “Acaba ben de onlardan biri miyim?” sorusunu kendisine soran yükümlü aynı durumda olduğu insanlara bakarak kendisinin de dışarıdan nasıl görüldüğünü üzerine düşünmeye başlamaktadır.

“Bekleme salonundakilere bakıyorum ben de onlar gibiyim diye düşünüyorum. Kötü hissettiriyor. Nasıl diyim size. İşteyken çalışırken nasıl hissediyor insan kendini çok iyi hissettiriyor. Bak elin ayağın tutuyor. Çalışıyorsun. Buraya geldiğin zaman soluna bakıyorsun hepsi sıra bekliyor. Neyi bekliyor acaba. Ben esrardan dolayı bekliyorum. Onlar da benim gibi bir halt etmişler benim gibi bekliyorlar.”(28GÇ)

Yükümlülüğün Askerliği Çağrıştırması

Denetimli serbestlik yükümlüsü olmanın askerliği anımsattığı görüşmeciler tarafından tekrarlanan bir durumdur. Tarih ve saate bağlı olarak hareket etmek kuralları hatırlamak yükümlülerin disiplini hatırlamalarına ve yükümlülüğü askerlik hizmeti ile benzeştirmelerine neden olmaktadır. Denetimli serbestliğin günlük rutinlerini bozması, hayatın akışını kesintiye uğratması günlük hayatlarında yaşadıkları bir aksaklık gibi değerlendirilmekte, suçlarını hatırlamalarına neden olmaktadır.

“Çok büyük bir suç işlemiş gibi hissediyorum (denetimli serbestlik binasına gelirken). Askerliğin devamını getiriyormuş gibi. Sanki askerlik yapıyormuş gibi. Öyle diyim size. Askerlik psikolojimi doğru düzgün atmadım daha. 8 ay falan hemen hemen oldu. Çünkü bu dosya yüzünden dosyam İzmir'den Erzurum'a Erzurum'dan Ankara'ya Ankara'dan İstanbul'a aldım. Hep bunun peşinde koşturmak zorundayım. Nasıl diyim size. Askerlik psikolojisi dediğim şey mesela dedim ki çarşıya çıkamıyorduk. Burada da iştesin çalışıyorsun. Bütün konsantrasyonunu oraya veriyorsun. 13-14 gün geçiyor. Hadi denetimin serbestliğim var oraya git. Bir de bir sürü yol geliyorsun. Bunlar insanın psikolojisini bozuyor. Buraya gelirken suçlu hissediyorum.” (28GÇ)

Suçluluk ve Utanç

Suçluluk ve utanç denetimli serbestlik yükümlüsü olmanın beraberinde getirdiği iki duygu olarak ortaya çıkmaktadır.

“İnsanlardan utanıyoruz. Burada konuştuğumuz kişilerden konulanlardan.”
(24 CK)

Adli Süreci Hatırlamak

Denetimli serbestlik müdürlüğüne gelmek, bireysel görüşmelere ve grup çalışmalarına katılmak yükümlüye yaşadığı adli süreci hatırlatmaktadır.

“Denetimli serbestlik süresi bittikten sonra hiç gelmez de aklıma buraya gelince o yaşadığım zaman süreci aklıma geliyor. Polislerin beni alıp götürmesi. Ben önceden de suçlu birisi değildim. Ben ilk defa buraya geldim. İlk bu yani polislerin beni yakalayıp beni götürmesi ondan sonra buralara gelmem. Benim ilk oldu. Benim polisle bile münakaşaya girmişliğim bile yoktu. Karakol yüzü hiç görmedim.” (19EU)

Denetimli serbestlik müdürlüğüne gelmenin kişiye suçunu anımsatması ve dolayısı ile tekrar suç davranışına yönelmemesi gerektiğini kendisine unutturmaması denetimli serbestliğin olumlu etkileri arasında değerlendirilebilir.

Yükümlülerin Düşmanları ile Karşılaşma Korkusu

Madde bağımlılığı nedeniyle denetimli serbestlik yükümlüsü olan bir görüşmeci yakalandığı esnada kendisine uyuşturucu satanları ihbar ettiğini anlatmıştır. Yükümlünün anlatısına göre, bu kişiler mahkeme süreci devam ederken dosya bilgilerinden kendilerini kimin ihbar ettiğini öğrenip sosyal medya hesapları aracılığı ile yükümlüyü tehdit etmeye başlamışlardır. Yükümlü bu ihbar ettiği kişilerce tehdit edildiğinden kendi mahkemesine bile gidememektedir. Yükümlünün, tutuksuz yargılanan uyuşturucu satıcıları ile müdürlüğün kapısında veya mahkemede karşılaşma korkusu ile hem adalet arama hakkı hem de sosyal hayatı kısıtlanmaktadır. Bu durum, sadece birçok görüşmeci tarafından deneyimlenmektedir. Kendisine karşı suç işlediği kişiler ya da ihbar yolu ile haklarında adli süreç başlatılmasına neden olduğu kişilerle yüz yüze gelme korkusu yükümlünün sosyal hayatını olumsuz olarak etkilemektedir. Hasımları tarafından can ve mal güvenliğinin tehlikeye düşürüleceği korkusu ile kendini parmaklıkları olmayan bir hapisanede yaşar halde bulmaktadırlar. Bir kişi mahkeme binası içinde ya da bir ceza infaz kurumu olan denetimli serbestlik müdürlüğü binasında kendini güvende hissedemiyorsa bunun, bütün sistemin

yeniden gözden geçirilmesini gerektirecek kadar ciddi bir durum olduğu düşünülebilir.

“Torbacılar... Ben de o yüzden mahkemeye gitmedim. Onlar da zaten gelecekler onlar satıcı olarak ifadeleri alındı. Suç duyurusunda bulunmadım. Burada da sokakta da karşılaşma ihtimalimiz var. İşimden dolayı. İşim hareketli geçtiği için dikkate almıyorum. Onlar da aklıma geliyor arada sırada.” (19EU)

Denetimli serbestlik altındayken eski hasımlarla karşılaşma ihtimali gerginlik yaratmaktadır. Hasımlara sahip olmak ve gündelik hayatta güvende olmadığı duygusunu yaşamak, korunma isteği; yasadışı gruplara, organize örgütlere bağlanmaya yol açabildiği gibi sosyal izolasyona da neden olabilmektedir.

“Kavga ettiğimiz insanlar aslında çok kalabalıklardı onlar da mahkemede görüldüğü gibi değil. Mahkemede 3 kişi gösterdiler bir de mağduru oynadılar. Rol oynadılar. Böyle saçma sapan bir mahkeme oldu. Yarı kısmı biraz mafya tarzı insanlar. Belalılar. Öbür kısmı bir şeye yaramaz. Bir şey yapabileceklerini zannetmiyorum. Beraberce bir şeyler yapabilirler. Ben şu anda Ankara’da tek başınayım. Kardeşlerimden de yok burada. O zaman beraber bir şey olsa gelirlerdi ama devlet de bir yere kadar yardım edebiliyor. Bir yere kadar koruyabiliyor. Siz kendinizi korumak zorundasınız. Onu da biliyorum ben. Onun da farkındayım. Onun için o çevreden uzak durmaya çalışıyorum. Yani şu an işime gidip geliyorum. Ama olursa da Allah büyük bilmiyorum.” (5AÖ)

4.2.2.Denetimli Serbestlik Yükümlüsü Olmak

Yükümlünün denetimli serbestlik uzmanına hitapları hocam, abla, bacım, hanımefendi, savcım şeklinde değişiklikler göstermektedir. Kendisinden yaşlarca küçük olan uzmana abla hitabı oldukça dikkat çekicidir. İçinde bulunduğu hiyerarşik yapıyı meşrulaştırma, kabul edilebilir, katlanılabilir kılma girişimi olarak değerlendirilebilecek bu hitap geleneksel kodların profesyonel ilişkilere nasıl uyarlandığını da göstermesi açısından ilginçtir.

Ablacım hitabı yükümlülerin denetimli serbestlik uzmanlarına yönelttiği hitapların başında gelmektedir. Yükümlünün yaşının denetimli serbestlik uzmanından büyük olduğu durumlarda bile ablacım hitabını kullanması uzmanla arasındaki hiyerarşik durumu akrabalık hitapları ile yumuşatma, kabul edilebilir kılma belki

meşrulaştırma girişimi olarak yorumlamak mümkün olduğu gibi yabancı bir kadınla konuşurken onunla flört etmediğini belirtme biçimi, bir tür saygı ifadesi olarak da düşünülebilir.

“DSU: Nasılsın iyi misin?

ÖD: Hastayım ablacım. “

Denetimli Serbestliğin Anlamı; “Elini Versen Kolunu İsterim”

Denetimli serbestliğin insana verilen değer bir göstergesi olduğunu, suç davranışına yönelen kişileri kazanmak amacı ile uygulamaya konulduğunu sadece iki görüşmeci ifade etmiştir. Hatta söz konusu yükümlülerden biri denetimli serbestliği kendisinin psikolojik durumunun önemsendiğine dair bir işaret olduğunu belirterek ailesinden içinde bulunduğu özel durum için, (cezaevine girmenin kendisinde yarattığı bunalımını atlatabilmek için) anlayış istemektedir.

“Şimdi ben evde dedim ki çocuklarla konuşurken devlet bana bir psikolojik tedavi uygulamaya çalışıyor. Seminer veriyor. İmza istiyor sürekli bir gözetim altında tutmaya çalışıyor. Psikolojimi ölçüyor tartıyor konuşuyor benimle ama dedim siz benim ailem olarak siz bana bu desteği vermiyorsunuz dedim. Bana yine aynı şekilde davranıyorsunuz. (14 HB)

Yükümlüler içlerinde cezaevine dönme korkusu ile yaşamaktadırlar.

“Gelmediğin takdirde yanıyorsun. Bu korkuları yaşıyorsun. Cezaevi korkusu. Düşüncesi bile kötü onun.” (10BH)

Yükümlülüklerin ağır olduğunu düşünme genel olarak rastlanılan bir durumdur. Görüşmecilerden 9ÖK ise kendisine denetimli serbestliğin alternatifinin cezaevi olduğu hatırlatıldığında “ şimdi sen elini versen kolunu isterim” veciz ifadesi ile genel olarak yükümlülerin sisteme bakışını özetlemiştir.

“Bu aylık ama bundan sonraki görüşmelerim var mesela. Eğitim sorumlusu mu vaka sorumlusu her 20 günde bir gelip hafta içi imza atmama gerekli ben zaten karakola gidip imza atıyorum. Bir de ayrıca bu çıkıyor. Bir beş dakika kaçacan buraya hemen imzayı atacan olmuyor. O şey. Zaten imza atıyorum. Ayağımda elektronik kelepçe var. Akşamları dışarı çıkmıyorum. Bir de her 20 günde bir gel hafta içi imza at. Bence ağır gibi geliyor. Kelepçe akşam dışarı çıkamamak için. 3 ay hiçbir yere çıkamıyorum. Akşam 9’dan sabah 7’ye kadar.” (9ÖK)

Denetimli serbestliğe gelen yükümlü kendisine bazı sorumlulukların yükleneyeceğinden habersiz olabilmektedir. Bu grup, yükümlülükleri kabul edip uymakta zorluk yaşamaktadırlar.

Yükümlüler, denetimli serbestliğe bireysel görüşmelere ve grup çalışmalarına katılmak için gidip gelmenin zorluğunun yaptığı caydırıcı etkiden bahsetmektedirler. Bir nevi eziyet olarak gördükleri bu süreci cezaevinin bir uzantısı olarak değerlendirilmektedirler.

“Burası cezanın bir parçası. Cezamızı tamamlıyoruz İlk geldiğimde çok sıkıldım. Bu abla (denetimli serbestlik uzmanını kastediyor) benim bütün stresimi aldı. Kafadan utanmışım. Abla benim gazımı aldı. Şu anda bir sıkıntı yok. Buranın bize bir zararı yok. Bir katkısı dersin kaldığımız yerden devam edebiliyoruz. Sosyal hayatımıza kaldığımız yerden devam edebiliyoruz. Çalışmamıza bir engel değil.” (9ÖK)

“Kimse aslında gelmek istemez de böyle bir şey için. Gelince de bir an önce bitirmeyi düşünüyorum. Burada olmak bu olayları bir daha yaşamamak için caydırıcı bir sebep olur yani.” (6İŞ)

Denetimli serbestlik yükümlüsü olmanın, yaşananların unutulmasını engelleyerek kişiyi daha dikkatli davranmaya sevk ettiğinden bahsedilmiştir. Bunların dışında yaygın bir şekilde boş bir çaba, angarya olarak değerlendirilmektedir.

“Süreci düzenli olarak uygulamaya çalışıyorum. Süreç yani ayağını denk atıyorsun. Bir şey yapacağın zaman burası aklına geliyor. Bir suç işleyeceğin zaman mesele bu süreç geliyor yapmıyorsun yani.” (1EY)

“Buraya gelirken hiçbir şey hissetmiyorum. Bitse de gitsem. 14 senedir yaşıyorum. Bildiğim şeyler. 14 yaşımdan beri kullanıyorum. Müptezeliz hani derler ya. Her şeyin A’dan Z’sine kadar biliyorum. Nasıl bırakırsın. Nasıl içmezsin nasıl terk edersin neler yapar neler yapmazsın.” (2YY)

“Kötü tabi. Burada da utanıyoruz. Buraya geliyoruz. Utanıyoruz tabi ya. Sanki farklı bakış açısı var çünkü suç diyince bütün her şey içine giriyor. Ağır suçlu ile hafifi suçlu ayrılmıyor. Böyle bir durum yok ki memurlar nasıl ayırsın. Kişiye baktığın zaman ne olduğunu bilemezsin. Bana karşı tavırları etkilenmiyor desem yalan olur.” (5AÖ)

Dördüncü suçu olan kuyumcu soygununda yakalanıp aldığı bir yıl sekiz aylık cezanın, üç gününü açık cezaevinde geçirerek denetimli serbestliğe gelen bir katılımcı vaka sorumlusu ile yirmi günde bir yaptığı görüşmeyi fazla bulabilmekte ve denetimli serbestliği “avantaj” kelimesi ile nitelendirilebilmektedir.

“Mesela bu ayağımdaki (elektronik kelepçeyi kastediyor) bir hırsızlık olayına teşebbüstü. Kuyumcu. Teşebbüs aşamasında kaldı. Ağır bir ceza verdi. 1 yıl 8 ay ceza verdi. 3 gün yattım içerde. Kâğıt geldi. Teslim oldum açığa. 3 gün açıkta yattım. Ondan sonra buraya geldim. En büyük avantajımızda bu imzanın çıkması yoksa hala cezaevindeydik. Bir insana bir şey verdikçe daha çoğunu ister mi ister. Öyle. Elini ve kolunu isterim. Normal hayat yaşadığın zaman zor geliyor. 20 günde değil de mesela ayda bir olsa e ne olur. Neredeyse yarı yarıya imzalar azalır daha rahat olur.” 9ÖK

Yükümlülerin çoğu görüşme sürelerini duygusal manipülasyon tekniklerini kullanarak uzmana kendilerinin gadre uğramış bir masum olduğunu ispata adamaktadırlar.

Yükümlü, zaman zaman denetimli serbestlik uzmanını sinirini çıkarabileceği kişi gibi görmek hatasına düşmektedir. Mahkemede yapamadığı çıkışları uzmanların çoğunlukla kadın olmasından da cesaret bularak kurum içinde yapmaya cüret edebilmektedir.

Görüşmecilerden EU, denetimli serbestlik yükümlüsü olmanın kendisini esrar kullanımından uzak tuttuğunu, bu durumun çevresi tarafından fark edilmeden önce yaşanmasının kendisini damgalanmaktan koruduğunu belirtmiştir.

“Uyuşturucuyu kullandığım zaman vurdumduymazlık geldi hayatıma. Hiçbir şeyi kafana takmıyorsun. Ne söylediğini fazla bilmiyon. Uyuşukluk geliyor. Hayatımda başka ne değiştirdi. Yani o kullandığımı bilmedikleri için insanlar. Daha fazla bir etkisi olurdu manevi olarak çevremdeki insanlar bana farklı yaklaşabilirdi. Bu aa uyuşturucu kullanıyor. Alkol içiyor gibi. Alkol içen insanlara da nasıl tepki yaratırsınız. Yanınızdan geçti biraz uzak durursunuz öyle değil mi benim uyuşturucu kullandığımı bilseler biraz daha bakarlar. Dikkat ederler benimle konuştuklarına. Çevremde böyle bir tepki yarattı. Devam etseydim. Çevremdeki insanlar akrabalarım bilseydi bunun sonuçları olurdu. Bu benim hayatımda denetimli serbestlik benim hayatımda neler değiştirdi. Yapmamam gerektiğini öğretti. Çok önemli bir şey değiştirmedim.” (19EU)

Yükümlüler genel olarak bireysel görüşmelere mecburiyetten gelip bir an önce bitmesini dilemektedirler.

“Buraya gelme mecburiyet diyelim. Gelip konuşacan ne olacak ki. Sadece benim açımdan değil. Mesela içecek olan insan olsun şey olsun. Burada şey yapıp yapıp gidip dışarıda içebilir. Bir an önce bitsin. İçiyor olsaydım. Derdim ki içiyorum. Kullanıyorum. O zaman siz bana farklı şeyler söylerken düşüncelerimi bir nebze olsun değiştirebilirdiniz.” TO

Özellikle madde bağımlılığı nedeniyle denetimli serbestliğe gelen yükümlülerin denetimli serbestliği ciddiye aldıklarını söylemek pek mümkün gözükmemektedir. İhlal neticesinde karşılaşılabilecek yaptırım umursamadıkları için ‘nasıl olsa bir şey olmaz’ mantığı ile hareket etmektedirler. İlginç olan şudur ki gerçekten de bir şey olmamaktadır. İhlali neticesinde tekrar AMATEM kararı verilen yükümlü şükranlarını şu cümle ile sunmaktadır. “Yeniden AMATEM verdiler sağ olsunlar”

“İlk askerde acemi birliğinde yakalattım ilk. Denetimli serbestlik verdiler. Düzgün durmadık yaktık onu. Uyuşturucu içtim içtim gittim. Ne olacaksa olsun dedim. Önemsemedim. Sonra Yeni doğan mahallesine baskın yaptılar üzerimde tekrar vardı. Yeniden AMATEM verdiler sağ olsunlar.” TO

Cezaevi deneyimi olmayan yükümlülerin sistemi ciddiye almama eğilimi içinde buldukları gözlenmektedir. Böyle bir uygulamanın neden var olduğu, altında yatan nedenlerden habersiz ‘bitse de gitsek’ anlayışı ile geldiklerinden bahsetmek mümkündür.

“Adli süreç hayatımda hiçbir şeyi değiştirmedim. Beni işimden alıkoyuyorlar mesela. İmzanı at git. Benim şimdi içip içmediğimi bilemez. Artık AMATEM şeyi bitti. İstesem kullanmaya yine devam ederim. Beni buraya bedavadan çağırıyorlar bana göre.” (2YY)

Yükümlülerde denetimli serbestlikte yapılan çalışmaların, bireysel görüşmelerin göstermelik olduğunu düşünme eğiliminden bahsetmek mümkündür.

“Burası iyi tamam. Sosyologlarla görüştük. Hocalarla falan görüştük de suçu niye işledin falan diye soruluyor da ama bence şey öylesine şey olarak. Sormak gerektiği için soruluyor. Sorup da bir yere varmıyor. Devletin o konulara bir ilgisi yok. Bir adam bir kere bu suçu işlediğinde sen bu suçu neden işledin diye soran yok”(5AÖ)

Denetimli serbestliğin suç davranışına yönelen kişilerin topluma kazandırılması ile ilgili olduğunu sadece tek bir yükümlü ifade etmiştir. Cezaevi ile kıyaslandığında çok büyük bir kolaylık lütuf olarak değerlendirdiği denetimli serbestliğin hissettirdiği minneti ifade edilmekle birlikte iş yaşamı ile yükümlülükleri uyumlulaştırmak oldukça güç olmaktadır.

“Bence topluma kazandırmak için galiba (denetimli serbestliğin, uygulanan eğitim programlarının ve bireysel görüşmelerin neden yapıldığına ilişkin sorulan bir soru üzerine) İnsanları topluma kazandırmak için bence bir yönden iyi bir şey. Sana nasıl bir şey değil. İşlerin aksamaması yönünden iyi

değil. Eli boş olan dışarı şey olanlar için biraz iyi. İş engel olduğu için. Cezaevinde yatmaktan bin kat iyi.” EK

Denetimli serbestlik aynı zamanda yükümlü için gelip suçu hakkında rahatça konuştuğu sır saklamak zorunda olmadığı yargılanmadığı bir yerdir.

“Rahatlattırıyor. (Bireysel görüşmeye gelmek) Yaşadıklarınız anlatılmıyor yaptığınız hırsızlıklar yaptığınız madde şunlar bunlar herkese gidip de anlatamıyorsunuz. Anlatınca yükün hafifliyor. Bir zaman sonra tekrar düşünmeye başlıyorsunuz ama şu an için kendimi iyi hissediyorum.” (FA)

Yükümlülerin Birbirini Ötekileştirmesi; “Suçlu Sabıkalılar ve Suçsuz Sabıkalılar”

Yükümlülerin birbirini ötekileştirdiğinden söz edilebilir. Gerçek suçlular hasbel kader gelenler ya da suçlu sabıkalılar suçsuz sabıkalılar gibi ifaelerle suçlu suçsuz üzerinden yapılan ayırım bazı durumlarda suç türlerine göre yapılmaktadır.

Uyuşturucu bağımlılarının madde temini amacı ile çaldıkları telefonları düşük fiyattan alıp yüksek fiyata satarak ikinci dükkânını açan 14HB'nin ötekisinin uyuşturucu bağımlıları olması oldukça ironiktir. Oysa uyuşturucu bağımlılarının işledikleri suçlar, madde finansı için yaptıkları hırsızlıklar kendisinin zenginliğinin biricik kaynağı iken, yükümlünün onlarla aynı cezaevini aynı ortamları paylaşmaktan utanç duyması oldukça düşündürücüdür.

Kendisi bağımlılarla aynı cezaevini paylaşmaktan aynı denetimli serbestlik müdürlüğü binasında hizmet almaktan utanç duyduğunu ifade etmiştir. Kendisini suçlu değil mağdur olarak tanımlamakta, suç davranışı üzerine konuşmaktansa konuşmanın odağını evrak işlerindeki bir aksaklığa bağlayarak cezaevine girmesini bürokratik bir takım prosedürlerin ters gitmesine bağlama çabasına girmektedir. Cezaevi deneyimini, kendisine ulaşmayan evraklara bağlamak tüm yükümlülerdeki ortak söylem olarak dikkat çekicidir. Bu yükümlü tarafından hem aslında cezaevine girmeyi gerektirecek bir suç işlemediklerinin hem de mağduriyetlerinin bir kanıtı olarak kullanılmaya çalışılan bir açıklamadır.

Söz konusu yükümlü denetimli serbestlik sürecinden fayda görmemesini de yine uyuşturucu bağımlıları ile aynı yeri paylaşmasına göndermede bulunarak açıklamaktadır.

“Ben fayda görmedim çünkü şöyle söyleyeyim. Bu suçların ayırt edilmesi gerekiyor. Şimdi bir uyuşturucu bağımlısı ile ben aynı yerde yatıyorum. O kişinin suçu daha ağır bir suç ve yüz kızartıcı bir suç. Bizim ki de tabii öyle ama uyuşturucu bağımlılığı farklı bir olay biliyorsunuz. Mesela cezaevinde olsun uyuşturucu bağımlısı da benim gibi işlem görüyor. Ben bir mağdurum mağdur da aynı şekilde işlem görüyor.” (14HB)

Aynı bina içinde kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünü yerine getiren kişilerin birbirleri ile konuşmaktan kaçtığı genel bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Kendini “gerçek” suçlulardan ayırma ihtiyacı, “gerçek” suçlularla karıştırılma korkusu ile memurlar dışında kimse ile konuşmamaya azami dikkat göstermektedirler. Kendilerine nasıl davranıldığı ile ilgili hassaslaşmak ve sürekli onaylanma ihtiyacı içinde benlik algılarını onarmaya çalışmaktadırlar.

“Ne ilk günüm ne de bugünüm hiç değişmedi. Utana utana. Çekine çekine geliyoruz. (Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünü kastetmektedir.) Bir nevi alıştım. Sanki iş yerindeymişim gibi kendi işime geliyormuşum gibi. Zaten çoğu insanla da konuşmuyorum. Mahkûmların hiç biri ile konuşmuyorum. Memurların bir kaçı ile konuşuyorum görüşüyorum. Bir kaçı gerçekten insan gibi davranıyor. İtici olanı da var. Seni insan yerine koyanı da var. Onlarla beraber olduğun zaman konuştuğun zaman görüştün zaman senin de yüz hatların değişiyor. Gülüyorsun. Ama eksi ile karşılaştığın zaman sen de eksi oluyorsun.” (10BH)

Yükümlüler arasında diğer “suçlu”larla bir tutulma kaygısı oldukça belirgindir. Her yükümlü kendi durumunun özel olduğunu ve diğerleri ile bir arada tutulmaması gerektiği üzerinde durmaktadır.

“Yani. İster istemez bu sizi incitiyor. Buraya neden geldiğimizi bilmiyorlar ne amaçla geldiğimizi de bilmiyorlar. Kimse istemez böyle bir olayın içine düşmeyi böyle bir şey yaşamayı. Belki suçlu oranı yüksektir. Çok suçlu da geliyor olabilir ama bu her birini birer bireysel olarak şey olmaz ama bir tutmalarının anlamı yok. Bunu beklerdik ama bu yok.” (10BH)

Yükümlüler için, suçlar arasında hiyerarşik bir sıralama olduğundan bahsedilebilir. Hırsızlık suçu işleyenlerin ötekisi yaralama ya da adam öldürme iken, yaralamadan sabıkası olanlar bağımlıları kendilerinden aşağıda görmektedirler. Dolandırıcılık, hırsızlık suçu işleyenler ‘terörist değiliz ya’ diyerek

kendilerini temize çekmektedirler. Kendini başkasının suçu ile yıkama isteği iş cezaevinde beraber yatmaya geldiğinde de ortaya çıkmakta kimse kendi ötekisi ile aynı mekânı paylaşmak istememektedir. Aynı şekilde kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünü de kimse aynı mekânda ötekisi ile yapmak istememektedir.

“Benim yaptığım kötü bir şey değildi. Ben kavga ettim neden hırsızla bir aradayım. Buradaki sistem de değişik aynı cezaevi gibi hırsıza beni aynı kefeye koyamazsın ya öyle bir hakkın yok.” (CY)

Yükümlülerden BH'nin yaptığı 'suçlu sabıkalı, suçsuz sabıkalı' ayrımı oldukça ilginçtir. Kendisini suçsuz sabıkalı olarak görürken, kız kardeşinin evleneceği kişiyi sabıkalı olduğu için istemediklerini aktarmıştır. Damgalanmadan ve dışlanmadan yakınsa da sabıkalı kişiler de damgalama mekanizmasının parçası olabilmektedirler. Her yükümlü kendisi dışındaki herkesin 'suçlu sabıkalı' olduğunu düşünmektedir.

“Kardeşim o kişi ile evli hala. Ama biz görüşmüyoruz. Çok sağlıksız bir kişi ile evlendi. Hiç istemediğimiz bir insan ile evlendi. Eşi zaten sabıkalı, sicilli. Biz bundan dolayı istemedik. Bayağı bir engel olmaya çalıştık. Huzursuzluklar yaşandı evde tatsızlıklar yaşandı. Zor güler geçirdik yaşadık. Ama yine de bile bile. Biz de bıraktık onu kendi yoluna. Ne yapacaksan yap yani. Yapacak bir şey yok.” (BH)

Yükümlülerin, AMATEM tahlilleri sırasında, cezaevindeyken veya denetim altında olduğu süre boyunca çevresi ile ilgili gözlem yapma imkânları olmaktadır. Varlığından rahatsız olduğu kişilerle aynı ortamı paylaşmak zorunda kalmak, kendisinin de dışarıdan nasıl görüldüğü ile ilgili bazı çıkarımlar yapmasına neden olmaktadır. Bu süreç hem bir damgalanma duygusunun yaşandığı hem de kendisini sorgulayarak bazı durumlarda suç davranışından vazgeçmesini sağlayabilmektedir. Yükümlülerin eğitim ve gelir düzeyleri, aile profilleri birbirinden çok farklı olmamakla birlikte birbirlerini hakir gördükleri hatta tiksindiklerini söylemek zorlama bir iddia olmayacaktır.

“Babamla gittik AMATEM tahlillerine bak diyordu şunlara bak sen bunlarla bir misin?” (SB)

Suç davranışı ile övünmeyen kendini suç etrafında örülen damgalanma alanında uzak tutmak isteyen yükümlülerde suçlar arasında bir hiyerarşi olması talebi yaygın olarak görülmektedir. Yaşadığı değer kaybı duygusu ile baş etmek için suçlular arasında bir hiyerarşi olmasını talep ederek bu şekilde konumlarını iyileştireceklerini düşünmektedirler. Bazı suçların şerefli suçlar, bazılarının 'kötü' suçlar olduğunu düşünme bunların bir hiyerarşi içinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etme bu sayede kötü suçlularla bir arada olmaktan kurtulacağını düşünme durumu söz konusudur.

"Suç türleri ayrılсын bence. Herkes yerini bilsin gibi yani." (HB)

Suçun niteliğinin yanında planlı olup olmamasının da eylemin suç olup olmadığını belirlediğine dair bir inançtan söz etmek mümkündür. Yükümlülerin kendilerini suçlu meslek edinenlerden ayırma çabası içinde oldukları söylenebilir. Bu ayırım 'gerçek suçlular' ve 'ilk suçlu' olanlar şeklinde ifade edilebildiği gibi 'planlı suç işleyenler'le 'plansız işleyenler' şeklinde de ifade edilmektedir. Gerçek suçluların planlı suç işleyenler olduğuna dair bir algı vardır. Bu anlayış 'cezaevinde suçlularla yattık' gibi bir cümlenin kurulmasına neden olabilmektedir. Yükümlü suç davranışını meslek olarak icra etmediği için kendini suç işlemiş saymamaktadır.

Cezaevinde eğitilmiş meslek sahibi insanlarla karşılaşmak kişi için rahatlatıcı bir etki yapabilmektedir. Kendi gözünde durumunu eğitilmiş olup cezaevinde olan insanlara bakarak normalize edebilmektedir. İçerde kendisinden daha eğitilmiş insanların bulunmasına işaret ederek 'eğitilmiş insan suç işlemez belli ki hasbel kader oraya gelmiş. O hasbel kadar geldiyse ben de o kapsamda sayılabilirim çünkü benim mesleğim suç değil' şeklinde ifade edilebilecek çıkarım dizgesi içinde olaya yaklaşıldığını söyleyebiliriz. Trafikte işlenen suçlar nedense suç kapsamında değerlendirilmemektedir. Suçun en masum, en meşru formu trafikte işlenen suçlar olarak görülmektedir. Trafikten gelenler ve 'eğitilmiş'ler diğer cezaevi sakinlerinin neredeyse tek teselli kaynağı olmaktadır. Kader kurbanı olabilecekleri savının dayanağını bu iki grup oluşturmaktadır.

“Şunu söyleyeyim. Cezaevine girmiş insanların şeyi farklı olabiliyor. Suçlular ayrı biz girdiğimizde zaten suçlularla yattık. Biz şöyle suçlu değildik. Bunu meslek edinmiş suçlular var. Hırsızlar işte ne bileyim. Meslek edinmiş insanlar var. Bizim binde bir belki. Ben 41 yaşındayım ilk defa cezaevine girdim. Planlı kişiler ayrı oluyor. Dediğim o suçlular planlı yapılan şeyler. Gasp yapmış ne bileyim hırsızlık yapmış çıkınca yine yapacağım diyor. Adam öldürmüş. Ne bileyim birisinin parasını çalmış onu meslek edinmiş ama devlet bizi aynı tutuyor. (Kendi eyleminden bahsediyor)suç derken kavga ettik. Biri yaralandı orada cezası da hapis cezası idi. Trafik kazasından giren var ya da başka bir şeyden giren var. İçerde astsubay yüzbaşı bu tarzda insanlar da var. Bir şeylerden mahkûm olmuş ama bence suçlu ayrımı da yok orada bize bir devlet tolerans tanımıyor.” (AÖ)

Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne Ulaşım

Yükümlüler görüşmelere gelmek için bile yol parası bulmak da zorluk çekmektedirler. Birçoğu müdürlüğe kadar yürüdüğünü ifade etmişlerdir. Kaymakamlıkların sosyal yardımlaşma dayanışma vakıflarından yardım alabileceklerinden habersiz olabilmekte ya da aldıkları yardımdan yapılan temel harcamalar sonrası kendilerine yol parası kalmayabilmektedir.

“Ayda bir kere de olsa insanın cebinde bir lirası 2 lirası olmayabiliyor. 3 lirası olmayabiliyor. İmzaya Allah’tandır ki yakındır. Gidip geliyoruz. Benim param yoktur. Metroya ben iki üç sefer cezaevinden çıktım dedim. Para ödemedem geldim. Dedim param yok dedim. Yeni çıktım cezaevinden dedim. Ben cezaevindeyken hiç kimse çalışmadı. Maddi durumum zayıf.” (12HE)

Elektronik Kelepçe Uygulaması

Elektronik kelepçe takmak yükümlünün kelepçeyi her gördüğünde suçunu hatırlamasına neden olmaktadır.

“Yani unutmama mümkün değil ki yaptığım suçun cezasın çekiyorum bir şekilde. Yargılanırken şöyle anlarım. Adil yargılandığını düşünüyorum musun dersin o farklı bir konu. Bunu gördüğün zaman. Bu bir ceza. Ayrıca bunu tekrar. Ceza yani ayağında kelepçe onu görünce hatırlayacaksın zaten. Bir şeyin bedelini ödüyorsun zaten.” (9ÖK)

Aynadan Yansıyanlar; “Seni Bir İnsan Olarak Değil, Bir Mahkûm Olarak Görüyorlar”

Suç davranışına yönelmiş olmak bunun kamusal düzeyde tanımlanması ve bununla ilgili olarak bir mahkûmiyet kararı almış olmak kişinin kendine bakış açısını değiştirebilmekte ve dışarıdan nasıl değerlendirildiğine dair bir hassasiyet geliştirmesine neden olmaktadır. Mahkûmiyet sonrası yaşadığı damgalanma ile

insan vasfını kaybettiği, insan değil “mahkûm” olarak görüldüğüne dair bir deneyim paylaşımına yer vermek gerekirse,

“İnsanların bakış açısı çok farklı buraya girerken. Belki birçok insan var hani hepsi aşağılayıcı gözle bakmasa bile bir kaçında bunu görebiliyorsun. Hani seni bir insan olarak değil bir mahkûm olarak görüyorlar.” (10BH)

İş Hayatı İle Yükümlülüğü Bir Arada Sürdürmek

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü altındaki kişilerin bu yükümlülükten muaf olmalarının tek yolu sigortalı bir işte çalışmaktır. Sabıkalı olduğu için sigortalı bir iş bulamayan yükümlü kamu hizmeti yapma yoluna gitmekte ama bazı durumlarda kamu hizmetine gelmek için gerekli yol parasını bulmak da dahi zorlanabilmektedir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfının denetimli serbestlik yükümlülerine yardım edebilmek amacı ile yaptığı düzenlemeden habersiz oldukları dikkat çekmektedir.

“İnsanların işe gelecek yol parası yok. Kimi yerler iki yer iki vasıtalı olabiliyor. 121 gün göz önüne alındığında çalışmak bir şey değil ama oraya gitmek. Buraya gelen arkadaşlara sorun çoğu yayan geldiğini söylüyor. İki saat önceden yola çıktığını söylüyor. Gelmese tutanak tutup cezaevine girecek geliyor. Gelemeyen de cezaevine gidiyor öyle bir durum var yani. Mesel burada sigortalı işi kastederekten şart koyuyor o zaman ona göre onun ücreti. Ne sigortalı iş bulabiliyorsun ne evini geçindirebiliyorsun. Buraya gelmek zorunda bırakıyor seni. 121 gün ben buraya gelmiş olsam beli gelemeyeceğim cezaevine gideceğim şu an şartları zorluyorum.” (5AÖ)

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin hizmet verdikleri binalar çocuklar ve yetişkinlerin farklı yerlerde hizmet almasını mümkün kılmamaktadır. Çocukların yetişkinlerle aynı koridorda beklemesi, çocuklar açısından sakıncalı durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Suç davranışında bulunduğu bilinen bir çocuğun yetişkin tarafından müdürlük içinde fark edilmesi, çocuğun suç mağduru olmasının önünü açabilmektedir. Uyuşturucu satıcılığından gelenler ile kullanmaktan dolayı müdürlüğe gelenler yine aynı mekân içinde bir arada bulunmaktadırlar. Bu durum satıcılar için hazır bir Pazar işlevi görmektedir.

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü altındaki kişi eğer sigortalı bir işe başladığını kanıtlayabilirse kamu hizmeti yapma zorunluluğundan muaf olabilmektedir. Kişinin borçları olması durumunda icra takibine uğramamak için

ya da sosyal yardımlaşma dayanışma vakfından aldığı yardımların kesilmemesi için çalışsa bile sigorta yaptırmamakta böylece hem kendi işine hem de kamu hizmetine aynı anda gelmek durumunda kalmaktadır. Bu da çalıştığı iş yerinden maaş kesintisi yaşamasına neden olmaktadır. Bu durumda işini kaybetme korkusu yaşayan yükümlü boşta kalırsa tekrar suça yönelebileceğini ifade etmektedir. Bu beyanı hem bir niyetin ifşası, belki bir tehdit hem de bir yardım çılgılığı olarak anlamlandırmak mümkündür.

“(Nasıl iş bulduğunu anlatıyor) Ben hiç söylemedim daha. (sabıka kaydının olmasından bahsediyor) Şimdi ben işe gidemiyorum ne olacak. Ben şimdi avizecide çalışıyorum ama çalışma her gün oluyor. (Kamu hizmetini kastediyor). İşten atılınca boş kaldığım sürece ne yapacam suç işleyecem.” (29SA)

Görüşmecilerden SA, düğün için çektiği krediyi madde bağımlılığı yüzünden çalışarak ödeyememiştir. Biriken borçlar nedeniyle icra takibi başlamış, madde finansı için yaptığı hırsızlıklar neticesinde cezaevi ile tanışmıştır. Tahliye sonrası eş dost vasıtası ile sabıka kaydı sormayan bir iş yerinde tezgâhtar olarak başladığı işten kazandığı ücret borçlarını ödemeye yetmeyeceğinden muhtemel icra kesintisinden kaçabilmek umuduyla sigorta yaptırtmamış ve bu sebeple kamu hizmeti yükümlülüğünden muaf olamamıştır. Kamu hizmeti nedeniyle yarım gün gittiği tezgâhtarlık işinden yarım ücret almakta bu da geçim sıkıntısına neden olmaktadır. Maddi zorluklara bağlı olarak yaşadığı ev içi sıkıntıların yarattığı stres düzeyi eski bir bağımlının baş edebileceğinden fazla olduğundan kendisinin maddeye dönmesi çok yüksek bir ihtimal arz etmektedir. Kendisinin adeta tekrar suç işlemek için saatli bir bomba gibi gezdiğini söylemek çok abartılı bir yorum olmayacaktır. Bir kısır döngüde hapsedildiğini hisseden yükümlü intihar düşünceleri içinde olduğunu açıkça ifade etmiştir. İçindeki çaresizlik, yetersizlik duyguları ile kendine veya başkalarına zarar vermesi an meselesidir.

“Kesinti olmasın diye sigorta yaptırtmıyorum. Kredi kartlarından. Maaşlı çalışırsam eğer direk kesinti olur. Maaşa haciz gelir. İyice geçimsizlik olur. Para yetmeyecek.” (29 SA)

Madde bağımlılığına bağlı olarak gelen yükümlülerde AMATEM tahlillerinin bitmesinin ardından bireysel görüşmelere gelmektedir. Fakat savcılık kararı ile

tekrar tahlil talep edilebilmektedir. Bu sırada bireysel görüşmeler devam ettiği için yükümlü hem müdürlüğe hem de AMATEM'e gitmek durumunda kalmaktadır. Bu da işten daha çok izin alması gerektiği anlamına gelmektedir. İşini kaybetme riski ile yüz yüze gelebilmektedir.

"İlk defa geldim dedim polislere. Sen açılışı yaptın daha çok gelirsün dediler. Benim zaten bu saatten sonra karakolun kapısından geçmiyorum ben. Tam bitti derken AMATEM verdi. 4 defa temiz çıktı. Dosya kapandı savcı bey tekrar istemiş 4 defa daha. Hem burası hem orası çok zor oluyor. Çok zor oluyor. Yetiştiremiyorum. Bundan sonra 5 görüşme kaldı. Tek burası olsa sıkıntı değil. Tek AMATEM olsa sıkıntı değil. Yoksa işten çıkıcam işten çıktığım zaman ben açım." (HK)

"Olmaması daha iyidir. (Bireysel görüşmeleri kasediyor) İnsan tam iş zamanındayken. Şimdi çalışmam gerekiyor. Yarım saat kırk beş dakikamı buraya vermem gerekiyor. Orada da o usta o işçi beni ne zaman çalıştıracak. Ayda bir olsa bile. Bazı patronlar 1 saat 1 saattir diyor benim için." (HE)

Denetimli serbestlik yükümlüsü için iş yaşamı ile yükümlülükler arasında denge kurmak zor olmaktadır. Özellikle çalıştığı iş annesine, babasına ya da eşine ait değilse maaşlı çalıştığı iş yerinden izin almak ciddi bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Durumunu açıkça anlatmak damgalanma ve işi kaybetme riskini beraberinde getireceğinden genellikle yalana başvurulmaktadır ve bu da çoğu zaman sürdürülebilir olmamaktadır. Yükümlünün mevcut işini kaybetmesi toplumsal bağlarını zayıflatacağından denetimli serbestliğin amaçları ile de bağdaşmamaktadır.

"Yükümlü: Ağaç ekimine gittik de bugün. 18 taneydi. Yarın da gelmem istendi. Fazlası ile gittim ben de. İş yerinde de işler sıkıntıya giriyor." (X)

Çalıştığı iş yerinin kişiyi uzun süredir tanıdığı durumlarda yükümlü durumunu paylaşabilmekte ve izin isteyebilmektedir.

Denetimli serbestlik yükümlüleri sabıka kaydı sormayan bir iş yerinde işe girmiş olsalar bile bireysel görüşmelere ve seminer çalışmalarına gelmek için izin almaya başladıklarında ya da binaya girip çıkarken görülerek iş yerinde durumlarının ortaya çıkma korkusu ile yaşamaktadırlar. Buna ek olarak cezaevi deneyiminin ya da madde bağımlılığının etkisi ile iş yerinde uyum sorunu yaşayarak iş bulsa bile bunu sürdürememektedir. Baba ile çözülemeyen

problemler iş yerinde patrona aktarılmakta, iş yerindeki otorite figürü olan patron ile baba ile yaşanan çatışmaların aynısı tekrar edilmektedir. İş yerinden yükümlünün denetim altında olduğunun bilinip bilinmediği üstüne sorulan bir sorunun karşılığı olarak bir katılımcının verdiği yanıt şöyledir:

“Anlıyorlar işte buraya çıkıp gelince. 15 günde bir seminerler başlayacak. (Davranışlarında bir değişiklik hissediyor musunuz?) Hissetmem belki ben öyle anlıyorum. Psikolojisi iyi olan bir insan değilim. Geçirdiğim sorunlar illa ki kalıntı bıraktı. Madde daha çok kalıntı bıraktı. Bazen öyle oluyor sinirlerim... Sinirlenmeye başlıyorum. Sinirlenmeyecek bir şeye sinirleniyorsunuz. Öyle planlar yapıp durduruyorsunuz kendinizi sakinleştiriyorsunuz kendinizi. İnip dövüşmek istiyorsunuz.”(11FA)

Sabıka kaydı ile sigortalı iş bulmanın çok kolay olmaması nedeniyle yükümlü kamu hizmetine yarım gün devam ederek, kalan zamanında sigortasız ama para kazanabileceği bir işe part time devam edip geçimini sağlamaya çalışmaktadır. Yarım gün çalışarak kazandığı ücretin yetersiz kalması neticesinde ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamayan yükümlü sosyal baskının altında ezilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolünün gereğini yerine getiremediğini düşünerek yetersizlik hisleri ile yaşamına devam etmektedir.

“Aslında geçinebiliyorum ama şöyle olabiliyor. 10 gün süre tanıyabilir. 10 gün sonra sigortamı yapabilir ama buraya geldiğim için yarı ücret almak zorunda kalıyorum. Benim masrafım var çocuğum var. Ev masraflarım var. Yarıya düştüğü zaman hiçbir şeye yetmiyor. Yetmez yani. Çocuğum küçük olduğu için bir tanesi eşim çalışmıyor. Evin şu an kira olmuş olsa rezil olmuştum. Şu an kayınpederin evinde oturuyorum ben de. Ne kadar oturacağımız belli değil. Yine en azından bu dönemde oturmuş olduk. En azından oradan bir faydamız oldu. Benim işe gitmem gerekiyor buraya geldim. Ücretimin yarısını alacağım. İhtiyaçlarım var bir kısmını karşılayamayacağım böyle de bir durum var. Evde bir yaşantınız var. Çocuklarınız var. İnsanlar düzgün geçiniyor ya da geçinmiyor olabilir. Bir şeyler eksik olduğu zaman çocuğunuz onu anlayamayabiliyor. Çocuğunuz baba niye yok diyebiliyor. Ya da size neden maaş vermiyor diyebiliyor.” (5AÖ)

Esrar kullanımından alıkoyulduğu ifade edilen yükümlü olma hali aynı zamanda kişinin günlük rutinini bozduğu iş kaybına yol açtığı için vakit kaybı olarak da değerlendirilebilmektedir. Denetimli serbestlik müdürlüğüne gelmek yakalanma ve gözaltına alınma sürecini hatırlattığı için bir yanıyla travmatik de olabilmektedir.

“Benim böyle bir şeye ya da buna benzer bir şeye daha önce karşılaşmadığım için bu ilk olduğu için bana biraz böyle değişik geliyor. Benim sürekli rutin bir çalışmam vardı. İşe giderdim eve gelirdim. İşe giderdim eve gelirdim. İşe gidip ya da işe gitmeden önce bir yere uğrayıp işe gitmem yani. Onun için şimdi bir yere uğruyorum buraya uğruyorum oradan tekrar eve. Tamamen değişik bir ortam farklı bir şey yaşıyor. Buradan bir an önce gidip işimin başına dönemem gerektiğini hissettiriyor. Vakit kaybı daha sonra buraya gelince direk o zaman süreci aklıma geliyor. Yakalandığım götürdükleri çok değişik bir zamandı yani.” (19EU)

İşe başladığı durumlarda ise iş yaşamı ile yükümlülükleri uyumlulaştırmak oldukça zor olmaktadır. Yükümlülüklerini yerine getirirken işlerinden olabilecekleri korkusu duymaktadırlar.

“Bu kadar detay kendini adapte ediyorsun sabahın köründe işime mi yetişeyim.” (AS)

“Vallahi biraz sıkıntı. (Bireysel görüşmelere gelmek hakkında konuşuyor) İş yerine sıkıntı iş yerinden izin alma gelip gitme sıkıntı. Normal bir şey olsa gelip giderim ama işimden olursam korku var. Yalan söylemeyeyim.” (EK)

İş bulan yükümlü denetimli serbestlik için bazı günler izin almak istediğini bildirdiğinde ilişkisi kesilebilmektedir. Ya da hali hazırda çalıştığı iş yerine mahkemeden kâğıt gelmesi ile durum açığa çıkmakta ve sözleşmesi yenilenmeyerek işini son verilebilmektedir. Damgalanma ve dışlanmanın en keskin biçimini bu anlarda hissedilmektedir.

“Bazı yerlerde sıkıntı olmadı desem yalan olur. İstanbul’da çalışıyordum. Bunu duyduktan sonra (Adli süreci kastediyor) adam olmaz dedi. İnsan kötü hissediyor. Toplumda dışlanmış hissediyor kendini. Çok fena. İstanbul’da çalışıyordum. Dosyamı oraya aldım. Adam dedi olmaz dedi. İzin vermediler. Dosyayı mecburen Ankara’ya aldım. Ankara’da iş buldum. Mecbur devam ediyorum.” (GÇ)

“Hapis cezası aldım onandı mahkeme iş yerine kâğıt gönderdi. Aslında istenilseydi işim fesh olmazdı bizim başımızdaki kişi o biraz şey bir adamdı. Yoksa asıl bize işveren kişiye göre hiçbir şey yoktu. O istemeyince bütün iş onda bitiyordu. O istemeyince olmadı.” (AS)

Yükümlülerin Denetimli Serbestliğin Verimliliği Hakkındaki Görüşleri

Görüşmecilerin tamamı bireysel görüşmelerin etkiliği konusunda şüphe içinde olduklarını belirtmişlerdir. Bireysel görüşmelerle kişinin madde kullanmaktan caydırılmayacağı görüşü hâkimdir.

“ Yararlı olduğunu düşünüyorum. Fazla da yararlı olmayabilir de. Bunu yapmak isteyen insan zaten her türlü yapar. Çünkü AMATEM'e giderken AMATEM'e gidip gelirken adam ağacın altında yine oturup içiyordu. Adam diyordu ben bunu bırakmam diyordu. Öyle diyen insanlar da var yani. Çok şükür bizim öyle şeyimiz yok.” (28GÇ)

“Bıraktıramazlar. Kimse kimseye bıraktıramaz. Ben size onu söyleyeyim. AMATEM'e de giden adam yine içer. Anca kendi kendine ben bunu içmiyorum diyecek bırakacak bırakır. Yoksa Ahmet'in zoruyla ablanın zoruyla hocanın zoruyla bu işler olmaz yani. Olacağına inanmıyorum.” (5AÖ)

Açıkça bu süreci anlamsız bulduğunu ifade eden yükümlülerde vardır.

“Buraya gelmek hiçbir şey hissettirmiyor. Yani buraya geldiğime bunlar için görüşmemiz. İçin başka bir şey gelmiyor. Bu görüşmeler niye var vallahi bilmiyorum. Anlamsız. Bir işe yaramaz. Sizce mantıklı mı mantıksız mı mesela.(bana soruyor) GD: Bence mantıklı hayatınızda 10 ay hapse girmişsiniz. Bunun nedenlerini konuşmak mantıklı değil mi? HY: Konuşmak lazım evet.”(26HY)

Denetimli Serbestlik Hakkında Ön Bilgilendirmenin Önemi

Yükümlülerin cezaevinden çıkmadan önce bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgilendirme tahliye olan arkadaşlarını arayarak gayri resmi olarak mahkûmlar arası ilişkiler ağı yoluyla gerçekleşmektedir. Bu bilgi aktarımı sağlıklı olmamakta, birbirlerine sistemi manipüle etmeye yönelik taktikleri öğrettikleri bir sürece dönüşmektedir. Bunun yerine henüz cezaevindeyken denetimli serbestliğin gerekçeleri, işleyişi, yükümlülükler ile bilgi verilmesi yükümlü yararına olacaktır.

Denetimli serbestlik ile ilgili önceden yapılan bir bilgilendirme olmadığı için kişi yükümlülüklerle karşılaştığında şaşırılmaktadır.

“Bu kadar şey olacağını (yükümlülükleri kastediyor) hiç hayatta düşünmüyordum. Denetimli serbestlikte imza olduğunu biliyordum belki aydan aya belki haftada bir ama öyle değilmiş. Gene de şükür yani cezaevinde yatmaktan bin kat iyi yani” EK

Denetimli Serbestlik İçin Uygun Yükümlüler

Denetimli serbestlik yükümlüsü olacak kişinin algılama ve kendini ifade etme düzeyi sistemden yararlanmasını sağlayacak düzeyde olmalıdır. Sisteme gelmeden önce psikiyatrik durum değerlendirmesi yapılması gereklidir. Personelden gelen bilgilere dayanılarak, yükümlülerden bir kısmının psikotik bir tablo içinde olduğu gerçeklik algısını kaybetmiş oldukları ifade edilebilir. Bunun

yanı sıra sağır dilsizlerin de denetimli serbestliğe yönlendirildiği ama bunu yaparken engelli yükümlü ile çalışabilecek işaret dili bilen personelin olup olmadığına bakılmadığı görülmektedir.

'Hiçbir şeyin madde kullanan kişiyi vazgeçiremeyeceğini, zaten kedisinin de kendi isteği ile madde kullanımını bıraktığını sistemin etkin olmadığını' ifade eden bir yükümlünün maddeyi bıraktığını söylediği anda bile savcılıktan henüz kararı çıkmamış bir dosyası olmasını göz önüne alarak, bu yükümlü için sistemin ciddiyetini kaybettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Canhıraş madde kullanımının yasallaşması gerektiğini savunan bu yükümlü için ne söz konusu yasağın ne de denetimli serbestlik uygulamasının bir karşılığı vardır.

Sistemi reddeden ve verim alamayacağını düşündüğü için direnç gösteren yükümlü tipinin personeli tükenmişliğe sürükleyen başlıca etkenlerden biri olduğu söylenebilir. Sisteme karşı direnişe geçmiş, alaycı bir üslupla tüm çabaları boşa çıkaran, anlamsızlaştıran yükümlü personelin kendi işine inancını sarsmaktadır.

"Milletin gözünü korkutmak için yakalıyor uyuşturucu kullananları. Yapmasınlar etmesinler. Yapan insan yine yapıyor. İnsanın içinden gelecek yapıp yapmamak devletin zorlaması ile içsem cezaevine girip çıksam yine içerim. Beni idam cezası verse ben yapacağımdan vazgeçmem. Yapacak olsam insanın içinden gelse her şeyi yapar. Ne istesem onu yaparım. Beni kışın 1 sene 2 sene ceza yatarım. Çıkınca daha kötüsünü yaparım yeter ki insanın içinden gelsin." (24ÇK)

Denetimli serbestlik yükümlüsü olmaktansa, çalışma olmadığı için kapalı cezaevinde yatmayı tercih edeceğini belirten yükümlülerden de söz edilebilir. Sigortalı iş bulamadığı takdirde kamu hizmeti yapmak zorunda kalmak, iş aramanın stresi, adli kontrol için imza tarihi ve saatini gözetmek, bireysel görüşmelere gelmek gibi yükümlülüklerdense hiçbir iş yapmadan kapalı cezaevinde yatmayı tercih eden yükümlüleri zorla sisteme katmanın kişiye bir faydası olmadığı gibi ayak direyen yükümlü ile personel yıpratılmaktadır.

"Cezaevi kapalı cezaevi yine buralardan rahat olur abla. Niye rahat olacağınız söyleyeyim. Cezayı yatarsın. Cezan bitince çıkarsın. Burada imzayı kaçırdın. Burada çay dağıtacak. Temizlik yapacak. Çay versene. Diyorum ki su çektim. Hani ne oldu. Evde çocuğundan su isteyebiliyor mu? Buradaki değil çoğu gardiyanlar da dâhil." (23CY)

Adı Konmamış Bir Yükümlülük; Sır Saklamak

Sır saklamak yükümlülerin omuzlarında adı konmamış bir yük olmaktadır. İş yerinden saklamak, köydekilerden, komşulardan, iş yerindeki arkadaşlardan, patrondan hatta nişanlıdan...

“İş yerinden duyulmadı. Saklamaya özen gösteriyorum ister istemez insan gösterir yani. Buraya memurlarla geldik. Dışarıda onlar memurlar dedim bir imza atıp geleceğim dedim. Onlara bile söylemedim. Çalıştığım iş yeri bilse işten atabilir. Tutuklu yattım. Çok oldu yatalı. Sonra işe girdim. Temiz kâğıdında çıkmadı. Temyize göndermiştik o süre temyizdeydi. Yansımadı.” (EK)

Yükümlü sadece iş arkadaşlarından değil, evlenmek üzere olduğu kişiden de sakladığı bir sırrın sahibi olmaktadır artık. Hakkında şaibe oluşacağı korkusu ile ömrü boyu saklayacağı sırları üzerinde taşımanın zorluğu ihtimal halindeki bir damgalanmanın ağırlığını içinde taşımasına neden olmaktadır.

“Nişanım bilmiyor. Bilse pek fazla bir şey değişmez. İster istemez kafasında bir soru işareti olur. Nişanlılıkta yeni oldu. Bir buçuk ay oldu.” (AK)

Yükümlülerin yaşadıkları damgalanma deneyimine ek olarak, çocuklarının psikolojisi hakkında da endişelenmektedirler. Kendi durumlarının üstüne bir de bu sorumluluğun altında kalmak onlarda çeşitli uyum sorunları ortaya çıkartmaktadır.

Kamuya Yararlı Bir İşte Ücretsiz Çalışma

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü altındaki bireylerin kamu düzenini bozdukları için bunun bedelini kamuya yararlı bir görevi ücretsiz gerçekleştirerek ödedikleri üzerine düşünmemektedirler. Bu uygulamanın sebepleri ile ilgili daha doğrusu cezanın felsefesi ile ilgili bilgilendirilmeleri ve bu konu üzerinde farkındalık kazanmaları gerekmektedir. Yükümlü suçun sorumluluğunu almadığı için kamu hizmeti bir tür eziyet olarak değerlendirilmekte hem kendi kendisini affettiği hem de toplumla barıştığı bir süreç olmanın uzağında deneyimlenmektedir. Kendisine eziyet edildiğini düşünerek topluma, hasımlarına karşı her gün biraz daha bilenmektedir. Denetimli serbestlik kapsamında kamu hizmeti yapmanın kişinin kendisinin sosyal ve psikolojik iyilik halini koruma amacı taşıdığına dair bir mefhum geliştirmemesinden dolayı kamu

hizmeti basitçe hapishaneden kurtuluşu ifade etmekte ve cezasızlığın keyfini çıkaran biri olarak sisteme 'acaba daha ne koparabilirim' mantığı ile yaklaşmasına neden olmaktadır. Yükümlüye kamu hizmetinin mantığı anlatılmalı, kamu hizmetinin hem kendini affetme hem de topluma borcunu ödeme, zararını telafi etme süreci olduğuna dair farkındalık kazandırmak gerekmektedir. Aksi takdirde kişi kamu hizmeti yapamayacak kadar önemli olduğunu düşünmekte sisteme uyum sağlayamamaktadır.

"İnsanlar hakir görüyorlar. (Kamu hizmeti deneyiminden bahsediyor) Hiç farkında mısınız yok. Tabi siz. Burada oturuyorsunuz. Ben Türkiye cumhuriyetinde en az 500 tane öğrencim var. En az. Hepsi de milli. Benim gördükleri zaman 9 kat olurlar. Biz de burada hiç olmayan insanlara 9 kat oluyoruz işte. İnsanın zoruna gidiyor ister istemez." (23CY)

4.2.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Müdavimleri

Denetimli Serbestlikte Büyüme

Araştırma sırasında çocuk denetimli serbestlik dosyası olarak sisteme dâhil olup yetişkinliğinde de kurumun müdavimi haline gelmiş olan görüşmecilerimden biri ile çocukluğundan beri içinde olduğu sistem hakkında sözlü tarih çalışması yapma fırsatını yakalamış oldum. Kendisinin sistem içinde geçirdiği süre göz önüne alındığında denetimli serbestlik sisteminin kuruluşundan beri sistemin canlı tanığı olduğu söylenebilir. Eğer bir kişi, çocukluğundan yetişkinliğine uzanan bir süreçte sistemin müracaatçısı konumundaysa sistemin etkinliğini sorgulamanın yerinde olacağı iddia edilebilir. Her ihlal ettiğinde cezasının paraya çevrildiği ve tekrar denetim aldığı göz önüne alındığında caydırıcılığın ve kendisini suç davranışından alıkoyacak iyileştirme faaliyetlerinin yapıldığını söylemek oldukça güç olmaktadır. Hali hazırda dördüncü dosyaya sahipken tekrar yakalandığını ve bir dosyanın daha geleceğini belirtmiştir. Ailede şiddet gördüğü, arkadaş çevresinden kopmadığı düşünüldüğünde bu yönde hiçbir yaptırımın, iyileştirici faaliyetin yapılmamış olduğu ifade edilebilir.

"2009'da ilk hükmü vermiştim. Esrardan yakalanmışım. O zaman böyle değildi. Konuşma yoktu. Geliyordum. Haftada bir gün ayda bir gün İmzayı veriyordum. Vaka sorumlusu şu gün hastaneye git diyordu şu gün diyordu.

Gidiyordum idrar veriyordum. Bir sene içinde 5-6 kere gittim hastaneye. Temizlendim. Vaka sorumlusu tarihleri vardı. Seminer konuşma falan yoktu. Bunlar yeni çıkmış. 2009 mu 2010 mu hatırlamıyorum. Esrar yüzünden geldim.” (24CK)

Kendine Yükümlülük Belirlemek

Deneyimli denetimli serbestlik yükümlüleri bir süre sonra kendilerine uygun hizmet modellerini kendi kendilerine geliştirmektedirler. ‘Bu üçüncü dosyam olması lazım’ diyen görüşmecilerden 15ÖD, en sonunda arkadaş çevresinden kopabilmek için kendi kendine akşam belli bir saatten sonra evden çıkmama yükümlülüğünü gayri resmi olarak belirlemiştir. Belki kişinin ilk dosyasında yükümlülükler belirlenirken sadece test sonucuna değil, detaylı bir görüşmeye de yer verilse ve hangi yükümlülüklerin kendisini suçtan alıkoyabileceği üzerine fikri mesai yapılsaydı bu kişi hatırlayamadığı kadar dosya sahibi olmadan önce suçtan alıkonabilir. Neyse ki zamanın öğreticiliği sayesinde, yükümlünün çocuklarının bağımlı bir babanın gölgesinde yetişmesinin ardından yükümlü kendisini arkadaş çevresinden koparacak adımları atmış ve geceleri sokağa çıkmamanın kendisini koruyabileceğini düşünmüştür. Bütün bu geliş gidişlerde kişinin suç tekrarına yol açan nedenler üzerinde durulmamıştır.

“Birinde içtim. Ceza evinde cezasını yattım. İkincisinde de cezasını yattım. Bu üçüncüsü. Birincisinde bana AMATEM vermişlerdi teste çıktı. Testte çıktığı için hâkim cezamı onayladı. Gittim. Cezaevine cezamı yattım çıktım. Ondan sonra bu işte. Bunun üçüncü olması lazım. Sabah 11’de evden çıkıyorum. Akşam 6’da evime gidiyorum. Akşam dışarıda kalmıyorum. Kalırsam olacağı o. İşimi bitiriyorum evime gidiyorum. Gelenleri de zaten kovalıyorum.” (15ÖD)

Yükümlülerden bazıları görüşme esnasında cezaevine geri döneceklerinden neredeyse emin bir halde sürekli inşallah diyerek kendileri ile ilgili bir temenni içinde gözükmetedirler.

“İyi oldu. Elimizi ayağımızı çektik yani. Cezaevinden çıktıktan sonra verildi bu karar. Eğer devam edersek cezamız var onu yatmaya gidebiliriz. İnşallah da devam etmeyiz. Öyle bir şey de yok yani kalmadı inşallah.” (15ÖD)

Mevzuata Aşinalık; Profesyonel Yükümlüler

Şimdiye kadar tehdit hakaret yaralama suçlarından 5 kez hüküm almış görüşmecilerden CY, tüm bu suç davranışları için her seferinde sadece 2-3 gün

kaldığı cezaevinden çıkararak denetime gelmiş ve artık onun için bu suç döngüsünde yaşamak hayat tarzı haline gelmiştir. Kamu hizmeti yaparak geçen zaman içinde mevzuata hâkim olmuş, çevre edinmiş ve artık kurum içinde kendini rahat hissetmektedir. Anti Sosyal kişilik bozukluğundan mustarip olduğu uzman olmayan gözler için bile aşına boyuttayken ne hapis cezasının caydırıcılığı ne de iyileştirme faaliyetlerinin etkinliğinden söz edilememektedir. Sistemin kendisine istemden de olsa verdiği tek mesaj ‘ şiddeti sorun çözme yöntemi olarak kullanabilirsin’ olmaktadır. Yargıtay’da bekleyen dosyasından da mahkûmiyet kararı çıkacağından emin olduğundan gelecekteki denetimli serbestlik süreci için memurla üstü kapalı tehdit rica karışımı bir üslupla pazarlık bile yapabilmektedir. Memurdan görüşme tutanaklarını olumlu yazmasını çünkü bu tutanaklar yüzünden kendisine elektronik kelepçe takılabileceğini söyleyecek kadar duruma hâkimdir. Hatta memurla aynı binada olduğunu onu kolayca bulabileceğini ima ederek bir ceza infaz kurumunun içinde bile şiddeti bir çözüm yolu olarak kullanmaya devam etmektedir. Aniden hızlıca çok yakınına gelerek uzmanın kişisel alanını ihlal etmek ve onu huzursuz hissettirmek sembolik etkileşim içinde açık tehdit mizansenleri olarak işlev görmektedir.

“Ben bunları size söyleyeyim. Tutanaklarını tutun. Benim 7 ay 15 gün cezam var. Yargıtay’da. Sizin tutanaklarınıza göre bize kelepçe falan takılıyormuş. Söyleyeyim size de. Geçen seferde ben buradaki psikologların çoğunu tanıdım. 87 gün ben çalıştım. 90 gün çalıştım. Sizin buradaki tutanaklarınıza göre kelepçe takılıyormuş ev hapsi veriliyormuş. Bunları düzgün tutalım rica ediyorum. Düzgün bir şekilde tutanak istiyorum” (23CY)

4.2.4. Denetimli Serbestliğe Madde Bağımlılığı Nedeniyle Gelen Yükümlüler

Denetimli serbestlik altındaki yükümlü için kişinin ihtiyaçlarına uygun hizmet modeli oluşturmak gereklidir. Madde bırakma sürecindeki yükümlünün stresle başa çıkma becerilerinin arttırılması gerekmektedir. Grup çalışmalarında bunun ne kadar başarılılabildiği tartışmalıdır. Bireysel görüşmelerde de kişinin ihtiyaçları belirlenip bu yönde bir çalışma planlanması gerekmektedir. Uzmanın bu amacı gerçekleştirecek donanımı yoktur. Özel olarak madde bağımlısının stresle baş etme serüveni ile komşusu ile kavga etmiş tehdit hakareten ceza alarak

denetime gelmiş birinin ki farklılık arz etmektedir. Denetimli serbestlik uzmanları aldıkları hizmet içi eğitimin yeterli olmadığını, söz konusu eğitimlerin alanın uzmanları tarafından değil, yine kendileri gibi Adalet Bakanlığı'nda çalışan personel olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşmecilerden SA'nın eroine tekrar başlamamak için gösterdiği direniş maddi zorlukların yükselttiği stres düzeyi ile tehlike altına girmektedir. Kişinin parçalanmış aile içinde yetişmeye bağlı olarak baba yoksunluğu yaşadığına dair ifadeleri söz konusudur. Örnek olarak, bu kişi özelinde bireysel görüşmelerin sorunlarla baş etme becerisi kazanmaya yönelik olarak tasarlanması gerekmektedir. Başta belirlenen hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak için ise ön test ve son test uygulamasının yapılması gerekmektedir. İlk görüşmede kişiyi tanıyıp sorunu tespit ederek daha sonraki görüşmeleri bu yönde planlamak için uzmanın mevcut dosya yükünün çok daha az olması gerekmektedir. Aksi halde en idealist uzman bile göreve başlamasından en fazla 3 ay içinde bireysel görüşme raporlarına aynı cümleleri yazmaya başlayacaktır.

“Annem beni psikiyatriye yatırdı. Askere gitmeden önce. Orada kurtuldum. Oradan askere gittim. Askerde yoktu. Bir sene hiç içmedim. Aklıma geliyor. Hele şimdi şu durumlar (borçlar, geçim zorluğu) olduğu zaman daha çok geliyor.” (29SA)

Yükümlülerden maddeye bağlı olarak gelenlerin hemen hemen hepsi maddenin zararlarını denetimli serbestlik kapsamında yürütülen çalışmalar vesilesi ile öğrendiklerini belirtmişlerdir.

“Okuduğum burada biri esrarı bırakmış o benim aklımda yer yaptı. Eroin de o aslında eroini bıraktığı için o benim aklımda yer yaptı. Önceden yemiyordum içmiyordum aileme zarar veriyordum. Kendime zarar veriyordum bıraktıkta sonra diyor aile düzenime giyinmeye başladım hayatta tat almaya başladım. Önceden yaşayan bir ölü gibiydim diyor. Yeni doğmuş gibi oldum diyor. Uyuşturucu içen adam ölü adammış bitik adam gibi bir şeymiş. Ben bunu burada anladım.” (22HK)

“Yani. Fayda gördüm biraz yani o zaman kullandığım maddeyi kullandığım zaman. Bilinçli kullanmıyorduk. Şimdi maddi manevi olarak kişisel olarak zarar vereceğini anladım yani. Madde ile ilgili manevi olarak her türlü görüşmeyi yaptık.” (19EU)

Yükümlüler arasında maddeye bağlı olarak gelenlerde madde kullanmayan birinin kendilerini anlayamayacağı görüşü hâkimdir. Denetimli serbestlikten madde ile ilgili öğreneceği bir şey olmadığını düşündüğünden ilgili içeriğe karşı alaycı bir tutum sergileyebilmektedir.

“Zaten bildiğim şeyler. 14 yaşından beri kullanıyorum. Beynine zararlı falan.”
2YY

Yükümlülerden SA suç davranışını uyuşturucuya olan zaafı ile açıklamaktadır. Evli ve çocuk sahibi olmasının ve ‘doğru yol’un ne olduğunu bilmesi ve kabul etmesinin kendisini damgalanmaya karşı koruduğunu düşünmekte, aile yaşantısı sayesinde kendini hala toplumun bir parçası olarak hissettiğini ifade etmektedir. Suç davranışını ‘makul’ bir zaafın sonucu olarak değerlendirmektedir.

“Ya ben doğru yolu da görüyorum. Benim çocuğum var yuvam var. Herkes geçim sıkıntısı çekiyor. Kıt kanaat geçiniyor onlar hırsızlık mı yapması lazım. Uyuşturucu mu içmesi lazım. Ama ben işte zorluklara karşı direnmiyorum. Uyuşturucuya karşı zaafım olduğundan kaçıışı hemen orada buluyorum. Böyle yani.” (SA)

Özellikle esrar kullanımında bazı yükümlülerin davranışlarını suç olarak tanımlama konusunda bir direnç içinde oldukları söylenebilir. Esrar kullanımının yaygınlığına gönderme yaparak esrar kullanımının utanılacak bir eylem olmaktan çıktığını sadece yasal düzenlemeler yüzünden suç sayıldığını iddia etmektedirler. Dolayısı ile esrar kullanımı nedeniyle damgalanmaya maruz kalmadığını çünkü zaten çevresinde kullanmayan olmadığını ifade etmektedirler.

“Çevresinden utanır insan. Eskiden bizim kullandığımız zamanlar kimse bilmezdi. 100 insandan 2 tanesi ya içerdi ya içmezdi. Bu bir öcüydü (esrar maddesinden bahsetmektedir). Şimdi öcülükten çıkmış kazanca dönüşmüş o açıdan normal gözüküyor şu anda.(AÖ)

Yükümlüler arasında uyuşturucunun neden suç olarak görüldüğü hakkında kafa karışıklığı olduğundan söz etmek mümkündür. ‘Kime ne zararım var ki zararım kendime’ gibi ifadelerle gün yüzüne çıkan bu anlayış suç davranışına yönelmeyi kolaylaştırmaktadır. Uyuşturucu kullanmanın suç sayılacaksa ancak kişi kendine zarar verdiği için suç sayılabileceği üzerinde durulmaktadır.

“(uyuşturucu kullanmak sizce suç mu sorusu üzerine) yani kendine zarar verdiği bir şey sonuçta (Uyuşturucu kullanmaktan bahsediyor). Hiç suç olmasa bile kendi kendine bir suç vermiş oluyorsun.” (İŞ)

4.2.5. Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri ve Yükümlülerin Tutumu

Programlara bakış açısı hiçbir işe yaramaz ya da yaramadı gibi bir anlayıştan bir fikrimiz olur en azından noktasında değişim göstermektedir.

“Herhalde getirir diye düşünüyorum. (Seminer çalışmalarından bahsediyor) Bir şey olur. Fikrimiz olur. Bilginin zararı olacağını sanmıyorum.” (18BCB)

Yükümlü ile yapılan seminer çalışmalarının etkinliği test edilmemektedir. Yükümlü seminer çalışmalarında zamanını doldurup gitmekte, verim alıp almadığı ölçülmediği için bilinmemektedir. Hatta yükümlü seminer çalışmalarına maddi etkisi altında gelip çalışma boyunca uyuyabilmektedir. Bireysel görüşmelerde de zorunlu süre olan 40 dakikanın doldurulabilmesi için yükümlüye birkaç sayfa internet çıktısı okutulmakta, yükümlünün o metinden elde ettikleri bilinmemekte, zaten pek de merak edilmemektedir. Şu anki haliyle genel olarak bireysel görüşmeler uzman için mesai, yükümlü için ise çile doldurma seansları şeklinde geçmektedir. Yükümlünün eğitim düzeyi düşüklüğü nedeniyle kendini ifade edemediği zorluk, yaşadığı utanç duygusu ile birleştiğinde yükümlü ile uzman arasında güven inşası oldukça güç olmaktadır.

Bireysel görüşme sırasında metin okutmak tek başına karşı çıkılabilecek bir konu değildir. Fakat metin okutulduktan sonra kişinin metinden elde ettiği kazanımlar üzerinde konuşmak gerekmektedir. Hatta bir ön test son test uygulaması ile ne anlaşıldığı ölçülmelidir. Bu hem yükümlünün kendini anlamak için zorlamasına hem de uzmanın yaptığı etkinliğin bir işe yaradığını görerek motivasyonun artmasına neden olacaktır.

Denetimli Serbestlikte Uygulanan Eğitim Programlarının İçeriğinin Yükümlünün Eğitim Düzeyi İle Uyumlu Olmaması

Seminer çalışmalarının içeriğinin yükümlünün eğitim seviyesinin üstünde olduğu görülmektedir. Yükümlü profilinin düşük eğitim seviyesinde olduğu uygulanacak programlar belirlenirken göz önüne alınmalıdır. Aynı eğitim içeriğinin farklı eğitim seviyeleri için tekrar düzenlenmesi yükümlülerin eğitimlerden daha fazla yararlanmalarını sağlayacaktır. Kişi yaşadığı cezaevi deneyimi sonucu bozulan psikolojik durumu, trajik aile geçmişi ya da uzun yıllar madde kullanmaya bağlı olarak düşen algılama kapasitesi nedeniyle bazen basit diyaloglarda bile zorlanabilmektedir. Bu duruma örnek olarak aşağıdaki iki diyalog verilmiştir.

DSU: “Çocukluğunuzu nasıl tanımlarsınız

-Nasıl tanımlama?” (26HY)

DSU: “Sizi buraya getiren süreç nedir?”

İşte görüşme vardı geldim.

DSU: Hayır, adli süreç demek istedim.”(X1)

Eğitim Faaliyetlerinin Etkisinin Ölçülmemesi

Seminer çalışmalarının ve bireysel görüşmelerde okutulan metinlerin ne kattığına dair yapılan görüşmelerde “illa katıyordur bir şeyler” gibi belirsiz ifadeler yer verdikleri görülmektedir. Okutulan metinlerden bir iki kelime zorlukla ağızlarından çıkmakta, alegorik bir anlatıma sahip bir hikâyede sadece hayvan metaforu kullanıldığı hatırlanabilmektedir. Kısaca içerikle ilgili, metnin mesajı ile ilgili bir bilgi hatırdaki kalmamıştır.

ÖK: Cezanın bir parçası. (denetimli serbestlik yükümlüsü olmaktan ve bireysel görüşmelere gelmekten bahsediyor) Ha ne olur. Bir şeyler katar mı illa ki bir şeyler katar. Buraya gelip de boş boş öküzüme trene baktığı gibi bakmanın bir anlamı yok. İlla ki senlen konuştuğumda aklımın bir köşesinden kalır. Özellikle şu ablanın konuşmaları çok akıllı. Bana bir dünya kitap okutmuştur. Hatta okuduğum kitabı eve gittim hanıma anlattım. Hanımım dedi ben de geleyim tanışayım. Nasıl bir ablaymış dedi. Dedim dur. O da gelecekti.

GD: Ne kitabı okudunuz?

DSU: Makale. (Denetimli Serbestlik Uzmanı)

GD: Aklınızda size faydalı olduğunu düşündüğünüz bir şeyi paylaşmak ister misiniz?

ÖK: Hayvanlarla ilgili. Hayvanların şartları. Öyle bir şeyler okudum. Hayvanlarla ilgili bir şey okudum diye hatırlıyorum. (9ÖK)

Eğitim Faaliyetlerine Karşı Tepkisellik ve Kendini Kapatma

Denetimli serbestliğin kendisine bir şey katmayacağına inanarak gelen kişi seminer faaliyetine karşı tepkisel olabilmektedir. Bazen zaten suçsuz olduğunu düşünme bazen de yeni bir şey öğrenemeyecek kadar yaşlı olduğuna inanması sebebiyle daha en baştan eğitim faaliyetine karşı olumsuz bir tutum içinde olabilmektedir. Yükümlünün eğitim içeriğine dikkatini vermesi için eğitim sonunda içerik testine tabi tutulacağı kendisine bildirildiği takdirde kendisinin programdan daha fazla verim alması sağlanabilir. Görüşmecinin “Öfke kontrolü ile ilgili eğitimden aklınızda bir şey kaldı mı?” sorusuna verdiği cevap durumun vahametini ortaya koyacak cinstendir.

“Yoo hiçbir şey kalmadı tembel talebe gibi oturdum orada.” (20KG)

Yükümlü eğitimlerin hiçbir işe yaramadığını bu kadar net bir şekilde ifade etmesi pasif-agresif bir protesto olarak yorumlanabilir. Uzman bu tip direnişlerle yıpratılmak istenmektedir.

Yükümlünün Madde Kullanımı Nedeniyle Zihinsel Fonksiyonlarının Yeni Bir Şey Öğrenemeyecek Kadar Zarar Gördüğünü Düşünmesi

Bazı yükümlüler ise eğitim içeriğini akılda tutamamalarını madde kullanımına bağlı olarak azalan zihinsel kapasitelerine bağlamışlardır. Eğitimlerden hafızanızda kalan bir şey oldu mu sorusuna verilen cevap yeterince açıklayıcı olacaktır.

“Bu seneye kadar esrar içe içe beynimizin işini bitirmişiz. Hatırlayabileceğimiz çok az bir şey kalmış. Bazılarını hatırlıyorum bazılarını hatırlamıyorum hatırladıklarımı anlatıyorum.” (15ÖD)

Eğitim Faaliyeti Sırasında Madde Etkisinde Olmak

Yükümlüler madde etkisi altında seminer faaliyetine gelip eğitim boyunca uyuyabilmektedir. Kişinin madde etkisi altında bir ceza infaz kurumuna

gelebilmesi için yakalanmayacağından emin olması gerekmektedir. Bu sebeple hakkında hiçbir işlem uygulanmayan yükümlü haklı çıkmaktadır. Eğitim veren uzmanın bu durumu fark etmiş olması düşünülemez. Kendisini işlem başlatmaktan alıkoyan güvenlik problemlerinin üzerinde durulmadan yükümlü için kurumun bir ciddiyet arz etmesini beklemek anlamsızdır.

“Aynı seminere katıldım. Kullanıp seminere geliyordum. Mecbur. Anlatıyordu madde zararını ama hiç dinlemiyordum. Sabah erken kalkıyorsunuz uyuşturucu içip geliyorsunuz. O anlatıyor ben uyuyordum.” (11FA)

Kurum girişinin yüksek güvenli olarak düzenlenmesi yükümlünün çakı bıçak sokmasını engelleyecektir. Bu durum personele kendi güvenliklerinin önemsendiğini göstereceğinden motivasyonlarını artırıcı bir etki yapacağı düşünülebilir. Ayrıca müdürlükte AMATEM uzantısı bir test biriminin olması yükümlüye her gelişinde teste tabi tutulabileceği ihtimalini gösterdiğinden seminer çalışmalarına ve bireysel görüşmelere madde etkisi altında gelmemesi gerektiğini hatırlatacaktır. Bina içinde satıcılıktan hapisten çıkararak nakil dosyası olarak denetime gelenlerle madde bağımlılığına bağlı olarak denetim altına alınmış olanların bina içinde tanışarak madde alışverişi yapmalarını engellenmesi bir infaz kurumunun suç için mekân olmasını engelleyecektir.

Testlerin daha sık olmasını isteyen bir yükümlünün talebinin aslında bir yardım çağrısı olduğu açıktır. Yükümlü maddeden kurtulmak için dışarıdan zorlayıcı bir güce bir yaptırıma ihtiyaç duymaktadır. Testler arasındaki süre farkı caydırıcılığı azaltıyor. Bina içinde rastlantısal olarak teste tabi tutulacağını bilmek yükümlü için ihtiyaç duyduğu zorlayıcılığı ve caydırıcılığı ona sağlayacaktır. Bütün bu önlemler, katlarda güvenlik görevlileri, narkotik köpekleri, uluslararası havaalanı düzeyinde X- ray uygulamaları maliyetli gözükabilir. Ama günden güne artan madde bağımlılığının yarattığı işgücü kaybı düşünüldüğünde gözükmediği kadar maliyetli değildir.

Yükümlünün Yeni Bir Şey Öğrenemeyecek Kadar Yaşlı Olduğunu Düşünmesi

Yaşı dolayısı ile yeni bir şey öğrenmesinin imkânsız olduğuna inancı olanlara ulaşmak neredeyse imkânsız olduğu ifade edilebilir. Bu kişilerde büyük bir direnç söz konusu olmaktadır.

“Mecburiyetten geliyoruz. Buraya gelirken mecburiyetten geliyormuş gibi geldim. Öfke kontrolü eğitimine girdim daha önce. Hiçbir fayda görmedim. Bakın ben 60 yaşındayım. Hayatın her türlü şeyini yaşadım iyisini kötüsünü güzelini çirkinini her şeyiyle tattım. Bana ne faydasını olacak ki onun. Ben zaten bu hayatı yaşadım.” (20KG)

Denetimli Serbestlik Kapsamında Gerçekleştirilen Eğitim Faaliyetlerinden Fayda Görenler

Seminer ve grup çalışmalarından akılda kalanlar oldukça kısıtlı olmaktadır. Bu durum bazen çalışmaya karşı baştan tepkili olmak ve eğitim içeriğini anlamadan reddetmek nedeniyle olabildiği gibi çalışma yükümlününün eğitim ve algılama düzeyinin üzerinde olduğu için de gerçekleşebilmektedir. Yükümlününün madde etkisi altında katıldığı seminer çalışmaları ise bir tatlı seda olarak geçip gitmektedir.

“ İlk katıldığımında seminerleri hiç hatırlamıyorum kafamız güzel geliyorduk çünkü.”(11FA)

“Öfke kontrolü kullandık ama sonradan şey yapmadım. Hoca şey demişti. Sinirlendiğiniz anda o olayı önemsemeyin. Çünkü daha sonra başınıza iş açabilir. Orada yalnız bir şey söylemiş olsam yanlış bir şey yapmış olsam kameralar var şey diyebilirdi. (maaşını ödemeyen işvereni ile ilgili yaşadığı tartışmadan bahsetmektedir.) Bu mahkûm beni tehdit etti. Şöyle öldürecek şunu yaptı bunu yaptı diyebilirdi. Hem onlar var onun bir şey ile frenledim ama içimdeki şey de adamı boğ diyor. Yani o şekilde yani. İnsan içinde bir şeyler farklı olabiliyor. Biz onu atlatabildik. Trafikte giderken kavga etmeyin önemsiz bir şeydir aslında diye. Biraz sonra önemsiz olacaktır diyordu.” (5AÖ)

Maddenin zararını seminer ve bireysel görüşmeler sırasında öğrenmesi sistemin işlevsel olduğu durumlardan biridir. Bunun yanı sıra eziyet, çile doldurmak, yararsız bir uğraş, vakit kaybı gibi değerlendirmeler çoğunluktadır. Hedeflenen yarar ile varılan nokta arasındaki fark düşünüldüğünde sistemin işlevselliği oldukça tartışmalıdır.

“Yarar gördüğüm ben buraya gelmeden önce esrarın hiçbir kötülüğünü bilmiyordum buraya geldiğimde kötülüğünü öğrendim.” (22HK)

Az rastlanan bir durum olmakla birlikte bireysel görüşmeler sırasında okutulan materyalden aklında kalanı cümleye döken ve bunu hayatında kullandığından bahseden yükümlüler de olmaktadır. Görüşme sırasında kendisine okutulan materyalden edindiği bir bilgi ile aile içi tartışmalara her zaman verdiği tepkiden farklı bir tepki vermeyi başarabilmiş olan yükümlü aile içi tartışmalarda artık mola verme yöntemini kullandığını belirtmiştir. Bireysel görüşmeleri nasıl değerlendirdiğine dair sorulan bir soru üzerine,

“Ne bileyim ben bayağı bir şey kâğıt okutuyordu A.H (DSU uzmanının ismini söylüyor). Bir tartışma olduğunda olur ya ev hali. Tartışma olduğunda çıkıyorum gidiyorum ben 15-20 dk sonra geri geliyorum ben. Kesinlikle üstüne gidip orayı şey yapmam ben dışarıda sakin olup 15-20 dk sonra gelirim. Bayağı bir destek oldular.” (17AÇ)

4.2.6. Adli Süreç ve Sonrasında Yükümlü Ailesinin, Akrabaların Tutumu ve Değişen Sosyal Yaşam

Yükümlü Ailesinin Adli Sürece Tepkisi

Aileler, evlatlarının adli bir süreç yaşadığını, denetimli serbestlik yükümlüsü olduğunu çoğunlukla eve postalanın evraklar sayesinde öğrenmektedirler. Yükümlülerin neredeyse tamamı yaşadıkları süreci ailelerinden gizli tutmaya çalışmaktadır. Durumun öğrenilmesinin ardından bir iki nasihat verme girişiminden hiçbir şey yokmuş gibi yapmaya kadar değişen tepkiler verilmektedir.

Ailelerin genel tepkisi birleştirici utandırmaya örnek teşkil edecek şekilde yükümlüye kendisinden suç davranışı beklemediklerini, kendisine yakışmayacağını söylemek olmaktadır. Suç davranışı ile ilgili yükümlünün anlattığı hikâyeye inanıyorlar ya da inanmaya hazır görünüyorlar. Konu üzerinde konuşmamak, yok saymak bir sorun çözme yöntemi olarak ortaya çıkmaktadır.

“İlk başta babam biraz kızmıştı. Açıkladılar sonra tamam dedi. Ben de beklemiyorum senden böyle bir şey dedi zaten. Başka da bir sıkıntı desem

yok. Amcalarım dayılarım hepsi biliyorlar. Kesinlikle fazla üstüme gelmediler. Demediler ne oldu nasıl yaptın demediler.” (GÇ)

Ailedeki ilk tepki neden kullandığını anlamaya çalışma ve bunu maddi sebeplerle yerine gelmeyen isteklere bağlama şeklinde olmaktadır. ‘Arabanı alalım, esrar içme’ noktasında derinlikli yaklaşımlarla sorun nedenlerine inilmemektedir.

“Benimle sürekli hani konuşarak halletmeye çalıştı (abisini kastetmektedir). Böyle yapma bir an önce evlen. Ne istiyorsan yapayım. Neden bunu içiyorsun. Bu şekilde konuştu. Ben araba almak istiyordum. Normal sigarayı bile bırakmıştım. Arada sırada esrar içiyordum. Normal sigarayı bırakmıştım para biriktiriyordum. Araba alalım sana araba kullan bilmem ne yap. Ben dedim arabamı kendim alırım dedim. Onun dışında sürekli olumlu konuşarak neden içtiğimi öğrenmeye çalışıyor. Dedim benim bir sorunum yok keyfe keder içiyorum dedim. Arabayı ben alırım. Benim ihtiyacım yok. Sürekli istediğim bir şey arabaydı gönlümü hoş ederek alayım içme gibisinden söyledi. Ben dedim gerek yok. Döverek küfür ederek falan bir şey demedi bana.” (EU)

“Bilmiyorlardı ki uyuşturucu kullandığımı annem gördü beni içerken yoksa ben hiç fark ettirmiyordum içtiğimi. Bilmiyorlardı. Bırakmam için yardımcı oldular. Peşimden koştular. Sitem ettiler. Ben sana söyledim şudur budur” (2YY)

Yükümlü eşleri ise, aile içindeki maddi sorunlardan yola çıkarak adli süreçleri gündeme getirebilmekte, aile içi güç dengelerinde bu durumu aleyhte bir unsur olarak kullanabilmektedirler.

“Eşim başımıza bazı şeyler kakılıyor. Ben de toparlamaya çalışıyorum normalde getireceğim. Evimi tuttum ama bir şeyler olacak işte. Allah büyük.” (HAK)

Hatta yükümlünün AMATEM’e tahlil için her gidişi “bu başa kakama, yüze vurma” seansları için bir fırsat olabilmektedir.

“Utaniyorum AMATEM’e gitmekten. AMATEM ismi bile çok sıkıcı bunaltıcı geliyor. AMATEM var demeye eşimin yanında korkuyorum yani. Hemen ağzını açıyor. Haklı. Yaptın affedersin boku yedin temizle böyle şöyle. Çocuklarımın yanında anlatamıyorum. Dışarıda zaten veriyor veriştiriyor. O da haklı yani. Benim işimde olmadı. Çalışırken olmadı. Bize ekmek getirirken olmadı. Git temizle diyor haklı.” (HAK)

‘Senden beklemezdik’ cümlesi ile özetlenebilecek şekilde yükümlünün aile içinde utandırıldığından bahsedebiliriz.

“Dışlandım. Annemgil karşı geldi. Amcalarım şimdiye kadar sen temizdin. Böyle bir şey yapmayacağını biz yani kendi oğlumuzdan düşünürdük. Senden beklemezdik diyorlar. Kayınvalidem de amcaları da. Ben amcalarımın evine giderken bile utanıyorum o şekilde bir duruma geldik.” (HK)

Adli sürecin öğrenilmesinden sonra aile, kişinin günlük rutini ile ilgili biraz daha meraklı olmaya başlayabilmekte, yıllar yıllar önce göstermesi gereken ilgi ve kontrolün çok altında basitçe bir merak çırpınışı olarak değerlendirilebilecek düzeyde çocuğun günlük rutini hakkında sorular sormaya başlamaktadırlar. Kişi ailesinin bu halinin geçici olacağını farkındadır. Hayatına hiçbir zaman dâhil olmamış ailesinin olayların soğumasının ardından eski haline döneceğinden oldukça emin bir haldedir.

“Yurtdışına gitme isteğim vardı ona olumsuz baktı. Adli süreçten dolayı değil de kullandığımı biliyorlardı. Buradan gelen evraklar. Adliyeden gelen evraklar direk posta yoluyla geldiği için. İlk onlar gördü. Söylemeyecektim. Hiçbir şeyimi söylemem. Aileme bu gibi durumları söylemem. Ondan dolayı haberleri oldu. O yüzden benim de kullandığımı öğrendiler. Ondan dolayı oraya gidersen ne yaparsın ne dersin falan. Asansör işi için gidecektim. O gibi durumlar oldu. Onun dışında hani dışarıya çıkarken niye gidiyorsun ne yapıyorsun ne ediyorsun diye soruyorlar da yani direk bunu yüzüme vurmuyorlar. Biraz daha meraklı oldular dışarı çıkarken falan bu da zamanla geçer.” EU

Yükümlünün Aile Desteğinden Yoksun Kalması

Ailenin suç davranışını kendilerine yapılmış bir hakaret, nankörlük, aile şerefine bir kasıt olarak değerlendirildiği durumlarda kişi aile desteğinden mahrum kalmaktadır. Aile suç davranışına yönelen bireyi inkâr noktasına gelebilmektedir. Akrabalar bu iç halkanın dışında kaldıklarından yükümlüyü nasihatsız bırakmamakla birlikte kişi üçüncü suçundan sonra bu nasihatlerden de utanmakta, nasihatı bile hak etmediğini düşünmektedir. Artık bulacak bir mazeret, sığınacak bir bahane kalmadığını düşünerek, gerçeğin altında ezilmektedir.

“Diğer akrabalar sonradan duyduklarım. Osman’ın oğlu cezaevine girmiş. Çıktıktan sonra nasihatlar. Olmuş bitmiş. Yiğittir düştüğü yerden kalkar. Herkesin bir çeşit nasihatı dilinin döndüğü kadar nasihat ediyor. (Nasihatları nasıl değerlendirdiği hakkında bir soru üzerine) Anlamlıydı. Şöyle anlamlıydı. İyi bir şey tamam da. Bizim ki biraz saçma toplam 3 kere girdim. İçeri biri cahillik. İkincisi aptallık. Üçüncüye ne cevap vereceksin. Cevap

veremiyorsun artık. Çok yaşlı insanlar nasihat veriyor ama bir yere kadar tabi. Ben görüşürüm amcalarımla dayılarımla. Bütün akrabalarımıyla görüşürüm.” (ÖK)

Kişinin cezaevine girmesinin aile üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Aile utanma ve öfke duyguları ile evlatlarına karşı reddedici bir tutum içine girebilmektedirler. Aile çocuğun suç davranışına yönelmesindeki payını sorgulamaktansa 16 yaşında gasp suçu nedeniyle cezaevine giren çocuklarını reddetmeyi bir çözüm olarak görebilmektedirler. Gasp suçu ile cezaevine giren ÖK'nın ailesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. 16 yaşında cezaevine giren evladını bir sene aramayan babanın rekorunu sekiz sene küs kalmayı başaran abisi elimine etmiştir.

“Ben 16 yaşında girdiğimde ailem şok oldu haliyle. Öyle bir aileden böyle bir çocuk çıktı. İlk sene mesela gelmediler. Hiç gelmedi babam. Haklı olarak. Bir sene hiç aramadı. Bir sene sonra yavaş yavaş artık düzeldi. Ondan sonra mecbur peşimizden geliyor. Gelmiyordu ama her ay paramı gönderirdi. Orada kimseye mağdur olmasın. İhtiyaçlarını karşılasın ama bir sene görüşmeye gelmedi. Haklı adam. Adam hacı hoca bizim yediğimiz naneye bak. Büyük abim 4 sene konuşmadı. Cezaevinde yattığım süre boyuca konuşmadı. Çıktım. 4 sene daha konuşmadı. Hiç. En büyük abim. 8 sene hiç konuşmadı.” (9ÖK)

“Aile desteği olmadı ama bir şekilde biz o durumu (cezaevinde kalış) atlattık.” (5AÖ)

Aile yaşanan adli süreçten sonra bir öz eleştiri getirmek yerine suçlayıcı ve cezalandırıcı üslupla çocuğa yaklaşmaktadır. İletişim ve sorun çözme becerileri kısıtlı olmakla birlikte yine de çocuklarından vazgeçmemişlerdir. Bu durum çocuklarına karşı bağlılıklarının ve duygusal motivasyonlarının yüksek olduğunu düşündürmekle beraber çocuğun suç davranışındaki etkilerini hesaba katmadıkları görülmektedir.

Yükümlülerin aileleri tarafından tamamen reddedildiği durumlar olduğu gibi pasif bir direnişle, statü kaybı ile yüzleştikleri durumlar da olmaktadır. Pek çok durumda kendisine yönelen tepkinin asıl kaynağı suç davranışı ile ailenin utandırılmasından çok ailenin geçimini sağlayamamasından olmaktadır. Ailenin geçimini sağlayamadığı için sözünün geçmediği gerçeği ile yüzleşmektedirler.

“Çalışmıyordum mesela diyordum mesela yemek hazırla dediğim zaman istemeyerek yapıyordu veyahut da yapmıyordu. Çalışmıyon etmiyon diye. Şimdi gittiğimde işten çıkıyom gider gitmez önüme geliyor yemek, çay hazırlıyor.” (EY1)

Yükümlü, denetimli serbestliğe gelmeden önce yaşadığı cezaevi sürecini ailesi ile bile paylaşmamış olabilmektedir. Yıllar için aile bağlarının zayıflaması kişinin içine kapanarak kendi sorunlarını kendisinin çözmeye çalışmasına neden olabilmektedir.

“Cezaevine girdiğimi kimseye söylemedim. Bilseler de ne olur. Ben neye inanıyorum biliyor musun önce Allah’a sonra kendime. Kimseye ne anaya ne babaya. Aman aman. Kimseye ne... Ne şey edeyim. Bizim millette bizim dışarıda hep iyi niyetten kaybetmiş. 10 yıl sırtında taşı bir gün taşıma kötü olursun.”(7İT)

Bir görüşmecinin çalışmadığı uyuşturucu kullandığı zamanlarda ailesinden işittiği sözler birleştirici utandırmaya bir örnek olarak değerlendirilebilir. Yükümlü çalışmadığı ve uyuşturucu kullandığı dönemlerde evden kovulmadığını ama aile içi konumunun ciddi oranda sarsıldığına dair geri dönüşler aldığını ifade etmiştir.

“Arkadaşlarımla görüşmüyorum. Düzenli olarak işime gidip geliyorum. Ailemle huzurluyum. Her gün kavga ediyorduk. Evde yemek yemeğe bile yemiyordum. Çalışmıyordum. Eve bir faydam olmuyordu. Yemek yemeğe utanıyordum. Bir de annem babam laf söylüyordular. Biz çalışıyoruz bu yaştan sonra. Biz çalışıyoruz sen yiyorsun. Sen bize bakacağın yerde biz sana bakıyoz da çocuğuna bakıyoz da karına bakıyoz da. Ben de üzülüyordum. Evde bile durmak istemiyordum.”(1EY)

Birleştirici Utandırma

Aileleri tarafından yükümlüye çoluğu çocuğu olduğu, artık suç davranışı göstermeyecek kadar fazla sorumluluğu üzerinde taşıdığı hatırlatılmaktadır. ‘Abi sana yakışmıyor’ gibi naif uyarıların yanında uyarıların ve utandırmanın dozu küfür etmeye kadar varabilmektedir.

“Akrabalardan çok oldu utandıran. Yakışmıyor utanmıyor mu çoluğun çocuğun var. Ben çok utandım. En son amcamın dediği söz onu söylemeyeyim ağır konuştu. Küfür etti. Kardeşlerim aynı davrandılar, kızdılar. Abi yapma böyle böyle sana yakışmıyor.” (HK)

Adli Süreç Yaşayan Aile Üyesi ile İletişime Geçmek için Vekil Tayin Etme

Aileler bazı durumlarda çocukları ile iletişime geçmesi için bir diğer çocuğu abi ya da kardeşi vekil tayin edebilmekte, sorunun çözümünü ondan bekleyebilmektedirler.

“Annem babam bu konuyu hiç konuşmadı benle. Bir kere falan konuşmuşlardır. Niye içiyorsun neden yapıyon. Abim benimle yakın olduğu için herhalde ondan bir şey demedi. Abim benim yani o erkek sonuçta az çok geçtiğim yolları biliyor. O gibi düşündüler herhalde. Abim konuştu benimle. Bir şey için içtiğimi söylemedim. Öyle bir şey yok zaten.”(EU)

Akrabalar ve Köy Çevresi ile İlişki; “İnsanın Kolundan Tutacağına Resmen Dışlıyorlar”

Yükümlüler arasında akrabalarının soğuk davranmaya başlaması genel olarak bahsedilen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum yükümlünün deneyimlediği sosyal izolasyonunun artmasına neden olmaktadır.

“Akrabalar mesela mesafe koydular. Teyzelerim amcalarım mesela. İşte hırsızlık yaptı uyuşturucu şey yapıyor falan eroin derken soğuk evine giderken soğuk davranıyor. Ben de gitmiyorum.” (1EY)

Akrabalardan uzak durma isteği ve kaçınma davranışından bahsedilmektedir. Fiili olarak kendisine karşı olumsuz bir davranış sergilenmemiş olsa bile, yükümlü bu ihtimali dahi göze alamamakta, hakkında şaibe oluşacağından korktuğu için bu şaibe ile yüzleşmemek adına akrabalarından kaçınmaktadır. Hatta bazı durumlarda anne hatta kardeşlerden bile bu durum gizlenmektedir. Kalplerde mahkûm olma korkusu ile gözlerdeki yitip giden samimiyete tanık olmamak için kişi adli süreç yaşadığını yirmi yıllık arkadaşlardan bile saklayabilmektedir.

“İnanın olaydan sonra akrabalarla falan hiç görüşme yapmadım. Hiç gitmedim. Kaçındım kendim. Cezaevinde yatış diyince insanlarda farklı bir bakış açısı var bizde. İç Anadolu bölgesi insanların bizde bu olay çok şeydir yani. Sadece baba ile. Eniştem ile bile görüşmüyorum. Kız kardeşimin kocası ile. O çok titizdir bu konularda. Görüşmüyorum.” (HB)

“Bir iki kişi biliyor. Kız kardeşlerim bilmiyor. Böyle bir şey ilk defa başımıza geldiği için duyurmamaya çalıştık. Çıktıktan sonra artık böyle. (HE)

“Paylaşmadım arkadaş ortamında. Şöyle paylaşmadım. Her ne kadar insanlara güvenseniz de mutlaka güvensizlik vardır orada. Mesela düşünsenize 15,20 senelik arkadaşlığınız var. Ama 15 sene sonra bu kişinin

bir hırsızlık yaptığını bir defaya mahsus kaldığını duyuyorsunuz sizin fikriniz düşünceleriniz değişmez mi?” (BH)

Yükümlüler, hali hazırda büyükşehirde yaşasalar bile göç ettikleri yerlerle ilişkilerini kesilmiş değildir. Köydeki itibarını korumak esasında arkadaş çevresi ve komşuların nazarında yaşayacağı itibar kaybından daha önemli görülmektedir. Dedikodunun hızlı yayıldığı düşünülduğünde yükümlü kendi suçunun çok ötesinde daha ağır suçları işlediğine dair yayılan bir söylentiye göze alamamaktadır.

Bazı durumlarda dedikodunun kendisi bir göç sebebi olabilmektedir. Dedikodunun önü alınamamakta kişi kendisi hakkında kulağına gelen haberlerden uzak kalabilmek, yıkılıp giden itibarının canlı tanıklığını yapmamak için köyüne yakın büyük bir şehre göç edebilmektedir.

“Yani ben bu konuyu gördüm desem yalan olur ama duymuştur (Akrabaları kastediyor). Onlara söylemedim. Açık konuşayım. Çekindim yani. Şimdi orası küçük bir yer çok da duyulmasını istemedim yani. Şaibe oluşur. Yanlış değerlendirme oluşur. Bilmez insan neden ne olduğunu bilmez. Her şey diyebilir yani. Başka bir şey yaptı der. Bir şey der. Küçük yerlerde kahveye düştüğü zaman veyahut da bir yere düştüğü zaman problem yaratıyor. Gerek görmedik.” (VY)

“İlla ki yani bir şey olarak suçlu insan bir de hırsızlık bu başka bir şey değil. Normal değil hırsızlık diyince bizim ailede de öyle bir şey olmadığı için insan içinde bayağı bir şeyimiz oldu yani. yani dedikodu. Köylü çocukların yaptığını bilir ama ister istemez cezaevine girdin mi. cezaevinde hırsızlık dediğin zaman bayağı bir şey ediyorlar yani. Dedikodu. Hırsızlıktan gelmiş diyorlar başka bir şey yok.” (EK)

Köyde itibar kaybı kaygısı ve kimse yüzüne bir şey demese de dedikoduların ağırlığı altında ezilmek beraberinde sosyal desteğini kaybettiği, toplum dışına itildiği düşüncesini getirmektedir. Yükümlü henüz dışlayıcı bir davranışla karşılaşmamış olsa bile, olabilecek kafasında canlandırıp tüm sosyal çevresini kaybettiğine ikna olabilmektedir Aslında kendi kendisini tekrar o çevreye dâhil olamayacak kadar kirli görmeye başladığından söz edilebilir. Pişmanlığı getiren de bu dugudur. İşlediği suç verdiği zarar üzerinden bir empati geliştirdiği için değil sosyal desteğini itibarını kaybettiği için yaşadığı bir pişmanlık söz konusu olmaktadır.

“İnsanı düşündürmesi söyle. Kendi kendine sen ne yapacaksın. Köyde bir hayatın vardı. Kendi bir çevren vardı o yüzden biraz insan şey oldu yani. Köydekiler her şeyi biliyor ama kendi kendine insan bir suçluluk insan hissediyor. Ufak yer olduğu için herkes neyin ne olduğunu biliyor zaten de. İnsan kendi kendine suçluluk hissediyor. Böyle bir şeyin içinde bulunmaktan dolayı.” (EK)

Dedikoduların kulağına gelmesi ile yükümlü kendini toplumdaki soyutlama ihtiyacı duymaktadır. Dedikodu çemberi ile oluşan sosyal baskı yarattığı pişmanlıkla bir yandan suçtan alıkoyarken bir yandan da yarattığı dışlama hissiyle kişiyi suç davranışına açık hale getirebilmektedir.

“Şimdi bizim gibi insanlara dışarıdaki insanlara desem cezaevinde yattım insanlar şey gibi görüyorlar. Küçümsüyorlar. Sanki cinayet adam öldürme gibi görüyorlar ama işin detayını bilmiyorlar. Anlatabiliyor muyum? Dese derler ki şu insan cezaevinde yatmış küçümsüyorlar kötülüyorlar. Deme de böyle böyle. Ama bazı şeylere kulak misafiri oluyorum yani. İnsanların kolundan tutacağı yerde resmen dışlıyorlar. Arkamdan konuşulduğuna ister istemez kulak misafiri oldum yüzünüze karşı diyemiyordum da. Utanma arlanma. Sana söylüyor ona söylüyor. Öbürü de gelip bana söylüyor. İsim vermiyor ama diyo yani bunu. İster istemez diyor. İyi bir şey değil. Ben de huzursuz oluyorum.” (İT)

Eşin Ailesine Karşı Yaşanan İtibar Kaybı

Yükümlü eğer evli ise, eşinin ailesine karşı da bir statü kaybı yaşamaktadır. Kayınvalidenin, kayınpederin gözünden düştüğünü hissetmek, aile içinde eski itibarını bulamamak kişi için can acıtıcı olmaktadır. Yükümlü sosyal desteğinde yaşadığı azalmanın acısını deneyimlemektedir.

“Kayınpederim rahatsız beyin kanaması geçirdi yatalak. Kayınvalide bu işlere çok karşı yani. Bunları yapmadan önce eşimle kavga ettiğimizde. Kızını haklı bulsa bile beni haklı tutuyordu. O kadar iyi bir insan. Kavga etmesinler diye. Ama bu olaydan sonra bayağı bir gözünden düştük.” (HK)

Sosyal Yaşam

Suç davranışından, madde kullanımından uzaklaşmaya karar veren yükümlülerin aldıkları önlemler mahalleden taşınmak, telefon hattını değiştirmek hatta başka bir şehre yerleşmek gibi çeşitlilikler göstermektedir.

“Yok, hiç kimse ile görüşmüyorum (Eski arkadaşlarını kasediyor). Telefonumu da kullanmıyorum. Hatta telefonumu değiştirdim. Kimse beni aramasın diye hattı telefonu her şeyi değiştirdim.” (1EY)

“Kendimi şehir dışına attım. Ankara’ya gelmiyorum artık. Ortamdan uzak olayım hesabına. İstanbul’a attım kendimi. İstanbul’dan buraya geliyorum.”
(2YY)

Yükümlülerde insanlardan uzaklaşma ve kendi kendilerine uyguladıkları bir sosyal izolasyon söz konusudur. Hayvanlarla dostluk, imkânlar ölçüsünde bahçe işleri ile uğraşmak, çiçek yetiştirmek gibi uğraşlarla hayatlarında sosyal ilişkilerin azalması ile ortaya çıkan boşluğu ikame etmektedirler. Aile ile geçen vaktin arttırılması, yükümlünün çocuklarından esirgeyerek madde kullanımında ya da cezaevinde harcadığı vaktin telafisi kaygısı ile aile yaşamına önem vermeye başlaması söz konusu olabilmektedir. Eğer yükümlünün ailesi de suç davranışının yoğun olarak görüldüğü bir aile ise, yükümlü bu adresten de uzaklaşmaktadır.

Ailenin suç geçmişi olması bazen aileden uzaklaşmak için tek sebep olmamaktadır. Anne baba ile farklı bir ilde yaşamak, anne babanın boşanarak farklı kişilerle evlenmesi, kardeşlerin bazılarının hali hazırda hapiste olması kişinin suç çevresini aile ile ikame etmesinin önündeki engeller olarak ortaya çıkmaktadır.

Yükümlü suç davranışı gösteren arkadaş çevresinden kopmasının ardından yeni bir sosyal çevre edinmemektedir. Hem bunun için gerekli özgüvenden hem de yeni insanlarla tanışabilecekleri sosyal ortamlardan yoksun olduklarından suç davranışı göstermeyen yeni bir sosyal çevre edinmemektedirler. Eğitim düzeyinin düşüklüğüne bağlı olarak vasıfsız, şoförlük garsonluk gibi gününbirlik işlerde çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, yükümlü kendini adayabileceği kariyer hedeflerinden de yoksundur. Yalnızlık, hedefsizlik içinde geçen belli bir zamandan sonra madde tekrar çekici bir seçenek olarak yükümlünün karşısına çıkmaktadır.

“Kardeşlerden biri cezaevinde diğeri de bu suçtan dolayı cezaevine girdi çıktı. İnsanlarla görüşmek istemiyorum asla sıkıntılı çoğu zarar veriyor. Aileden uzaklaştım bu süreçte ben.(AÖ)

Kendi Kendini Damgalama

'Yüzümüz bağımlı olduğumuzu ele veriyor' diyen yükümlü çoğu zaman apaçık bir damgalanma deneyimi aktaramamaktadır. İnsanların kendisi ile olan etkileşimlerinde tedirginlik, sakınma, bir tedbir hali içinde olduğunu belirtmekle birlikte bu durum bir kanaat, sezinleme düzeyinde kalmaktadır. Damgalanmanın en somut halleri iş arama noktasında ortaya çıkmaktadır. Aslında kendisini damgalayan içinde taşıdığı toplumdur. Kafasının içindeki hapisshanede görünmez duvarlar kendisini 'normal'lerden ayırmaktadır.

"Zaman zaman oldu (dışlanma, damgalanma hissettiği anlardan bahsetmektedir) hissettiğim tabi. Ben rahatsız oluyorum.(İtibarı hakkındaki olası şaibenin içini kemirmesinden bahsetmektedir.) Bu olaydan dolayı cezaevine gitmem bana rahatsızlık veriyor. Bana davranan bir şey yok. Ben ailemde de camiamda da çok sevilirim. Annem babam kardeşlerim en büyükleriyim. Hiçbir sorun yaşamam. Bilirler ki benim yalan söylemeyeceğimi. Benim kendimden kaynaklanıyor bu." BCB

"Madde içmeyen insanların yanında yerimiz olmuyor. (Damgalanma yaşadığı anlardan bahsediyor) Millet başka gözle bakıyor. Bağımlı gibisinden ister istemez suratımızda gösteriyor bağımlı olduğumuzu. Millet bir şey demiyor ama içimden öyle bir his geliyor. İçimdeki his bana öyle anlatıyor. Milletin bir şey dediği yok." (CK)

Hassaslaşma

Yükümlüler insanların kendisine daha tedirgin baktığını ifade etmektedirler.

"Tabi insanlar her ne kadar da olursa olsun. Cezaevi sürecinin olması böyle insanlar biraz daha hani bir kişiye karşı daha mı tedirgin bakıyorlar hani. Görüşüklerimiz biliyor fakat cezevine girdiğimi bilmiyorlar. Mahkeme olduğunu biliyorlar." (AS)

Değişen Ekonomik Durum ve Sosyal Çevre

Damgalanmayı sosyal çevrelerinden dışlanmayı somut bir şekilde deneyimleyen yükümlüler bu durumu bozulan ekonomik durumlarına bağlamışlardır. İnsanların kendisinden 'şimdi bu kişi bizden borç ister' korkusu ile uzak durduklarından bahsetmişlerdir.

"Kimseyle görüşmüyorum ki düzenimi bozdular. Beni cebimde sigarasını aldığım günlük harçlık koyduğum adam beni görünce yolunu değiştiriyor. Tabi ki tabi ki. Ne olacak zamanında param vardı iyilik yapıyordum. Altımda arabamla sevgilisinde götürüyordum gezdiriyordum. Restoranlar. Adam benden para ister korkusundan bunun düzeni bozuldu. Tabi tabi. Benden

değil herkes sabıkalıdan kaçıyor şimdi. İnsanın düzeni bozuldu mu ne olur. Kötü ne hissettirebilir ki insanlardan soğudum. İnsanlara inanmıyorum artık. Emin ol inanmıyorum. Yapmacık hareketlere. Yakınlık duyduğundan değil. Hoş görünmek şirin görünmek. (CY)

İçe kapanma

Adli süreç sonrası içe kapanma aile ile geçirilen zamanı arttırma eğilimi görülebilmektedir.

“Kendimi gözden geçirme olayı bu dosya yüzünden gelip gitme kendime daha dikkat etme daha temiz insanlarla görüşme. Bu suçtan sonra kimseyle görüşmüyorum. Çoluk çocuğumla ilgileniyorum evimde.(GÇ)

Yükümlü adli süreç sonrası arkadaş çevresinden kopma kararı alırken askerlikteki deneyimleri önemli bir referans noktası olmaktadır. Askerde arayıp sormayan arkadaşlarının cezaevine girdiği takdirde ortadan kaybolacaklarını çıkarımını yapan yükümlü aile içinde şiddet görse de ev içine tutunmayı seçebilmektedir. Güvenilmez arkadaş çevresindense şiddet görse de daha istikrarlı bir görünüm sergileyen aile ortamı tercih edilmektedir.

“Şu anda hiç arkadaşım yok. O arkadaşlarım arasa bile telefon kullanmıyorum. Bütün irtibatı koparttım. Evden dükkâna dükkândan eve. Öyle olmasa başımız yanacak. Bizi içeri bir alsalar. 10 aydan 30 ay eder. Bir daha çıkamayız içerden. Allah göstermesin. Bir görürsem mahallemin adamı çocukluk arkadaşım bir selam veriyorum geçiyorum. Askere gittiğimde bile hiç biri aramadı. Oraya düşsem kimse aramaz.”(CK)

İnsanlardan uzak durma ve yabancılaşma hissi içine girmektedirler. Sosyal ilişkilerden kaçınma inziva meraklısı bir halin yaygınlığından söz edilebilir.

“İnsanlara karşı bakış açım değişti. Daha ılımlıydım. Şimdi daha soğudum. İnsanlarla sohbet bile edesim gelmiyor. Bedava yaşıyoruz. İki kişi kavga ediyor. İnsansın ayırmak zorundasın. Yolda iki kişi kavga ediyor. Kesinlikle ayırmam. Kim kimi öldürürse. Bana ne.” (CY)

Yükümlüler sosyal hayatta insanlar ile etkileşimden kaçınırken, ortaya çıkan boşluğu hayvanlarla dostluk kurarak ikame etmektedirler.

“Biktiğim oldu insanlardan kaçıp bir köşede dinlenmek oturmak istiyorum. Biraz başımı kaldırmaz oldum. Kimse ile görüşmeme şeyim var. %20'ye düşmüştür görüştüğüm insan. İnsanlardan yıldım yani. Gidiyorsun 3. 4. Şahıs olarak hep bu tip şeyler başıma geldiği için %20'ye düşürdüm. Daha

çok ailemle. Hayvanlarla. Kendime ait bir çiftliğim var. Ailemle daha çok zaman geçiririm. Uzak duruyorum”(BCB)

Cezaevine girmiş olmanın travmatik etkisi ile yükümlü günlük rutinine hemen dönememekte, her an tekrar aynı şeyleri yaşayacağı korkusunu duyumsamaktadır.

“Hayır, yani Kafam çok karışık 1 hafta işe gitmedim. Toparlanamadığım için işe gitmedim. Yapacağım işte sağlıklı olamayacaktım. Yanlış bir şey yapacağım daha farklı şeylere gidecek diye 1 hafta işe gitmedim.” (HB)

Adli süreç deneyimi sadece günlük rutini değil sosyal ilişkileri de etkilemektedir. Eskisi kadar rahat bir şekilde insanlarla samimi olmaktan kaçınma, bu samimiyetin kişinin yaşadığı adli süreci ortaya çıkaracak düzeye erişmesinden korkma bunun neticesinde kimse ile yakın ilişkiler kurmamayı tercih etmek sık karşılaşılan bir durumdur.

Yolda bir arkadaşla karşılaşp bir süre onunla beraber yürümek bile yükümlü için dayanılmaz korkulu bir süreç olabilmektedir. Cadde üstünde bir polis kontrol noktasına denk gelmek, polisin kendisine kimlik sorması ve sonrasında GBT⁸ kaydını görerek durumu yüksek sesle dillendireceği ve yanındaki arkadaşına rezil olacağı korkusu yaşamak zorunda kalmaktadır.

Taşınmak

Yükümlülerden bazıları oturdukları çevreyi değiştirme gereği duymaktadır. Kendi yaşadıkları sürecin çocukları tarafından da tekrar yaşanacağı korkusu ile yaşanan çevre terk edilmektedir. Yükümlü kendi deneyimlerinden bir ders çıkarmaktadır. Çocuklarının mahalle ortamının etkisi ile oturduğu mahallede

⁸ GBT'nin açılımı 'genel bilgi toplama' dır. Polis ve jandarmanın aynı sistem altında tuttuğu kayıtlardan oluşmaktadır. Mahkemelerce haklarında yakalama kararı çıkmış vatandaşların veya kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olan insanların yakalanabilmesi için oluturulmuştur. Bu sistemde şahsın adli sicil kaydı bu sistemde gözükmez sadece bir suçtan dolayı aranıp aranmadığı bilgisi vardır. <https://www.frmtr.com/hukuk/359142-gbt-nedir.html> erişim tarihi 10.08.2017

madde kullanımının yaygın olması dolayısı ile maddeye başlayacağından korkarak daha temiz olduğunu düşündüğü başka bir mahalleye taşınılmaktadır.

“Mahalleden çıkmama taraftarıydım. Gidecektik çocuklar büyüsün dedik. Bu olay taşınmama sebep oldu. Ben bunlar olmasa da gidecektim. Benim 7 yaşında erkek çocuğum var ikisi de erkek. Bir gün buna baka baka heveslenecek onun yerine onun elinde görse bunun elinde görse diyecek bu iyi bir şey olmasa biz bu mahallede oturmayız diyecek. Herkes içmez diyecek.” Yeni düzen kurmaya bütün arkadaşlarımla görüşmem bitti. Bir tanesi var. O da bir şey içmiyor zaten aynı serviste çalışıyoruz. O başka bir firmada X grupta. Cumartesi akşamları izinli. Benim yine servisim oluyor da Cumartesi gündüz boş oluyorum 3-4 saat boş oluyorum. 1-2 saat onunla görüşüyorum. Bir sosyal hayat onunla var.” (HK)

Arkadaş çevresini değiştirmenin kesin bir yolu olarak da şehir değiştirme yoluna gidildiği görülmektedir.

Arkadaş çevresinden uzak durmak için Ankara'ya geldim. (İT)

Beladan Uzak Durmak

Yükümlüler adli süreç sonrası beladan uzak durma konusunda kendileri ile ilgili bir karar aldıklarından bahsetmişlerdir.

“Mümkün olduğunda kaçıyorum yani (suç işlemeye neden olabilecek durumlardan kaçındığını anlatıyor). Oraya gidip bir daha orayı görmenin (Cezaevi) anlamı yok. Çok zorda kalırsan alinyazısı der gidersin çok da yapacak bir şey yok.” (KG)

Adli süreç sonrası çevresindeki olaylara tepkisiz ve duyarsız kalma kararı almak tüm görüşmecilerde görülen ortak bir tutumdur. ‘Haklı iken haksız duruma düşme’ korkusu ile gerekirse kötü muamele ve hakareti dahi sineye çektiklerini ifade etmişlerdir.

“Şöyle ki kimsenin işine burnunu bir daha sokmamak en güzeli. O çok büyük bir şey olmadığı sürede başındaki insan sana ne söylerse söylesin. Dönüp arkayı gitmek. Her ne kadar haklı olsanız da olay yargıya intikal ediyorsa buradan suçlu çıkacağınız belli. Hiç bulaşmamak. En güzeli hiç zarar görmeden.” (BH)

Yükümlülerin tamamı adli süreç yaşamaktan duydukları teessürü ifade etmiş olsalar da bazıları beklenilebileceği gibi hayatlarının geri kalanında tüm usulsüzlüklerden de kaçmamaktadırlar. Bundan sonra her eyleminin yasalarla

uygunluğunu gözetmek yerine hala önüne çıkan fırsatları değerlendirmekten geri kalmamaktadırlar.

“Yalnız da değilim aslında eşimle yaşıyorum. Resmiyette boşandık. Babasından maaş alabilmesi için. İnşallah yakalanmayız. Yapacak bir şey yok.” (ÖK)

Adli süreç sonrası kavgadan, olaylardan kaçınma bilinci geliştirildiğinden söz edilebilir.

“Daha hiçbir kavgaya hiçbir şeye bulaşmam.” (Aİ)

Mesela dolmuşta geçen bizim oranın dolmuşları kalabalık. Adamın biri öte gitsene lan diyor sabah sabah. Kenara şey yaptım baktım bu üstüme üstüme geliyor tavırları falan şey. Dolmuşçuya dedim abi sağda inecek var. Gırtlığın sıkacağı orada dolmucuya dedim inecek var. Aşağıya indim. Onlar çektiler gittiler. Hiç bulaşmam. (AÇ)

Ben mesela 6-7 yıl geçti tahminen öyle insanlarla bir daha bulaşmamak açısından iyi oldu yani. Bulaşmıyorsunuz da hayat devam ediyor trafik de bile karşılaşılabiliyorsunuz. Biz kavga ettiğimizde alkollüydük ama trafikte de dediğim gibi kavga edebiliyor. İnsan sinirlenebiliyor. Ya da başka yani hastane kuyruğunda ağabeyle kavga ediyorlar. Ne olacağını bilemezsiniz. (AÖ)

4.2.7. Adli Süreç Sonrası Arkadaş Çevresi ve Mahalleli ile İlişki

Yükümlülerden adli süreç sonrası arkadaş çevresini değiştirenlerin suçtan uzak kalmak için daha yüksek motivasyona sahip oldukları söylenebilir.

“Eski arkadaş çevremden kimse ile görüşmüyorum. Aslında öyle de oldu ya. Bizim çevremiz de çok temiz değildir. Bir kısmı iyiydi bir kısmı değildi. Ben kestim kimseyle görüşmüyorum. Onlardan dolayı oldu bu olaylar. Çevreden dolayı oldu. Görüşmemekte fayda var. Karşılaştığımız insanlarla tekrar karşılaşmak istemiyorum yani haa onlar içerisinde girdiğim zaman tekrar karşılaşma imkânımız olabilirdi.(Kavga ettiği ve yaraladığı insanları kastediyor) Çok aslında kalabalıklardı onlar da mahkemede görüldüğü gibi değil. Mahkemede 3 kişi gösterdiler bir de mağduru oynadılar. Rol oynadılar. Böyle saçma sapan bir mahkeme oldu. Yarı kısmı biraz mafya tarzı insanlar. Belalılar. Öbür kısmı bir şeye yaramaz. Bir şey yapabileceklerini zannetmiyorum. Beraberce bir şeyler yapabilirler. Ben şu anda Ankara’da tek başınayım. Kardeşlerimden de yok burada. O zaman beraber bir şey olsa gelirlerdi ama devlet de bir yere kadar yardım edebiliyor. Bir yere kadar koruyabiliyor. Siz kendinizi korumak zorundasınız. Onu da biliyorum ben. Onun da farkındayım. Onun için o çevreden uzak durmaya çalışıyorum. Yani şu an işime gidip geliyorum. Ama olursa da Allah büyük bilmiyorum.” (AÖ)

Köyde itibar kaybı kaygısı ve kimse yüzüne bir şey demese de dedikoduların ağırlığı altında ezilmek beraberinde sosyal desteğini kaybettiğini, toplum dışına itildiğini düşündürmektedir. Yükümlü henüz bir davranışla karşılaşmamış olsa bile, olabilecek kafasında canlandırıp tüm sosyal çevresini kaybettiğine ikna olabilmektedir. Aslında kendi kendisini tekrar o çevreye dâhil olamayacak kadar kirli görmeye başladığı düşünülebilir. İşlediği suç verdiği zarar üzerinden bir empati geliştirdiği için değil sosyal desteğini itibarını kaybettiği için bir pişmanlık duymaktadırlar.

“İnsanı düşündürmesi söyle. Kendi kendine sen ne yapacaksın. Köyde bir hayatın vardı. Kendi bir çevren vardı o yüzden biraz insan şey oldu yani. Köydekiler her şeyi biliyor ama kendi kendine insan bir suçluluk insan hissediyor. Ufak yer olduğu için herkes neyin ne olduğunu biliyor zaten de. İnsan kendi kendine suçluluk hissediyor. Böyle bir şeyin içinde bulunmaktan dolayı.” (EK)

Suç davranışına yönelen bir kişi mahalleli için kendi vicdanlarını aklama, kendi sorunlarından uzaklaşmak için bir fırsat işlevi görmektedir. Kişi günah keçisi haline getirilip şeytanlaştırılıp ötekileştirilmekte bu sayede aynı sosyal çevredeki insanlar kendi çocuklarına madde bağımlılığını kondurmamakta ya da ne kadar güçlü eleştirirse etrafına kendi çocuklarının madde bağımlısı olmadığını o kadar güçlü ilan etmiş olacağı yanılgısı içinde hareket etmektedirler.

“Mahalleden geçerken aklımdan geçiyor.(Mahalleden geçerken damgalandığını düşündüğünden bahsediyor) Herkes öğrendi mahallede bütün gençler içiyor mesela. Herkes de biliyor. Kondurmak istemiyor. Beni onların çocukları alıştırdı. Şimdi kendi çocukları benimle görüşmesin istiyorlar.” (2YY)

Toplumsal hayatta yaşadığı damgalanma nedeniyle kişi kendi arkadaş çevresinden kopmamaktadır. Aynı arkadaş çevresinde kalması ise suç davranışının tekrarına yol açmaktadır.

“(Tekrar suç davranışına yönelmesinin sebeplerinden bahsederken) Çevre arkadaş ortamı bir arkadaşın geliyor. Bakıyorsun elinde esrar yapmış geliyor. Dayanamıyorsun. İçmeyince falan filan diyorlardı. İçmeyince dalga geçiyorlar gibi geliyordu. Ama değilmiş. Şimdi kovalıyorum valla kuran çarpsın. Çoluk çoluğumuz var. Bu yaşa kadar hep cezaevlerinde çocuklarımızı yalnız bıraktık. Bundan sonra da inşallah bırakmayız.” (ÖD)

4.2.8. Damgalanma ve Suç Tekrarı

Suç Davranışı Öncesinde Damgalanma Deneyimleri

Göç; “ O Farklılık O Günden Beri İçimde Kalır Öyle”

Yükümlülerin damgalanma deneyimlerinin suç davranışına yönelme ve bunun sonuçları ile yüzleşmeden çok önce başlamaktadır. Yükümlülerin neredeyse tamamının göç deneyimi olmuştur. Çocukluk döneminde yaşanan göç deneyimi, yeni gelinen yere uyum sağlayamama kişinin kendini öteki, harici olarak değerlendirmesine neden olmaktadır. Yaşadığı uyum sorununu ‘o farklılık o günden beri içimde kalır öyle’ diyen görüşmecilerden KG daha sonra paylaştığı suç öyküsünde de benzer uyum sorunlarını hayatının ilerleyen dönelerinde de yaşadığı ortaya çıkmıştır. Çocukluğundan başlayan onu hayat boyu takip eden ‘farklılık’ hali peşini bırakmamıştır.

“Ankara’daki çocukların oyun şekli farklıydı benim köydeki oyun şeklim farklıydı. Biz orada toprakla oynuyorduk. Geldik bilye ile misket ile oynama. Ama köyde biz toprakla oynuyorduk. **O farklılık o günden beri içimde kalır yani öyle.** Görmediğimiz için. Zaman zaman beni oyuna katmıyorlardı. Köyden gelmişin bilmiyorsun. Ama tabi zamanla alışınca onlar da kabullendi bizde kabullendik. İlk başta öyle bir şey oldu yani. Gelir gelmez Beştepe’ye geldik. Ben orada büyüdüm hep. (KG)

Yoksulluk

Suç davranışı öncesindeki yaşam olayları hakkında konuştuğumuzda katılımcıların neredeyse tamamının çocuklukta yaşadıkları yoksulluğu anlatmaları, yoksulluğun kendilerini öteki, dışlanmış hissettirdiğini aktarmaları üzerinde durulmaya değer bir durumdur.

“Çocuklukta fakirlik. Fakirlik. Çalıştım işle uğraştım. 5 erkek 2 kız kardeşim.”(BCB)

“Çocukken ekonomik problemler oldu. Yaşadığımız yer çok pislik bir yerd. Sene 82’te Karabürçekler’de ilk şeylerden. Yetiştığım ortam iyi değildi işin açıkçası o yüzden ha şimdi bir kötü alışkanlığım bir sigara var. Bali çektim daha önce. İlkokulda işe başladım ortam onu götürüyordu. Biraz da kendi içimde var demek ki. İlkokuldan çıktım işe başladım. Bir de bu annemin psikolojisi misikolojisi şimdi pişman mısın çok pişmanım. Ellerde titreme kaldı. Çayı ben şöyle götüremiyorum yani. İz bırakıyor. Çok şükür uyuşturucu hapmiş falan şey yapmadım.(AÇ)

Etnik Köken ve Mezhep Farklılığı

Geldiği yerde nüfusun geri kalanından etnik köken, şive veya mezhepsel olarak farklı ise bahsedilen uyum sorunu daha da derin olmaktadır. Uyum sorunları okuldan uzaklaşmasına, okuldan uzaklaşması nitelikli iş gücüne katılamamasına, sorun çözme becerilerinin gelişmemesine neden olmaktadır. Tüm bu etkenler birleştiğinde kişi suç davranışı gösterebilecek riskli bir konuma sürüklenebilmektedir.

Görüşmecilerden EY örneğinde olduğu gibi, maddi yetersizlikler uyum sorunu ile birleştiğinde okuldan kopuş kaçınılmaz olmaktadır. Farklı bir şive, kıyafet ve davranışla görünürlük kazanan bir haricilik durumu kişinin suç davranışından çok önce damgalanma gerçeği ile tanışmasına neden olmaktadır.

“İlkokula kadar okudum. Ben kendim devam etmek istemedim. O zamanlar durumumuz yoktu. Giyecek elbisem ayakkabım yoktu. Ondan dolayı ben de utanıyordum gitmeye. Köyden yeni gelmiştik konuşma falan yani onlara ayak uyduramıyordum utanıyordum. Haymanadan gelmiştik. Haymana’dan Ankara merkez. Bizim aslımız Elazığ tarafı Zazalık var.”(1EY)

Eğer yükümlü ve ailesi yaşadıkları mahallede mezhepsel ya da etnik köken olarak farklı iseler, zaman zaman ayrımcılık ve zorbalığa maruz kaldıklarını aktarmışlardır. Söz konusu zorbalığın dozu çirak olarak çalıştığı bakkal dükkânının camlarının kırılmasından sözlü şiddete kadar çeşitlilik gösterebilmektedir.

“Siyasi olaylardan dolayı oldu.(Damgalanma deneyimlerinden bahsediyor) Camiye namaz kılmaya gidiyorlardı. Kürek sapıyla. Kazma sapıyla. Çıkışta da bizim bakkalın camların indiriyorlardı. Beştepe’de oluyor bu olay. Paltonun altına saklıyorlardı kazma küreği. Alevi solcu olduğum için. Bir kaç kez yaşadık bunu. Bize çok şeyler derler. Alevi derler Bektaşî derler Kızılbaş derler. Hepsi aynı şey. Ben bildiğim kısaca bir şey anlatayım. Asker arkadaşım Kırıkkale’ye götürdü beni nine dedi bak dedi sana bahsetmiştim ya bu arkadaşım alevi dedi. Aaa yavrum bu da bize benziyor dedi. O işte onlar farklı düşünüyorlar. Alevi nedir Alevilik nedir onu bildiği yok.” (KG)

Çocuk İşçiliği

Yükümlülerin geçmişlerinde çoğunlukla çocuk işçi olmaları bir tesadüf değildir. Ailenin de eğitime önem vermemesi ile çocuk kendini erken yaşta çalışma

hayatında bulmaktadır. Ailenin eğitime önem vermemesi çocuğun okul başarısı için ihtiyacı olan motivasyondan mahrum kalmasına neden olmaktadır.

“İlkokula kadar okudum. Okuyorduk da işte bilmiyorum okumadık. Aslında iyi bir öğrenciydim de. Daha sonra ne oldu bilmiyorum da işte bıraktık yani. Ben birinci sınıfta kaldım ortaokulda. Ondan sonra da önemsemedim. Aile de önemsemeyince ondan sonra da gitmedim yani. Çalışma hayatına başladık. 13 yaşında çalışmaya başladım. Muavinlik yapıyordum otobüste. Simit dondurma satma ile başladık da. Ben 41 yaşındayım. İlk defa devlet zoruyla sigorta yapıldım. Öyle bir durum var şimdi. Ben bu yaşa kadar çalıştım.” (AÖ)

Siyasi Gerilim Ortamında Yetişme

Siyasi ortamın gerginliği de kişiyi okuldan uzaklaştıran bir sebep olarak ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin kaçırıldığı her gün çatışma ve huzursuzluğun olduğu bir mahallede okula gitmek çocuk ve aile için bir öncelik olamamaktadır.

“Benim zamanımda terör olayı vardı. Çocuk öğretmen kaçırıyorlardı. Ben Giresunluyum. Devyol, Devsol. İstanbul’da gecekondudaydık. Duvarlara yazı yazarlardı. Gecekonu vardı. Kapıyı duvarları boyuyorlardı. Dükkânları açtırmıyorlardı. Kadınları çocukları kaçırıyorlardı.” (İT)

Çocukken Akraba Yanına Yollanmak

Katılımcılardan bazıları çocuk yaşta okuması veya çalışması için şehir merkezi ya da ilçedeki amca yanına gönderildiklerini aktarmışlardır. Burada yenge bakımında kalarak, fiili olarak ebeveyn kaybı yaşamışlar, aynı anda öksüz ve yetimliği deneyimlemişlerdir. Bu süreçte kötü muamele görmek, yoksulluğu ve kimsesizliği yaşamamanın çocuk ruhlarında açtığı yaraların ileriki hayatlarında gözü kara girişimcilere dönüşmelerinde rol oynadığı inkâr edilemez. Çoğunlukla araba tamircisi çırağı olarak başladıkları iş hayatına kendi tamirhanelerine sahip olarak devam etmişlerdir. Söz konusu katılımcıların her birinin hayatta geldikleri yerin ne kadar da ‘önemli’ ve ‘yüksek’ olduğunu vurgulamak için kullandıkları arabanın piyasa değeri, evlerinin kaç odalı olduğu, çalıştırdıkları personel sayısı, dükkânın metre karesi ve dükkânın bir günlük cirosu üzerinden anlatmaları düşme korkusunu ne kadar derinden yaşadıklarını gösterir mahiyettedir. Ki bu düşme korkusu onları zaman zaman suç davranışına da sürükleyebilmektedir. Tefecilik, adam yaralama, tehdit, hakaret, evrakta sahtecilik vb. tüm bunlar amaca giden yolda meşru hamleler olarak görülebilmektedir. Yeter ki sefalet içindeki

çocukluğun hayaleti peşlerini bıraksın. Paradan kurdukları bir kalede ümitsiz bir güvenlik arayışının cezaevinde bitmesi kaçtıkları tüm korkuları canlandırmaktadır. Tam da olmaktan korktuğu, kaçtığı, kendisine geçmişini hatırlattığı için hor gördüğü insanlarla aynı yerde ceza yatmak söz konusu kişiler için oldukça travmatik olabilmektedir.

Parçalanmış Ailede Büyüme

Bunun yanı sıra yükümlünün çocukluk çağında anne babanın boşanması, hayatlarına üvey anne üvey babanın dâhil olması, kendilerinin artık 'normal' insanlarla bir arada olmayı hak etmediklerine çünkü 'normal' olmayan bir durum yaşadıklarına kanaat getirmelerine neden olmaktadır.

“Mesela babam evlendiğinde dışlama değil de ben hep öyle zannediyordum. Dışlanma değil de bir ortama girerken çekinerek giriyordum. Biri bir şey söyler.” (HK)

Suç ile Özdeşleşmiş Mahallelerde Büyüme

Yükümlülerin suçla ilişkilendirilmiş mahallelerde oturmaları, oralarda yetişmeleri de göze çarpan bir başka durumdur. Oturduğu semt hali hazırda suç ile ilişkilendiğinden orada yaşayanları da kriminalize edilmekte, kendilerinden suç davranışı beklenen kişiler olmaktadır.

Askerde Yaşadığı Güç Mücadelesi ve Erkeklik Krizi

Yükümlülerden birçoğu için askerlikten sonra madde kullanımına yönelmekte hatta madde ile askerde tanışma durumları söz konusu olmaktadır. Askerliğin stresi farklı bir sosyal çevreye katılma, emir komuta zincirine dâhil olma, sadece erkeklerden oluşan bir ortamda güç mücadelesi içine girme yükümlüde uyum sorunlarına yol açmaktadır. 'Ezildiğini hissetme' şeklinde ifade bulan bu durum adli süreç öncesi yaşam deneyimleri hakkında konuşurken yükümlü tarafından dile getirilecek kadar iz bırakmaktadır.

“Askerde ben sessiz kaldım. Ben biraz fazla konuşmayı sevmem. Orada da uyanık olman gerekiyormuş. İlk defa askere gidiyorum sonuçta. Askerde böyle bir sessiz kalanı eziyorlar. Başka bir yerlerde nasıldır bilmiyorum ama benim orada öyleydi. Belki başka yerlerde öyle bir şey yoktur. Sessiz kalanı eziyorlar askerde. Ben oradayken biraz böyle ezildiğimi hissettim. Biraz zaman geçti ben de sessimi çıkarmaya başladım. Gerekirse kavga yaptım

yani kendini ispatlaman gerekiyor. Yoksa eziyorlar. Arkadaş ortamında laf sokmaya çalışıyorlar dalga geçiyorlar. Orada bir gücünü göstermiyorsun. İlk zamanlar ondan sonra sen artık arkadaşların arasında küçüklüyorsun. Kimse seninle konuşmamaya başlıyor. Konuşmamaya başlıyor dediğim sana o şekilde davranıyor. Sen neysen o şekilde davranmaya başlıyor. Birkaç kişiyi dövünce biraz sessini çıkarınca kendini ispatlıyorsun. Şimdi askere gitsem ilk gittiğim gibi olmaz. Girer girmez birkaç kişiyi döverim bir öyle bir sıkıntım oldu.” EU

Askerlikte hissedilen baskı, maddi problemler ve göç deneyiminin beraberinde getirdiği uyum sorunlarının bir kombinasyonunu yaşayan yükümlülerden de bahsetmek mümkündür.

“Ben 6 yaşına kadar köyde yaşadım sonra buraya geldim. Askerden sonra bir bizim maddi sıkıntılarımız vardı. Ondan sonra istediği kadar sıkıntı olsa takmayacağım kafama diye yemin ettim. Babamın maddi sıkıntıları vardı. O zamanlar içiyordum esrar o zamanlar. Onları kafayı takarak içiyordum. Askerlik psikolojisi hep aynı yüzler hep aynı insanlar.” (EU)

Vücut Bütünlüğüne Zarar Vermiş Olmak

Yükümlülerin birçoğu kollarına attıkları kesikler nedeniyle zor zamanlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Zamanında arkadaş ortamından dışlanmamak için yaptığı eylem şimdi yaşadığı damgalanmanın sebeplerinden biri olmaktadır. İnsanların bakışlarından rahatsız oldukları için her zaman uzun kollu şeyler giymek zorunda kalmaktadırlar. Kollarındaki kesikler yaşadıkları damgalanmanın vücutlarında taşıdıkları somut bir sembolü, tam anlamıyla bir damgası halindedir.

“Kollarım kesik. (Faça tabir edilen, çoğunlukla kollara jilet ya da bıçak kullanarak yapılan kesiler) Arkadaşların kesiyor dışlanacak gibi görüyorsun kendini. Kısa kollu giyemiyorum ben. Yaz kış uzun kollu giyiyorum. Giydiğin zaman insanlar dönüp bakıyor sen de fark ediyorsun. Çoğu yerde dönüp bir şey deme gereği duyuyorsun. Başımızı derde sokacak şeyler... (Bu tarz atışmanız oldu mu?) Olmaz olur mu? Bu yüzden kısa kollu giymiyorum. Kız çocuğum var. İyice dikkat etmeye başladım. ” (FA)

Suç Davranışı Sonrası Değişen Benlik Algısı

Yükümlü sosyal çevresi ile girdiği etkileşim neticesinde kendilik algısında bir sarsılma yaşasa da ‘özümde iyi bir insanım’, ‘normalde iyi bir insanım’, ‘ben aslında çok merhametliyim’ gibi ifadelerle kendilerini tanımlamışlardır.

“Oldu. (Damgalanma deneyiminden bahsediyor) Ne bileyim hep beni kötü hissettiler. Normalde ben iyi insanım da. Konuşmalarım la şeylerimle. İyiliğimden kendim hep kaybettim. Bunlar da iyi niyetimi suiistimal etti.” (HY)

Kirli Hissetme

Yükümlünün içselleştirdiği kaynağını kendi içinde bulan bir damgalanmadan muzdarip olduğunu söyleyebiliriz. Kendisini dindar kayın validesi kayın pederinin yanında duramayacak kadar ‘kirli’ hisseden yükümlü henüz damgalanmaya işaret eden bir etkileşim yaşamadan artık kendisini ‘temiz’ insanlarla aynı ortamı paylaşamayacak kadar aşağıda görmektedir.

“Damgalandığımı düşündüğüm çok oldu. Çok düşündüm. Eşim babasının evine gittikte sonra sof u gibi ben bu adamların bir sene yüzüne bakamadım daha yeni yeni yani. Bir senedir geliyorlar eve. Evde misafir oldukları halde ben duramıyorum çıkıyorum. Duyuldu artık rezil oldum.” (HK)

“Eziklik” Duyma

İtibarını kaybettiğini düşünen yükümlü insanların kendisini içten içe yargıladığını düşünerek, ticari faaliyetleri de dâhil olmak üzere bir kendi içine kapanma süreci yaşamaktadır. Gördüğü tüm yüzlerde kendisi hakkında bir şaibe ile karşılaşma korkusu onu hapishanelerin en derinine hapsetmektedir.

“Burada değil de bir arkadaş ortamında bir çevrede bir ortamda eziklik duyuyor ister istemez bir eziklik duyuyor. Neden gittiğinizi söylüyorsunuz anlatıyorsunuz ama yani siz farklı düşünebilirsiniz ama karşıdaki insan bunu alışkanlık haline getirmiş mi. sürekli böyle mi yapıyor. Yıllardır. Bu işi yapıyor. Acaba sürekli hırsızlık makine alıp sattığından mı durumu bu kadar iyi gibi düşünenler de var tabi.” (HB)

Kendi Kendini İzole Etme

Yükümlüler adli süreç yaşadıklarının ortaya çıkmasından korktukları için sosyal ortamlara girmemeyi tercih etmektedirler.

“ İnsan damgalanıyor. Çevreye karşı insan bir çekimser kalıyor her yere serbest girip çıkamıyor.” (HE)

Adli süreç deneyimi yükümlülerin sosyal izolasyonlarına yol açtığı gibi tekrar adli süreç yaşama korkusu ile ticari faaliyetlerini küçültme yoluna gitmelerine de yol açabilmektedir.

“Bu olay (cezaevinde yatması ve yükümlü olmasından bahsediyor) beni daha geriye götürdü öyle söyleyeyim. Dükkânın bir tanesini devrettim. Yine böyle bir şey yaşarsam benim için iyi olmayacağını düşündüm. Bir tanesini devrettim.” (HB)

Adli süreç sonrası yaşanan özgüven kaybına bağlı olarak yükümlü suç davranışı öncesinde devam ettiği işinde daha geri bir göreve geçmeyi tercih edebilmekte bu yolla hem ‘hata’ yapma korkusu ile mücadele etmekte hem de sosyal etkileşimlerden kaçınmaktadır.

“Şey yapmıyorum zaten (İnsanlarla konuşmadığından bahsetmektedir). Çocuk ilgileniyor. Ben daha çok teknik serviste oturuyorum.”(HB)

Güvenirlilik Kaybı

Kimseye ‘suçsuz sabıkalı’ olduğuna inandıramayacağını düşünmek yükümlünün derin bir umutsuzluk içine düşmesine neden olmaktadır. En büyük damgalanmayı içselleştirdiği toplumsal normlar dolayısı ile kendi kendisine yapmaktadır. İçindeki toplum onu durmadan yargılamakta, vicdan hapisanesinde yaşamaktadır.

“Suçsuzum ama suçluyum. Bu mod. Bu modan çıkamıyorsunuz. Suçsuz olduğunuzu biliyorsunuz ama suçlusunuz. Hiç kimseye anlatamıyorsunuz. Belki size bile anlatamadım. Ben dışarıya hiçbir şekilde yansıtmadım. (Adli süreci kastediyor) Çocuklar bile söylemedim. Onlar beni işe gidiyor biliyorlar. Kış sezonuna geldiğimiz için yarım gün döndüğümü. Duysa etkilenecekler. Etkilenmemeleri için sağlık açısından böyle bir yalan uydurdum. Hafta sonu çalıştığım yerde de bilmiyorlar. Sır büyük sır.” (BH)

Damgalayana Hak Verme; “Ben de doğru düzgün olmamışım ki oraya gitmişim.”

Yükümlülerin önemli bir kısmı damgalanmaktan şikâyet etse bile aynı anda bunun haklı bir damgalanma olduğu üzerinde durmuşlardır. Katılımcılar, kendileri ile aynı konumda biriyle karşılaştığı takdirde kendilerine verilen tepkinin aynı vereceklerini ifade etmektedirler. Sabıkalı birinin topluma ancak zarar verebileceğini, yanındaki insanlara suçtan başka bir şey öğretemeyeceğini ifade eden ÖK neredeyse katledilmesini talep edecek kadar olumsuz bir kendilik algısına sahiptir. Bu durumda çocukluğundan başlayarak hayatının önemli bir kısmını hapisanede geçirmiş olması, sayısını unutacak kadar sabıkasının olması etkilidir. Katılımcı hapiste geçirdiği değil dışarıda geçirdiği zamanı

saymakta son 8 yıldır uzun süreli hapis cezası yatmadığı için kendini ilerleme kaydetmiş saymaktadır. Erken yaşta başlayan uzun süreli hapis cezaları kişinin benlik algısının neredeyse geri dönüşsüz olarak bozulmasına neden olmaktadır. Henüz 16 yaşındayken arkadaş grubu içinde bir oyun zannederek işlediği gasp suçu neticesinde 8 sene cezaya çarptırılan ÖK'nin belki o yaşta ihtiyacı olan sadece rehberlikken aldığı ceza ile tescilli bir suçlu durumuna gelmiştir. Hapis cezasının akabinde bozulan aile hayatı, psikolojik durumu, damgalanma deneyimi kendisini sadece diğer sabıkalı kişilerin arasında rahat hissetmesine neden olmuştur. Suç davranışı gösteren arkadaş çevresinden kopamaması kendisini suç döngüsüne hapsedmiştir.

“Dışarıdaki adam bana normal bakmaz ki. Damgalandım tabi. Zaten devlet damgalamıyor mu? Yıllarca sicilin silinmiyor zaten. Devlet damgalıyorsa dışarıdaki insan da sana bir acaba ile bakar mı bakar ben de olsam ben de bakarım. Zaten mümkün olduğu kadar gizliyorsun her şeyini. Kimse kendi özgeçmişini hayatını anlatmaz. Ne zaman içli dışlı olursun ne zaman birilerinden bir şeyler duyarsın ondan sonra yavaş yavaş açılmaya başlarsın. O da bir güven telkin eder. İnsanlar da senin sağda solda olduğunu bildiği zaman bir acaba ile bakar yani haklı olarak bakar. Bir kere arkadaş ilişkilerinde çıkıyor (Adli süreç yaşadığı). Çevrende çıkıyor. Yani iş yerinde duyulsa çıkıyor. Çıkar yani her yerde çıkıyor. Gizleyemiyon. Arkadaş ilişkisini kesen oldu. İş çevremden mahalleden oluyordu. Haklı yani benim çevrem bir sabıkalı ile konuşsun ben de istemem yani konuşmasını. Kim ister ki. Benden ne öğrenebilir. Arkadaş olan bir insan. Zaten bu adam sağda solda. Her pisliğin içine girmiş çıkmış. Ne öğretir pislik öğretir. Kim ister. Siz çocuğunuzun benim gibi bir adamla konuşmasını ister misiniz? İstemezsiniz. Niye sabıkalı. Kimseye bir şey demeye hakkınız yok ki. Kendi hayatını kendi içine ettin. Herkesten bir şey beklemenin bir anlamı yok ki. Ben beklemiyorum. Çünkü benim de şimdi çocuğum ben. Benim çocuğumun sabıkalı biri ile görüşmesini istemem yani. Onlar da istemez.” ÖK

İlk suçunu 40 yaşında işleyen AÖ'nün cezaevi gözlemleri genç bir bireyin aldığı uzun süreli hapis cezasının onun kendini algılayışında ne tür değişimler yarattığına dair ufuk açıcı bilgiler içermektedir. Çocuk yaşındaki ilk suçunda aldığı ağır cezanın altında ezilen kişiler hakkındaki gözlemleri ÖK'nin hikâyesi gibidir. ‘Çocuk kendini bir şekilde suçlu olduğuna inandırmaya çalışıyor’ derken damgalanmanın çok yoğun olduğu anda ondan kaçamayan kişinin kendini durumun haklılığına ikna etmeye çalışırken ki hazin halini anlatmaktadır. Tıpkı Amerika iç savaşı öncesi siyahların köle olması gerektiğini savunan siyahlar,

kadınların şiddete uğramasının meşru ve gerekli olduğunu iddia eden kadınlar gibi.

“Biz aslında iyi de bir gözlemciyiz. Biz girdik ama çok da öyle büyük konuşmayalım da. İçeride konuştuğumuz arkadaşlardan mesela yaşı küçük olup da cezaevine girip mesela bir gasp yapmış gasp derken telefonunu çalmaya çalışmış. Kaçarken yakalanmış 4 yıl sonra açık cezaevine geçmiş. Çocuğa bakıyorum benim çocuğum da var. Benim çocuğumdan birkaç yaş büyük yani. Kendi çocuğum gibi görmek istedim bakarken. Çocuk kendini bir şekilde kendini suçlu olduğuna inandırmaya çalışıyor. O suç işlediği için aslında bence o kadar yatılacak bir suç değil o. Belki de devlet şeyleri farklı olmuş olsa hani bunu niye yaptığını bir anda insanları damgalamak kötü bir şey. Bir insanı damgaladığınız zaman o ömür boyu hırsız olur ya da gaspçı olur. Başka bir şey olur. Onun bir takipçisi yok. Devlette bir şey var hani bazı suçları erteleyebiliyorlar. Nasıl uyuşturucu tedavisine gönderiyorlarsa bu insanları psikiyatriste de gönderebilirler. Bunu niye yaptı. Neden yaptı bunun altyapısı mutlaka vardır. O çocuk benim de çocuğum var. Bir suç işledi diye o çocuk hırsız olamaz gaspçı olamaz o bir meslek. Bunu insanlar yıllar boyunca yaparak öğreniyorlar. Bir kere suç işleyen insan o damgayı yemek zorunda kalmaması gerekiyor bana göre. Bizim istisna biz kavga ettik. Bu olabiliyor. Bazı suçları damgalamaman gerekiyor. İş bulamaz dışarı çıktığın zaman sabıkası olur. Ne yapacak o işe devam edecek. Bu seferde suçluyu arttırırsınız bence ben öyle düşünüyorum. Şeyden sonra cezaevinden girip çıktıktan sonra insana farklı bakabiliyorlar. İnsan utanıyor. Pek kolay söyleyemiyoruz. Burada da öyle maalesef. Böyle bir durum. İnşallah bir daha göstermez Allah.(AÖ)

Kendi kendini damgalayan ya da kendisi ile ilgili yaratıldığını düşündüğü damgaya hak veren görüşmecilerden biri duygularını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Bazı insanlara göre değil. Nasıl ifade edeyim ki. İpsiz sapsiz insanların yeri. O insanların yeri. Öyle dündüm öyle gördüm. Bir de zaten gittiğin zaman. Esrarıcı eroinci jiletlemiş. Hırsız. Oraya gelenler %80'i o. Esrar eroin hırsızlık onu gururla anlatıyor. Hırsızlıktan geldim diyor. Ne diyorlar milletin parasını gasp etmeye kibarlaştırmışlar. Milletten haraç alma bu tür şeylerle karşılaştım. Haa sen niye gittin o zaman dersin ben de doğru düzgün olmamışım ki oraya gitmişim. Hayır, işin doğrusunu konuşmak gerekli. Demek ki ben de iyi birisi olsam oraya gitmezdim. (KG)

Bir Beceri Olarak Suç

Yükümlü için suç davranışı bir beceri sergileme alanı, başarı öyküsü de olabilmektedir. Suç konusundaki becerisinin bir övünç kaynağına dönüşmüş durumda olduğu, artık kimliğinin parçası haline gelmiş olduğu söylenebilir. Bu

yaklaşımındaki yükümlülerde suç davranışını anlatmak bir zorluk sıkıntı değil bilakis çok eğlendikleri, keyifle öyküledikleri bir konu olmaktadır.

“Bir de abla benim şanslıyım bu konularda benim elime ne geçsin benim okutamayacağım satamayacağım hiçbir şey yok. (Başka bir dosyasından bahsederken) Adamı dokuz yerinden bıçakladık ölmedi iyi mi? (Gülüyor)”
(TO)

Damgalanmanın En Çok Hissedildiği Dönem: Adli Süreç Sonrası İş Bulma ve Çalışma

Ümitsizlik Hali

Denetimli serbestlik yükümlülerinde iş bulma ve işte çalışmaya devam edebilmeyi başarma konusunda genel bir ümitsizlik durumu hâkimdir. İş bulsa bile yükümlülüklerle beraber sürdürmenin mümkün olmayacağını düşünmek iş arama motivasyonlarını da düşürmektedir. Yükümlüler işe yerleşme konusunda oldukça yalnız kalmaktadırlar, hem özgür olmanın sorumluluklarını hem de cezanın sorumluluklarını aynı anda taşımak zorunda kalan yükümlü bu ağırlığın altında ezilmektedir.

“Randevum vardı saat 4’te iş için hastanede (hademe olabilmek için iş görüşmesini kastediyor) randevum vardı. Bunu seçme gibi lüksümüz yok ki. (Denetim planına göre iş görüşmesi ayarlayamayacağından bahsediyor. Randevuyu iş kurun belirlediğini anlatıyor) Bu işe girsem bile biliyorum başıma gelecekleri biliyorum. Bu işi de bunun yüzünden (Denetimli serbestlik yükümlüsü olmak) kaybedicem. Bir yerden sonra toplum suça itiyor.

Yükümlü öğrenilmiş çaresizlik içinde iş aramaya bazen daha başlamadan vazgeçebilmektedir. Sabıkalı olduğu için ‘nasıl olsa olmaz’ diyerek iş aramama yoluna gidebilmektedir. Görüşmecilerden birinin kullandığı “utanç belası” tabiri yükümlünün yaşadığı sıkışmışlığı anlatır mahiyettedir.

“Normal bir işe giremiyoruz mesela. Gidip utancımızdan şey yapamıyoruz yani devlet işi falan filan.” (ÖD)

İş Aramak İçin Gerekli Maddi Kaynaktan Yoksun Olmak

İş aramak için bile gerekli kaynaktan, yol parasından yoksun olduğunu beyan eden yükümlülere sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakfının yardımları

hakkında yapılan bilgilendirmelerden sonra yükümlülerde genel olarak kendilerine bu yardımın çıkmayacağına dair bir inancın varlığı göze çarpmaktadır. İş aramanın da maliyetli olması yükümlü için daha en baştan caydırıcı olmaktadır.

“Gittim İŞKUR’dan form verdiler aynı bu şekil. Orada FÖ diye bir hanım var. İŞKUR’da. Aynı böyle fotokopileri çekti elime verdi. Balgat, Nenehatun Caddesi, Çankaya Turan Güneş bulvarı hepsini aradım derdimizi anlatıyoruz böyle böyle cezaevinden çıktık bizim işe ihtiyacımız var. Bir gelin görüşelim benim oraya gidip o işleri halletmeye gitsem 100 milyon yol parası gider.” (CY)

“İş bulmak için görüşmeye gidecek yol parası yok.”(HAK)

Sigorta Aciliyeti ve Deneme Süresi

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünden muaf olabilmesi için sigortalı bir işte çalışıyor olması gereken yükümlünün elindeki sabıka kaydı ile iş bulması üstüne üstlük sigorta yapılmasını sağlaması kaf dağının ardına ulaşmak kadar zordur. İşveren deneme süresini geçirmeden sigorta başlatmayı istememektedir. Sigortayı hemen başlatabilmek için durumun acileyetini açıkladığı an ise umutlar sönmektedir. İş arama süreci yükümlünün damgalanmanın en ağır halini yaşadığı dönemdir. Bu sürede açıkça kovulmakta, hakarete uğramaktadır. Bunların hiç biri olmadığında ise beden dili ile aşığılandıklarını aktarmaktadırlar.

“Adam gibi formu önüme vermişsin. Beni almayabilirsin. Bana 2 günde haber veririm diyip ondan sonra bir de ağız yapısından kaldırdı attı (doldurduğu formu). Benim zoruma gitti. Derdimi de anlattım. Ben cezaevinden çıktım benim işe ihtiyacım var. Ben eşimden ayrıldım sıkıntı büyük ekmeğe ihtiyacım var. Hakir gördü. Nerelerde çalıştın. Çalıştığım yerleri söylüyorum. Benim sigortam girdiğim gün başlamak zorunda diyorum. Tepki görüyorum. Başlatmam diyor. 15 gün çalışma süresi deneme süresi. Tabi tabi ki. Bizi kamuda çalıştırıyorsa devlet bize önce iş versin.” (CY)

“Bir bayan vardı Kızılay’da ben nargile ustasıyım. Nargile yapıyorum ben onunla ilgili Kızılay’a bir yere gittim. Onlara söylediğimde yok yok hemen çıkın hemen dediler. İnsan utanıyor tabi sinirlenmiyorsunuz da. Orada da suç işlemiş gibi hissediyorsunuz. Yani dedim ya bazı yerlerde suç işlemişsiniz gibi hala suça devam ediyormuşsunuz gibi. Suç işlenmiş bitmiş. Cezasını çekmişsiniz az bir şey kalmış da bu suç da utanılacak bir suç mu? Değil mi? İnsanlar onu bilemez ama utanılacak bir suçmuş gibi bakıyorlar. Suçun herhalde geneli utanılacak bir şeydir. Toplum öyle bence ya. Neye neden

olduğunu nasıl olduğunu mahkeme de onu dinlemiyor ki zaten ya bu olay nedir herhalde net onu dinlemek istiyor. Biz mahkemede onun da farkına vardım ben.” 5AÖ

Suç Çevresi Aracılığı ile İş Bulmak

Yükümlünün kendi işi, ailesinin ya da akrabaların işletmesi yoksa iş bulması neredeyse imkânsız olmaktadır. Bir diğer iş bulma yöntemi ise cezaevinde tanıştığı insanlar aracılığı ile olmaktadır. Koğuş arkadaşının referansı ile başvurduğu işte çalışmaya başlamak yükümlü için daha kolay olmaktadır. Bu durumun kişiyi suç çevresine hapsedeceği açıktır. Damgalanma neticesinde kişi suç döngüsünden çıkamamaktadır.

Sgk var sosyal güvencem. Beraber cezaevinden çıktığım bir arkadaşımın şirketi vardı. O üstüme sigorta yaptı denetimli serbestlikte çalışmamam için normalde çalışıyordum. Sabah 8 öğlen 12 arası çalışıyordum. Adli tıp kurumunun yanda Keçiören’de çipem de çalışıyordum. (TO)

İçerdeki arkadaşlıkların dışarıda iş bulmayı sağladığından bahsedilebilir.

“Cezaevinde yatan bir arkadaşımız vardı. Ben dedim dışarı çıkacağım sigortam param yok dedim. Abi merak etme. Bir arkadaşın ostimde fabrikası var dedi. Çıkar çıkmaz orada başlayabilirsin dedi. Dışarıda iş aramadım orada da yatan arkadaş vardı. Ostim’de fabrikası olan bir arkadaş vardı. Telefon açtı arkadaşımız ceza yatıyor az günü var dedi. Çıkar çıkmaz gittim onun yanına hemen yaptı yani.” (HE)

Akraba Çevresi Aracılığı ile İş Bulmak

Yükümlüler genelde akrabaların yanında çalışmayı tercih etmektedirler. Akraba ilişkileri dışında iş arama girişiminin çok yaygın olmadığı görülmektedir. Yükümlü akraba, eş dost aracılığı ile iş bulma çabasına girmektedir. Adli sicil kaydı veremeyeceğinden iş bulmanın ancak ve ancak akraba eş dost aracılığı ile olabileceği yükümlüler tarafından kabullenilmiş bir gerçektir. Hırsızlık suçu işlediğinden kendisine güvenilmesini makul bulmaktadırlar.

“Damgalandığımı düşündüm. İşe falan gireceğim zaman. Benim karşıma çıkacak diye düşünüyorum. Şimdi akrabamızın dükkânı olduğu için öyle bir sıkıntı olmadı. Mesela başka bir işe girmek istediğim zaman...” (1EY)

İşveren Tarafından İstismar Edilmek

Sabıka kaydı olduğu bilinen yükümlü istismara açık hale gelmektedir. İşveren kişiyi sigorta yapma karşılığında ücretsiz çalıştırmayı isteyebilmekte ya da normal

ücretin altında bir ücret teklif edebilmektedir. Bu durumu kendisi için bir karlılık vesilesi olarak değerlendirme yoluna gidebilmektedir. Karşısındaki kişinin saygınlığının daha az olduğunu olası bir anlaşmazlık durumunda eski bir hükümlüğe değil de kendisine inanılacağına emin olarak yükümlüğü istismardan çekinmemektedir.

“Hani şöyle söyleyeyim sigortalı iş olması gerekiyor. Çıktığınız zaman birkaç gün süre veriyorlar. Ya da 1 hafta o süre içinde mahkûm olduğunuz için iş bulmanız çok zor. Kimse iş vermek istemiyor yani. Ben cezaevine gitmeden önce de çalışıyordum. Ama geri döndüğümüz zaman cezaevinden çıktım dediğiniz zaman kafalarda bir soru işareti oluyor acaba neyden girdi niye girdi. Tanıdığınız insanlar bile size tepki yaratabiliyor. Ücretinizi kısabiliyorlar. Ben girerken farklı alıyordum. Çıktım farklı vermek istediler. Daha az vermek istediler. Mecbur olduğum için. Sigortanı yapıyor ama ücretini kesmeye çalışıyor. Başka birisi sigorta yapmamaya çalışıyor. Zaten genelde kimse kimseye sigorta yapmıyor kolay kolay bir sürü insan piyasada sigortasız çalışıyor. Onunla ilgili zorluk var. Sigorta olmadığı zaman kamu hizmetiniz başlıyor. Bu sefer hem kamu hizmetine gidip hem de işe gitmek zorunda kalıyorsunuz. Bugünkü benim durumum böyle şu anda. İşe gidiyoruz ama sigortasız çalışıyoruz. Bir süresi de yok. Zaten kısa bir süre olduğu için adam yapmak istemiyor. ... Ben hem başka yerde çalışıyorum hem burada çalışıyorum. Oraya gidemediğim için yarım gün gidiyorum. Yarım gün ücret alıyorum. Çalışmazsanız burada ücret de verilmiyor. Ben geçen ay bir işe girdim. Konuştuk kendim garsonluk yapıyorum cafe restoran. Tanıdık gönderdi. Aradan biraz zaman geçtikten sonra fazla mesai çalıştırıyor. Sonra dedi ki o kadar parayı ödemeyeceğim ben bu kadar parayı ödeyeceğim. Caydı. Devlete asgari ücretten göstereceğini söyleyip aban 1200 veriyor. Orada da vergi kaçakçılığı yapıyor. Sonra işten çıkarttı. Bazı belgeler var işten çıktığınız zaman onları imzalatman gerekiyor. O belgeleri almam için şöyle bir şey oldu mesela. Onu almam gerekiyor benim buraya teslim etmem için bir sıkıntı olmasın diye adam onun karşılığında adam parayı aldığıma dair kâğıt imzalatmış bana parayı vermedi yani. Aradan bayağı bir zaman geçti de. Biz sıkıştırarak parayı aldık. O arkadaşımı sıkıştırdım. Arkadaşım olduğu için. Adama bir şey diyeceksin adam mahkûm olduğunuz için şikâyet edecek sizi. Tehdit etti. Şey etti. Adam bunlara güveniyor. Bir de kâğıt imzalatmış parayı ödedim diye. Mahkûmsunuz. Adama şey diyemedik. Siz bu parayı ödeyin biz helalleşelim diyemiyorsunuz orada bir sıkıntı oluyor. Bu arada paranızda yok. Bu arada ben burada 1 ay kamu hizmeti yaptıktan sonra o işi bulmuştum. 1 ay boyunca paramı ödemedi. Çıktıktan sonra da ödemedi. Ben artık ne yapacağımı şaşırardım yani. Bir şey de diyemiyorsunuz. Arkadaş aracılığı ile devreye sokaraktan ama bir 10 günü geçti. O şekilde parayı aldık. İsteddiğimiz parayı da alamadık. Yani belki sadece benimle ilgili bir şey ama başka arkadaşlarında böyle olabiliyordur yani.” (5AÖ)

Yükümlü kamu hizmetinden muaf tutulabilmek için sigortalı işe ihtiyacı olduğunu söylediğinde iş yerinden ‘sigortanı yapayım maaş vermeyeyim.’ teklifi ile

yüzleşebilmektedir. Bunu kabul ettiğinde ise, ücretsiz çalıştığı için geçim sıkıntısı çekmekte ama sigortalı gözüktüğü için sosyal yardımlara da başvuramamaktadır. Denetimli serbestlik bireysel görüşmelerine gelebilecek yol parasından bile yoksun olabilmektedir.

“Beni sigortalı gösteriyor ama ben maaş almıyorum. Sadece sigorta ya gidip de orada burada çalışmamak için. Sadece sigorta yapıldı. Maaş vermiyor ama sigortanı yatıracağım dedi.” (HE)

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Tarafından İş Yeri ile İlgili İstenen Belge Fazlalığı

Sabıka kaydı ile iş bulmaya çalışmanın kendisi yükümlü için travmatik bir süreç olabilmektedir. Sabıka kaydı talep etmeyen bir iş bulmuş olsa bile denetimli serbestliğe teslim etmek zorunda olduğu iş yeri sicil kaydı, işe giriş belgesi gibi belgeleri iş yerinden talep ettiğinde bu belgeleri neden istediği sorulmakta ve durum şüphe ile karşılanmaktadır. Sabıkalı olduğu ortaya çıktığında iş yerinden kovularak yollanmak kişi için yaralayıcı olmaktadır.

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü ile aile geçindirmek için ücretli iş bulma baskısı altındaki yükümlünün tekrar suça yönelme eğiliminde olması çok şaşırtıcı olmamaktadır.

“Devlet tamam 1 yıl kadar önce çıkarttı ama şunu yapabilir maaş bordrosu istiyorlar bizden. Ya da işe giriş belgeleri istiyorlar. İşe giriş belgesi istememiş olsa biz işe girebiliriz. Adam diyor ki niye istiyorsun bu belgeleri 3 tane belge isteniyor bizden. Öyle değil mi? Niye bunları istiyorsun diye sorunca mahkûm olduğumuzu söylemek zorunda kalıyoruz. Söylediğim zaman çoğu insan hemen terk et burayı diyor. Tabi niye geldin sen falan diyor. Seninle ne işimiz var falan diye. Farklı bakış açısı var yani. Kovuldum ben. Yani çıkın siz niye geldiniz falan diye oldu. Tepki gösteren çok. O olmasa belki saklayabilirsiniz mahkûm olduğunuzu. Şu anda kelepçemiz falan yok serbestsiniz. Ama iş bulma konusunda zorluklar yaşıyoruz. Eğer ki ailesi olmayan çalışmayabilir. Annesinin babasının yanında kalabilir. Ailesi olan mecbur çalışmak zorunda. Ya da başka türlü bir yola başvurabilir. Hırsızlık falan yapan da oluyor. Biz duyuyoruz burada. Adam çıkmış denetimli serbestlikte parasız kalmıştır. Tekrar uyuşturucu satmıştır bir şey tekrar cezaevine gittiğini duyuyoruz biz.” (5AÖ)

Eski İşverenle İrtibata Geçmek

Eğer yükümlünün hali hazırda çalıştığı bir yer varsa orası ile devam etmek yeni bir yer bulmaktan görece daha kolay olmaktadır. İşveren kişiyi suç davranışından önce tanıdığı için kendisine karşı daha olumlu bir yaklaşım içinde olabilmektedir.

“Buraya gelmek için iş yerinden izin almak sıkıntı oluyor. Yabancı olmadıkları için anlattım. Böyle böyle bir olay yaşadım diye. Üzüldüler olan bu olaylara. Bir daha tekrarlanmasın dediler.” (6İŞ)

Kamu Hizmeti Yapmak ve Geçim Zorluğu

Yükümlünün iş bulma sürecinde yaşadığı maddi zorluklar karşısında yalnız bırakılması, toplumsal cinsiyet rolleri gereği diğerlerinin kendisinden bu sorumluluğu yerine getirmesi beklentisi altında ezilmektedir. Kendi eşinin bile ‘arkası kesilmez’ korkusu ile borç vermek istemediği bir aile ortamında yasal sınırlar içinde kalarak sabıka kaydına rağmen iş bulma çabasında olması güç bir baskı oluşturmaktadır. Yükümlünün denetimli serbestlik altında olmasının getirdiği bazı kısıtlayıcı durumlar ailenin dikkatinden kaçmaktadır. Kişinin cezaevi dışında olması özgür olarak değerlendirilmesine neden olmakta ve aileyi geçindirebilecek tüm imkânlara sahip olduğu varsayılarak yüksek bir beklenti ile kendisine yaklaşmaktadır.

“Bana zaten kamu hizmetin vermiş olsaydı. Bir yıl. Bu bana daha ağır geldi. Burası daha ağır. Çünkü bir yandan dışarıdasınız hem iş bulma yükümlülüğünüz var. İçerdeyken öyle bir yükümlülüğünüz yok. Siz dışarıda olduğunuz için insanlar size aileniz bile daha tepkili olabiliyor. Sen geçindirmek zorundasın. Ama buraya geldiğiniz zaman işe gidemiyorsunuz. İş yeri bunu ne kadar anlayabilir. Tekrardan ben o işi bulamayabilirim. Şu anda ben kendi maddi gücümün ne kadar olduğunu devlet bilmiyor. Bir tutanak iki tutanak cezaevine giderseniz daha kötü şeyler yaşabilir insanlar iyice bir araştırılması gerekiyor. Mesela görüyorsunuz şimdi bizim süreç uzun dedim ya cezaevine girme süreci olsun hazırlanma süreci olsun. Borç para bile isteyemiyorsunuz. Eşin istediği zaman bile yani. Bazen ekmek alacak paran kalmıyor onu istiyorsun ama onu bile vermek istemiyor. Onda var ama vermiyor. Vermek istemiyor. Onu verirsem arkası gelir diye düşünüyor. Herkes de o niyette insan değiliz. Kimsenin şu güne kadar bir yardım da almadık ama aile diyelim kim olduğu fark etmez benim ailem de olabilir onun ailesi de olabilir. Sizi dışlıyorlar ya. Siz orada ne yapıyorsunuz ne ediyorsunuz onu duymak istemiyorlar. Ne yaşadığını duymak istemiyorlar. Senin sorumluluğun ne yaparsan yap. Birçok kişi belki onlar yaşıyordur ya. Bence şu olabilir devlet dediğim gibi belki saçma geliyor ama belki bir iş bulma kurumu gibi insanlara fırsat verse kazanç olduğu zaman o kişi kendini daha kuvvetli hissedilir. Başka arkadaşlarla gidip başka suçlara karışmazlar

bence bir kere gidip denemek gerekiyor. Bence her insan değerlidir yani ben öyle düşünüyorum.” (5AÖ)

Adli süreçten sonra yükümlülerin pek çoğunda yasalara uyma konusunda bir hassasiyet gelişmemesi oldukça ilginçtir. Kanunla itilafli duruma düşürebilecek eylemler içinde olmaktan kaçınmamaları üzerinde düşünmeye değer bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Arkadaş çevresinden kopma, sakıncalı durumlardan kendini uzak tutma gibi davranışlar geliştirmiş olsa bile aynı anda yasal mercileri yanıltmak üzerine bazı eylemlerde de bulunmaya devam edebilmektedirler. Eşinin babasından maaş alabilmesi için kâğıt üzerinde boşanmaktan, sigortalı çalışan gözüktüğü iş yerinde aslında çalışmıyor olmak gibi davranışlar içine girebilmektedirler. Çalışmadığı iş yerinde sigortalı görünürken denetlemeye gelen memurları nasıl kandırabileceğini kendisini denetleyecek kurumun içindeyken anlatabilmektedir. Bunun sebebi ceza almaya alışkın olmak ve adli süreçlerin, mahkemenin artık kendisini korkutmaması olabileceği gibi, aldığı ceza hak ettiğinin çok altında olduğu durumlarda adaleti yanılmanın kolay olduğu kanaati kişiyi umursamaz ve daha kolay risk alan biri haline getirebilmektedir. Yasalara uyma konusunda eşik aşıldığında tekrar yasallığın sınırına geri dönmek kolay olmamaktadır.

“Abim söyledi onu. (denetimli serbestlikten kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünden sigortalı bir işte çalışarak muaf olan kişilerin iş yerinde denetlenmesinden bahsediyor) Arkadaşım var yani arar direkman geçerim öyle bir şey olsa onlar kurnaz biraz. Biliyorlar. Müdürümüz hemen geliyor derler. Hemen beni ararlar gelirim.” (TO)

İş Çevresi Tarafından Damgalandığını Düşünme

Çalıntı mal sattığı için hüküm giyen bir görüşmeci madde bağımlılarının madde temini için çaldıkları telefonları almaktadır. Madde bağımlısı çaldığı telefonu satarken yoksunluk krizinin etkisi satış işlemi sırasında kimliğini ibraz etmekten kaçınmamakta dolayısı ile ikinci el telefonu alan dükkân sahibi yasal sorumluluktan kurtulmaktadır. Telefon hırsızlığı ile ilgili yapılan polis soruşturmasında dükkâna gelen polislere ikinci el telefonu satın aldığı kişinin kimliğini göstererek kişi bu durumdan sıyrılmaktadır. Yasal bir boşluğu ve bağımlıların çaresizliğini kullanarak yaptığı ticaret komşu esnafın dikkatini çekmiş

ancak ‘sen hırsızlık malı mı satıyorsun? Neden bu kadar sık dükkânına polis geliyor’ yorumları kendisini eyleminden caydırmaya yetmemiştir ta ki kimliğini vermeyen bir kişiden çalıntı telefon alıp cezaevine girene kadar. Tek başına utandırma kişiyi suç davranışından alıkoymamış, eyleminin sonuçları ile yasal düzeyde yüzleştiği ve caydırıcılığı yüksek yaptırımların muhatabı olduğu anda davranış değişikliğine yönelmiştir. Ancak cezaevi deneyiminden sonra toplumsal itibarı hakkında ciddi anlamda kaygılanmaya başlamıştır. ‘ben kötü bir şey yapmıyorum ki eğer yapıyor olsaydım adli sürecin içinde olurum savunması anca cezaevine giriş ile çökmüştür. Çaresizliğini istismar ettiği bağımlılarla aynı yerde yatarak cezasını çekmesi ise hayatın hazırladığı ironik derslerden biri olmaktadır.

(Damgalandığını düşündüğü bir an oldu mu sorununa cevap olarak) “Oldu. Komşulardan. Sen sürekli çalıntı mı alıp satıyorsun da polisler senin dükkânına geliyor diye. Böyle 3 ayda 6 ayda bir (polisin dükkânına gelme sıklığından bahsediyor)”. (HB)

4.2.9. Denetimli Serbestlik ve Aile Danışmanlığı

Denetimli serbestliğe aile danışmanlığının eklenmesi yükümlünün iyilik halinin devamı için oldukça önemlidir. Aile üyeleri de adli süreçten etkilenmekte, yükümlünün cezaevi deneyimi ile değişen psikolojik durumu ile ilgili nasıl bir tavır alacakları konusunda zorluk yaşamaktadırlar.

Bulduğu işte tutunması hem yükümlülükler nedeniyle izin almasına bağlı olarak tehlikeye girmekte hem de madde kullanımına ya da cezaevinde geçirilen süreye bağlı olarak bozulan psikolojik durumu nedeniyle iş yerinde iyi ilişkiler kuramaması nedeniyle zor olmaktadır. Bunun dışında yükümlülerin birçoğu aile içinde özellikle babaları ile çözülemeyen sorunlardan, iletişim problemlerinden bahsetmişlerdir. Yükümlünün aile içinde özellikle babası ile çözemediği sorunları, otorite ile hesaplaşamama biçimine bürünmekte, babası ile çözülmeyen problemler bir başka otorite figürü olan patrona veya kendisinden daha kıdemli olan personele aktarılmaktadır. Bu da yükümlünün iş yerinde yaşadığı problemlerin kökeninin aslında aile içinde temellendiğini gösterir niteliktedir. Aile

içinde babası ile çözemediği sorunlar iş yerine yansıyor. Otorite figürü ile sorununu çözemediğinden emir aldığı bir işte çalışması çok zorlaşıyor. Eğitim düzeyi düşünülduğünde vasıfsız işler dışında bir işte çalışmasının da mümkün olmadığı açıktır.

“Güzel bir iş dedim. Çalışayım. Biraz borçlarım var çalışayım. Arabamı alırım. Ama istediğimiz gibi zor bela eş sayesinde giriyorsun. Orada da iki üç tane çıkıyor. 10 kişi içinde bir kişi senle uğraşan. Şimdi burada da çıktı. Çatırdamaya başladı iş. Patronum amenna oradaki elemanlar size üstünlük kurmaya çalışınca ben ona gelemiyorum. Sabıkalı olduğumu bilmiyorlar ama bana şimdi hani emir veriri gibi bunlar da bana kendi yapıma göre tabi. Babamın yerine de giderim ben. Kendi iş yerimiz var. Babamın yeri İzmir Caddesi üzerinde.” (FA)

4.2.10. Cezaevi Deneyimi: “Canlı Cehennem”

Görüşmecilerden HY'nin yaptığı cezaevi tanımına, tanımın etkiliyiciliği ve açıklayıcılığı nedeniyle yer vermek istedim.

“Cezaevi canlı cehennem.” (HY)

Eşe Yabancılaşma Aile ile İlişkilerin Bozulması

Yükümlünün denetime gelmeden önce yaşadığı cezaevi deneyimi kendisinin bir kimlik krizi yaşamasına neden olmaktadır. İtibar kaybı yaşadığı düşüncesi, bundan sonra hayatına sabıkalı olarak devam edeceği gerçeği, cezaevinde beraber olduğu insanlarla kendini kıyaslaması ve gözlemlerinden hiç memnun kalmaması ile derin bir depresyona sürüklenebilmektedir. Yaşadığı travmatik duruma bağlı olarak aile hayatında huzursuzluk başlamaktadır. Ailenin, kişinin yaşadığı durumu anlamaktan uzak olması, süreci değerlendirememesi yükümlünün yaşadığı sorunların bozulan aile ilişkileri ile daha da ağırlaşmasına neden olmaktadır.

“Valla cezaevinde çıktıktan sonra inanın aile düzenim bozuldu. Benim ilk defa böyle bir şey olduğu için inanın ben doğru düzgün ifade vermiş bir insan değilim. Ankara’da doğma büyüme Ankaralıyım. Psikolojim bozuldu. Ben bir şey söylüyordum. Onlar farklı algılıyordu. Ben böyle bir şey yaşamadığım için tedavi görmeyi düşündüm. Hala bana evde diyorlar sen git tedavi gör eski sen değilsin diye.” (HB)

Uzun süre cezaevinde kalıp çıktıktan sonra eşe karşı yabancılaşma sonucunu doğurmaktadır. Yabancılaşma neticesinde eşten ayrılmayı talep eden yükümlü bu sebeple vicdan azabı da yaşamaktadır. Kendisini ceza evindeyken destekleyen eşini şimdi boşanmış kadın sıfatı ile toplum içinde yalnız bırakacak olması vicdan azabı yaşamasına neden olmaktadır.

Benim ikinci evliliğim bu. İlk evliliğim 10 yıl. Bir buçuk yıl da ikinci evliliğim. Bütün eziyeti çeken ilkiydi. Çok uzun süre içerde kalıyon çıkıyon. O yabancı olmuş ben yabancı olmuşum. Eşin sana yabancı sen eşine yabancısin. Yürütemedik olmadı. O istemedi ama yabancı geldi bana. Ben istemedim. O da aynı kişi değildi ben de değildim. Değildik yani. Haksızlık ettiğini düşünüyon mu dersen. Bence ettim. İnanılmaz haksızlık ettim. Yıllarca kahrını çekti çekti. Onun pişmanlığı var. Helalleştim. O da evlendi başkası ile yeni evlendi o da. Allah yolunu açık etsin. Allah gönlüne göre versin.(ÖK)

Cezaevi deneyiminden sonra yükümlülerin bazılarının öfke patlamaları yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu aşamada öfkesi ve duyguları ile yüzleşmesi için rehberliğe ihtiyacı duyduğu ifade edilebilir.

Söylediğiniz bir şeyi tabi insanın psikolojisi bozuk olduğu için karşısındaki insana tavrı değişiyor. Konuşma üslubu bozuluyor. Ben mesela sert davranmaya başlamışım evde farkında değilim bunun o stresle. Ondan sonra evde 2 gün sonra kavga ettik. Böyle bir durum. (HB)

Cezaevi Sürecinin Gizliliği; Yoksullar Hastaneye, Varlıklılar Yurtdışına

Genellikle yükümlü ne cezaevi sürecini ne de denetimli serbestlik altında geçirdiği süreyi akrabaları ile paylaşmamaktadır. Gizleme en yaygın davranış biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Birkaç ayı bulan cezaevi süreçleri için kişilerin etraflarına ortadan kaybolmalarını açıklamak için söyledikleri yalanlar da ekonomik durumları ile uyumluluk göstermektedir. Yoksullar hastaneye yattıkları yalanına başvururken, varlıklılar yurtdışına gittiğini söylemektedirler.

“Akrabaların haberi olmadı. Bilerek gizli tuttuk. Annem babam da söylemedi kimseye.” (6İŞ)

Çocukların Baba İlgisinden Yoksun Kalması

Cezaevindeyken çocuğun baba ilgisinden yoksun kalması cezaevi süreci geçiren yükümlülerin ifade ettikleri bir durumdur.

“Şimdi geçimleri var. 4-5 ay babası ile ilgi eksikliği çocuk oluyor o yaşta.(Kendisi cezaevindeyken çocuklarının yaşadığı mağduriyeti anlatıyor)

Cezalarda bence biraz daha araştırılrsa daha iyi olur. Fazla veriliyor bence.”
(AÖ)

Cezaevine Yüklenen Dini Anlam; Yusufiye Medresesi Olarak Cezaevi ve Cezaevinde Dindarlaşmak

Arkadaşların hapiste arayıp sormayı bırakması ama ailenin cezaevinde ziyaretlerde bulunması yükümlünün cezaevi sonrası suçlu arkadaş çevresinden kopmasına vesile olabilmektedir.

Bunun dışında cezaevinde dini yönelim içine girmek de yükümlüler için suç davranışından uzaklaştırıcı etki yapabilmektedir. Aile çocuklarının suç davranışına yönelmesini şeytani güçlerin etkisi altına girmekle açıklayabilmektedir. Suça yönelmek ve suçtan uzaklaşmak çoğu zaman dini algılayış etrafında şekillenmektedir.

“Günlük 100 sayfa kuran okuyordum. Aklımdaki soruları ona soruyordum. Mektup yazıyorduk cevap istiyorduk. Evdekilere mektup yazıyorduk. Nihat Hatipoğlu’nu çok izliyorduk o zaman annem bir görüşe geldi annem de artık düzeldiğimi şey yaptığımı anladım. Annem konuşuyordu anneme diyordum. Bi git ya. Sen diyordu şeytanla barış imzalamışın. Annem o derece. Şimdi artık anneme ben konuşuyorum annemin hoşuna gidiyor. Düzelttim. Çok şükür. Geri de batırmak istemiyorum.”(TO)

Bazı durumlarda adli sürecin kendisi, cezaevine girmek Allah’ın onları doğru yola sevk etmek için başvurduğu yöntemlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

“ Biraz o dönemde de aslında ben kuranı kerimden bazı şeyler okuyordum da alkol aldığım dönemlerde de oldu hani bu şeyi bırakamıyorsunuz da en son Allaha müracaat ediyorsunuz. Ya bir şeylerden kurtulayım diye ben çok dua ettiğimi biliyorum ama alkollüyken de dua ettiğimi biliyorum. O da kabul oluyordur mutlaka şu süreçte yaşadıklarımı kendim başarabilecek o zamanki kafada bir adam değildim. Allah vesile oldu da hani yardım etmiştir diye düşünüyorum. Bir yola sevk etti gibi yani bence öyle. Başıma gelen çoğu şey de öyle olması gerekiyor.” (AÖ)

Cezaevine girmek kişilerin ruh sağlığına, duygu durumlarına doğrudan etkisi olan bir deneyimdir.

“İkinci olayda sigarayı bile bıraktım. Namaza başladım. Arkadaş çevremi komple değiştirdim. Şimdi iş arıyorum. İş bulsam. İş kur kaydımı aldı. Ama işte bugün buraya geldim.” (HAK)

Cezaevindeki diğerk bir hükümlüden dini eğitim alma söz konusu olmaktadır. Yükümlüler cezaevinde geçirdiğı süre boyunca her zaman birbirlerinden suç öğrenmediğı bazen de dini gruplara katılarak kendilerini ruhsal olarak güçlü kılmaya çalıştıkları görölmektedir.

“Benim cezaevinde bir abim vardı benim. Bir tane abi ile tanıştım orada. Onun sayesinde anladım. Burada Yenidoğın'da torba morba koyuyormuş. O bana anlattı. Konuştu falan. Kitap okumama vesile oldu. Bol bol kitap okuttu bana. Dini kitapları okuttu. Uğur koşar olsun. Mustafa asım köse. Peygamberler tarihi. Hani dört büyük halife hazreti Ebubekir. Uğur Koşar'ın kitaplarını çok sevdim. İki kere kuran hatim ettim. Onlar sayesinde kalbim yumuşadı diyeyim.” (TO)

Yaşamın Kesintiye Uğraması

Cezaevi sürecinden sonra arkadaşlık ilişkilerinin kesintiye uğraması yükümlü için arkadaşları ile yaptığı aktivitelerin anlamını sorgulayabileceğı bir fırsat olmaktadır.

“Dışarı çıktım. Etrafımdaki insanların yarıdan fazlasına yol verdim. Hala konuştuğum insanlar var. Ama gittiğimde yok diyorum canım istemiyorum çıktığım ilk gün içince mal oluyorum. Susuyorum kalıyorum. Yok dedim ya gardaş dedim mal gibi susuyoruz ya ne gerek var dedim. Biz buraya niye geliyoruz iki sohbet edicez konuşcaz. Mal oluyon abla mala çeviriyor seni. Bu şekildeki hayat daha güzel oluyor gülüyon ediyor. Daha güzel kaynatabiliyon. Sohbet edebiliyon. İçiyodun susyodun. Zaten zayıftım kamburum çıkmıştı yani iki büklüm kalıyordum.” (TO)

Yükümlü cezaevinde madde etkisinden kurtulduktan sonra isteklerinin hiç birine gerçekte ulaşmadığını ama madde etkisi ile bunun farkına varmadığını anlamaktadır. Cezaevi maddenin olumsuz etkisi ile yüzleşmesi için kişiye bir şans vermektedir.

“Büyüklerimizden görüyorduk yani çocuk yaşta. İçiyorlardı. Normal bir sigara içtiğimiz zaman kendimizi sanki bir şeyler erkek gibi hissettik. Doğan tepe Ece Caddesi, çingeneler içinde bir yer olduğu için. Bir deneyelim iki deneyelim sonra baktık kafası güzel. Ama anladım ki cezaevinde anladım onu da. Cezaevinde sadece içip içip hayalini kuruyor muşsum gerçekleşen bir şey yok. Aldığım para direk uyuşturucuya gidiyor. Evime destek olmuyorum. Annem kötü oluyor. Bir de annem çok seviyor beni. Çok kötü oluyordu. Kafamın güzelliğinden hayal kuruyorum. Tamam, kafamı hızlı çalıştırıyor. İyi düşündürüyor. Mantıklı şeyler söyleyebiliyorum. Ama sadece hayal olarak kaldığını anladım. Çıktığımdan beridir de çok şükür içmiyorum. Arada bir alkol.”(TO)

“Çok fazla etkiledi hayatımı (cezaevinde yatmaktan bahsediyor). Yapmış olduğum hataları önüme koyup düşünmemi sağladı. Madde kullanırken düşünemiyorsun sonun nereye gidecek bir iş yaparken. Ne olursa olsun o parayı bulup içmek gerisini düşünmüyorsun. Madde bırakarak girdiğim için 3 tane hırsızlıktan dosyam var bunlar kızımın karşısına çıkacak. Bunları düşünüyorsun.” (FA)

Bağımlılıktan Kurtuluş veya Madde ile Tanışmak

Yükümlüler uyuşturucunun suç olduğunu zararı ile yüzleştikten ve hayatlarının mahvolduğuna kanaat getirdikten sonra düşünmeye başlamaktadır. Tamamen maddeye erişimin imkânsız hale getirildiği sosyal çevresinden koparıldığı, günlük rutinin kırılmaya uğratıldığı bir yer olarak cezaevi kurtuluş için bir reçete sunmaktadır.

“Eroinden sonra fark ettim (uyuşturucunun sağlığa zarar verdiğini). Esrarı da bu kadar. Eroini hiç bırakmasınlar zaten kurtulsunlar yani cezaevinde ya da kafada bitirip. Metadon da bağımlılık yapıyor.” (FA)

Cezaevi yükümlüye uyuşturucudan kurtulması yönünde bir fırsat sunduğu gibi bazen de başlaması için bir vesile de olabilmektedir.

Uyuşturucuya ben hapisanede başladım. İlk Ulucanlar vardı. 3 koğuşa. Hırsızlık koğuşuydu. Açıkta bir top geldi. Baktım topun içinde esrar geldi. Koğuş başkanı onu açtı içinde esrarı çıkarttı. Ben ne olduğunu bilmiyorum ilk defa ben orada gördüm. Ondan sonra işte çıktık Elmadağ'ına gittik. 2001'de çıktıktan sonra içeride gördüm dışarıda alışımdı. (ÖD)

Cezaevinde Can Güvenliği

Yükümlüler cezaevinde can güvenliklerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Beni benden başka kim koruyabilirdi ki orada. İnfaz koruma memurları koğuşlara çıktığı yoktu ki. Sadece sayım almaya geliyorlar. Çıkıyorsunuz sayıyorlar. Kuzu gibi. Bir iki üç dört... Sonra sen o kadar insanla yüz yüzesin. Bin kişi ile iç içesin. (AS)

Orada farklı bir ortam var. Kapalı daha kötü açık iyi de kapalı daha kötü. Bazen filmlerdeki gibi olabiliyor. Yani işte birine hani orada bir şey yapma tarzlarında falan olaylar gerçek. ... Cezaevinde var. Can güvenliğiniz yok orada içeride 10- 11 kişinin bir araya falan gelip de bir kişiye saldırma falan gibi gruplar vardı. Ama anlattıkları şeyler de var. Zaten bir sürü şeyler var. Bizim de başımıza geldi de öyle şeyler. Can güvenliğiniz yok orada ya. (AÖ)

Cezaevinde insan hayatının çok da önemli olmadığına tanıklık etmeleri sarsıcı bir deneyim olarak ortaya çıkmaktadır.

“Dışarıdan adam sevke geliyor haraç istiyor bir şey istiyor. Jilet atıyor. Birinin suratını kesti. Cezaevinde. Söylemesi ayıp cildini bozdu ya. Silivri’den mi gelmiş. Cinayetten yatıyor. Daha benden ufak yaşı. Ortada da hiçbir ye yok yemek mevzusu. Düşünebiliyor musun? Az verdin çok verdin. İdarenin yemeğini paylaşamıyorlar ya. Zaten suçlu değil diyor yani. Çok şey yani. Bilmiyorum. Çok değişik. Adam hasta revir bölümünde kardeşini mi ne öldürmüş. Cinayetten yatıyor. Adam bir deri bir kemik kalmış. Bir İskelet. Adamı gardiyanlar getirdi. Battaniye ile beraber adamı hastaneye götürün ya. Adam ceza yatacak pozisyonu yok. Adamı hastaneye götürün. Adamı battaniye ile getirdiler bıraktılar. 1 saat sonra solunum verdiler. Bir saat sonra adam vefat etti. Böyle bir şey var mı? Hücrede yatıyor. Hücreden çıkarıyorlar. Gardiyanlar getiriyor revire bırakıyor. Revir de aynen revir diye şey etme. İlaç milaç yok. Adı revir. Bayağı iki oda var mesela 7-8 kişi bir odada yatıyor. 7-8 kişi bir odada yatıyor. Koşu gibi değil. Tek tek yataklar var. Hiçbir şey yok. Bir insan hasta desen zile basana kadar doktor nerede. Rahatsızlaşıyoruz. Oksijen alıcaz kimse şey etmiyor. Çok şey yani.” (İT)

Yalnızlık ve Yoksunluk

Cezaevinden çıkıp nakil dosyası olarak Ceza İnfaz Kanunu 105/A’ya bağlı olarak denetimli serbestliğe gelen yükümlüler cezaevi sürecinde yaşadıkları yalnızlıktan dem vurmışlardır. Görüşmeciler arasında kardeş ortalamasının beş olduğunu düşünmek, bu durumu daha da trajik hale getirmektedir. Parasızlık içinde bir mektubun yolunu gözleyerek hayatını gözden geçirmek zorunda kalmak yükümlüleri yalnızlık ve yoksunluk hissiyatlarını arttırmaktadır.

“Annem babam vefat etti. Önceden iyiydi destekçimizdi. Gidip geliyorduk. Annemle hanım abim cezaevinde ziyarete gelirdi. Öbür kardeşlerim gelmiyordu. Mektubunu bile bekliyordu insan gelmiyorlardı. Herkesin evi çoluk çocuğu ayrı, eşi ayrı. Herkes kendine göre derdi var.” (ÖD)

Yalnızlıktan şikâyet edenlerin yanı sıra bir de aile üyelerinin cezaevine gelip kendisini o koşullarda görmesini istemeyen yükümlülerin varlığından söz edilebilir.

“Neyine gelsinler ya. Neden gelsinler. Niye beni orada o halde görsünler. O kadar mahkûmun içinde o kadar soğukta. Neden gelsin. Ne onlar beni görsün ne de o soğuğu çeksinler. Zaten ben çekiyorum. Başka insanlara onu çektirmeye bir hakkım var mı? Oradan oraya gidecek. 20 dakika belki.” (AS)

Gökyüzünü küçük bir kesitten görmek, görüş bittikten sonra tekrar içeri dönmek, ailenin arkasını dönüp gidişini seyretmek yükümlü için oldukça zor olmaktadır.

“Abla çok kötü ya (Cezaevinden bahsediyor). Dokuz ay boyunca şu kadar bir gökyüzü başka hiçbir şey yok. Bir telefona çıkıyorum. Bir görüşe gidiyor. Görüş saati insanı bitiren şey. Görüşten sonra onların arkasını dönüp dışarı çıkması senin içeri girmen.” (TO)

Yalnızlık, yoksunluk neticesinde yükümlülerin insanlardan kaçma isteği içine girdiği söylenebilir. Yaşadıkları neticesinde insanlardan yabancılaşan yükümlü, saklayacak pek çok sırrının olmasının etkisi ile insanlardan kaçınmaya başlamaktadır.

Dört duvar arasında kalmak. Özgürlüğün kısıtlanıyor. Elin kolun bağlı. Hiç kimseye haber vermedik de. Mektubun gelecek paran gelecek kantinden canım bir şey çekse alamıyorsun. Haber vermedim kimseye. (İT)

İnsanlara Karşı güvensizlik ve İçte Kapanma

Katılımcıların cezaevi deneyimleri sonucunda insanlara güvensizlik ve kendi içine kapanma söz konusu olduğu tespit edilmektedir.

“Ben insanlara oğlan da der zaman zaman baba iki gözün olacak. Birini iyi bakacaksın birini kötü bakacaksın diye. Ben her zaman iyi bakıyordum.” (VY)

Hükümlüler arasında cezaevinde kapalı kalmaktan sosyal beceri kaybı yaşanmaktadır.

“Biz içine kapanık insanlarız o dört duvar içinde kala kala. İnsan kendini içine kapatıyor ya. Diğer bir insanla bir anda diyalog kurmak zor oluyor. Ne zamanki bir sıcaklığı yakalıyor yavaş yavaş açılıyor. O da senin elinin yüzünün farkındadır. Kızarırsın bozarırsın. Sonuçta dört duvarı düşün 3 gün sonra 3 gün burada yat 3 gün sonra bir insanı gör konuşamıyor yani içine kapanıyor. En büyük sorun da o zaten. Herkes yaşar bunu uzun süre yatanların hepsi yaşar bunu. İçine kapanır. Güvensizlik problemi oluyor. Güvenemiyor. Hep acaba ile bakıyor insanlara kendini farklı görüyorsunuz.” (ÖK)

“Ben neye inanıyorum biliyor musun önce Allaha sonra kendime. Artık psikolojimi bozdular. Yanımızdaki çevremizdekiler. Dışarıdaki insanlar. İnsanlardan uzak duruyorum. Tek tabancayım.” (İT)

Cezaevinde Arkadaşlık

Yükümlülerin dışarıda tanıdığı insanlarla içeride karşılaşması durumu da yaşanabilmektedir.

“Oradaki arkadaşlar da birkaç tane arkadaş da çıktı karşımıza. İçeride tanıdığımız arkadaşlar vardı.” (VY)

Cezaevinden arkadaş edinip dışarıda görüşme söz konusu olmaktadır.

“Bir kişi vardı. O da kafa dengiydi. Onunla görüştüm. Ben fazla kalabalık ortamdan sıkılıyorum. Sevmiyorum. Daralıyorum. Daralma geliyor. Şu an konuşuyoruz ya sıkılıyorum yani.” (HY)

“Arkadaşlık oluyor mecbur ister istemez ranzada yemek yemeğe giderken oluyor. Hemşericilik oluyor. Açık ceza evleri bir nevi askerlik günler kendini adapte edersen geçiriyor. Ama kafayı dışarıya takarsan geçmiyor. Ama dışarıyı bırakıp oraya kendini adapte edersen rahat geçiyor.” (KG)

“İlk görünce biraz dışlıyorlar. Bir tuhaf davranışları. Sonra arkadaş çevresi oluyor.” (Aİ)

Cezaevinin Ötekileri; Hasbel Kader Gelenler ve Cezaevini Mesken Tutanlar

Her yükümlünün kendi ötekisi olduğundan söz etmek mümkündür.

“Bir de cezaevi ortamı çok kötü bir ortam ya. Çok kötü eroinmanla ordasın. Uyuşturucu içenle ordasın. Irzçı ile ordasın. Namussuzla ordasın. Devleti dolandıranla ordasın. Şöyle bir düşün. Gece buçuk adam bas bas bağırıyor krize girdim diyor. Şimdi o insanla nasıl olacak.” (CY)

Bir katılımcı diğer memur olan mahkûmlarla konuştuğunu kendi ayarında insanların onlar olduğunu özellikle belirtmiştir.

“Cezaevine layık görüyorum kendimi ne de ben oraların insanıyım. Eee tabi kendi ayarımda emniyet müdürleri vardı. Polis memuru arkadaşlar vardı ziraat mühendisi arkadaşlar vardı. 8 gün onlarla beraber. Kütüphaneye gittim. Kitap aldım. Seminere katıldım. Boş zamanlarımda kitap okudum. Diğer zamanlarda konuştuk sohbet ettik hepsi bu. Yani yeryüzünde her canlı kendi ayarında insanı arar bulur hanımefendi.” (AS)

Hasbel kader gelenler mesken tutanlar ayrımı cezaevindeki insanlar için oldukça önemlidir.

“Bunları hak edenler var. Ben bir şey demiyorum. Hasbel kader gelip de. Orayı mesken tutmuş mesken edinmiş kişiler var. (AS)

Cezaevine gelenler gruplanırken mecbur kalıp cezaevine gidenler tabiri de kullanılmaktadır.

“Demek ki ben de iyi birisi olsam oraya gitmezdim. İnsanlar bazen mecbur kalıyor demek ki (Cezaevine gitmeye). O da cezaevinde yatanların %20’si falandır. Ya namus davasına birini vurmuştur. Ya gururunu kırıcı bir şey olmuştur. Bıçaklamıştır. İşte benim gibi benim gibi bir olaydan mahkûm

olmuştur. Bu da %20'ye anca teşekkür eder. İpsiz sapsız insanların yeri (*Takabül demek istiyor*) "(KG)

"Aslında oranın da bir hayatı var. Cezaevinin bir hayatı var. İlk defa cezaevine düşen insanlar ağır mahkûmlarla bir arada yatmaktan şikâyetçi. Cinayetten yatıyor. Biz ufak tefek şeylerden yatıyoruz. O insanlarla beraber oluyorsunuz." (AÖ)

İlk suçun geç bir yaşta işlenmiş olası kişinin kendini cezaevine ait olarak görmemesine neden olmaktadır.

"Cezaevine zaten ilk defa gittiğimiz bir yer oraya alışmak çok zor oluyor. Zaten oraya ait değiliz biz yani. Bizi gören de öyle diyor. Buraya ait değilsiniz siz diyor. Çünkü oranın kendilerine göre bir şeyleri var. ya orası onların evleri gibi düşünüyorlar. Orası onlar için rahat. Rahatsız olanlar bizim gibi olanlar. Dışarıda işi gücü ailesi olanlar. Adam rahatsız değil. İsterse 10 sene olsun orası onun evi. Devlet bunları araştırıyor mu araştırmıyor mu ama."(AÖ)

Cezaevinde kaldığı süre içinde kelepçeli halde sağlık hizmeti almak için cezaevi aracı ile sağlık kurumlarına getirilmek ve bu süreçte insanların bakışlar ile yüz yüze kalmak yıkıcı bir etki yapabilmektedir.

Cezaevine girdiğin zaman hastaneye gelirdim diş çektiriyordum Sincan'dan şeye geliyordum. Diş polikliniğine. Cezaevi aracı ile ellerim kelepçeli. Jandarmalar 2-3 jandarma bir tane komutan çavuş. Şimdi halk tedaviye geliyor ya sivil halk. Şöyle bakıyorlar insana jandarma yanında ya. Ellerin kelepçeli. Bilmiyorlar ki 'çek'ten. Şey gibi bakıyorlar. Korkulacakmış gibi sanki ben adam öldürmüşüm cinayet işlemişim. Teröristmişim gibi bakıyorlar. Çoluk çocuk 7'sinden 70'ine kadar şöyle bakıyorlar. Dişçiye gidiyoruz. Ringin içinde. Bir sorun var mı dedi elimden gelse gırtlaklayacağım şeyi. Sen söyle. Onlar da diş yaptırmaya geliyorlar. Aynı ringe atıyorlar düşünebiliyor musun? Ring cezaevinin arabası. Adam teröristmiş. Bilseydim. Harbiden vururdum. Ağzını burnuna. Bir de gelmişler utanmadan diş yaptırıyorlar. Düşünebiliyor musun? Şu halimize bak diyorum yani. İnsanlarla artık ne bileyim yani özgürlüğümüz kısıtlı bir taraftan dışlanıyorsun. Yarın bir gün dışarıda o insanlarla karşılaştığında seni tanıyacak illa ki. Dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur. Şöyle bir baktığın zaman insan şey oluyor yani. Yer yarılrsa yerin dibine girsem. Diyorum bu şekilde revire çıkmasaydım. Bu şekilde revire çıkıp da hastaneye götürün demesem yani. Gördüğün insan psikolojisini bozuyor. İnsanlar artık ellerin kelepçeli görüyorlar seni şey gibi görüyorlar. Sincan'ın karşısında lisenin karşısında diş şeyi var ya. Oraya geldik ring ile beraber. Dişçiye gelenler bizi kelepçeli görünce bir de cezaevinin içinde terörist var oda gelmiş dişçiye. O teröristi boğarım. Sonradan öğrendim. Bizim gibi insanların içine neden böyle insanları koyuyorlar ya. Devletten diş yaptırıyorlar. Asker bekliyor. Sen askeri katlet. Bir de asker nöbet tutusun senin benim paramla vergiden şuradan buradan onların yemeğini versin. Çok yani şey bizim devletimiz çok düzensiz. Senin benim gibilerini de süründürüyor. (İT)

Yükümlülerin ötekileştirdikleri suç grubundan olan kişi ile aynı mekânı kullanması durumu söz konusu olmaktadır.

“Bir ton hortumcular var onlara bir şey yok. Devletin paralarını faturacılar var. Ayakkabı kutularına paraları koyuyorlar. Örtbas oldu. Devleti dolandırıyorlar ilaç olsun şu bu olsun. Biz bazı şeyleri takip ediyoruz. Güncel olayları devletimizi ondan sonra yok bütçede bu kadar açık açık olur tabii. Bu paralar nereye gidiyor. Vergiden şuradan burada bir ton kamu şeylerine gidiyor. Çocuk esirgemedir bu paralar nereye gidiyor. Devletin hazinesine gidiyor sen gidiyorsun devletin hazinesini boşaltıyorsun. Sonra vatandaş gidiyor. Şöyle zam oldu böyle zam oldu. İnsan şey oluyor. Bu paralar senden benden çıkıyor. Başbakanın cumhurbaşkanının cebinden çıkmıyor ki. Haklatan çıkıyor. Bunları neden bulmuyorlar. Suçlular dışarıda. Suçsuzlar içeride. Çoğunluğu hep suçsuz ya. %70'i kader kurbanı suçsuz. Bazısı vardır silah yakalatır. Adam derki suçu üstüne alır. Kaçak sigara şimdi teröre giriyor. Esrar olsun. Teröre giriyor. Paralar teröre gidiyor. Vergiden muaf vergi kaçıyorsun. Çok şeyler var.” (İT)

Cezaevi Yolunda: Yükümlülerin Adli Süreç Deneyimleri ve Mahkeme Süreci; “Avare Avare Gittik Geldik”

Katılımcılardan bir tanesi polis görsem bile etkileniyorum diyerek, kendisinde kalan ruhsal izleri ifade etmiştir.

“Hayatıma yeniden temiz bir sayfa açayım. Böyle devam edeyim. Karakol yüzü görmek istemiyorum. Psikolojinizi bozuyor. Polisi görsem bile etkileniyorum. Çünkü yaşadım. Çaresizliği kimsesizliği cezaevine ilk girdiğim gün saat 2’de beni kaldırdılar o zaman başladı. Sabaha kadar dayak yedim. Kafada darbe izleri var. Kemer tokası ile dövdüler. Çok zor bir süreçten geçtim.” (HY)

Avukatlık suç ve avukatlık olmayan suçlar arasında bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Barodan gelen avukatın işlevsizliği yükümlülerin genel olarak üzerinde uzlaştığı bir konudur. “Dürttüm oralı olmadı” ifadesi ile betimlenen durum görüşmecilerin değişmeyen yakınması olarak ortaya çıkmaktadır. ‘Avukatlık bir suçum yoktu’ cümlesi oldukça sık tekrar edilmektedir. Avukatlık suçlar uyuşturucu cinayet olarak algılanmaktadır. Benim suçum avukatlık değildi ya da suçlu muyum ki avukat tutayım şeklinde kendini gösteren ifadelere bakılarak avukatla ilişkilerin oldukça sıkıntılı olduğu ifade edilebilir.

“Baro bir avukat verdi ben hiç faydasını görmedim. Yanıma geldi oturdu oturdu zaten. Boş boş oturdu. Adam bunları alın içeri dedi. Konuşsana diyorum. Hiç konuşmadı. Dürttüm. Oralı olmadı. Bir daha da ben dedim

avukat mavukat istemiyorum. Benim öyle ağır bir suçum yok yani avukatlık bir suçum yoktu yani. Normal olan bir şeydi yani kavgaydı. Ne bileyim ben cinayet uyuşturucu olsa dediğin doğru. Herkesin başına gelen bir şeydi. Valla işin açıkçası bir anda içeriye aldılar ne olduğunu anlayamadım. Gözümü bir açtım cezaevindeyim ne olduğunu da bilemedim.” (AÇ)

Yükümlülerin adli süreci nasıl deneyimledikleri üzerinde durulurken genellikle yargılama sürecini hızlı bulduklarını kendilerini ifade etme şansını bu süreçte bulamadıklarını belirtmişlerdir. Buna bağlı olarak eğer kendilerini ifade etme şansı yakalamış olsalardı daha az ceza alacaklarına dair bir inanç söz konusudur. Bu noktada genel olarak paylaşılan bu kanaatin aksine görüş bildiren bir yükümlünün anlatılarına yer verme isteğindedim. Yükümlü işlediği suçun ciddiyetini anlatan detayları paylaştıktan sonra aldığı cezanın ancak ödül sayılabileceğini belirtmiştir.

“Valla Allah katında bu bana ödül. Cezayı dışarıdan vermesi onca yaşadığım şeyden sonra yaptıklarımın sonra Allah’ın bana lütfü.” (TO)

Karakolda kötü muamelenin suçtan caydırıcı bir etkisi olduğundan söz etmek mümkün değildir.

“Karakolda falan çok laf yiyordum. Doğantepe’de otururken Seval polis karakoluna götürüyorlardı bizi orada çok dövüyorlardı ezikliyorlardı. Küfür ediyorlardı. Annene babana yazık değil mi. Annemizi babamızı görüyorlardı. Geliyorlardı bir daha dövüyorlardı. Siz onları bu hale nasıl sokuyorsunuz lan diye.” (TO)

Yükümlülerden bazılarının kötü muameleyi hak ettiğini düşünmeleri, bunun kendilerini suçtan caydırmak için polisin uyguladığı bir prosedür olduğunu ifade etmeleri oldukça ilginçtir.

“Çok oldu abla. Cezaevinde de oldu. Dışarıda da oldu. Karakollarda da oldu. Ne düşündürdü size ne hissettirdi. Nasıl diyeyim sana insan yerin dibine giriyor çıkıyor ama son pişmanlık fayda etmiyor. Karakolda olsun cezaevinde olsun şiddet çok oldu olmadı değil ama biz de yaptık. Biz de yaptık ki onlar da kötü muamele yaptı hem haklılar hem haksızlar. Suç yapmayın diye haklılar.” (ÖD)

“Niye düzgün ifade vermedin diye benim boğazıma sarıldı polis. Gidiyorsunuz doktora. Boğazınız kıpkırmız. Sıf oradan çıkmak için benim boğazımı sıktı diyemiyorsunuz. Çok öyle dayak yiyip üstü başı mor olup doktora bir şey diyemeyen insan var. Dursun diye bir arkadaşım var. Benden bir hafta sonra o da gitti. Çocuğa çok. Cinayette varmış o olayın içinde. Biri

birini öldürüyor. Telefonu ona satıyor. Çok değişik suçlar var. Çocuğu haşat etmişler. Bacakları mosmor. Niye söylemedin dedim. Söylesem şimdi başka bir sorgu yaşayacağım. Tek buradan kurtulayım diye söylemedim dedi. Mahkemeye çıkacak.” (HB)

Zaten içeride çok az kalacağı, aldığı cezanın 4’te 3’ünü yatacağı onun da son bir yılında yeni düzenlemeye göre de son 2 yılında çıkacağı herkesin malumudur. Poliste de adaletin yerini bulması için yapılabileceklerin ancak karakol sürecinde mümkün olduğu düşüncesinin ortaya çıktığı düşünülebilir.

“Nezarete atıyorlar. Lan’lı lun’lu konuşmalar. O küfürleri falan videoya çeksem telefonumu aldılar elimden almamış olsalar hepsini çekecektim. Küfürler çok ağır küfürler. “İnsanda davranış bozukluğu yapıyor. Başka bir şey yok. Şöyle söyleyeyim abla hani bir olumsuzluklar yaşadınız ya bunu haksız yere yaşadığınız için kaldıramıyorsunuz. O polislerden gördüğünüz muamele. Benim cezaevine gitmeyebileceğimi bana polislerin söylemesi lazımdı. Hani şöyle şöyle yapabiliriz. Veya avukatım için. Veya bana para yatır de bana. Böyle imkânım olduğu halde. Beni direk apar topar. Zaten emniyetteki polisler dava açsam vallahi kazanırım. O an telefonumu yanımdan almasalar çeksem inanın kazanırım. Karşısındaki insanı bir an önce cezaevine atmak için o işlemler o kadar hızlı işliyor ki. Beni adliyeye getiriyorlar. Hastaneye götürüyorlar. Oradan oraya beni 3-4 saatte cezaevine attılar. Yanına kimsenin gelmesi aileni aramana kesinlikle müsaade yok. Elbise alacaksın. Dışarıda giydiğim elbiselerimle yattım 5 gün cezaevinde. O kadar bir acele. Ben seninle uğraşamam kardeşim. O tavırlar. O şeyleri bir görerseniz. İnsanlıktan çıkıyorsunuz o anda. Yani insan bir hayvana bile bir şeyle davranır di mi. hayvanın bir acizliği vardır.” (HB)

“O hâkim bana hiçbir soru sormadı. Bir şey konuşmaya yönelttim zaman sen sus diyor konuşma diyor. Ben kendi derdimi ifade edemedim. Dile getiremedim. Ben ne kadar hâkime bir şey sorabilir miyim susturuyor beni. Kendi derdimi dile getiremediğimden dolayı temyiz dilekçemde de bu var. Orada cezayı aldım. Bana hiç sorulmadı avukatın var mı yok mu? Hiç kesinlikle.” (HE)

Yükümlüler yargılama sürecinin oldukça hızlı tamamlandığından yakınmaktadırlar. Duruşma esnasında kendilerine bir soru sorulmaması, daha kendileri ne olup bittiğini anlamadan karar verilmesi söz konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra birçok öteki davada da dava konusu olan fiilin karmaşıklığına ve sanık sayısına bağlı olmak üzere yargılama süreci çok uzun olabilmektedir.

Bence olmadı (Adil yargılama). Biz suçsuzken suçlu duruma düştük. Biz yapmadığımız bir şeyi yaptı gösterdi. Bizi hâkimin dinlemesi lazımdı. Bizi

ifadeye alması lazımdı. Siz ne amaçla gittiniz kavga nasıl başladı. Gerçekten de bu olayı gerçekleştirdiniz mi. Bize adınız ne bile demedi. Avare avare gittik geldik. Tabi mahkemeye çıktık ama mahkeme süreci içerisinde bize sizin adınız soyadınız necisiniz neci değilsiniz. Hiçbir şekilde bize bir şey sorulmadı. Bize hiçbir şey sorulmadan. Hatta bizim elimizde deliller de vardı bizi tehdit ettiğine dair. Aradığına dair. Hakaret ettiğine dair sözler hepsini biz çıkarttırmıştık. Elimizde deliller bulunsun diye. Sonra mahkeme günü yaklaştı. Biz gitmedik. Daha doğrusu çağırmadılar bizi mahkemeye ondan dolayı da gitmedik mahkemeye. Sonra ceza geldi. Gittik adliyeye davayı geri çekirmek için hani kendimizi kurtarabiliriz belki bir dilekçe ile bir şeyler ifade edebiliriz diye. Onu da kabul etmediler. (BH)

Mahkemede olmanın utandırıcı etkisi yükümlü üzerinde etkili olabilmektedir.

“Böyle bir şeyden çıktığımız için utanç verici bir şeydi. Şimdiye kadar mahkeme karakol yüzü görmemiştik zaten. Basit bir şey için 1 yıldan beri uğraşıp duruyorum işte. 1 yıl önce oldu.” (İŞ)

Yok. Ben çok konuşan bir inan değilim herkesle de konuşan arkadaş şeyim yok. Ben tek takılırım. Öyle şeyim yok kimseyle. Sohbet öyle şeyler yok. Bir sıkıntım olsa da kimseye anlatmam.” (1EY)

Mahkemeler de yalan dolan ya. Herkes yalan söylüyor. Yalan bir süreç. Mahkemelerin hepsi yalan. Herkes yalan söylüyor. Öyle bırakılıyor. Bize de öyle bıraktılar. Bir şey yoktu da yani demek istediğim şu ben ilk defa girdim. Benim gibi bir sürü insan var. (AÖ)

Cezaevi Deneyimi Sonrası Aile Hayatı

Cezaevinde aileden uzak kalmak aile hayatının kıymetini anlamayı sağladığı ifade edilebilir. Arkadaşlardan fayda gelmediği gerçeği ile yüzleştiği bu süreçte zor günlerinden kendisini destekleyen aile ile yakın ilişkileri önemli hale gelmektedir.

“Hapishane beni kendime getirdi. Ne bileyim ben hani daha insanların değerini daha çok anlatıyor. Çocuklarımın karımın değeri daha çok arttı. Anlayana yani. Anlamayana. Ben anladım neyin ne olduğunu. Eski halim ile şimdiki halim arasında fark var. Daha bir çoluğumun çocuğumun üstüne düştüm. Daha sıkı sıkı sarılmaya başladım eşim olsun çoluk çocuğum olsun. Daha önceden var mıydı? Böyle bir şey yok da. Daha bir şefkatle yaklaşıyorum ben.” (AÇ)

“Cezaevinden sonra aile ilişkilerim düzeldi abla. Cezaevine girmeseydim ben hala aynısı olurdu. Babamla konuşmazdım. Kız kardeşime giderdim sadece bir ihtiyacın var mı? Verirdim. Fazlasıyla. Git derdim şunu evdekilere ver. Ben gelmeyeceğim. Dönüp arkamı giderdim.” (TO)

“(Adli süreçten sonra) daha çok önem gösteriyoruz çocuklara falan. Biraz daha mütevazı olduk. Evdeki meselelere biraz parlamıyoruz. Az parlıyoruz. ...ama zorluyorum ya. Damarıma daha da basıyor. Siz sakınim derken. Benim yapım biraz asabi sinirli kavgacı tarzındaydım o biraz değişti.” (AÖ)

Suç Okulu Olarak Cezaevi

Cezaevinin ıslah ve toplum amaçları ile ortaya çıkan cezaevinin beklenen işlevlerinin dışında örtülü işlevleri de olduğundan söz edilebilir. Suç davranışına yönelen kişiler burada profesyonel suçlularla bir araya gelmekte ve onlardan suçun inceliklerine dair eğitim almaktadırlar.

“İkincisinde artık biliyordum yaptığının suç olduğunu. Hiçbir şey bilmeden girdim içeri uzman olarak çıktım dışarı. Sen bir suçtan giriyorsun ben bir suçtan giriyorum. Sen anlatıyon ben anlatıyom. O anlatıyor. Zaman bol orada. Sen bana anlatıcan ben sana anlaticam. Ben senden bir şey öğreniyorum. Yeni bir arkadaşlık kuruyorum. Yeni bir çevre kuruyorum. Her şey dışarıda devam ediyor. Görüşüyon buluşyon. Sen beni etkiliyor ben seni etkiliyom. Benim sana faydam oluyor. Senin bana faydan oluyor. Yani her şeyden bir şeyler öğreniyon. Ama yaparsın yapamazsın bilememem. Her şeyin kabasını öğreniyon. Belki yalan belki doğru. Artık kulağın aşına oluyor. Dinleye dinleye. Suça aşına oluyorsun”. (ÖK)

“Bir nevi kendine orada yandaş bulanlar da oluyordur. Dışarıda belki beraber iş yapan. Bence çok yanlış bir şey. İlk defa girenleri oraya koymak. Çok kez giren. Piyasada kaşar derler ya o tarz da bir şey oluyor yani. Kusura bakmayın. Çok yanlış adam orada yeni bir şeyler öğrenebiliyor. Adam suça meyilli oluyor. Benim şimdi öyle bir şey oldu. Ben yaralamadan girdim. Bir kavga oldu. Adam hırsızlıktan giriyor. İlk hırsızlığı olabiliyor. Ya da gasptan giriyor. Genç çocuklarda vardı. Yaşı küçük gasptan yatan da vardı. Dışarı çıktığında tekrar yapacağını söylüyordu. Oradaki insanlardan hani daha nasıl yapabilirim işte mesela kasa hırsızları bilmem ne şunlar anlatıyorlar açık açık yaptıkları şeyleri onlar anlatınca içerideki insanlara cazip geliyor.” (AÖ)

Cezaevinin suç öğretici etkisinin yanı sıra, kişi içeride var olabilmek için kendi davranışlarını da orayla uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda cezaevi sürecinde kişilerin sadece suç değil bir yaşam tarzı da öğrendiği iddia edilebilir.

“Adamlar suçlu yani onlar gibi davranmak zorunda kalıyorsunuz. Yıllardır adamlar cezaevini girmiş çıkmış dediğim gibi hırsız var uyuşturucu satıcısı var.” (AÖ)

Cezaevinde Hijyen Sorunu

Cezaevindeki hijyen sorunu ve koku şikayet edilen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

“Tuvaletin falan. Tuvalete gidiyorsunuz ya. Gece uykunuzdan sıkışıp da kalkıp tuvalete gittiğiniz zaman. Çıkıp da içeri girdiğiniz zaman o içerde yatanların kokusu yüzünüze vurduğu zaman inanın size anlatılacak gibi değil. Anlatılacak gibi değil. Kendi hijyenine kendi temizliğine dikkat edebilirsin. Yanındaki karşıdaki öbür taraftaki zaten kavga etmeye kalksanız iyi haliniz bozuluyor. Kavga çıkarma değil bir şey diyemezsin ki kalk ayaklarını yıka diyemiyorsun nasıl diyebilirsiniz.” (AS)

Cezaevinde Çalışmak

Katılımcılar görüşmeler sırasında cezaevinde çalışmaya dair anlatılarda da bulunmuştur. Buna göre, günü daha az olanı daha çok çalıştırma mantığının yaygın olduğu iddia edilmiştir.

“Onun cezası az onun cezası kısa vay bu yapsın.” (AS)

“Kapalıda çalışma yok. Cezaevinde çalıştık. Sağa git süpür sola git süpür. Mesleğine göre. Çok günü olan da şey yapıyorlar. Bana bir hafta verdiler sağa git sola git. (AÇ)

Yükümlülerin açık cezaevinde çalışmaları kendilerine oldukça ağır gelmektedir. Kendi sosyal konumuna uygun olmadığını düşündüğü bir iş yapmak zorunda kalmak bir kimlik krizi yaşamalarına neden olmaktadır.

“Bir de cezaevinde şöyle bir durum var. Sabah 6’da kalkıyorsunuz. Elinize kazma küreği veriyorlar. Akşama kadar çalışıyorsunuz. Sincan açık. En küçük bir şey hayır yapmam dersiniz. Kapalıya yolluyorlar. Ben 6 gün boyunca taş döktüm. Hiç şaysız böyle adam (Cezaevi baş memurundan söz ediyor) yapacaksın diyor. Başka bir şey demiyor. Hasta dahi olsan öl kimse bakmaz yani öyle bir yer orası. Kısa kalıp gidecek olanlara da çok iş yaptırılıyor. Gelip geçicisin ne kadar iş yaptırırsak kar gibi bir anlayış. 7 kişi bizi. 10 gün yattım ben ama belki 10 yıl yaşlandım. 10 gün boyunca uyku nedir bilmiyorum. Hiç uyumadım. Sabah oluyordu sabah 6 da kaldırıyorlardı. 7 gün sonra dedim çok yorgunum hiç de uyumadım diye söyledim orada birine. Adamın bir tanesi dedi ki orada düşünseydin yaptığın işi de burada şimdi kendini mi acındırıyorsun gibi konuştu. Ben öyle dedim diye tuttu beni 20 tonluk kamyon geldi. Kuru bakliyat. Her biri 25 kilo olan şeyi 7 kişi bize taşıttı. Orada gasp yapan da cinayet işleyen de benim gibi mağdur olan da aynı işi yapıyor.” (HB)

Cezaevinde Bir Güvenlik Önlemi Olarak Dedikodudan Kaçınmak

Dedikodudan kaçınma yaşam stratejileri olarak öne çıkıyor.

“Öyle dik durursan. Dik derkene polise şey yaparsa öyle yaparlar. Ben şey yapmadım. Güzel de muamele gördüm. Cezaevinde de. Zaten cezaevinde ağzına eline beline sahip olacan bunların üçü. Dedikodu yapmayacan. Susacan. Senden ağa senden paşa yok. Ortalığı karıştırıp dedikodu falan yaparsan sıkıntı olur. Bir tek cezaevinde değil her yerde öyledir zaten.” (AÇ)

4.2.11. Adli Para Cezası ve Kamu Hizmeti

5275 sayılı Kanun'un 106. Maddesi uyarınca adli para cezasına çarptırılan BH, ödeyemediği para cezasının karşılığı olarak kamu hizmeti yapmaktadır. Kamu hizmetine geldiği için temizliğe gidememekte sadece hafta sonları çalışabilmektedir. Ücretli bir işte çalışmadığı için sosyal yardım almaktadır. Fiili duruma bakıldığında BH'ye verilen para cezasını kamu kendi bütçesinden ödemektedir. Aldığı 6 bin TL cezayı 3 taksitle ödemesi, temizlik işinde çalışan 2 çocuklu dul bir kadının ayda 2 bin TL para cezasını ödemesi için başka hiçbir giderinin olmaması gerekmektedir. Burada açık bir kısır döngü olduğundan söz edilebilir; suç davranışı, cezanın paraya çevrilmesi, ödeyeme neticesinde kamu hizmeti, kamu hizmetine bağlı olarak ücretli bir işte çalışmamak, çalışmadığı için maddi zorluk ve sosyal yardım almak şeklinde ifade bulan bir çıkmaz sokak. Kestiği cezayı kendi ödeyen bir devlet görüntüsünden çıkmak için görünen en mantıklı çözüm cezanın kişinin ödeme gücü göz önüne alınarak, ödeyebileceği ölçüde taksitlendirilmesi olacaktır.

“İki çocuk annesiyim. Eşimden ayrım. Ev hanımıyım. Daha önceden çalışıyordum. Buraya geldiğimden dolayı çalışamadım. Sadece hafta sonları gidiyordum işe. Burada olduğumdan dolayı. Ailemin yakınlarından oturuyorum. Ailemle bağlarımız sık. Kardeşlerim annem babam falan. Sosyal bir faaliyetim yok dışarıda. Amaç harcamıyorum dışarıya. Öyle.” (BH)

4.2.12. Denetimli Serbestliğe Dinsel Alternatifler

Yükümlüler için Adıyaman menzil tarikatının yürüttüğü iyileştirme faaliyetleri ile paralel bir denetimli serbestlik kurumu gibi çalıştığı söylenebilir. Kişiyi suçtan

alıklarıyorsa dini yönelimin zararlı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Öte yandan kırılğan bir durumda bulunan sığınacak bir yer arayan kişi dini oluşumların elinde başka suç davranışlarına da yönlendirilebilecekleri gerçeğinin de farkında olmak gerekmektedir. Dehşetli bir kabul görme telaşı içinde ve pişmanlıklar ateşinde kavrulan hükümlülerin kendisine söylenen her şeyi yapabilecek bir konuma gelebilecekleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Suç grubu dini grup o grup bu grup bunların hiç birine ihtiyaç duymadan ayakları üzerinde duran muhakeme gücü gelişmiş bir birey olması yönünde yönlendirme yapmak gerekmektedir. Özgürlüğün sorumluluğunu üstelenecek şekilde güçlendirilmiş olması gerekirken tüm iradesini tarikat liderine aktaran birinin kolaylıkla bir silaha dönüşebileceğini söyleyebiliriz.

Dini yönelimin etkisinin geçiciliği yükümlünün aktarımlarında kendini göstermektedir. Dini yönelim için motivasyon kaynağı olan kişi içerde kalıp cezasını çekmeye devam etmektedir. Yükümlü onun dini rehberliği bittikten sonra tutunacak başka dini liderlere yönelme ihtiyacına girmiştir. Bir dini liderle etkileşim sekteye uğradığında davranış değişikliği bitecek eski haline dönebilecektir.

“Vallahi bilmiyorum. Patronu ile gidiyordu. İnşallah çıksın gelsin askerden ben de artık onunla gidicem. (Bir arkadaşının menzil tarikatı ile bağlantısı olduğunu kendisinin de onunla beraber gitmeyi planladığından bahsediyor) Denetimim bitsin Adıyaman’a gidicem. El alacağım yani. Menzile gidicem.”
(TO)

4.2.13. Yükümlülerin Suç Algısı Üzerine

Dini Anlam

Yükümlülerin suç kavramına yaklaşımı oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Suç davranışlarına çeşitli anlamlar yükledikleri ifade dileyebilir. Bunlardan en büyük yekûnu suça ve aldıkları cezaya dini anlam yüklemeleri oluşturmaktadır. Allah tarafından sınındığını, geçmiş günahların borçlarını ödediğini, Allah’ın kendisini sevdiği için onu daha büyük belalardan korumak amacı ile bu cezayı verdirdiğini ve yakalanmasını sağladığını düşünenler olduğu gibi şansızlık ve kadere atıf yapanlar da vardır. Hatta cezaevinin bir “Medrese-i Yusufiye” olduğunu

söyleyerek Kuran'da geçen Hz. Yusuf kissasına göndermede bulunmaktadır. Bu kıssaya göre Hz. Yusuf bir iftira neticesinde hapse düşmüş ve olayı tevekkülle Allah'a sığınarak verdiği bir sabır sınavı olarak değerlendirmiştir. Evrakta sahtecilik ve Hz Yusuf'un aynı sohbet içinde geçmesi ise bambaşka bir tartışmanın konusudur.

Gadre uğradığını, Allah tarafından sınındığını düşünen yükümlü olayla ilgili sorumluluğu ile yüzleşmekten uzaktır. Olayı dini boyutta değerlendirmek kişiyi o an rahatlatırsa da suç davranışı ile ilgili neden sonuç bağına kurmamış olmak kendisini suç tekrarı konusunda riskli bir konumda bırakmaktadır.

“Bir şey var diyorsun. Belki demek ki böyle sınıyor Allah diyorsun.” (VY)

Cezaya ve adli sürece ilahi bir anlam vermek de bir başka yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Allah'ın onu daha kötü şeylerden korumak istemesi ve bu sebeple yakalanmasını ve ceza almasını sağladığına inanan yükümlü başına gelenlere sevinmektedir.

“Önceden bilmiyordum. Allah vesile oldu. Allah'ın sevgili kuluymuşum. Ben seni seviyorum sen bunu içme dedi. Başıma böyle bir olay getirdi. Eğer ben yakalanmasaydım yine içiyor olurum. Allah vesile verdi. Sonsuz şükürler olsun.” (HK)

Aldığı cezanın daha önce yaptığı kötülüklerin kefaleti olduğunu düşünmek de yükümlülerin ifade ettikleri bir durumdur. Kişi bu ceza ile günahlarından arındığını düşünmekte bir nebze rahatlamaktadır. Ceza adalet sistemi günahlardan arınma mekanizması olarak değerlendirildiği sürece kişinin davranışları ile bu davranışların sonuçları arasında bağ kurması imkânsız olmaktadır. Aslında gayet dünyevi bir konu olan adaletin ilahi bir konu olarak algılanması suçtan uzak durmanın kişinin topluma karşı bir sorumluluğu olduğu bilincinin gelişmediğini göstermektedir.

“Buraya niye geliyorum diyorum. Bazen de Allaha ismarlıyorum. Belki de diyorum biz de bir hata yaptık ki bunu bize çektiriyor. Ben de diyorum ben de bir hata yaptım bir yerde de bu da onun bedeli. Çok da anormal de kimseyi de suçlamıyorum ama hakikaten haksızlık yaşadığımı düşünüyorum çok mantıksız bir şey. Diyorum ki belki bir yerde bir hata yapmışsınız bir

masuma bir şey yapmışız da bu bizden çıkmış gibi kendime teselli veriyorum. Teselli değil inanıyorum bu tip şeylere.” BCB

Yükümlüler yaşadıkları adli sürece ilahi anlam attettikleri gibi bazen basitçe şansızlığa da bağlayabilmektedirler.

“Dışarı çıkayım dedim Allah’ın izniyle bir daha yapmayacağım dedim. Yine aynı oldu. Ya ne bileyim. İşimiz ters gidiyor.” (HY)

İlahi Bir Mesaj

İlahi bir anlam yükledikleri bir olay yaşayan yükümlüler bunu Allah tarafından kendilerine gönderilen bir mesaj olarak algılamaktadırlar. Bu bazen bir rüya bazen kaza geçirmek bazen de hükmün kendisi olabilmektedir. Allah’ın onlara dur ve hayatını değiştir mesajını verdiğini düşünene yükümlü davranış değişikliğine yönelebilmektedir.

“Bir yıl mağdur kaldım ben topuğum falan kırıldı benim. Ayağım kırıldı. Şu anda da onun sıkıntısını çekiyorum.(Hükmünün açıklanmasından sonra 1 yıl cezaevine teslim olmayarak kaçak hayatı yaşıyor bu süre içinde ayağını kırıyor) Bizim işimiz ayakta biliyorsunuz. Ayakta durmak gerekiyor (Garsonluk yapıyor). Bayağı bir ağrı dönemi çekiyoruz. O dönemlerde benim bazı şeyleri düzeltmeme gerekiyordu ben onun farkındaydım. Yaşam tarzımızı. Biraz kötüydü yani daha sonra bir iki rüya gördük. Yani ne bileyim biraz canlı rüyalar derler ya o tarzda bir şeyler. (cezaevine teslim olmayarak cezadan kaçtığı dönemde gördüğü rüyalardan bahsediyor) Bir kaç tane rüya vardı öyle. Onlar çok etkiledi. Ondan sonra değiştirdim hayatımı. Alkolü falan ondan sonra bıraktım. Ben o dönemlerde bazen alkol de alsam televizyonlarda kuranı kerim okunuyor ama altyazılar falan var ben çok takip ediyordum. Ondan önce de ben kuranı kerimin Arapça yazılıp okunduğunu oradaki şeylerin çok farklı anlamlar taşıdığını bilmiyorduk biz. Daha sonra Elmalılı Hamdi’nin tefsirini aldım. Alkole devam etmeme rağmen. Bayağı oturup okuduğumu biliyorum. Bir ay hem içip... Türkçesini okudum da oradan da kendimize göre mesajlar çıkarttık. Bir de ben onu anlayarak okumak istedim. Bir dönem okuduk ama bıraktık daha sonra da yine takipçisiyim devam da ediyor ufak ufak ama bilmiyorum nereye kadar.” (AÖ)

Geçmiş Günahların Bedeli

Bunun dışında yükümlü aldıkları cezayı şimdiye kadar işlediği günahların kefaleti olarak değerlendirebilmektedir. Haksız kazanç elde ettiği insanların, aldattığı karısının, ilgilenmediği çocuğunun, anne babasının ahı olarak değerlendirdiği ceza ile işlediği suç arasında direk olarak bağlantı kurmaması, aradaki

nedensellik bağının kurulmamış olması kalıcı bir davranış değişikliğinin önünde engel oluşturmaktadır.

Yükümlünün çalışmak için başka bir şehre gitmesi aile denetiminden uzaklaşmasına neden olmakta ve kişinin suç davranışına yönelmesine neden olabilmektedir.

“Arkadaşla üzerimizde vardı. Üst aramasında çıktı (uyuşturucu madde). Sokakta gezerken çevirdiler. 7-8 aydır Ankara'dayım. Bursa'da çalıştığımız şirket buradan bir iş aldı. Biz de öylesine gelmek zorunda kaldık.” İŞ

Sistem Eleştirisi ve Suç

Devletin Meşruiyetini Tartışmaya Açmak

Yaptığı eylemin bir suç değil bir hizmet olduğunu düşünme ise en çok 4733 sayılı tütün ve alkol piyasasını düzenleyen kanuna muhalefet nedeniyle kanunla ihtilafa düşmüş olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Kaçak sigara satıcıları yaptıklarının suç değil halka hizmet olduğunu iddia etmektedirler. Yaptığı eylemin suç sayılmasının tek nedeni olarak ‘devlete haraç vermemek’ tabiri ile ifade ettiği durumu işaret etmektedir. Devletin meşruiyetini tartışmaya açarak suç davranışı ile ilgili verilen hükmün zeminini, temellerini sorgulama yoluna gitmektedir. Vatandaşlık sorumluluğu olan vergi vermeyi, haraç kavramı ile değiştirerek Kanun koyucuyu ahlaken tartışmalı bir düzleme çekmeye çalışmaktadır.

‘Yaptığım işler haksız değildi yasa haksız gösteriyor o ayrı’ diyerek vicdanen rahat olduğunu, suç işlemediğini, yasal düzenlemelerin adaletsiz olması yüzünden kendisinin suçlu duruma düştüğünü iddia etme durumu da söz konusudur. İlahi anlam ya da kadercilik, şansızlık, geçmiş günahların bedeli anlayışı yerine adalet sistemine bir eleştiri getirmek olarak tanımlanabilecek bu durum da söz konusu olabilmektedir.

“Benim yaptığım işler haksız değildi ki yasa haksız gösteriyor o ayrı bir olay.”
(KG)

Devletin Sorumluluğunu Tartışmaya Açmak

Dini göndermelerin dışında sisteme yönelik eleştirilerde bulunanlardan da bahsedebiliriz. Yaptığının vicdanen bir suç teşkil etmediğini yasal tanımlamalar

yüzünden suç niteliği kazandığını iddia eden yükümlüler de söz konusudur. Uyuşturucu bağımlıları özelinde bu eleştiriler; ‘satılıyorsa içerim. O zaman sattırmayacaksın’ ifadesi ile özetlenecek bir yaklaşım etrafında şekillenmektedir.

Uyuşturucu madde kullanmamak konusundaki tüm sorumluluğunu kişiden devlete aktaran bir yaklaşımla yükümlü satılan her şeyin alınabileceğini iddia etmektedir.

“Suç olmaz ki ya (Uyuşturucu kullanmayı kastediyor). Sattırmayacan ya. Bu kadar basit. Ülkesine sokmayacak. Satılırsa alırım. Herkes alır.” (2YY)

Suç Unsurunun Oluşması İçin Yeni Kriterler Belirlemek

Suçun oluşmasının anca suçta ısrar davranışı ile mümkün olabileceğini iddia eden yükümlüler de vardır. Ancak üstü üste suç işleyenlerin suçlu olduğunu suç işlemiş olmak için suç tekrarı yeter sayısına ulaşmadığını bu sebeple suç işlemiş sayılamayacağını iddia etme durumu olabildiği gibi, suç davranışını bir beceri yetenek olarak değerlendirerek övünçle anlatmak da suç kavramına diğer yaklaşımlar olarak göze çarpmaktadır.

Davranışının ‘kötü’ olduğunu kabul etse bile kendisinin çok sık suç işlemediği bu yüzden cezanın çok olduğu düşünen yükümlü yaklaşımından da söz edilebilir. Suçüstüne suç işleyenler, karakola gitmenin evden işe gitmek kadar normalleştiği kişiler için cezanın gerekli olduğu ama kendisinin suç tekrarı yeter sayısına ulaşmadığı düşünülerek bu kadar ceza verilmemesi gerektiğini ifade edenler olmaktadır.

“Yani benim öyle bir insan olmadığım onları hak etmediğim geliyor aklıma. Öyle bir insan değilim yani. Adam suçüstüne suç yemiştir suçüstüne suç yemiştir. O adam için o evden işe gitmek gibi bir şey olmuştur o. Ben ama öyle bir işim yoktu. Ondan dolayı biraz daha kendimin hak etmediğimi düşünüyorum böyle bir şeyi. Buraya gelirken bu olaylar geliyor aklıma” (EU)

4.2.14. Suç Davranışına Yönelme ve Suçtan Uzaklaşma Üzerine

Suçun toplumsal bir mesele olduğuna vurgu yapan bir yükümlü olmuştur. Suçu önlemek için kanun zorlayıcı gücünden fazlasına gerek olduğu, suçun vicdani ve

sosyal bir mesele olduğunu iddia eden yükümlü kırk yaşına kadar suça yönelmemesini düzgün giden hayatına bağlamaktadır.

“Plan yoktu o zaman. Normal nasıl olsa bir hayat vardı. Allah insana bir şey veriyor yani insan kendi içinde bir şey var yani zaten. Yanlış bir şey yaptığı zaman. İlla kanunlarla bunu koymanıza gerek yok. Önemli olan insanın içindeki şey yeter ki kendisi istemesin. Hayatı düzgün olduğu sürece insanlar suç işlemez bence.” (AÖ)

Suçta yönelmenin sebeplerine bakıldığında ortaya çıkan başlıklar şu şekilde olmaktadır;

- ✓ Çocuğun ailede erkek çocuğu olduğu için ‘şımartılması’, kız kardeşlerinden üstün olduğunun hissettirilmesi,
- ✓ Hareketlerinin sonuçlarını düşünme alışkanlığı kazanmamış olma, haz erteleme ve engellenme duygusuna karşı tolerans geliştirmeme
- ✓ Alkol, uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle madde temin etmek için hırsızlık
- ✓ Arkadaş çevresi,
- ✓ Cezanın geç gelmesi kişiyi suç davranışının devamına itmesi,
- ✓ ‘Özenti’; bu kelime ile işaret edilen durum bazen mahallede sözü geçtiği düşünülen, mahallenin asayişini gayri meşru yolla sağlayan kişilere bazen de ailede suç geçmişi olan bir akrabaya yönelik olabilmektedir.
- ✓ Dikkat dağınıklığı nedeniyle okul başarısının düşük olması çocukta akademik ilginin azalmasına yol açmaktadır. Çocuğun kendini sürekli başarısız hissettiği yere uzun süre aidiyet hissi ile bağlı olmaması beklenemeyeceğinden okuldan uzaklaşmaktadır. Okulu terk etmenin ardından sokakta daha fazla vakit geçirmekte ve kötü alışkanlıkları olan arkadaş çevresine katılmaktadır. Arkadaş çevresi tarafından kabul görmek amacı ile madde kullanımına başlamak, madde temini için suça yönelmek, cezaevi ve hayat boyu edindiği damga ile suç kariyerine devam etmek şeklinde bir döngünün içine girmektedir. Oysa hikâyenin başında sadece dikkat eksikliği olan okulda notları düşük bir çocuktur.
- ✓ Maddi sıkıntıların yarattığı stresten kaçmak için madde kullanmak,

- ✓ Arkadaşlarının alkol yerine esrar kullanmasını önermesi ile maddeye başlamak. Bu öneri kendi tekrar eden, artık neredeyse bir atasözü haline alan bir kalıp cümle ile ifade edilmektedir. “Alkol hamallık, sen gel bunu (esrar) iç”
- ✓ İçinde bulunduğu mesleğin (şoförlük, korumalık, spor geçmişi, boks yapması) kendisinde mesleki deformasyona neden olduğundan bahsetmek, işini kendisini hırçınlaştırdığını, kavgaya hazır hale getirdiğini suç davranışına da söz konusu mesleki deformasyonun neden olduğunu iddia etmek.
- ✓ Göç nedeniyle yeni geldiği yerde kurallara uymakta zorluk yaşamak bu bir şehir değişikliği olabildiği gibi gecekondudan apartmana geçmek gibi bir durumu da içerebilmektedir.
- ✓ Askerliğin stresi ile baş etmek için maddeye yönelmek
- ✓ Anne-babanın müşterek çocuklarını paylaşması, ailede ebeveynlerin çocukları aralarında paylaşması aile içinde sağlıklı bir iletişimin kapılarını açmaktadır. Bir çocuğun annenin, diğerinin babanın çocuğu gibi algılanması ve o şekilde muamele edilmesi ile çocuk sahiplenilmediği ebeveyn tarafından dışlandığını hissetmektedir. Baba tarafından sahiplenilmeyen çocuk onunla bir güç mücadelesine girmektedir. Aralarındaki iletişimin dili rekabet ile karakterize olmaktadır. Babasından daha fazla kazanmak bu suç yolu ile bile olsa söz konusu güç mücadelesinde önemli bir mevzi olarak algılanmaktadır. Cebinde babasından daha fazla parayı taşımanın gururunu yaşamak istemek kişi suç davranışına itebilmektedir.
- ✓ Cezaevinde yer altı dünyasının ünlüleri ile tanışacağını düşünme, Cezaevinde bu kişilerle tanışıp gelen mahalle ağabeylerinin hikâyeleri ile heveslenmek,
- ✓ Cezaevindeyken spor yaptığını, çok eğlendiğini anlatan insanlarla tanışıklığının olması cezaevinin korkutucu gelmesini engellemektedir.

- ✓ Kişinin bulunduğu çevrede suçun normalleşmesi, cezaevinde yatmanın erkeklik hiyerarşisinde bir merteye kazanımı, bir tür rütbe artırımını gibi görülmesi,
- ✓ Daha önce şahitlik vs. gibi sebeplerle mahkemeye çıkmış olmak kişi için mahkemeyi korkutucu bir yer olmaktan çıkarmaktadır. Bu süreçte kişi mahkeme ritüelini öğrenmekte, mahkeme özgü hal ve tavır geliştirmektedir.
- ✓ Yoksulluğu şiddetli bir şekilde yaşamak bundan kestirme bir kurtuluş için suçu seçenek olarak görmek. Eğitim 'boş bir masraf kapısı' olarak algılanmakta, maddi kazanca kavuşmayı sağlayıp sağlamayacağı belirsiz bir girişim olarak görülmektedir. Okuldan kopmanın sonucu olarak dışarıda geçen zamanın artmakta ve kişi bu süreçte suç grupları ile irtibatlanmaktadır. Mahallede arkadaş çevresi içinde Bali koklamak/çekmek ile başlayan süreç alkol, hap, eroin çizgisinde devam etmekte. Bir bağımlılık süreci başlamış olmaktadır. Bağımlılığın ardından kişi çalışılıyorsa işten atılmakta, ardından o zamana kadar yapılmış bir birikim varsa onların tüketmekte ardından etraftan borç alma sürecine girmektedir. Kimse borç vermemeye başladığında hırsızlığa başlamakta ve bir noktada hüküm almaktadır. Hırsızlık suçunda dolayı hapis yatan pek çok bağımlı olduğunu düşünürsek cezaevinin bir yanıyla büyük bir AMATEM gibi işlev gördüğü de söylenebilir.
- ✓ Kişinin cezaevinde maddeden kurtulduğu durumlarda hapis cezasının bitiminden sonra madde aramak ve kullanmakla geçen koca günü neyle dolduracağını bilmeme ve yeniden maddeye dönme durumu yaşaması söz konusu olabilmektedir.
- ✓ Uyuşturucu madde kullanımının neden suç sayıldığı ile ilgili kafa karışıklığı,
- ✓ Suçta gösterilen becerinin kişinin kimlik inşasında olumlu bir karşılığı olması bu becerisi ile övünmesi,
- ✓ İsteklerini, arzularını erteleme konusunda beceri kazanmamış olma,

- ✓ Hayata geç kalmış mahrum kalmış duygusu ile yaşama karşı daha saldırgan bir tutum içinde olma.
- ✓ Olumlu rol model eksikliği, baba yokluğu ya da babanın işi gereği hep uzakta olması, alkol uyuşturucu bağımlısı olması yani kısaca evde bir etkinlik gösterememesi ile çocuk ebeveyn kontrolünden mahrum kalmakta, olumlu rol model eksikliği nedeniyle sorun yaşamaktadır.
- ✓ Kabul görme isteği ve olumlu rol model eksikliği nedeniyle mahalledeki 'ağır ağabeyler'in saygın birey olduğunu düşünme. Söz konusu 'ağır ağabeyler'in mahalle güvenliğini sağlamak gibi bir misyon üstlenmiş olduklarını, mahallede düzeni sağladıklarını düşünerek onlar gibi olmayı isteme.
- ✓ Sinirli ve kavgacı olmanın erkek olmanın gereği olarak algılanması; buna bağlı olarak suç davranışı sayılabilecek yaralama gibi bazı eylemleri toplumsal cinsiyet rolünün bir gereği olarak görmek,
- ✓ Babanın aile içinde pasif kalması, çocuk henüz ergen ve rehberliğe ihtiyacı varken aile içinde yaşı ile örtüşmeyen, yaşı ile uyumlu olmayan sorumlulukları taşıyor olması da kişiyi suç davranışa itebilmektedir. Bu sorumluluklar kendisinden ailenin geçimi için maddi kazanç beklemek olabildiği gibi kendisine akıl danışmak, küçük kardeşi okula kayıt ettirmek gibi ailenin bürokratik işlerine koşturmasını beklemek şeklinde de olabilmektedir. Kendisinden beklentinin yüksekliği kişiyi strese sokabildiği gibi yaşı ile uyuşmayan bir özgüvenin de sahibi yapabilmekte. Fazla özgüven risk almaya daha istekli, daha korkusuz, gözü pek olmasına neden olmaktadır.
- ✓ Yükümlülerden bazıları kendilerini suç davranışına yönlendiren unsurlardan bahsederken kişilik özelliklerine de atıfta bulunmuşlardır. Bunlardan biri kibirli olmak olarak ortaya çıkmaktadır.
- ✓ Neyin suç olduğuna dair kafa karışıklığı; açıkta bırakılmış bir eşyayı almanın suç olmadığını düşünmek.
- ✓ Suçu meslek olarak icra etmediğinden suç işlemiş sayılmayacağını düşünmek.

- ✓ Bir eylemin suç sayılması için bazı kriterler olması gerektiğini düşünen yükümlülerden bahsetmek mümkündür. Tekrarlı suç işlemek, suç davranışından önce bunu planlamış olmak, suçu meslek olarak icra etmek gibi. Bu kriterlerin olmadığı durumlarda kişinin suç işlemiş sayılamayacağını söylemektedirler.
- ✓ Çalışmak için başka bir şehre giderek aile denetiminden uzaklaşmak da kişiye suç davranışı için uygun ortamı sağlayabilmektedir. Bir nevi başıboş kalmak gibi değerlendirilebilecek koşullar altında kişi arkadaş çevresinin etkisine daha kolay girebilmekte, madde kullanımına yönelebilmektedir.

Suç davranışından uzaklaşmayı mümkün kılan yaşam olaylarına baktığımızda;

- ✓ Eşin evi terk etmesi; Evlilik, evlenmiş olmak kişiyi tek başına suçtan korumaya yetmemekte fakat eşin o güne kadar ki tehditlerini hayata geçirerek baba evine dönmesi büyük bir şok etkisi yapmakta kişiye yolun sonuna geldiği hissini vermektedir. Bunda evliliğe verilen toplumsal anlamların payı büyüktür. Kişi için statü kaynağı, kişisel başarı olarak algılanan evliliğin bitmesi ihtimali olumlu davranışa yönelmek için itici bir güç olabilmektedir.
- ✓ Sağlık kaybı,
- ✓ Annesinin, kız kardeşinin kısaca daha önce kendisini seven ilgi gösteren aile üyelerinin kendisinden vazgeçmeye başladığını fark etmek,
- ✓ Baba ile ilişkilerin düzelmesi sıcak sevecen tavır görmeye başlamak, babanın sahiplenici tutum içine girmesi,
- ✓ Arkadaşların hapiste arayıp sormayı bırakması ama ailenin cezaevinde kişiyi ziyarete gelmesi,
- ✓ İçerde dini yönelim; cezaevinde dindar kişilerle tanışmak kişiyi suçtan alıkoyan bir etki yapmaktadır. Bu etkinin kısa mı uzun süreli mi olacağı cezaevi sonrası sosyal etkileşimlerin niteliği ile belirlenmektedir.

- ✓ Cezaevindeyken şimdiye kadar eline bir şey geçmediğini sadece madde etkisi ile hayallere daldığını, erişmek istediği hedeflerin hiçbirine ulaşamadığını fark etme.
- ✓ Çocuğunun kendisinden habersiz büyüdüğünü fark etmek; Çocuğunun kendisine yabancı kalmasının yanında kendisi de çocuğun bu yaşına nasıl geldiğini hatırlayamamak
- ✓ Çocuğun suça karıştığını görmek.
- ✓ 'Her şeyi öğrenme çağında, hayatının en güzel yıllarını içerde geçirmenin verdiği pişmanlık, ömrünü çöpe attığını fark etmek
- ✓ Cezaların arka arkaya gelmesi ve gittikçe sürelerinin uzaması,
- ✓ Teknolojik önlemler nedeniyle hırsızlığın, özellikle market hırsızlığının eskisi kadar kolay olmaması,
- ✓ Adli sürecin Allah'ın onu doğru yola sevk etmek için seçtiği bir yol olduğunu düşünmek,
- ✓ İlahi anlam yüklediği bir olay yaşamak; bu bir rüya olabildiği gibi bir yerinin kırılması, bir sağlık problemi yaşaması da olabilmektedir. Bu tür yaşam olaylarını Allah'ın ona durması için yolladığı bir sinyal olarak değerlendirmek de kişiyi suç davranışından alıkoyabilmektedir.

Suç Davranışına Yönelme Nedenleri Üzerine

Olayın sorumluluğunu alan yükümlü suç davranışından uzaklaşmak amacı ile adım atma konusunda daha avantajlı olmaktadır. İlk cezaevine giriş bir şok hali olarak anlatılmakla birlikte sonrasında kendisi ile ilgili sorgulamalar başlamaktadır. Cezaevi deneyimi durumundan kendini sorumlu tutabilmesi için bir fırsat olmaktadır.

“Başıma gelenlerden ben kendim sorumluyum zaten. Bunu insan uzun bir süre geçtikten sonra ilk dönemde gelmiyor olabilir ama sonradan geliyor. Olay olduktan sonra şaka gibi ben cezaevine girip çıktıktan sonra düşündüm bunu” (AÖ)

“Kendim. Aptallığım. (Olanların kimin sorumluluğu olduğu üzerine konuşulurken). Yani kendi hayatımı mahvettim. Öfkeli misin? (Kendi kendine soruyor) Öfkeliyim tabi neden öfkeli olmayayım. Düzgün bir hayat varken seçtiğin yol. Seçimlerin yanlış. Hayat devam ediyor. Yapacak bir şey yok. Ne

kadar da kendine de sarsan da aynı hataya düşmemenin yolunu arayacaksın.” (ÖK)

Kanunları bilmemek, suç tarihinde çocuk olmak, alkolün etkisi altında olmak gibi sebepler sıralanmakla birlikte eğer yükümlünün dosya sayısı fazla ise tüm bu açıklamalar kifayetsiz kalmakta çaresiz bir hüzün ve pişmanlık dalgası kişinin simasına yerleşmektedir.

“Çocuktum ben o zaman.(Gasp suçu işlediği zamandan bahsediyor) 16 yaşında bebeydim. Sen ona gaz ver o sana gaz versin gaspın ne olduğunu ne bileceksin ki sen o zaman. Kim biliyor ki. Kavga ediyon itekliyon gasp oluyor işte. Üzerinden parayı alıyon gasp oluyor. Biliyonuz mu buranın içindesiniz hala kanunları bilmediğiniz neler vardır. Kuyumcu 2007’de oldu. Alkol diyeyim ne diyeyim. Artık bir şeyi yaptık bir şeyi kurcalarsan ya kokar bir şey olur derler ya diyorum ya arkasına sığınacağım bir şey kalmadı. 36 yaşındayım. Cahillik desen olmaz, aptallık desen olmaz.” (ÖK)

Sosyal Kontrol Azlığı

Katılımcılardan ÖK, cezaevinde geçirdiği uzun yılların etkisi ile kendi aile geçmişi ve hayatı ile ilgili düşünecek vakti bulmuştur. Suç davranışı ile yetiştirilme biçimi, erkek çocuğun toplumsal anlamı arasında bağlantı kurmuştur. Aile içinde erkek çocuğu olduğu için kendisine aktarılan maddi kaynağın fazla olması, sosyal kontrolün az olmasının kendisini suç davranışına sürüklediğinden bahsetmektedir.

“Mesela ben abimlerden iyi konuşurum. Benim şöyle bir dezavantajım vardı. Ailemin durumu çok iyiydi. Ağabeylerim çalışıyordu o zamanlar. Bir de evin en küçük olduğum için her yerden bir para akışı vardı. Her yerden bir şeyler geliyordu. Bir de hep erkeksiniz. O veriyor, bu veriyor. Şu veriyor. Para seni şımartıyor ister istemez. Azdırıyor para seni. Para herkesi şımartır kimi şımartmaz ki. Ondan sonra sapıtmaya başlıyon. Öyle yani. Her türlü şeyi öğreniyon ondan sonra. Paran var, keyfin yerinde ben o yaşlardayken arabam vardı. Abimin arabası vardı ben o arabayı alır giderdim mesela. 16 yaşında. Tabi. Ağabeylerimin arabalarına binerdim. Hiç sıkıntım olmadı. Sabah giderdim akşam gelirdim. Niye yaptın niye ettin yok. Bir de erkek çocuğusun şımartıyorlar. Kız çocuğu gibi höt diyen yok. Dur diyen yok. Benim oğlum benim oğlum. Herkes evladına en iyisini vermek ister de biz şımartıdık. Aşırı şımartıdık hem de.” (ÖK)

Yükümlünün yetişme çağında ve yetişkinliğinde aile içi ilişkilerde yaşı ile uyumlu olmayan oranda söz sahibi olması, adeta bir otorite figürü olarak görülmesi, babanın aile içindeki pasif tutumu nedeniyle yükümlünün aile içinde öne çıkması

akıl danışılan kişi olması temelsiz bir özgüven ortaya çıkartabilmektedir. Söz konusu durumda kişi riskli durumlara girmekten çekinmemektedir. Hakkı olmayan şeyler için hak iddia edecek kadar adalet duygusundan uzaklaşabilmektedir.

Yükümlüler görüşmeler sırasında kendilerini suç davranışına yönelten kişisel özelliklerinde de bahsetmişlerdir. Kibir bunlardan biri olarak anılmaktadır. Bu noktada kendisi ile ilgili samimi bir özeleştirici getiren görüşmeciye yer vermek gerekirse;

“Eskiden belki öyleydi ama belki yanlıştı (Kendisini eskiden çok sevdiğini ifade etmektedir.) Eskiden belki seviyorduk daha önce seviyorum derken insan bazen kibirlenebiliyor.” (AÖ)

Uyuşturucunun Piyasa Değeri

Bazen esrardan eroin gibi ağır bir uyuşturucuya geçiş, eroinin o anki piyasa değerinin esrarın altına düşmesi, basitçe daha ucuz olması nedeniyle olabilmektedir. Eroinin ne tür bir uyuşturucu olduğunu bilmeyen yükümlü yaşayacağı yoksunluk krizlerinden habersiz eroine başlayabilmektedir.

“Benim arabam vardı o zaman. Ben o zaman esrar içiyordum. Arabaya birileri bindiler.(Arabaya otostopçu aldığından bahsediyor) Ben de durdum aldım. Benim mahallemde oturuyorlarmış ben esrar içiyordum. Onlar da eroin içiyorlardı. Eroin çok farklı bir şey hiçbir şeyle kıyaslanmaz. Buna bu kadar para vereceğime ucuzdu ya bunu içerim dedim. 2011’de Antalya’da başladım. Ucuzdu eroin 5 liraya satılıyordu. 11-12 yaşındaki çocuklar iğne yapıyorlardı ben iğne de yapmadım. Sonra beni görenler sen ne yapıyon bunun krizi var. Diğerleri gibi değil ama iş işten geçmiş oldu.” (SA)

Sağlık Kaybı

Sağlık kaybı yükümlüler için caydırıcı olabilmektedir. Özellikle Koah hastalığına yakalanmak ya da kalbine stent takılanlar yani bundan sonra yolun sonuna geldiğini hiçbir şüpheye yer olmayacak şekilde görenler uyuşturucudan uzak durmaya, suç davranışından uzaklaşmaya çalışmaktadırlar.

“ (Birakmama sebep olan olaydan bahsediyor) stant takıldı kalbimize. 2 sene içtim. Elazığ yolunda yakalandım. Görsem atardım yani hocam.” (ÖA)

Akran Etkisi

Suçta iten neydi sorusunun tek kelimelik cevabı çoğu zaman özenti olmaktadır.

“Özenti” (CK)

İlkokulda dikkat eksikliğinin fark edilip psikiyatriste yönlendirilen bir yükümlünün paylaşımları suç davranışına giden yolun nasıl döşendiği ile ilgili çok önemli ipuçları sağlamaktadır. Dikkat eksikliği nedeniyle uzmana yönlendirilen ÇK'nin takibi yapılmamış, aileye ihtiyacı olan destek ve rehberlik verilmemiştir. Ders başarısızlığı nedeniyle okula ilgisini kaybeden yükümlü suç davranışı gösteren arkadaş çevresine dâhil olarak maddeye yönelmiş ve sonu cezaevinde biten sürecine başlamıştır.

“Okuldan yollamışlardı psikiyatriste. İlkokula gidiyordum o zaman dikkat dağınıklığı var diye yollamışlardı.” (ÇK)

Yükümlüler tarafından kendilerinin suç davranışına yönelme nedenleri değerlendirilirken en çok işaret edilen konu arkadaş çevresi olmaktadır.

Yükümlünün herhangi bir madde geçmişı varsa askerde yeni katıldığı arkadaş çevresi vasıtası ile tanıştığı maddelere başlaması çok zor olmamaktadır. Eroin ve esrar geçmişı varsa yeni ortamında bonzaiyi denemesi de mümkün olmaktadır.

“Arkadaş çevresi yüzünden eroine başladım. Askerde bonzai ile tanıştım. 3-4 yıl içmişimdir.” (CK)

“Zaten arkadaş ortamından oldu. (esrar maddesine başlaması ile ilgili süreci anlatırken)” HK

Yükümlüler, arkadaş çevresini olduğu kadar içinde yetiştikleri semti de durumlarından sorumlu görmekte dirler. Dışarıda geçirdiği zamanın içeride geçirdiğinden az olduğunu fareden yükümlü kaybettiklerinin muhasebesini yapmaya başlamaktadır. Gençlik yıllarının cezaevinde geçmesinin verdiği pişmanlık ile durumunda sorumlu gördüğu içinde yetiştii mahalleye karşı tiksintiye varan duygular beslemeye başlamaktadır.

“Benim ilk oturduğum yer Hıdırlıktepe’de oturuyordum kaynanam oradaydı daha doğrusu. Ben bilmezdim ne olduğunu. Oradaki arkadaşlar olsun çevre olsun. Zaten pislik yuvası oldu. Gözük müyordu ama bir ton pislik vardı. Adımını asan her şey yapıyordu. Şimdi çıkmak istemiyorum. Kaynanamgil geliyor Vallahi. Orayı görmek istemiyorum. Benim gençliğimin en güzel yılları oralarda gitti yani. Oralar bitirdi. 16 yaşında cezaevine girdim ben. Ben

bilemezdim. Oralara gide gele oldu. Her şeyi ezberleme yaşlarımızda oralara çıktı. Ben mahvoldum ya bitik abla bu yaşımıza geldik. Gençliğimizin en güzel yılları gitti yani. 10 seneye yakın ceza yattık. Oraların suçu.” (ÖD)

AMATEM testleri esrar kullanımından caydırmak noktasında etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra devam ettiği takdirde cezaevine girebileceği ihtimali de kişiyi suçtan uzak tutabilmektedir.

“AMATEM oldu. (Madde kullanımını bırakmasının nedenlerinden bahsederken) İçersem cezam da var.” (ÖD)

Arkadaş çevresinin madde kullanmaya etkisi olduğundan bahsedilmektedir. Grup içine uyum sağlama ve ortama uymayı isteme gibi nedenlerle bali, esrar, hap, eroin şeklinde giden bir çizgide kişi uyuşturucuya başlamaktadır.

“ Yani öyle iten bir şey olmadı da. Arkadaş şeyi ile oldu. Olay öncesinde de 3-5 defa olmuştu. Olay olunca da bıraktım zaten.” (İŞ)

“Maddeye iten arkadaş ortamıydı. O zaman bali kullanıyordum. Bali ile başladım zaten. Esrar rosh ondan sonra extacy derken eroin. Hepsi birbirini zaten... Başlaması çok kolay ama normal bir hayata kendini döndürmek çok zor bir şey. Mücadele ediyorsun boşluğa düşüyorsun. Afalliyorsun ne yapıcam nasıl yapıcam beyninde düşünce düşünce...” (FA)

Cip tedavisi görerek maddeden kurtulmaya çalışan kişi tedaviden sonra tekrar eve geldiğinde aynı ortama girdiği zaman madde kullandığı köşeleri gördüğünde tekrar maddeyi hatırlamaktadır. Bu da tedaviyi güçleştiren bir etken olmaktadır. Hayatını madde doldururken madde hayatından çıktığında yerine ne koyacağını bilemeyen yükümlü ciddi bir duygusal kriz yaşamakta ve yeniden maddeye dönebilmektedir.

“ Boşlukta bir aya yakın mücadele ettim kendimle. Çünkü devamlı evde içtiğim için... Girdiğim zaman aklıma sürekli madde geliyor.” FA

Stres ve Mesleki Deformasyon

Ekonomik zorlukların yarattığı stresle baş etmenin bir yolu olarak madde kullanımına başlamak karşılaşılan bir durum olmaktadır. Önceleri mahalledeki arkadaşlarla sadece alkol alan yükümlü bir arkadaşının alkol yerine esrar iç önerisi ile maddeyle tanışmıştır. Madde bağımlılığı, aile içi çatışmalarla yıpranan evlilik yükümlününün adli süreç yaşadığının duyulması ile birlikte dayanılmaz bir

noktaya ulaşmış eşin evi terk etmesi ile zirve noktasını bulmuştur. Bu yükümlü için bir uyanış olmuştur.

“Ben size şöyle bir şey anlatayım. 2012’de ben kayınpederim üstüne dükkân açmak için kredi kullandım. Elimde de biraz birikim vardı. Çalıştığım parayla makarna çiğ köfte. Ben bir dükkân açtım makarna çiğ köfte kokoreç tarzı. Ondan sonra işlerim çok güzeldi. İzmir’de benim bir amcamın oğlu var. Affedersin ama ağzımı bozmak istemiyorum. Şerefsizin önde gideni geldi o da oto alım satımı yapıyor. Rent a car’lık yapıyor. Rent a car’cılarının hepsi tokatçı zaten. Dedi ki böyle böyle beraber bu işe girelim falan. Eşime geldim söyledim. Eşim dedi ki bu işe girme bu adamların nasıl olduğunu biliyorsun. Ben dinlemedim girdim bu işe. (Ev içi huzursuzluğun ekonomik kökenlerini anlatmaktadır)” (HK)

Yükümlüler arasında mesleki deformasyona gönderme yapmak da sıkça başvurulan bir durumdur. Korumalık, şoförlük, boks geçmişi olanların bu argümanı kullandığını söyleyebiliriz. İcra ettikleri mesleğin kendilerini hırçınlaştırdığından dem vuran yükümlüler zaman içinde iş stresinin kişilik özelliklerini değiştirdiğinden bahsetmektedirler.

“Bir benim işte. O sülalede bir benim. Adliyenin yolunu bilmezler. O da benim mesleğimden dolayı hırçınlaşma. Sinirli asabi ben öyle düşünüyorum başka ne olacak.” KG

“Boks yaptım ben. Bütün parmaklarım kırık bak” CY

Uyum Sorunları

Gecekonduan apartmana taşınmak yeni gelinen yere uyum sağlayamamakla suç davranışı ilişkilendirilebilmektedir.

“Biz dedim gecekonduan geldik. Buraya alışmaz zamanla aynı kurallara biz de uyarız. İlk etapta senin gelip de erkek olmayan bir eve kapıyı çalıp da nesin dedim yani. Haksız mıyım yani.” (KG)

Askerde madde ile tanışmak yükümlüler arasında oldukça yaygındır. Askerlik hizmetini yerine getirmenin yarattığı stresle baş etmek için madde kullanımı bir seçenek olarak görülmektedir.

“15 ay askerlik yatım terhis olacağım zaman askerlik düştü. O sürede askerliği şimdi nasıl anlatayım. Sürekli bir yere mahkûmsun. Ben şofördüm komutanın şoförüydüm. Gidiyordum geliyordum ama zaman geçmiyordu yani. Esrar maddesi de kafayı dağıtıyordu. O düşüncelerle içiyorduk daha

doğrusu. 2012 yılında askerdeyken ilk defa esrar içtim. Fazla sürmedi 2 ay sonra terhis oldum. 7-8 ay daha kullandım. Bıraktım.” (EU)

Kabul Görme İsteği İle Suça Yönelme

Baba ile İlişki

Çocuklardan birinin anne diğerinin baba tarafından sahiplenilmesi diğer ebeveyninin ilgisinden mahrum kalan çocuk için oldukça olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Babadan uzak kalan çocuk, evdeki otorite figürü olarak baba ile sağlıklı ilişkiler kuramamaktadır.

“Bilmiyorum abla onun bakışları konuşması değişik geldi. (Cezaevinde girdikten sonra basın kendisine daha merhametli sıcak davranmaya başlamasından bahsediyor) Abimle mesela babam arkadaş gibidir. Ben 24, o 25 yaşında o abimle sabaha kadar konuşabilir. Benle konuşmaz. O bana yanaşmıyor. Ben de ona yanaşmıyordum. Çocukluğumuzdan beri böyleyiz. Ben annemin oğluyum. Celalettin babamın oğlu. Bacı zaten hepimizin bir tane bacımız var.” (TO)

Maddi Üstünlük

Suç davranışına yönelmede ebeveynlerinin hayatları boyunca görmediği kadar çok parayı elinde tutmak ve bunun verdiği üstünlük hissini yaşamak etkili olabilmektedir.

“Abla çok deli paralar geçiyordu. Benim babam bir milyona (bir lirayı kastetmektedir) muhtaçken ben cebimde 3-4 milyarla (binle demek istemektedir) gezdim. Ama almıyorlardı benim paramı. Benim babam istemez.” (TO)

Yükümlülerin çok büyük bir kısmının ailesi yükümlü çocukken göç etmiş ailelerdir. Gecekondu mahallerinde yoksulluğun acısını derinden hissederek büyüyen yükümlü yoksulluktan kurtulmanın yolları için kafa yormaya başlamaktadır. Eğitimi yukarı doğru sınıfsal hareketlilik için bir seçenek olarak görememekte, eğitim sonucu belli olmayan bir masraf kapısı, vakit kaybı olarak nitelendirilmektedir. Suça yönelmek bu süreçte kısa vadeli bir çözüm olarak kendini göstermektedir. Bazı katılımcılar ilk gençlik yıllarında intihar girişiminde bulduklarını ifade etmişlerdir. Önceleri kendilerine yönelttikleri bu öfke daha sonra topluma yönelmektedir. Saldırganlık, toplumsal normları rahatlıkla ihlal etmek dışarıya yansıyan öfkenin görünümleri olabilmektedir.

“Annem özellikle çok ısrar etti(egitim alması için). Çıraklık okuluna yazdırdı. Okumuyorsan gel seni en azından liseye yazdırayım. Dedim fuzuli masraf gitmem. Dedim ben çalışayım kovalayım. Ailemi. Ankara’ya ilk geldiğimizde bir oda bir salonda yatıyorduk. Mutfağımız oturduğumuz yerin içindeydi. Banyomuz yoktu. Tuvalet affedersin dışarıdaydı. Bir evin içinde sırayla yıkaniyorduk. Kız kardeşim odadan gidiyordu bizi annem yıkıyordu. Kız kardeşim yıkanırken biz odadan çıkıyorduk. Zoruma gidiyordu abla. Diyordum benim niye olmasın. Ondan sonra gayri meşru kovaladım. O kadar şey yaptım dosyam hiç kabarmadı.” TO

Yükümlünün suçun yaygın olduğu bir mahallede büyümesi övünçle anlattığı becerileri kazanmasında önemli bir katkı sağlamaktadır. ‘Kurnazlık’ kavramı ile satıcılıktan değil de kullanıcılıktan ceza almayı nasıl başardığını anlatırken kullandığı bir ifade koruma ve bakım altına alınması gereken ne kadar çok çocuğun olduğunu, aksi takdirde bu çocukların suç için kullanılmaya ne kadar açık olacağını gösterir niteliktedir. ‘Boş boş 50 liraya çalışacak çocuk çok’. İçinde büyüdüğü suç piyasasına son derece hâkim ‘kurnaz’ yükümlünün ifadelerine yer vermek gerekirse;

“Hiç abla o konuda çok kurnaz davrandım (satıcılık yaptığı halde nasıl sadece uyuşturucu madde kullanımından ceza almayı başardığını anlatırken). İçlerinde büyüdüm biliyordum orada. Sokakta boş boş akşama kadar 50 milyona çalışacak çocuk çok.” TO

Ağır Abiler

Yükümlünün daha önce cezaevine deneyimi yaşayan kişilerle arkadaş olması, onların deneyimlerini dinlemesi kendisinin suç davranışına yönelmesinde etkili olabilmektedir. Cezaevindeyken yer altı dünyasının ünlü isimleri, nam salmış suçlu kimliklerle tanıştığını anlatan mahalle ‘ağır abisi’ yükümlü için cezaevini korkutucu bir yer olmaktan çıkarmakta adeta ünlü simaların bulunduğu bir kulüp kisvesine bürümektedir.

“İster istemez yanımda konuşuyorlardı şunu gördüm bunu gördüm işte şu şöyle bu böyle.” TO

Yükümlünün bulunduğu çevrede cezaevinde yatmanın bir ‘erkeklik’ göstergesi olması, cezaevinin olumlu bir yer olarak anlatılması, mahalle ‘ağır abi’ lerinin içeride spor yaptıklarını belirterek cezaevini özendirmeleri neticesinde yükümlüde cezaevi korkusu azalmaktadır. Çevresinde çok kişinin adli süreç

yaşaması durumu normalleştirmektedir. 'AMATEM almış ne olacak ki' cümlesi ile ifade bulan bu durum yükümlünün ve çevresinin olayların ciddiyetini kavramaktan uzaklaştığını, suç davranışının onlar için normalleştiğini göstermektedir.

"AMATEM almış işte ne olacak ki. Onlar nelerini görmüş. Ya onun ne gördüğünü sen boş versene. Sen ne gördüğüne ne yaşadığına bak. İşte onları görüp örnek almamız gerekirken. Bize de diyen hiç olmuyordu yani. Mesela oğlum biz bunu yapıyoruz. Falan. Anlatıyor. İşte kardeş cezaevinde şöyle spor yapıyorum böyle yapıyor. İnsan hevesleniyor abla cezaevinde yattım çıktım. İnsan ister istemez hevesleniyor. Çocuğun yanda cezaevinde spor yaptım kollarım şişti şöyle yaptım böyle yaptım. O çocuk orayı merak eder. Cezaevi ilk söylediğinde korkunç gelir ama böyle anlatınca o çocuk orayı merak eder. Ne kadar yok dese de." TO

Yükümlü gençliğinde rol model eksikliği deneyimlemektedir. Babanın uzakta olması, alkol ya da uyuşturucu bağımlılığından mustarip olması, işi gereği evden uzakta çalışması (inşaat işçiliği ya da uzun yol tır/kamyon şoförlüğü gibi) gibi nedenlerle yükümlü rol model eksikliğini mahalledeki 'ağır abi' tabiri ile anlatılan kişilerle doldurma çabasına girmektedir. Söz konusu kişilerin çevrelerinde saygı görmesi yükümlüde bu şekilde olursa sosyal kabul göreceği algısını yaratmaktadır. Sinirli olmak, yasalardan korkmamak erkek olmanın gereği gibi algılanmaktadır.

"Ya mesela nasıl diyeyim. Çevremdeki insanlardan. Her uyuşturucu içen kötü olmuyor. Gerçekten oturmasını kalkmasını bilen dışarıdaki insanlara saygı duyan. İçmeyip de kolpa insan gördüm kaypak. Ne ana biliyor ne bacı biliyor. Oturduğum semt öyle değildi. Gecekonduydu ama komşuluk vardı. Ben kız kardeşimi komşuyla gönderirdim. Güvenebilirdim. Bacı gözü ile baktığı hissini vermişti. Anneme anne diyip bacıma bacı diyen insan. Yanlış gözle bakamaz. Oradaki büyüklerimiz görüyordum mesela geliyorlardı arabayla bellerinde silah ellerinde tespih falan. O zaman be çocukluğumda yumurta topuk ayakkabı giyerlerdi. Herkesin ellerinde tespih olmazdı da abla. Belirli insanlar çekerdi. Sevdiğimiz ağabeylerimiz. Onlarda gördükçe canım istiyordu. Kalkıyorlardı ayağa ya diyordum ben de gelince ayağa kalksınlar saygı duysunlar. Sevdiklerindendi korktuklarında da değil. Çoğu insan sevdikleri için yani mahalleye sahip çıkıyorlardı. Şimdi insanlara zarar veriyor olabilir ama Mahallemize doğru düzgün Çingen giremiyor. Ağabeylerimiz sayesinde bize bir şey yapamıyorlardı. Mahallemize girip elimizdeki avucumuzdakileri çalışıyorlardı. Mesela ben rahatlıkla kuş besleyebiliyordum. Benim kümesim meydandaydı arsanın ortasındaydı. Kimse gel gelip bir kere bile yeltenemedi. Mahallemiz güzeldi. O ağabeyler sayesinde. Asabiydim biraz. Ben gayri meşru kovalamayı çok seviyordum. Mafya olaylarını falan çok özeniyordum." OB

Mahkeme Ortamının Normalleşmesi

Daha önce birçok kez şahit olarak mahkemeye çıkmış olan yükümlü mahkeme ortamına alışarak beceri kazanmaktadır. Mahkemede nasıl davranması gerektiğini bildiğini belirterek ceketin önünü ilikleme hareketini yapmış, cümle sonlarında 'efendim' diyerek maharetinin ispatı kısa bir mizansenini de ihmal etmemiştir.

Cezaevi ile yüzleşmeden defalarca kez tedavi ve denetimli serbestlik almak yükümlüde 'gerçekten kötü bir şey yapmış olsaydım hapse girerdim. Demek ki yapmadım' mantığının işlemesine neden olmaktadır. Bu noktada kişiye AMATEM verilirken neden bu yolun izlendiği hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu durum cezasızlık olarak algılanmakta ve masumiyetin kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Yükümlü cezaevine girmediğinden eylemini suç olarak değerlendirmeye yanaşmamaktadır.

"Ufak tefek mahkemelere çıkıyordum. Arkadaşların şeylerine şahitlik yapıyordum. Mahkemenin nasıl bir süreç olduğunu kafamda canlandırıyordum. Kavga dövüş yaralama olaylarında diyordum yok efendim. İfade konusunda çok iyiyimdir. Nerede nasıl konuşacağımı biliyorum. AMATEM basit geliyordu. Cezaevine girip çıkanlar normal bir hal almıştı. Normal bir mahallede değildik ki. Akşam ezanından sonra hava kararmaya başlayınca sokakta insan olamaz. Kız çocuğu gezemez camdan bakamaz. Keçiören gibi Batıkent gibi bir yer değil. Gecekondu semti. Doğanstepe." (TO)

Engellenme Hissine Düşük Tolerans

Yükümlülerin engellenme karşısında düşük tolerans göstermeleri, arzu ettiği şeye hemen kavuşma isteği onları suç davranışına yönlendirebilmektedir.

"Mesela ben bir şeyi kafaya koydum ya o olacak yani onun imkânı yok. Başka türlü yok. O benim olacak diyordum olacak. Şimdi diyorum ki oluyorsa bir kere olmuyorsa bin kere daha iyisi olacağı içinmiş." TO

Uzun Yargılama Süreleri

Cezaların geç gelmesi yükümlünün suç davranışına devam etmesine yol açmaktadır. Hüküm gelene kadar kişi dışarı kalmakta ve bu durumu suça devam edebilme fırsatı olarak değerlendirmektedir.

Kabul Görme İsteği Nedeniyle Suçtan Uzaklaşma

Aile Desteğini Kaybetmek

Ailesinin kendisinden uzaklaştığını fark eden yükümlü davranış değişikliğine gitmediği takdirde sosyal destekten mahrum kalacağını anlayarak harekete geçebilmektedir. Özellikle anne ve kız kardeş olmak üzere daha önce kendisi ile yakından ilgilenen kişilerin soğuduğunu fark etmek yükümlü için acı verici olabilmektedir.

“Kendi irademle bıraktım maddeyi. Baktım ailem benden artık uzaklaşıyor. Dışlamaya çalışıyorlar. Ben de irademe sahip çıktım içmedim. Kızdılar içme falan gibisinden. Biz yine içtik tabi. Eve alıyorlardı ama. Para vermiyorlardı. Yüz vermiyorlardı. Dışlama hissi vardı. Ben de içmeyeceğim dedim içmedim.” (ÇK)

“Son şansım olduğunu biliyorum evdekilerin bana karşı. Ben zaten abla ben bir şey diyeyim mi ailemi kaybedebilirim. Allahım beni onla sınamasın da benim bazı noktalarda durabilmemin sebebi annem var bacım var. Yoksa benim önüme kimse geçemez.” (TO)

Baba İle İlişki

Suç davranışından vazgeçmeyi sağlayan durumların başında aile ile özellikle baba ile düzelen ilişkiler ve dini nedenler gelmektedir.

Adli süreç sonrası ailenin özellikle, babanın çocuğu kaybedebileceğini fark etmesi ile bir tavır değişikliğine gidebilmektedir. Baba ile ilişkilerin düzelmesi, ondan sıcak sevecen tavır görmeye başlamak ile yükümlü babası için önemli olduğunu hissedebilmekte ve kabul görmeye devam etmek için suçtan uzaklaşabilmektedir.

“Ailemi çok utanırdım ya. Özellikle bu sefer onu anladım. Hani önceden olsa dile getirilerdi. Karakola düştüğümde çok dile getiriyorlardı. Ben babamla hiç anlaşamıyordum. Konuşmuyordum doğru düzgün. Babam bu sefer geldi. Babam beni tuttu böyle. Baktım gözleri değişik bakıyor. Daha sıcakkanlı konuşuyor. Oğlum dedi seni buradan çıkartacağım. O benim zoruma çok gitti. Harbi zoruma gitti. Koydu bana evlat acısı gibi. Mesela kız kardeşimle konuşmuyordum. O geldi. Ailemin o kadar fedakârlık yaptığını gördüm. Bir de abim oradaki abim. Bak dedi T, kaç tane arkadaşın var dedi. Kimden mektup geliyor dedi. Kim seni soruyor dedi.” (TO)

Baba Olarak Kendi Çocuğu İle İlişkisi

Suç davranışı, cezaevi, denetim döngüsü içinde geçen yıllardan sonra yükümlü bir noktada çocuğunun ondan habersiz büyüdüğünü fark etmektedir. Çocuk babasını mahalledeki herhangi biri kadar tanımakta, baba da çocuğunun büyüdüğünü fark etmeden geçen yılların fazlalığına şaşırılmaktadır. Bu süreçte uyanış noktası genellikle çocuğun da suça yönelmesi ile olmaktadır. Çocuğun kendisi ile aynı yoldan yürümeye başladığını gören yükümlü olaydaki payını sorgulamakta ve bir davranış değişikliğine yönelebilmektedir. Bunun dışında belli bir yaştan sonra cezaevinde olmanın ağır gelmesi de kişiyi suç davranışından uzaklaştırmaktadır.

“Valla ÖD kötü biriydi cezaevine girene kadar en son girene kadar kötü biriydi herkesi tersleyen her şey yapan. Uyuşturucu her şeyi yaptırır. Paran olmasa hırsızlık gasp yaptırır. Yapmayacağı şeyleri yaptırır uyuşturucu. İlla ki içeriğe giricen yani her şeyi de yaparsın. İçeride. Bu sefer içeri girdim. İyicene temizledi beni. Çocuk 15 yaşına girdi daha farkında değilim. Öyle değilim. Çocuk büyümüş mü kalmış mı? Çocuk babanın yaptığı şeyleri yapar onu örnek alır. Artık yeter yani ona örnek almak lazım. Zaten Ben ne yapsam aynı yapıyor çocuk Bir kere yakaladım çocuğu. Hiç yanımdan ayırmadım. Suça derkene. Okula gitmişler. Okulda kavga ediyorlar. 5 arkadaş. Mahkemeye çıktılar abla. O günü bali çekmiş. Ben akşam işten geldim. Gel oğlum öpeyim. Öpeyim derkene bali kokusunu aldım ben de alışkındım o şeylere. O kokuyu görünce ben biraz dövdüm çocuğu. Benim yanımdan bir daha ayrılmayacan. Benimle işe gelir. Benimle döner.” ÖD

Görüşmecilerden ÖD'nin çocuğu kendisinin gasptan cezaevine girdiği yaşta mahkemeye çıkmaktadır. Babadan oğula geçen bir yazgı diyemeyeceğimiz bu durumda söz konusu döngüyü kırabilmek için sistem etkin işletilmemektedir. ÖD'nin gasptan mahkemeye çıkan 16 yaşındaki oğlunun, çocuk suç davranışına yönelmeden çok önce risk altında sayılıp önleyici hizmetlerle kendisine ulaşılmaması meselesini bir kenara bırakırsak. Olay sonra çocuk okuldan uzaklaştırılmıştır. Bu tam da daha büyük suçlara giden yolun ilk adımı olmaktadır. Çocuğun artık daha fazla boş zamanı, dışlanmışlık hissi ve toplumdan yediği bir damgası vardır. Bundan sonrası sadece zamana ve suçta uzmanlaşmış arkadaş çevresine kalmaktadır. Bu arkadaş çevresi ona ihtiyacı olan aidiyet hissini verecek ve en başta sadece okulda başarısız babasını özleyen bir çocuktan profesyonel bir suçlu yaratacaktır.

Bu noktada denetimli serbestlik sistemi söz konusu yükümlünün çocuğunun aile sosyal politikalar ile ilişkilendirebilmelidir. Çocuğun mesleki eğitime yönlendirilmesi, aileye rehberlik hizmetinin verilmesi nesilden nesile geçen suç döngüsünün kırılmasında etkili olacaktır.

Sadece araştırmanın katılımcılar profilinde bahsi geçen mahallelerde oturan, üçten fazla kardeşi olan, göç etmiş, babası evden uzakta çalışan ya da hapiste olan ortaokulu öğrencileri ve aileleri ile önleyici çalışmalar yapılırsa Ankara ilinden ceza adalet sistemine dâhil olan nüfusun azalacağı düşünülebilir.

ÖD örneğine bakacak olursak, yeni bir suçlunun geldiği, babasının izinden yürüdüğü belli iken bunun ile ilgili çözüm üretilmesi gereği açıktır. ÖD'nin çay ocağı işlettiği dolmuş durağındaki şoförlere ne yapacağını sormasından daha etkili bir yöntemin gerekli olduğu açıktır. Apaçıktır ki, çocuğun rehberliğe hatta koruma altına alınmaya ihtiyacı var.

“Okulda müdürle öğretmenle konuştuk o da dedi ki sadece sınavlara gelsin dedi. Boylu poslu olmuş yanındakiler cüce kalınca şey yapıyorlar yani. Kendini büyük görünce bir şey yaparım dercesine çocuklara sataşıyorlarmış bu beş arkadaş. Mahkemeye de çıktılar.” ÖD

Cezaevinin Caydırıcılığı

Suç tekrarına bağlı olarak kişinin aldığı cezaların artması, market hırsızlığının zorlaşması da suç davranışının devam ettirilebilir bir yol olmaktan çıkarmaktadır.

“Artık biraz daha devam etsem daha büyük cezalar alacağım Hırsızlıktan bahsediyor.” (FA)

Madde kullanımı sonrası hemen hemen tüm yükümlülerin takip ettiği bir izlek olduğundan söz edilebilir. Madde bağımlılığı sonrası işten atılma, kenarda birikmiş parayı tüketme, etraftan borç istemeye başlama, insanlar para vermeyi kestiklerinde hırsızlık yapma şeklinde özetlenebilecek bir sırayı takip etmektedirler.

“Çok yaptım (hırsızlık) ama yakalandığım üç sefer oldu. İşimden oldum. Birikimim vardı kenarda birikimimden oldum para bittikçe borç istedim. Onlar da vermemeye başladı. Sonra hırsızlık süreci başladı.” FA

Öfkesini cezaevinden sonra kontrol etmeye başlıyor

Ben asabi sinirli bir insanım trafikte mesela yoğun benim mesleğim taksicilik. Sonradan servis aracım vardı oğluma bıraktım. Sinirlenirdim. Şimdi yine sinirleniyorum. Hemen cezaevini düşünüyorum tamam diyorum sen haklısın diyorum bulaşmıyorum. KG

Yaşa Bağlı Olgunlaşma

Katılımcıların cezaevine girip çıkmanın zamanla olgunlaşmanın etkisi ile yaptığı şeyin daha ağır sonuçları olabileceğini düşünmeye başladığı tespit edilmiştir.

“Suç işledik derken, şu an düşünüyorum o anki şeyle şu an düşüncem aynı değil. Biraz da umursamazlıkla bakıyorsun ne olabilir ki falan. Olay olduktan sonra birisi ölebilirdi orada. Bizden de birisi ölebilirdi. Karşı taraftan da birisi ölebilirdi. Sonra korktum yani. Olacaklardan korktum yani kardeşlerim vardı onlardan birisi ölebilirdi. Karşıdan birisi ölebilirdi. Yaralanan kişiyi tanımıyoruz zaten. *(Yaptıklarının sonuçlarını düşünmeye başladığından bahsediyor)* daha sonra adli süreçte... Cezaevine de girdik tabii. Daha yeni yeni çıkıyor aslında yaşla ilgisi de var herhalde. O zaman 35 civarıydım.” (AÖ)

4.3. Denetimli Serbestliğin Problem Alanları

4.3.1. Denetimli Serbestliğin Fiziki Şartlardan Kaynaklanan Sorunları

Görüşme Odalarının Elverişsizliği

Rize’de yaptığım pilot çalışma sırasında kurum personeli bina içinde yaptırdıkları yenileme çalışmalarından sonra yükümlülerin hazırlanan denetim programına uymada daha istekli olmaya, iyileştirme faaliyetlerini daha fazla ciddiye almaya, kurum personeline karşı daha saygılı davranmaya başladıklarını aktarmışlardı. Denetimli serbestlik müdürlüğü binasının göz alıcılığının yükümlü davranışına etkisi Ankara’daki çalışma sırasında da dile getirilen bir konu olarak ortaya çıkmaktadır.

“Görsellik insanın gözüne iyi geldiği gibi ruhuna da iyi gelen bir şey. Binanın işimize uygun olması her yönden avantajdır. Böylece karşımızdakine daha fazla odaklanıyoruz. Ayrıca kurum binasının kaliteli olması işe verilen önemi de gösterdiğinden gelen yükümlülerinde sisteme ve müdürlüğe karşı hal ve hareketleri de değiştiği görüşümdedir.” (9PEY)

DS uzmanının görüşme yaptığı odayı en az 2 kişi ile birlikte kullanması özel hayatın gizliliği ile ilgili bir problemi ortaya çıkartmaktadır. Bireysel görüşmeye gelen yükümlü ile denetimli serbestlik uzmanı arasındaki güven inşasının önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu koşullarda derin paylaşım mümkün olmamaktadır. Yükümlülerin birbirlerini dinlemesi, yol açtığı dikkat dağınıklığı bir yana bir birbirlerini suç mağduru yapabilecekleri bilgilere erişmelerini sağlamaları anlamında da oldukça sakıncalıdır. Bunun yansira dinledikleri hikâyelerde kendilerinden bir şeyler bulduklarında söze karışıp diğer yükümlü ile tanışarak suç davranışı gösteren diğer insanlardan oluşan bir çevre edinme imkânı bulabilmektedirler.

“Nasıl geçiyor dersiniz verimli mi dersiniz. Burada da aksaklıklar gördüğünüz gibi üç masa bir aradayız. Geldiklerinde iki üç kişiyi aynı anda almak durumunda kalıyoruz. Burası da iyi bir koşul Türkiye koşullarına göre adliye. Sıhhiye’yi daha kötü anlatıyorlar görmedim ama. Yükümlüler burada birkaç arkadaşım da var. Psikolog arkadaşım da var. (Nelere yol açıyor bu durum) Yani çok şaşırtıcı şeyler olmuyor tabi. Kişi konuşmak istemiyor. Zaten belli bir tepkisi var. Açılmak istemiyor özel konulara... Hasımı da olabilir. Gelenler birbirini tanıyor. Cezaevinde yatıp geldikleri için aynı zamanda salıverildikleri için merhaba ne yapıyorsun diyip içeri öyle giriyorlar. Üstü kapalı bir şekilde gidiyoruz zaten. 10 tane görüşmesi var. Ondan sonra çok derinlere inmeye kalkayım desem tabi ki inemezsin. Tabi ki işler dosya üzerinde ilerliyor. Zaten şöyle bir şey var. Odaların bireysel görüşmede tek olması lazım. Yani illa ki. Bu da aşılabilir bir durum değil. İlk başta ben burada tektim ama sonradan çoğaldık. Çok sirkülasyon var. İlla ki diğer memurlardan çok daha iyiyiz ama bu Denetimli serbestlikteki verim adına iyi olmuyor. Buraya geleceksin ben bireysel görüşme uzmanıyım. İstedğini konuşabilirsin her şey aramızda kalacak üçüncü kişi ile paylaşılmayacak. Ama o kadar komik ki. Bu odalar dolu üçüncü kişi ile paylaşılmayacak diyorum yanımda iki arkadaş var. Bir de gelen stajyerlerimiz var bizim onlarda odada. (3PBC)

Sincan denetimli serbestlik müdürlüğü Batı adliyesinin içinde konumlanmışken Ankara Denetimli Serbestlik Müdürlüğü’nün Sıhhiye’de kendine ait bir binası vardır. Bu müdürlük Ankara’da daha iyi koşullarda başka bir binaya taşınmıştır. Fakat uzmanların aynı odayı kullanması problemi bu binada da devam etmektedir.

“İki görüşme ister istemez birbirlerini dinliyorlar. Benimle ilgilenen orayı dinlemeyin demek zorunda kalıyorum. Çünkü dikkat dağılıyor. O ne için gelmiş. Benimle aynı suçtan mı? Oradan onun söylediği bir şey dikkatini çekiyor. Öyle bir orta olsa bu görüşmeler tek tek olsa fiziksel koşullar çok

etkiliyor. Ben olsam çok fazla anlatmam. O yönden ayrı ayrı olması güzel bir yerde daha ferah bir yerde Tamam Nermin hocam burada bir uzman anlatıyor bir güvencesi var. Benim bilgilerimi paylaşmayacağına dair ama burada başka birisi var. O da benim gibi anlatıyor. Sonra mesela niye anlatayım başka birine sorunlarımı konuşmak istemeyebilir yani.” (5PRH)

Güvenlik sorunu

Personelin bina içinde ciddi bir güvenlik problemi vardır. Acil durumlar için bir panik butonunun olmaması, kapıdaki X-ray cihazı olmasına rağmen yükümlülerin içeri çakı ve bıçak sokabilmesi, zaman zaman denetimli serbestlik uzmanlarının çantalarının ve telefonlarının çalınması, yükümlünün madde kullanarak müdürlüğe gelebilmesi, hatta ve hatta içeride esrar maddesini tüketebilmesi personele kendilerinin can güvenliklerinin olmadığı duygusunu yaşatmaktadır. Can güvenliklerinin ciddiye alınmadığını düşünmek beraberinde değersizlik duygusunu getirmektedir. Bu değersizlik duygusu yaptıkları işe de yansımaktadır. Sistemin işleyişi için gerekli yatırım yapılmadığını düşünmeleri kendilerini figüran gibi görmelerine neden olmaktadır.

Denetimli serbestliğe kullanmak amacı ile madde bulundurmak ve madde kullanmak suçu ile gelen kişilerin AMATEM’e tahlil verme süreçleri bittikten sonra üzerlerinde madde kullanmama yönünde bir baskı mekanizması kalmamaktadır. Bu durumda görüşmelere madde etkisi altında gelebilmekte hatta bina içinde kullanım gerçekleştirebilmektedirler. Madde etkisi altında seminare gelip tatlı bir uykuya dalan kişiyi uzman fark etse de bir işlem yapamamaktadır, yapmamaktadır. Onu harekete geçmekten alıkoyan sebepler güvenlik probleminden yasal düzenlemedeki engellere kadar oldukça çeşitlidir. Bu engelleri kaldırmak sistemin caydırıcılığını ve etkinliğini arttıracaktır. Yükümlü müdürlüğe ve seminerlerin yapıldığı binalara her gelişlerinde madde testine sokulabileceklerini bilmelidirler. Narkotik köpeklerinin varlığı, özel güvenliğin değil, polisin bina güvenliğini sağlaması, özel güvenliğin katlarda durması; madde etkisi altında görüşmeye gelmeyi, bina içinde madde kullanmayı ve personele karşı suç işlemeyi engelleyecektir.

Yükümlüler görüşme esnasında aile ve suç geçmişlerini hatırlamaktadırlar. Kendilerini rahatsız eden yaşanmışlıklarını hatırlamak ruhsal durumlarını hassas bir noktaya taşımaktadır. Buna bağlı olarak katlarda birbirleri ve uzmanlarla kavga edebilmektedirler. Katlarda güvenlik görevlisinin ve kamera sisteminin olmayışı bir güvenlik açığına ortaya çıkartmaktadır.

“Bu masadan ya da buradaki masalardan çok telefon gitmiştir. Burada esrar falan kullanılmıştır. Düşünün yani insanların mekânsal bir şeyi yok. Zihni anlamda kendisini kısıtlayan ahlaki değerlerle alakalı veya işte ne bileyim. Hayatını yapılandırma ile de alakalı. Hayat görüşü ile de alakalı.” (2PSS)

Yükümlülerin Birbiri İle Etkileşimlerinin Engellenememesi

Yükümlüler bina önünde sigara içerken ve binanın içinde girişteki bekleme bölümünde birbirleri ile tanışıp deneyim paylaşımlarında bulunabilmektedirler. Bu bilgi paylaşımları AMATEM testlerini nasıl manipüle edileceğinden ARDEF testinde vermesi gereken cevaplara kadar çeşitlilik göstermektedir. ‘Abi sonuna kadar inkâr edeceksin’ gibi içerikleri olan bu sohbetlerin iyileştirme faaliyetlerine katkısı tartışmalıdır. Yükümlülerin birbirleri arasındaki paylaşımlar nedeniyle Ardef testinin deşifre olduğu artık çıkan sonucun çok da sağlıklı olmadığı personel arasında da yaygınlığı olan bir görüş olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal medyada denetimli serbestlik ile ilgili gruplar kurarak deneyim paylaşımını yaygınlaştırmakta, söz konusu dayanışmayı sigara içerken ayaküstü edilen sohbetin ötesine taşımaktadırlar.

Denetimli serbestlikte çocuklar ile ilgili ayrı birimin olmayışı beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Denetimli serbestliğe gelen çocuk görüşme sırası beklediği koridorları yetişkinlerle paylaşmaktadır. Bir çocuğun kimse ile konuşmasa da suç davranışı gösteren bir yetişkin tarafından göz aşinalığı ile bile olsa bilinmesi kendisinin kırılğan konumu dikkate alındığında bazı riskleri beraberinde getirecektir. Uzmanlar çocukların işlerini en kısa sürede halledip muhtemel risklerin ortaya çıkmasını önlemeye çalışsa bile kurumun fiziksel koşullarından kaynaklanan sorunları tamamıyla aşmaları mümkün gözükmemektedir.

Uyuşturucu ticareti yapma suçundan hapis yatıp gelen bir kişi ile madde kullanımından dolayı denetimli serbestlik yükümlüsü olmuş bir kişiyi hele de bu bir çocuksa aynı binada buluşturmak satıcının arayıp da bulamayacağı bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır.

Madde satmaktan ve madde kullanmaktan gelen kişilerin aynı binada devlet eliyle buluşturulmaları oldukça ironiktir. En çok uyuşturucunun Amatem'in bahçesinde satılması gibi uyuşturucu satıcıları için en güvenli pazar, müşterileri ile tanıştığı bulduğu bir yer olması sebebi ile denetimli serbestlik müdürlüğü olmaktadır.

Kadın yükümlülerin erkek yükümlülerle aynı binada kamu hizmeti yapmaları aynı binada hizmet almaları kırılğan konumları dikkate alındığında kendilerini hedef haline getirmektedir. Sabıkası olan bir kadının toplumsal konumu göz önüne alındığında bu kişi taciz başta olmak üzere birçok suçun potansiyel kurbanıdır. Benzer şekilde, grup çalışmaları sırasında hasmı ile karşılaşma ya da madde bağımlısının satıcısı ile karşılaşma ile olasılığı da bulunmaktadır.

"Bu grubun böyle tehlikeleri de var. Diyor ki bir görüşmecim dedi ki hocam dedi beni bu gruba vermeyin. Madde satıcıları da var buradan çıkınca biz birbirimize çok kola erişim sağlayabiliriz dedi. Ya da diyor ki benim hasmım var diyor. Hoca tek anlatıyor oradakiler şımarık hareketler de yapabilir yani." (3PBC)

Birbirlerinden yalanlar da öğreniyorlar.

"Burayı sadece imza olarak görüyor. Eğitim iyileştirme yapmıyoruz derken bunu kastediyordum. İşte diyor ki bana bir program verildi ona geleyim. Bir de düzenli olarak gelmeyenler var. Bir de çok yalan söyleyenler var. Bu dönemdeki yalanlar şöyle. İşte annem şizofren hastası babam şizofren hastası yok eşim çocuklarla problemleri var. Ben onlarla ilgilenmek zorundayım. Biri çıkartıyor. Bu böyle yayılıyor. Dolayısı ile de ayrıcalık istiyorlar. Geç kalma sebeplerini onaylamamızı bekliyorlar. Birincisinde ilk başta bir kanıyorsunuz. Sonra vaka sorumlusundan öğreniyorsunuz. Hocam bunun daha önce başka bir dosyası da vardı. Onda da böyle yapmıştı diyor. O kadar yalan söyleme potansiyelleri yüksek insanlarla çalıştığımız için dolayısı ile bir noktadan sonra siz de duyarsızlaşmaya başlıyorsunuz. Onun için bir şey veremeyeceğinizi fark etmeye başlıyorsunuz." (4PBU)

Mağdur ile Yükümlünün Aynı Binayı Kullanması

Zaten kâğıt üstünde kaldığı ifade edilen mağdur hizmetlerinde çok nadir de olsa az sayıdaki mağdurun denetimli serbestlik müdürlüğüne başvurduğu

görülmektedir. Bu kişilerin kendilerini mağdur eden kişilerle muhtemelen aynı ortamı paylaşıyor olması üzerine apaçıktır ki mağdur üzerinde olumlu etkisi olmayacaktır. Böyle bir ihtimalin varlığı bile suç mağdurunu travmatize edeceği açıktır.

Yetişkin ile Çocukların Aynı Binayı Kullanması

Çocuklar için suç mağduru olma imkânı doğurmaktadır. İletişime geçmeleri bir yana göz tanışıklığı yaşaması bile çocuk için sakıncalı bir durum olacağı katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

“Velilerde ve çocuklar da haklı olarak çocuk bu suça karışabiliyor yani çocuk kavgaya karışıyor. Grupta ismi geçiyor. Bir tane veli eldi hocam dedi benim çocuğumun bu koridorda beklemesini istemiyorum diyor. Yetişkinlerle birlikte. Çok haklı burada madde satanı var, şu var, bu var geliyorlar. Ve acayip bir iletişim yöntemleri var. Hatta bir kere de başıma da geldi. Çocuk yükümlü sırasını bekliyordu ki bekletmemeye çok özen gösteriyoruz zaten ama şey demiş bu görüşmeci buradan kapıdan çıkmış gitmiş. Ne yapıyon sen burada sen de mi uyuşturucu kullanıyon senin ipini çekerim. Güya ona şeylik yapıyor.” (3PBC)

Bir katılımcı yetişkin ile çocukların aynı binayı kullanması konusunda; yükümlünün yanında getirdiği çocuğa dikkat çekmiştir. Katılımcıya göre bina içinde annesini bekleyen çocuğun aynı koridorda bekleyen bir çocuk tacizci ile karşılaşması çok uzak bir ihtimal değildir.

“Bazen çocuklu anneler geliyor veya kardeşine bakmak zorunda olanlar ben çok rastlamadım ama çocuk orada bekliyor ya yabancı bir ortamda çocukta bir tedirginlik oluyor. İçeriye girmiş annesi bir şeyler anlatıyor ya. Onun için binanın içinde çocuğunu bırakabileceği küçük bir oda oyuncaklar falan olsa orada çocuk vakit geçirse annesi içerdeyken. Onun üzerine konuşmuştuk. Bir de gelince ayakta bekliyorlar ya binanın kafesi yok.” (5PRH)

Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin Adliye İçinde Konumlanmasının Yükümlü Açısından Sakıncası

Ankara’da iki tane denetimli serbestlik müdürlüğü hizmet vermektedir. Batı DS ismiyle anılan denetimli serbestlik müdürlüğü Ankara batı adliye sarayı içinde konumlanmıştır. Ankara’da bir diğer denetimli serbestlik müdürlüğü çalışmanın yapıldığı sırada Sıhhiye’de kendine ait bir hizmet binasında hizmet vermekteydi fakat daha sonra Ankara denetimli serbestlik müdürlüğü Çetin Emeç Bulvarı’ndaki

kendisine ait yeni binaya taşınmıştır. Yani Ankara’da batı denetimli serbestlik adliye içinde hizmet verirken Ankara denetimli serbestlik kendine ait binada hizmetlerine devam etmektedir. Taşra teşkilatında genel durum denetimli serbestlik müdürlerinin adliye içinde konumlanması şeklindedir. DS’nin adliye içinde konumlanmasının yükümlü açısından sakıncası; sistemin kullanıcılarını rehberlik faaliyetlerinden fayda görmeye kapatmasıdır. Yükümlü adliye binasına geldiği için ruhsal gerilim yaşayabilmektedir. Binanın cezayı çağrıştırması yargılama korkusunun beraberinde getirdiği için kişiyi iyileştirme faaliyetlerine kapatmaktadır.

“Bu sistemin adliyelerin dışında olması gerekiyor. Örneğin, madde bağımlısı kronik suç işleyen bir gencin, bir çocuğun adliyeye gelirken bir çocuğun iyileşmek oradan farkındalık kazanmak için gelmesi sizce ne kadar mantıklı. Çocuklarla da sık sık görüşüyorum. Adliyeye gelirken hangi bilinçle geliyorsunuz. Düşünün hastaneye kişi iyileşmek için gider çünkü adı hastanedir. Okula kişi eğitim için gider çünkü adı okuldur ama adliye diyince yargılanma korkusu mahkemeye çıkma korkusu, infazın ihlal edilmesi korkusu ile... İster istemez normal bir vatandaşın bile adliyeden önünden geçerken bile bir tedirginlik yaşarlar. Bir de düşünün bir genç özellikle çocukları yetişkinleri de fark etmez. Adliyeye gelirken ben farkındalık kazanacağım, bana katkı sağlayacak. Maalesef o algının değişmesi çok zor. Bazı müdürlükte denetimli serbestlikte denetimli serbestlikler müstakil ayrı binaları olan yerler. Biz şu anda Konya adliyesindeyiz. Bu oran aşağı yukarı yarı yarıyadır. Ankara’daki yöneticilerin de isteği o yönde. Yer bulun. Dışarıya çıkma konusunda.” (1PDA)

DS’nin Adliye İçinde Konumlanmasının DS Personeli Açısından Sakıncası; Adliyenin İçinde DS’nin Ötekileştirilmesi;

Ceza adalet sisteminin diğer bileşenleri tarafından DS’nin sistem içinde tam olarak konumlandırılmaması diğer sorunlu bir konudur. Adliye içinde kendini asli gören unsurların denetimli serbestliğin meşruiyetini sorgulaması durumu söz konusudur.

“Şöyle bir algı var yönetici makamlarda örneğin; adliyenin patronu başsavcılıktır. Yıllarca mahkemeler, icra müdürlükleri gibi bu kurumun bel kemiğidir. Denetimli serbestlik buraya sonradan gelen bir birim olduğu için kurumsal olarak yaklaşım konusunda bir ötekilik az da olsa var. Personel olarak ben uzun süredir çalıştığım için onu gözlemleyebiliyordum. Siz iş mi yapıyorsunuz vs. Bu da elbette çalışanların motivasyonunu etkileyen bir durum. Kendisini ait hissedemiyor. Onu kesinlikle söyleyebilirim yani. Belki çoğu kişi farkında değildir ama bana göre bu etki var yani.” (1PDA)

Bunun yanı sıra DS'nin adliye içinde konumlanmasının DS personeli açısından yararından da söz edildiği bir durum olmuştur. Bu durumun yanı sıra, Rize'deki pilot çalışmada denetimli serbestlik müdürlüğündeki bir idari personel bu durumun yükümlü üzerinde otorite kurma ve personel güvenliğini sağlama noktasında katkısı olduğundan da bahsetmiştir.

4.3.2. Denetimli Serbestliğin Personelden ve Sistemin Kendisinden Kaynaklanan Yapısal Sorunları

Mesleki Yetersizlik

Personel mesleki açıdan üzerine yüklenen misyonu gerçekleştirmek için yeterli donanıma sahip olduğunu düşünmemektedir. Aldığı hizmet içi eğitimler nicelik ve nitelik açısından yetersiz görülmektedir. Hizmet içi eğitimleri kendileri gibi denetimli serbestlik uzmanı olarak bakanlık bünyesinde çalışan memurlardan değil, alanında uzman akademisyenlerden almak yönünde bir istek söz konusudur.

Örnek olarak, çocuklarla çalışmak genel psikoloji, sosyoloji eğitiminin ötesinde başka bir uzmanlığı gerektirmektedir. Aynı durum madde bağımlısı ile çalışırken de geçerlidir. Uzman gerekli donanıma sahip olmadan yükümlü ile baş başa kalmakta yaşadığı yetersizlik duygusu ile işinden uzaklaşmaktadır. Uzman adeta savaş alanın cephanesiz yollanmış gibidir.

Psikotik bozukluğu olan, duyma engelli, sağır dilsiz olan vatandaşların denetimli serbestliğe yönlendirilmesi durumu söz konusudur. Bu kişilerin ihtiyaçları ile mevcut personelin bu ihtiyaçlara cevap verme yönünde bir donanımının olmadığı düşünüldüğünde politika üreticilerinin de infaza odaklandığı iyileştirme faaliyetlerinin göz ardı edildiğini düşünmek çok zor olmamaktadır. Hizmet içi eğitime katılma isteksizlik daha pratik hale getirmek için öneri eğitim verimliliği arttıracak bir katkı sağlayacak uzmanın donanımını zenginleştirecek bir uygulama değil fazladan bir iş yükü olarak görülmektedir.

“(Hizmet içi eğitim sıklığı ve niteliği hakkında ne söylemek istersiniz) çok fazla oluyor bizim burada. Mesela samba. Önceden bizi çağırırlar. Onu bize anlatırlar. Samba programı yeni geliştirildiğinde bunu artık anlatın dediklerinde önce uzmanlara anlatıyorlar. Hocalar. Uzmanlara nasıl anlatmaları gerektiği şu durumlar ile karşılaşabilirsiniz şöyle yapmanız gerekiyor diye güzel bir şekilde anlatıyorlar bence. Bence yararlı evet. seviyor musunuz dersin. Ben genelde gitmiyorum zaten. 2 çocuğum var. Kendi durumumu anlatıp gitmedim şimdiye kadar 2 kere anca gittim. Ankara’dakine gittim. İl dışına hiç gitmedim. Benim özel bir sebep olduğu için diğer arkadaşlar gidiyor. Faydalı oluyor mu illa ki faydalı oluyor. Ama şey burası merkez keşke burada olsa bu eğitimler denizlide bilmem nerede oluyor. Genelde zor gelinen gidilen yerler. Hâlbuki Ankara herkesin ulaşım sağlayabileceği bir yer keşke burada olsa. Evde de kurumda da aksaklık oluyor. Eğitimler şöyle olsa keşke uzaktan eğitim gibi bir şey olsa artık bunu anlayabiliyoruz. Sonuçta bir modül var. *(Odadaki başka bir DSU: Oradaki diğer şubelerden gelen arkadaşlardan bilgi paylaşımı oluyor buluşuyoruz konuşuyoruz. Öyle de bir yararı oluyor o yüzden kaldırmıyorlar onu)* Onu burada da bir ağ sistemi kurulabilir. Bence şey olabilir artık program belli ya zaten elektronik ortamda anlatılabilir. Hocanın anlatırken gidip de kendinden kattığı bir şey yok. O programı uyguluyor. O program da gayet güzel uzaktan eğitimle öğrenilebilir. Bu eğitimler hiç sevmiyorum aile ile zor oluyor. O kadar fazla oluyor ki bu eğitimlerimiz. Çok fazla oluyor senede 3-4 kere oluyor. Herkesin eşi de çalışıyor. Çocukları nereye bırakacaklar. Aile yaşantısında çok büyük aksaklık. (3PBC)

Farklı Meslek Gruplarının Aynı İşi Yapması

En temelde ihtiyaç olan kişisel duygulardan uzaklaşarak suçun toplumsal bir mesele olduğu sosyo-psikolojik nedenleri olduğu üzerinde uzlaşılması bunun ardından farklı meslek gruplarından gelen kişilerin sisteme farklı zenginleştirici ne gibi katkılar yapacağı konuşulabilir. Katılımcılar farklı meslek gruplarına göre vaka paylaşmanın daha verimli olacağını düşünmektedir.

“Burada herkes aynı işi yapıyor. Yani ben öğretmenim aynı şeyi yapıyorum. Psikolog hanım da aynı şeyi yapıyor. Sosyolog ve sosyal çalışmacı da aynı şeyi yapıyor. Bunlar biraz daha şey olmalı mesela psikolog hanıma bir tane oluyor şubelerde çok fazla psikologlar çok fazla burayı tercih etmek istemiyorlar herhalde haklı olarak Ağır vakalar onlara yönlendirilmeli. Ben ona sevk edebilmeliyim. Biz burada yapıyoruz ama buradaki herkes görevini layığı ile yapıyor ama arkadaş rica ettiğim için bakıyor yani. O şekilde yani. Belki ben öğretmen olduğum için çocuklarla benim iletişimim daha iyi olabilir. Herkes her işi yapmamalı yani. 3PBC

Öğretmenlerin insanlarla daha yakın ilişki kurmasının mesleğinin bir getirisi olduğu üzerinde durulmaktadır. Öğretmenlik eğitiminden gelen katılımcıların yükümlüleri velileri gibi gördüğü tespit edilmiştir. Diğer yandan da grup

çalışmasında emeğine saygı gösterilmemesini kişisel algılayan öğretmenlikten gelen denetimli serbestlik uzmanının öğretisine rastlanılmıştır.

“Ben bu anlamda öğretmenlikten biraz daha iyi görüyorum bu işte. Mesela niye söyledim mesela milli eğitime taşradan gelen öğretmenler var ya velisi ile görüşüyor. Öğrencisi ile görüşüyor. Zaten gelişim psikoloji almışızdır biz. Veli ile iletişime nasıl geçeceğini biliyoruz. Halk ile nasıl iletişime geçeceğini biliyoruz. Hiçbir şey masa üstünde fakültede eğitimde kaldığı gibi değil. Pratiğin içindeyiz. Sınıfta öğretmenler daha başarılı burada görüşmede öyle. Psikolog bir sosyolog tama yardımcı olabilir belki ama gönüllü ise yardımcı olabilir. Mesela buraya gelen insana ben şeyi gördüm gerçi bu deneyim meselesi de. Başka bir yerde burada değil psikolog şimdi gelmiş. Adam diyor ki şöyle şöyle bir derdim var. Direk okuldakileri uyguluyor. Anlıyorum diyor. 107 numaralı oda nerede hocam ben nasıl gidicem. Anlıyorum. Direk anlıyorum anlıyorum. Başka bir şey yok. Yeni mezundu o gerçi onun şeyi de var. Seviyeye inemiyorlar. Seviyeye inme konusunda öğretmenleri başarılı buluyorum. O seviye için. Karşıdaki insan eğitimi değil. Mesela çocuklarda. Diyor ki arkadaşlardan bir tanesi ya kokuyo bu diyor. Biz öğretmenlik yaparken kokanla da beraberdik. Onlarla çalıştık doğuda da çalıştık batıda da çalıştık. Sınıf öğretmenleri özellikle merkeze gelmek için çok uzun yıllar çalışması gerekiyor. Ben mesela 13 yıl çalıştım geçtim. Hep böyle yerlerde çalıştığım için Kenar yerlerde ve köylerde öyle olunca anlayabiliyoruz buradaki hükümlünün. Bana mesela grupta bir tanesi hayda grubunda hocam siz hiç üç gün mü beş gün mü dedi günlerce dedi günlerce aç kaldınız mı dedi. Öyle insanlar var.” (3PBC)

“Her türlü insanı gördük biz. Öfkeye yatkın insanları saldıracak tarzda ben hep diyorum buradaki yükümlüler bizim velimiz dışarıda.” (XDSU)

Denetimli Serbestlik Uzmanları Arasındaki Ücret Farklılığı

Denetimli serbestlik uzmanları farklı meslek gruplarından gelmektedir. Bu meslek grupları; psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen, sosyolog olarak kendini göstermektedir. Bu gruplar içinden öğretmenler kadroları milli eğitimde olup Adalet Bakanlığı'nda görev yapmaktadırlar ve maaşları tam ek ders ücreti eklenerek ödenmektedir. Bu durum diğer meslek grupları ile aralarında 1000 Türk Lirası kadar bir maaş farkı doğmasına neden olmaktadır. Söz konusu ücret farklılığı aynı işi yapan insanlar arasında iş barışını olumsuz etkilemekte, personelin motivasyonunu düşürmektedir. Bu durum eksiksiz tüm personel tarafından ifade edilmekte, bunun bir haksızlık olduğu üzerinde durulmaktadır.

Farklı meslek gruplarının aynı işi yapması personel çeşitliliğinin verimli kullanılıp kullanılmadığını sorusunu akla getirmektedir. Her bir meslek grubunun sisteme

yapacağı katkılar farklı iken bir ortalamada eşitlenmeleri farklı meslek gruplarının sisteme yapacağı katkılardan vazgeçmek anlamına gelir mi sorusu üzerinde durulması gereken bir konu olarak gözükmektedir. Farklı meslek gruplarının ortak meslek içi eğitimle aynı formasyonu kazanmalarının yanı sıra kendi meslek gruplarına özgü meslek içi eğitimlerle de lisansta aldıkları eğitimin getirdiği farklılıkları zenginleştirici bir unsur olarak mesleki icraatlarına yansıtılmalarının ünü de açılmalıdır.

Öğretmenler dışındaki DS uzmanları öğretmenlerden 1000 TL düşük maaş almaktadır. Bunun dışında hali hazırda aldıkları ücretin göğüs gerdikleri risklerle karşılaştırınca orantılı bulmuyorlar.

(Ücreti tatmin edici bulup bulmadıkları ile ilgili bir soruya) Hayır (çok coşkulu bir 'hayır') can güvenliği yok hiçbir şeyin yok. 2400 tl maaş alıyorsun. Bir acil tıp teknikeri nöbetleri ile birlikte beş bin lira maaş alıyor. Gel de isyan etme. Hafta sonu Zonguldak'taydım. Yeni müdürle tanıştık benzer bir muhabbeti onunla yaptık şey diyor. Bir tane acil tıp teknikeri ile tanıştım diyor. Be bin bilmem ne kadar maaş almış Çocuk 600 liraya mont aldım demiş. Bizim yeni müdür de üzölmüş bu çocuk demiş maaşının yarısını monta veriyor. Çocukla sohbeta başlıyor bir öğreniyor ki beş bin bilmem kaç lira maaş alıyor. Ben müdürüm o kadar maaş alamıyorum. Yani bu tarz şeyleri düşününce hiç tatmin etmiyor yani. Hırpalandığınla kalıyorsun burada. (BBD)

Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde İnfaz Alanında Çalışan Personelin Denetimli Serbestlik Uzmanlarını Ötekileştirmesi

Araştırma sırasındaki gözlemlerden yola çıkılarak, denetimli serbestlik müdürlükleri içinde infaz işleri ile uğraşan personelin diğer personel ile aralarında fark olduğunu düşündüğü görölmektedir. Örneğin, gelen evrak bürosu, kayıt kabul bürosu, infaz bürosu, denetim bürosu gibi birimlerden çalışan personel kendi hizmet verdikleri alanın daha somut olması ve sistemin infaz ağırlıklı olarak işlemesinden dolayı bireysel görüşme ve grup çalışmaları yapan denetimli serbestlik personeline göre kendilerini sistem içinde daha yararlı olarak görmekte-dirler. Yaptıkları işin daha somut çıktıları olmasından hareketle kendilerini sistem içinde daha yararlı olarak değerlendirmektedirler. Adliye içinde hizmet veren denetimli serbestlik müdürlüklerinin adliyenin diğer bileşenlerini oluşturan birimlere ait personelden gördükleri ötekileştirme denetimli serbestliğin

kendi içinde infazda çalışan ve rehabiliteasyonda çalışan personel arasında da görülmektedir. İnfazda çalışanlar kendilerini sistemin yararlı bir unsuru olarak görürken uzmanları vakit öldürmekle, çalışır görünmekle suçlayan bir anlayışla kurum içinde ötekileştirmektedirler.

4.3.3. Denetimli Serbestliğin Mevzuattan Kaynaklanan Sorunları ve Mevzuatın Tanıdığı İmkânlar

4.3.3.1. Farklı Türdeki Uyuşturucu Maddeler İçin Aynı Yasal Prosedürün Takip Edilmesi

Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak başlıklı TCK m.191/2-3-4'e göre, eroin ve esrar ayrımı yapılmamaktadır. Bu maddeye bağlı olarak hakkında tedavi ve denetimli serbestlik kararı verilmiş kişiler AMATEM tahlillerinin ardından en az 1 yıl olmak üzere denetim süresine tabi tutulmaktadır. AMATEM'e tahlil vereceği için esrardan uzak durmak esrar bağımlıları için belki bir nebze daha kolay olmaktadır. Esrarın psikolojik bağımlılık yapması, yoksunluk krizlerinin eroin maddesi bağımlılarının ki kadar şiddetli olmaması AMATEM testlerini esrar bağımlısı için caydırıcı yapabilmektedir.

Ama aynı şeyi eroin bağımlıları için söylemek mümkün değildir. Eroin bağımlılığı şiddetli yoksunluk krizleri ile karakterize bir bağımlılık türüdür. Basitçe bir irade problemi değil çok yönlü bir beyin hastalığıdır. Yatarak tedaviyi gerektirmektedir. Bu anlamıyla denetimli serbestlik eroin bağımlılarına yardım etmek için uygun bir hizmet modeli değildir. Eroin bağımlılığı için yüksek güvenli, bir yanı ile hapisane bir yanı ile hastane işlevini yüklenmiş kurumlar gereklidir. AMATEM testleri, elektronik kelepçe, çip tedavisi bunların hiç biri ile bir sonuç almak mümkün değildir. Her eroin bağımlısının maddeyi finanse edebilmek için hırsızlık yaptığı ya da uyuşturucu satıcısına dönüştüğünü unutmamak gerekmektedir. Etrafındaki insanları da bağımlı yapan bu kişilerin toplumdan soyutlanması acil

bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten eroini bıraktığını beyan eden görüşmeciler maddeyi cezaevinde bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Cezaevine giriş süreçleri de madde bağımlılığı dolayısı ile değil, bağımlılığı finanse etmek amacı ile işledikleri suçlarla bağlantılıdır.

Cezaevine gelen eroin bağımlısı ile ilgili gayri resmi bir prosedür uygulanmaktadır. Bağımlının “tedavisi” tecrübeli mahkûmlar tarafından gerçekleştirilmekte, yoksunluk krizi yaşayan bağımlı kas ağrılarını hafifletmek için soğuk su ile yıkanıp ağrı kesicilerle susturulmaya çalışılmaktadır.

“Vallahi abla eroincilerse hemen cezaevine atsınlar. Hiç durmasınlar. Bak yemin ediyorum. Buradan göndereceksiniz çip taktıracanız da yine içiyorlar. Çip taktırsanız yine içiyorlar. Kelepçe taksanız yine yapacağını yapar yollar bir çocuk aldırır. En iyisi cezaevine yatıracan 3-4 ay. Çıktığında tertemiz olarak çıkar bir daha da kullanmaz düşmez peşine. Eroincilerin tek kurtuluşu cezaevi. 3-4 ayda zaten geleni biz hemen yıkıyorduk. Geleni soğuk suya sokuyorduk. İdareden bir ilaç getiriyorlardı. Onu veriyorduk. 5 gün içinde kilo almaya başlıyordu çocuk. Kurtulsunlar diye. Eroincileri krizi olanları o kurtarır. Başka şey kurtarmaz. O yine içiyor. Kelepçe takıyorsun yine o yapacağını yapıyor. Yapmasa bile arkadaşına gidiyor. Git al da gel bunu içelim. Esrarcılarla Amatem 10 numara olur. Kurtarır. Eroincileri atsın. 3-4 ay yatsın kendini toplar çıkar. Eroinden kurtuldum diye tövbe eder çıkar. Tek oda yaptıracan ona bir iki hafta içeride tutacan çıkartacan bu. Başka da kurtarmaz.” (15ÖD)

Kaymakamlık yardımları ile cip tedavisinin içeriği de maddeden kurtuluş değil, maddenin vücuda yavaş yavaş dağılmasını sağlayacak bir mekanizma ile temelleniyor. Kişi aslında temelde madde kullanmaya devam ediyor. Madde bağımlılığı çok yönlü bir konu. Kişinin sosyal çevresi değişmeden, mevcut hayatı kesintiye uğramadan, madde temini için geçirdiği zamanı harcayacağı başka bir faaliyet alanı bulmadan sadece fiziksel bağımlılığı çözmeye yönelik girişimler sonuç vermemektedir.

Görüşmecinin cip tedavisini ile ilgili bir anlatısına yer vermek gerekirse, cezaevi sürecini de tedavinin bir parçası olarak gördüğü anlaşılabilir.

“Burayı açıyor. (Karnını gösteriyor.) Şırınga ile itiyor. O orada kendi kendine eriyor. 4 sefer taktırdım. 2 ayda bir tekrarlandı. Cezaevinde falan da yattım. İyiyim çok şükür.” (11FA)

Sentetik psikoaktif maddelerin yola açtığı bağımlılıkla, Hint keneviri bitkisinden elde edilen esrar maddesinin yaptığı bağımlılık farklılık arz etmektedir. Bu iki tür maddenin bağımlılık yapma mekanizması, tedavi süreçleri oldukça farklıdır. Buna rağmen yasal olarak aynı prosedürün uygulanması beraberinde bazı problemleri getirmektedir. Karakteristiği farklı olan iki tür madde için aynı tedavi yönteminin uygulanması tedavi açısından işlevsiz kalmaktadır.

Bir esrar bağımlısının yaşadığı psikolojik bağımlılık bireysel danışmanlık süreçleri ile atlatılabilirken eroin bağımlısının yaşadığı durum çoğunlukla yatarak tedaviyi gerektirmektedir. Eroin ve bonzai gibi sentetik uyuşturucuların yarattığı bağımlılığın şiddeti bu kişileri maddenin etkisi altında ve madde temin edebilmek amacı ile daha ciddi suçlar işlemeye teşvik etmektedir. Dolayısı ile bu tip bağımlılığın çözümü daha kapsamlı bir yaklaşımı gerektirmektedir. İhtiyaç duyulan desteğin yoğunluğu göz önüne alındığında AMATEM’de yapılan dönemsel tahlillerin yeterli olmayacağı ve olmadığı açıktır.

Ucuz olması sebebiyle idrar tahlili uygulamasının tercih edilmesi ağır bir fiziksel bağımlılık süreci geçiren eroin ve bonzai vs. bağımlılarının test sonuçlarını manipüle etmek için yaratıcı metotlar geliştirebilmelerine yol açmaktadır. Kan tahlili alma yoluna gidilmesi daha işlevsel olacaktır. Bu yolun maliyetli olacağı düşünülse bile uzun dönemde bağımlılığın toplumsal maliyeti göz önüne alındığında aslında çok da büyük olmadığı ortaya çıkacaktır.

4.2.3.3. Çalışan Yükümlüler İçin Denetimli Serbestlik Müdürlüğündeki Katılımı Zorunlu Faaliyetler İle Mesai Saatleri Arasındaki Uyumsuzluk

Çalışan yükümlüler için DS müdürlüğündeki zorunlu faaliyetler ile mesai saatlerinin uyumsuzluğu sorun yaratmaktadır.

“Gelen görüşmeci herkeste şu isyan var. Burası iyileştirme değil mi. Biz burada iş buluyoruz. Cezaevinden çıkıyoruz. Zaten hükümlü adama iş vermiyorlar. Siz bizi buraya gelip zorluyorsunuz.” (3PBC)

Mesai saatleri ile yükümlünün iş hayatını bir araya getirme zorluğu da katılımcılar tarafından dile getirilmektedir.

“İnsanların iş kaygısı gütmenden buraya gelebilmeli. Yalan söyleyip buraya geliyorlar. Sen karşında onu oturtmaya çalışıyorsun. Sizi dinlemesi... Hocam artık gidiyim. Hiç bir şey kullanmıyorum her şey yolunda tamam artık gidiyim yapıyor. Tamam, hocam be dışıya diye zin aldım geldim. Ben o insana otur Allah aşkına otur görüşelim desem olmuyor. İnsanlar saatlerine bakıyorlar. Adam da işe gitmek istiyor. Acaba nasıl olmalı nasıl oluyor acaba. Benim iki çocuğum var hocam ben nasıl çıkıyım şey yapayım diyor. Acaba şey mi olsa bak kafamda şöyle planlama var mesela diyorum ki bu memuriyet sınırlarında çalışmaması sabah 9 beş değil de. Ben kendime göre apılandırmalıyım. Benim mesela bazen işim bitiyor 3'te oturuyorum boş boş. Arkadaşımın grubu yok oturuyor boş boş. Tamam mı mesela kişi ile ben özel olarak ayarlamalıyım. Mesela mesai saati kavramı olamamalı. Haftasonu mu gelmek istiyorsun. Beşten sonra mı gelmek istiyorsun tamam o zaman görüşelim. Ben de bu saatlerde izinli olmalıyım tabi. Esnek saat olursa aslında hallolur bu iş öyle değil mi hem ben onu mesai saatlerinden bekliyorum onu işinden ediyorum. Mesai saatleri gibi olmasa şu anda geliştirdim onu da. dese ki ben beş buçukta işten çıkıyorum. Beş buçuktan sonra görüşebilir miyiz? Ben nöbetçi gibi burada dursam görüşsem. Acaba nasıl olur. Benim için zor mu olur.” (XDSU).

“Çalışanlar için zor olur güvenlik açısından zor olabilir.” (3PBC)

5. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada fark edilebilir ki suç davranışına yönelen bireyler hayatlarının daha erken evrelerinde damgalanma ile yüzleşmişlerdir. Hiçbir zaman toplum tarafından tam olarak içerilmediğini düşünen kişinin normları ihlal etmesi de o derece kolay olmaktadır. İlk başta yükümlülerin genel bir profili ve onları suç davranışına götüren süreçler ile ilgili göze çarpan noktalar aşağıda belirtilmiştir.

Yükümlülerin genel profili; eğitim düzeyi düşük, çok çocuklu, büyük şehirlerin gecekondu semtlerine göç etmiş, boşanmış ya da ebeveynlerinden birinin terk ettiği veya çeşitli sebeplerle hane içinde bulunamadığı ailelerin ortaokul terk, çocuk işçiliği yapmış, kollarında faça izleri taşıyan üyeleridir diyebiliriz.

Yükümlülerden önemli bir kısmının anne babasının evlilik içi sorunları vardır. Bu sorunlar kadına karşı şiddet, eve kuma getirme, eşin kumar alkol uyuşturucu bağımlılığından mustarip olması gibi görünümle arz edebilmektedir. Söz konusu ailelerin bir kısmı boşanma yoluna gidebilmektedir. Her iki durumda çocukları farklı açılardan olumsuz etkileyebilmektedir. Anne babanın boşandığı, üvey anne üvey baba rolleri ile yüzleştiği durumda çocuk kendisinin 'normal' konumunu sorgulamaya başlamaktadır. Çocuk bunu bir sosyal defo gibi algılamakta kendisinin 'normal' insanların arasında olmayı hak etmediğini düşünmeye başlamaktadır. Bu durum sosyal ortamlarda çekimser kalmakla başlayıp zamanla kendisi gibi 'defo'lu olduğunu düşündüğü kişilerle arkadaşlık kurmaya yönelme şeklinde bir seyir izlemektedir. Onlar tarafından daha kolay kabul göreceğini düşünmektedir.

Yükümlü bazen anne baba ayrılığına bağlı olarak bazen de ev içi huzursuzluklardan dolayı hiçbir zaman doya doya yaşayamadığını düşündüğü aile ortamına bir an önce kavuşmak için erken evlenme yoluna gidebilmektedir. Hasret çektiği aile ortamı yükümlüye umduğu mutluluğu getirmemekte, evliliğin sorumluluğu altında ezilerek dayanamadı stresle baş etmek için uyuşturucuya yönelebilmektedir. Erken evliliğin bir diğer sebebi ise erkek annelerinin erkenden bir gelin sahibi olmak istemeleridir. Kayınvalide olmanın kendilerine getireceği

sosyal statü için çocuklarını erkenden evlendiren anneler aslında onlara kötülük yaptıklarının pek farkında olamamaktadırlar. Buna ek olarak evlenmenin erkek çocuklarını kötülüklerden, kötü arkadaşlardan koruyacağı bir sorumluluk bilinci kazandırarak onları olgunlaştıracağı varsayımı ile bu yönde hareket etmektedirler. Erken evlenen kadın yükümlüler için bu durumun sebebi evdeki baba şiddetinden kaçmak, evliliği bu yolda bir kurtuluş olarak görmektir. Evdeki şiddetten kaçmak için düşünmeden hızlı bir kararla evlenen kadın görüşmeciler gittikleri yerde istinasız şiddet gördüklerinden bahsetmişlerdir. Hayatları boyunca gördükleri şiddet, onları şiddet uygulamayı normalleştirmiş bireylere dönüşmelerine neden olmaktadır. Sürekli şiddetin muhatabı olarak geçen bir hayat neticesinde artık şiddet bir sorun çözme yöntemi olarak kendisini gösterebilmektedir.

Yükümlülerin pek çoğu ailede şiddet gördüklerinden bahsetmişlerdir. Yaralamanın çok da önemli bir suç olarak görülmemesi de bununla ilişkilendirilebilir. İnsan hayatına ve duygularına çok önem verilmeyen bir evde büyümüş olmak kişiye rahatça şiddet uygulamaya itebilmektedir.

Ailede suç geçmişi olan üyelerin olması, adli süreçleri deneyimleyen kişilerin çok olduğu mahallelerde yetişmek, mahkemeye gitmenin cezaevine girip çıkmanın hayatın olağan akışı içinde sıradan olarak görülmesi neticesini doğurmaktadır.

Ailede babanın alkolizm sorunu yaşaması, çocuğun olumlu rol modelden ve sosyal denetimden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Alkolik bir baba, ailede babanın uzun yol tır şoförü olması, hapisanede olması, uyuşturucu bağımlısı olması gibi sebeplerle yükümlü daha en başında bir baba otoritesinden, ilgisinden, ebeveyn kontrolünden uzak yetişmektedir. Ailede anne kural koyan bir ebeveyn figürü olamamakta ve pasif kalmaktadır.

Akademik başarı yoksul bir aile için öncelik olmamaktadır. Yükümlü ailelerinin çocuğun akademik başarısına önem verdiklerini söylemek zordur. Yükümlü henüz çocukken çalışmaya başladığından okul, onun hayatının odağında hiçbir zaman olamamaktadır. Okulu erken terk etmenin nedenleri etnik köken farklılığı

dolayısı ile okuldaki diğer çocuklardan şivesinin farklı oluşu, onların kendi bildiğinden farklı oyunlar oynamaları ve onu dâhil etmemeleri, üstünün başının diğerlerinden kötü olması gibi sebeplerle olabilmektedir. Kendini harici hisseden çocuk ve okula ilgisini kaybetmektedir.

Bunun dışında dikkat eksikliğine bağlı olarak okul başarısının düşüklüğü ile yetersizlik hissine kalması çocuğun okulu kendisi için doğru bir yer olmadığını düşünmeye itmektir. Sürekli aldığı kötü notlarla aşağılandığını hissetme haline dayanamayan çocuk okul dışı aidiyet gruplarına yönelebilmektedir.

Yoksulluk nedeniyle, okul vakit kaybı gibi görülebilmektedir. Kişi, sonu belirsiz bir macera, masraf kapısı olarak değerlendirilen eğitim sürecindense hemen çalışmaya başlayarak içinde bulunduğu yoksulluktan kurtulmaya çalışmaktadır.

Okuldan erken ayrılmak kişinin okul dışı boş zamanının artmasına yetişkin dünyasına erkenden adım atmasına suç eğilimi arkadaş çevresi edinmesine neden olmaktadır.

Yükümlüler büyük oranda suç ile ilişkilendirilmiş semtlerde yetişmiş ve hali hazırda ikamet etmektedirler. Söz konusu mahallelerde yükümlüler rol model eksikliğini mahallenin 'ağır ağabey'leri aracılığı ile kapatmaya çalışmaktadırlar. Şiddetin saygı gördüğü, zorbalığın sosyal statü sağladığı bir ortamda okulu terk etmiş bir çocuğun bu kişilere özenmemesi mümkün değildir.

Yükümlüleri suç davranışına yönlendiren bir diğer unsur ise, hapse girip çıkmanın kendilerine erkeklik hiyerarşisinde bir konum kazandıracağını düşünmektir.

Yükümlüler içinde yetiştikleri ortam dolayısı ile arkadaşlarının, akrabalarının mahkeme süreçlerine birçok kez tanık olmuş hatta zaman zaman tanık olarak mahkemelerine katılmışlardır. Bu süreçte mahkemede olmak artık onlar için korkutucu bir yer olmaktan çıkmıştır.

Askerde madde ile tanışma hatırı sayılır ölçüde bahsedilen bir durum olmaktadır. Askerlik, farklı sosyal çevreden insanlarla bir araya gelme fırsatı olmakta yükümlü bu süreçte tanıştığı kişilerden madde kullanmayı öğrenebilmektedir. Askerde

yaşadığı stres diğer erkekler ile girdiği güç mücadelesinde ezildiğini hissetme gibi durumlar yaşayan yükümlü madde kullanımı ile yaşadığı stresten uzaklaşmaya çalışma yoluna gidebilmektedir.

Katılımcılardan bazıları çocuk yaşta okuması veya çalışması için şehir merkezi ya da ilçedeki amca yanına gönderildiklerini aktarmışlardır. Burada yenge bakımında kalarak, fiili olarak ebeveyn kaybı yaşadıklarını, aynı anda öksüz ve yetimliği deneyimlemişlerdir. Bu süreçte kötü muamele görmek, yoksulluğu ve kimsesizliği yaşamının çocuk ruhlarında açtığı yaralar ileriki hayatlarında gözü kara girişimcilere dönüşmelerinde rol oynadığı inkâr edilemez. Çoğunlukla araba tamircisi çırağı olarak başladıkları iş hayatına kendi tamirhanelerine sahip olarak devam etmiş katılımcılar vardır. Söz konusu katılımcıların her birinin hayatta geldikleri yerin ne kadar da 'önemli' ve 'yüksek' olduğunu vurgulamak için kullandıkları arabanın piyasa değeri, evlerinin kaç odalı olduğu, çalıştırdıkları personel sayısı, dükkânın metre karesi ve dükkânın bir günlük cirosu üzerinden anlatmaları düşme korkusunu ne kadar derinden yaşadıklarını gösterir mahiyettedir. Ki bu düşme korkusu onları zaman zaman suç davranışına da sürükleyebilmektedir. Tefecilik, adam yaralama, tehdit, hakaret, evrakta sahtecilik, vs. tüm bunlar amaca giden yolda meşru hamleler olarak görülebilmektedir. Yeter ki sefalet içindeki çocukluğun hayaleti peşlerini bıraksın. Paradan kurdukları bir kalede ümitsiz bir güvenlik arayışının cezaevinde bitmesi kaçtıkları tüm korkuları canlandırmaktadır. Tam da olmaktan korktuğu, kaçtığı, kendisine geçmişini hatırlattığı için hor gördüğü insanlarla aynı yerde ceza yatmak söz konusu kişiler için oldukça travmatik olabilmektedir.

Katılımcıların neredeyse tamamı çocukken işçilik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ayakkabı boyacılığı, su ya da simit satmak, oto tamirhanesinde çıraklık, çay ocağı, bakkal yanında çalışmak gibi işlerde çalışmışlardır. Bu durum da okulun onlar için hiçbir zaman bir öncelik olmamasına yol açmaktadır.

Aile içinde baba, üvey anne ya da yenge şiddetinin yükümlü üzerindeki etkilerinin yanı sıra bazı durumlarda çocuğa sınırları hiç öğretmemek, kız kardeşlerinden üstün olduğu algısı ile onu yetiştirmek, fazla harçlık, henüz ergenliğinin

başındayken araba vermek de sorunların kaynağı olabilmektedir. Sosyal kontrolden muaf yetişen bazı yükümlüler her şeye haklarının olduğunu düşünebilecek kadar kibre kapıldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında babanın pasif olduğu ailelerde ergenlikte olmasına rağmen yükümlüye yaşı ile bağdaşmayacak sorumluluklar yüklenmesi ve aile içi konumunun ve yaşının üstünde beklenti ile kendisine yaklaşılmasının, fazla özgüven geliştirdiklerini ve bunun neticesinde de riskli davranışlar içinde bulunmakla ilgili daha gözü kara bir tutum içinde olduklarını ifade etmişlerdir.

Şimdiye kadar yükümlüler tarafından suç davranışı öncesinde kendilerini harici hissettikleri anlar hakkında konuşulurken paylaştıkları üzerinden suç öncesi deneyimleri anlatılmıştır. Adli süreç sonrası suç tekrarına düşenlerin suça devam edenlerin ortak noktası suçlu sosyal çevre ile ilişkisini kesmemek, yaptığını suç olarak değerlendirmemek, asla yasal yollarla kendini geçindirecek parayı kazanacağına inanmamak, cezaevinde tanıştığı insanlardan bir sosyal çevreye dahil olmak olarak özetlenebilir. Suçtan uzak bir yaşam kurmak için hiçbir girişimde bulunmayanlar olduğu gibi başarısız girişimlerin ardından suç tekrarına yöneldiklerini ifade edenler olmaktadır.

Damgalanmanın en ağır hali iş arama sürecinde yaşanmaktadır. İş arama sürecinde defalarca iş yerlerinden hakaretler eşliğinde kovulmak, sözlü ifade edilmediği zamanlarda ise vücut dili ile aşağılanmak yükümlüleri en çok yıldırان suçtan uzaklaşmaktan alıkoyan deneyimlerdir.

İş bulduğu durumlarda ise sabıkalı oluşunun aleyhinde kullanılmaya çalışılması yükümlünün topluma inancını kaybetmesine ve topluma karşı öfkelenmesine neden olmaktadır. Cezaevine girip çıkmış birinin sözüne güvenilmeyeceğini düşünen işveren yükümlünün ücretini vermeme yoluna gidebilmektedir ya da kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlüğü olan yükümlü sigortanın kendisi için çok önemli olduğunu anlatmasından sonra sigortanı yapayım ama ücret vermemeyim gibi tekliflerle gelerek kişiyi istismar etmeye çalışması yükümlüyü yıldırılmaktadır. Yükümlü yüzleştiği bu fırsatçılık karşısında umutsuzluğa kapılarak, topluma karşı suç işlemenin çok da kötü bir şey

olmadığını düşünmeye başlamaktadır. İş arama sürecine eşlik eden maddi sıkıntılar, çocuğunun besleme çantasına yiyecek koyamayacak hale gelmesi, çocuğu harçlık istemesin diye sabah o uyanmadan evden çıkmaya çalışmak zorunda kalmak kaderin çelmesi gibi algılanmakta kişinin mücadele etmek zorunda olduğu stres düzeyini yükseltmektedir. Zaten eğitim düzeyinin düşüklüğüne bağlı olarak sorun çözme becerileri belirli bir kısıtlılık arz etmekte olan yükümlü bu kadar stresle baş edemeyerek tekrar suça yönelebilmektedir.

Dedikodu çemberi içinde itibarını geri dönüşsüz olarak kaybettiğini düşünerek, 'artık ne yapsam toplayamam' diyerek girdiği yolda ilerlemeyi seçebilmektedir. Kulağına gelen dedikodular aslında kendi içinden kendisini yargılayan sesin ekosu gibidir. Kişinin benlik algısı zaten hali hazırda sarsılmış durumdadır. 'Ben hayvanım ki beni demir parmaklıklara kapattılar' ya da 'iyilik yapmak artık benim harcıma değil, iyilik kim ben kimim' gibi ifadelerle kendini gösteren iyi biri olma hakkını kaybettiği düşüncesi içindeki, kendinden soğumuş kişi için kulağına gelen dedikodular çok acıtıcı olabilmektedir.

Suç davranışından uzaklaşmayı mümkün kılan yaşam olaylarına baktığımızda; eşin evi terk etmesinin çok etkili olduğu görülmektedir. Evlenmiş olmak kişiyi tek başına suçtan korumaya yetmemekte fakat eşin o güne kadar ki tehditlerini hayata geçirerek baba evine dönmesi büyük bir şok etkisi yapmakta kişiye yolun sonuna geldiği hissini vermektedir. Bunda evliliğe verilen toplumsal anlamların payı büyüktür. Kişi için statü kaynağı, kişisel başarı olarak algılanan evliliğin bitmesi ihtimali olumlu davranışa yönelmek için itici bir güç olabilmektedir. Sağlık kaybı, annesinin, kız kardeşinin kısaca daha önce kendisini seven ilgi gösteren aile üyelerinin kendisinden vazgeçmeye başladığını fark etmek,

Baba ile ilişkilerin düzelmesi, sıcak sevecen tavır görmeye başlamak, babanın sahiplenici tutum içine girmesi, arkadaşların hapiste arayıp sormayı bırakması ama ailenin cezaevinde kişiyi ziyarete gelmesi, içerde dini yönelim; cezaevinde dindar kişilerle tanışmak kişiyi suçtan alıkoyan bir etki yapmaktadır. Bu etkinin kısa mı uzun süreli mi olacağı cezaevi sonrası sosyal etkileşimlerin niteliği ile belirlenmektedir.

Cezaevindeyken şimdiye kadar eline bir şey geçmediğini sadece madde etkisi ile hayallere daldığını, erişmek istediği hedeflerin hiçbirine ulaşamadığını fark etme de katılımcıların üzerinde olumlu etki yaratmaktadır.

Çocuğunun kendisinden habersiz büyüdüğünü fark etmek; çocuğunun kendisine yabancı kalmasının yanında kendisi de çocuğun bu yaşına nasıl geldiğini hatırlayamamak katılımcıların suç işlemekten uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Çocuğunun suça karıştığını görmek de yükümlü için suçtan uzaklaştırıcı bir etki yapabilmektedir. Kendi yaşadığı sürecin aynısını çocuğunun da yaşayacak olduğunu fark etmek bu durumdaki payını sorgulamasına neden olmaktadır.

'Her şeyi öğrenme çağında, hayatının en güzel yılları'nı içerde geçirmenin verdiği pişmanlık, ömrünü çöpe attığını fark etmek yükümlünün tekrar suç işlemesini engelleyebilmektedir.

Cezaların arka arkaya gelmesi ve gittikçe sürelerinin uzamasının da katılımcılar üzerinden olumlu bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Teknolojik önlemler nedeniyle hırsızlığın, özellikle market hırsızlığının eskisi kadar kolay olmaması suçun tekrarı önünde caydırıcı bir etkiye sahiptir.

Bazı katılımcılar adli sürecin Allah'ın onu doğru yola sevk etmek için seçtiği bir yol olduğunu düşünmektedir. İlahi anlam yüklediği bir olay yaşamak; bu bir rüya olabildiği gibi bir yerinin kırılması, bir sağlık problemi yaşaması da olabilmektedir. Bu tür yaşam olaylarını Allah'ın ona durması için yolladığı bir sinyal olarak değerlendirmek de kişiyi suç davranışından alıkoyabilmektedir.

Tez kapsamında gerçekleştirilen saha çalışması sırasında elde edilen veriler dikkate alındığında denetimli serbestliğe dair bazı düzenlemeler getirilmesi yönünde bir takım öneriler getirmek mümkündür. Denetimli serbestliğin hedeflerini daha iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için yapılabilecekler aşağıda sıralanmıştır.

Öncelikle cezaevi aşamasında ilk suçu olanlarla suçu meslek edinmişleri bir araya koymamakla işe başlanabilir. Cezaevinin niyet edilmemiş bir sonucu olarak kişiler için cezaevi bir suç okulu gibi işlev görmektedir. İlk suçu olan biri uzmanlaşmış kişilerle karşılaşabilmekte, suç normalleşmekte, hem bir ilişki ağı, arkadaş çevresi edinebilmekte, daha örgütlü yapılara dâhil olma fırsatı yakalayabilmektedir. Hem de yeni beceriler kazanabilmektedir.

Denetimli serbestliğe aile danışmanlığı hizmeti eklenmelidir. Aile danışmanlığının entegre edilmesinin bir çok gerekçesi olduğu bu çalışma ile ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, uzun süre cezaevinde kalan sonra dışarı çıkan biri çocuğu ile uyum yakalamakta zorlanmaktadır. Geçen süre içinde baba çocuk arasında bir yabancılaşma süreci yaşanmaktadır. Yükümlü dışarıya çıktığı anda bazı beklentilerle ev yaşamına dönmekte ama burada da aile içi sorunlarla yüzleşmektedir. Aradan geçen zamanın uzunluğuna bağlı olarak aile içindeki konumu ve ilişkilerin sıcaklığı istediği ve umduğu düzeyde olamamaktadır. Bu sürecin düzgün idare edilememesi yükümlü için yıldırıcı olabilmekte yaşadığı strese bağlı olarak umutsuzluğa sürüklenip suç davranışına tekrar yönelebilmektedir. Yükümlünün cezaevi deneyiminden sonra bazı sosyal becerileri kaybettiği açıktır. Bu deneyim sonrası çıktıktan sonra evliliğini yürütmekte zorluk çekmektedirler. Bazı durumlarda da kişinin cezaevinde yaşadığı kimlik krizine bağlı olarak davranışları değişmekte fakat aile ondan eskisi gibi olmasını bekleyebilmektedir. Cezaevinden sonra kişinin bazı psikolojik değişimler yaşamış olabileceğini hesaba katmayan aile, kişinin ihtiyaç duyduğu desteği ona sağlayamamaktadır. Ailenin hapisten çıkan birinin muhtemel psikolojik durumu ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Uyuşturucuya sürüklenen kişilerde aile olaydaki payını idrakten uzak bir tutum içine girebilmektedir. Madde kullanımına bağlı olarak yıpranan aile ilişkilerinin kolay kolay düzelmemesi kişinin topluma katılma sürecini sekteye uğratmaktadır.

Bu çalışmada baba oğul ilişkisinin suç davranışında oldukça etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Yükümlünün suç davranışına yönelmesinde veya uzaklaşmasında özellikle kişinin babası ile kurduğu ilişki biçimi oldukça önemlidir. Bu noktada

ailelerin aile içi iletişim ve spesifik olarak erkek çocuk ebeveynliği ile ilgili rehberliğe ihtiyaç duydukları söylenebilir. Erkek çocuk yetiştirmekteki hatalar; babanın çocukla sağlıksız bir güç mücadelesine girmesi ya da babanın erkek çocuğunu ona her şeyi yapmaya hakkı olduğuna inandırarak büyütmesi gibi uçlarda tutumlarla ilişkili olarak gerçekleşmektedir. Hatta zaman zaman baba oğul arasındaki otorite çekişmesi, yükümlünün babasını huzursuz etmek için suç davranışında ısrar etmesine neden olabilmektedir.

Ailelerin erkek çocuk ebeveynliği nasıl olmalıdır sorusunun cevabına ihtiyaçları var. Bu noktada aile danışmanlığının önemi ortaya çıkmaktadır. Bireysel görüşmeler, personele gerekli donanımın kazandırılmasının ardından aile danışmanlığı seanslarına dönüştürülerek yükümlü ve ailesine bu yönde bir hizmet verilebilir. Aile ilişkilerini özellikle baba oğul ilişkisini sağlıklı bir düzeye çekmek için ebeveyn koçluğu, aile danışmanlığı programlarından, AÇEV'in baba destek programlarından yararlanılabilir.

Anneler ise bu süreçte baba ile çocuk arasındaki bitmeyen gerilimi önlemek, babanın öfkesinden çocuğu sakınmak için 'kabahat' saklama görevini üstlenmektedir. Aslında müdahale gerektiren durumların; çarpıtma, yok sayma, üstünü örtme gibi davranışlarla devamına yol açmaktadır. Oysa baba şiddet içermeyen tepkiler verebiliyor olsa, anne de olumsuz davranışların üstünü ne pahasına olursa olsun örtme gibi bir misyon içinde bulmayacaktır ve aile bir hatalı tutumunun diğerini izlediği bir ortam olmaktan çıkacaktır.

Kişinin suç davranışından vazgeçmesi noktasında babası ile düzelen ilişkiler bir dönüm noktası olabilmektedir. Cezaevine girdikten sonra babanın evladını kaybetme gerçeği ile yüzleşmesinin ardından eğer bir tutum değişikliğine giderse, kişi de bu kucaklayıcı tavrı yanıtı bırakmamakta ve davranış değişikliğine gidebilmektedir.

Denetimli serbestliğe madde kullanımına bağlı olarak gelen yükümlülerin müdürlük içinde rastgele tahlile girebileceklerini bilerek gelmeleri bireysel görüşmelere ya da seminer çalışmalarına madde etkisinde gelmelerinin önüne

gececektir. Yükümlüler AMATEM süreci bittikten sonra maddeye geri dönüp seminerlerde madde etkisi altında uyuyabilmektedirler. Bu hem kişi için bağımlılıkla mücadelenin zorluğundan kaynaklanmakta hem de yükümlü madde etkisi ile seminere gelerek bir nevi sistemle pasif olarak dalga geçmektedir.

AMATEM tahlillerinin kan üzerinden yapılması, testlerin yükümlüler tarafından manipüle edilmesinin önüne geçecektir. Çünkü bu testleri nasıl yanıltacakları hakkında hem sosyal medyada hem de AMATEM ve müdürlük bahçelerinde buluşarak birbirlerine bilgi aktarmaktadırlar. Hayatının kontrolünü kaybetmiş ve bağımlılıkla mücadele eden bir görüşmeci (OB) her ne kadar asıl suçlunun madde satışını engelleyemeyen devlet olduğunu iddia etse de hizmet modeli ile ilgili konuşulduğu sırada daha çok test olsun talebi ile gelmiştir. Yükümlü burada aslında yasanının zorlayıcılığına ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Bir yardım çığığı olarak algılanabilecek bu durum aslında birçok yükümlünün de ihtiyacıdır.

Yükümlülerin birçoğunda intihar eğilimi olduğu söylenebilir. İntihar etmek için yüksek binaları gözüne kestirdiğini söyleyenlerden, kendini arabanın altına atmayı planlayanlara kadar bu yönde birçok paylaşım yapılmıştır. Bu durumdaki kişi için uzmanın yaptığı devlet hastanesinde psikiyatriste git demenin ötesine geçmemektedir. Oysa psikiyatriste gitmenin önündeki sosyal engeller göz önüne alındığında kişinin refakate ihtiyacı olduğu açıktır. Öncelikle psikiyatriste gitmekle ilgili olumsuz kanaati toplumun bir üyesi olarak yükümlü de paylaşmaktadır. Bunun dışında karar verme ve uygulama konusunda zorluğu olan, hayatının kontrolünü kaybettiğini düşünen biri için karar verip doktora gitmek de çok kolay olamamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal refakat yükümlü için bir ihtiyaçtır. Bu yönde bir hizmet modeli denetimli serbestlik içinde üretilebilir. Yükümlülerin psikiyatrik danışmanlık ihtiyaçları ise anlaşmalı olunan kurum ve doktor kanalı ile giderilebilir.

Denetimli serbestlik müdürlüğü içinde güvenlik önlemleri yeterli değildir. Kapıdaki X-ray cihazı yeterli olmamaktadır, ya da etkili bir şekilde kullanılmamaktadır ki uzmanlar yükümlünün içeri bıçak sokabildiğini, gözdağı verircesine cebinden bıçak çıkartıp masaya koyabildiğini aktarmışlardır. Uzmanın bunu görmezden

gelmeyi seçmesi kendisini ne kadar savunmasız hissettiği hakkında bir fikir verebilecek niteliktedir.

Katlarda güvenlik görevlisi ihtiyacı vardır. Yükümlüler görüşmeler sırasında hem suç geçmişlerini hem de aile geçmişlerini hatırlamakta pek çok olumsuz duyguyu yaşamaktadırlar. Bu durum ruhsal durumlarını etkilemekte onları hali hazırda olduklarından daha kavgacı yapabilmektedir. Katlarda birbirileri ile uzmanlarla kavga etmektedirler. Ayrıca bina içinde madde kullanabilmekte ve uzmanın kişisel eşyalarını çalabilmektedirler. Katlarda güvenlik görevlisi ve kamera olması yükümlüleri kavgacı davranıştan caydıracaktır. Aynı zamanda uzmana güvende olduğu ve güvenliliğinin kurum için önemli bir konu olarak görüldüğü mesajını vererek kendilerini değerli hissetmelerini sağlayacaktır.

Genel olarak personel güvenliğine önem verilmediğini, can güvenliğinin olmadığı bilgisini paylaşmıştır. Bu durum kendisine önem verilemediğini düşünen uzmanın işine saygısını azalttığı gibi kaygı ve tükenmişlik düzeyini de arttırmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek adına personelin panik butonu kullanması sağlanabilir.

Personel hizmet içi eğitimlerin yeterli olmadığından bahsetmiştir. Kendi donanımının yaptığı işin gerekliliklerine cevap vermekten uzak olduğunu ifade eden uzman kendisi gibi bakanlık personeli olan bir kişiden değil, alanda akademik kariyeri olan kişilerden eğitim almak istediğini belirtmiştir.

Personelin denetimli serbestlik uzmanı olarak çalışmayı sıradan bir memuriyet olarak değerlendirdiği söylenebilir. Maalesef işinin hakkını verebilmek için kendini geliştirmek gibi bir çabadan uzaktırlar. Personelin kendini geliştirmesi için belli bir programa tabii tutulması bir zorunluluktur. Bunun için aylık olarak belirlenen mesleki okuma listesi belirli bir program çerçevesinde hazırlanıp uzman online olarak içerik testine tabi tutulabilir. Denetimli serbestlik uzmanlığı sadece mesaisini doldurup evine gideceği bir memuriyet değildir. Yapılan iş çok özel ve incelikli, toplumu suçtan korumak gibi büyük amacın gerçekleşmesi için çalışan kişilerin kendini geliştirmek için bitmeyen bir çaba içinde olması bir gerekliliktir.

Uzmanının danışmanlık becerisinin artırılması gerekmektedir. Bireysel görüşme tekniklerini geliştiren uzmanın terapotik ilişki kurması mümkün olacaktır.

Şu anki uygulamaya bakıldığında müdürlüğe gelen yükümlüye ARDEF testi uygulanmakta ve test neticesinde düşük, orta ya da yüksek risk grubundan hangisine dâhil olduğuna bakılarak kendisine bir takım yükümlükler yüklenmektedir. Yükümlülükler belirlenirken kişiye özel ihtiyaçlar hakkında konuşulmamakta, kişiyi tanımaya yönelik bir görüşme yapılmamaktadır. Örnek olarak kişinin dördüncü dosyası, burada kendini tekrar eden bir durum var. Şimdiye kadar ne yapıldı da sonuç alınamadı, acaba şimdi ne yaparsak biz bu tekrar döngüsünü kırarız sorusunun sorulması ve bu yönde yükümlülüklerin ve hizmet modelinin geliştirilmesi gerekmektedir. Öyle ki bazı durumlarda yükümlü kendi kendine ek yükümlülük yüklenerek suç davranışından uzak durmaya çalışmaktadır. 4. dosyasından sonra artık akşamları dışarı çıkmadığını söyleyen yükümlü kendini riskli durumlardan korumaya çalışmaktadır.

Personelin işe başlamadan önce iş tanımından habersiz olması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Hemen hemen hepsi işe başladıklarında iş tanımından haberdar oluyorlar. İlk başta memuriyet buldum sevinci ile başladıkları işe daha sonra çok da uygun olmadıklarını fark ediyorlar bu da hem kendileri için acı verici oluyor hem de kurumun hizmetlerinin verimliliğini düşürüyor.

Personel arasında özlük hakları açısından farklılık iş barışını olumsuz etkilemektedir. Öğretmenlerin tam ek ders ücreti alması diğer meslek gruplarından gelen personelle aralarında bir ücret farklılığı oluşturmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanları aynı işi yaptıkları halde farklı ücret aldıklarını düşünerek motivasyon düşüklüğü yaşamaktadır.

Personelin psikiyatrik bir taramadan geçirilmesi gereklidir. Depresif bir ruh hali içinde oldukları, tükenmişlik sendromundan muzdarip oldukları söylenebilir. Uzmanların haftalık toplantılarla üzerinde çalıştıkları dosyalar hakkında konuşarak birbirlerinden süpervizyon desteği almaları sağlanabilir.

Denetimli serbestlikte çocuk bölümü, kadın ve uyuşturucu bölümleri birbirlerinden ayrılmalıdır. Çocuklarla yetişkinlerin aynı ortamda bulunması çocuk için sakıncalıdır. Tanışıp konuşma ihtimalleri bir yana yetişkin için çocukla ilgili bir göz tanışıklığının olması çocuğun güvenliğini tehlikeye atabilir. Madde kullandığı ya da suç davranışına sürüklenmiş çocuk yetişkin yükümlü ile bir araya geldiğinde hedef olarak seçilebilmekte, kırılgan konumu istismar edilebilmektedir. Aynı şekilde kadınların da erkek yükümlülerle aynı ortamda olması onun ahlaki açıdan tartışmalı bir konumda olduğunu düşündürterek cinsel suçların potansiyel kurbanı olarak görülmesine neden olabilir.

Eroin bağımlılığının tedavisinde denetimli serbestlik uygun bir tedavi yolu değildir. Eroin yatarak tedaviyi gerektiren çok ciddi bir bağımlılıktır. Bu kişilerin DS kapsamında çıkartılarak cezaevi rehabilitasyon merkezi niteliğindeki kurumlarda tutulmaları gerekmektedir.

Yükümlülerin iş yaşamı ile yükümlülükleri arasında uyumu sağlayabilmek için mesai saatleri sonrası görüşme yapabilecek şekilde iş saatlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. İş bulup sosyal hayata katılması beklenen yükümlüden zorluklarla bulunduğu işten izin alıp görüşmeye gel demek zaten pamuk ipliği ile bağlı olan iplerinin kopmasına neden olmakta ya da yükümlü görüşmeler için gidip gelirken sakladığı gerçek açığa çıkmakta ve işini kaybedebilmektedir.

Yükümlüler bekleme bölümünde, dışarıda sigara içerken birbiri ile konuşup deneyim aktarımı yapmaktadır. Bu gayri resmi toplantılarda yükümlüler birbirlerine AMATEM testlerini nasıl manipüle edeceklerinden, ARDEF'te nasıl düşük risk çıkabileceklerine kadar birçok konuda fikir ve tavsiye paylaşmaktadırlar. Bu toplantıların önlenmesi gerekmektedir.

Yükümlüler için daha aktif psikiyatrik destek sağlanması bir ihtiyaçtır. Kurum içinde istihdam edilen psikiyatristleri arttırmak ya da dışarıdan bir kurumla anlaşmalı olarak ihtiyaç duyan, intihar eğilimli olan, uzun süreli cezaevinde kalmaya bağlı olarak sosyal hayata adaptasyon zorluğu yaşayan yükümlüleri oraya yönlendirmek gerekmektedir.

Yükümlülerin sosyal yardımlar hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğünü gerçekleştirmek için kuruma gelecek yol parası olmayan yükümlüler vardır. Bu durum göz önünde bulundurularak yükümlülüler için çözüm yolları bulunabilir.

Yükümlülerin büyük çoğunluğunun eğitim düzeyi düşüktür. Vasıfsız ve sabıkalı birinin iş bulması, bu işte kalıcı olması ve suçtan kazandığı paradan vazgeçebilecek kadar bir gelire kavuşması için denetimli serbestlikle bağlantılı bir meslek edindirme kursuna gitmesi hayatına olumlu bir yön kandıracaktır. Fayans döşeme ustalığı, asansör bakım onarımı, çelik kapı montajı vs. gibi iş bulmasını kolaylaştıracak bir meslek kursu ile kişi toplumsal hayata katılabilecektir.

Son 10 yılda hem cezaevi nüfusunun hem de DS'ye gelen dosya sayısında bir artış olduğu açıktır. Denetimli serbestlikle cezaevi nüfusunu azaltmak amaçlanmış ama başarısızdır. Hatta şu anki uygulama ile denetimli serbestlik suç davranışa sürüklenen bireylerde cezasızlık algısını yaratarak cezaevi nüfusunun artmasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra toplumdaki adalet duygusunun da zedelenmesine neden olmaktadır. Denetimli serbestliğin şu anki hali bir yandan denetimli serbestlik müracaatçısını bir yandan da cezaevi nüfusunu artırıyor. Çünkü sistemin caydırıcılığı düşük aynı anda da iyileştirme faaliyetine gereken ağırlık verilmemektedir. Yükümlü denetimli serbestliğe bürokratik işkence nazarı ile bakmaktadır. İyileştirme faaliyeti de yetersiz olduğu için tekrarlı suç davranışı engellenememektedir.

Bu durumu engellemek için cezaevinden otomatik olarak denetimli serbestliğe gelmelerinin önüne geçilmesi gerekmektedir. İçerde kalınan süre arttırılarak bu süre boyunca kişinin bazı iyileştirme faaliyetlerine katılıp belli bir hak ediş puanı toplaması beklenmelidir. Uyum davranışı belli bir zorlayıcılık olmadan kazandırılmamaktadır. Kişi denetimli serbestliği hak ettiği için sisteme dâhil olmalı, hak etmek için daha önceden bir şeyler yapmış olmalıdır. Ancak o şekilde gelirse sistemi ve personeli sabote edici davranışları bırakabilir. İnfazın olduğu kadar iyileştirme faaliyetlerinin arttırılması kısa vadede maliyetli olarak

değerlendirilse bile uzun vadede suç oranını azaltacağından maliyet fayda açısından karşımıza daha olumlu bir tablo çıkacaktır.

Sistem içinde önleyici çalışma birimi kurulması dosya sayısını azaltacaktır. Ankara özelinde konuşmak gerekirse, Pursaklar, Karapürçekler, Haymana, Altındağ, Mamak, Yenimahalle, Demetevler semtlerinde ortaokul birinci sınıfa devam eden ailesinde suç geçmiş olan, kolunda bıçak izi olan çocuklar ve aileleri ile önleyici çalışma yapılırsa dosya sayısında hatırı sayılır bir azalma olacağı kesindir. Çocuklara ve ailelere yönelik temel hukuk bilgisi, aile içi iletişim, babanın aile içindeki rolü, uyuşturucu maddelerin etkileri, yoksunluk krizleri ve zararları, madde kullanımı ile ilgili yasal yaptırımlar, kullananlarla yapılan pişmanlık hikâyelerini içeren ibretlik röportajların izletilmesi yoluyla belli bir farkındalık yaratılmaya çalışılmalıdır. Cezaevinin bir eğlence dinlence mekânı olmadığı hakkında çocuklara bilgi verilmesi gerekmektedir. Çünkü orada çok eğlendiğini, ünlü suçlularla tanıştığını, spor yapıp TV seyrettiğini anlatan mahalle ağabeyleri cezaevini bir cazibe mekânı olarak anlatmaktadırlar. Suç üreten mahallelerdeki okullarda rehberlik servisinin risk altında olduğunu belirttiği çocuklar ile ilgili önleyici çalışmalar yapmak ilk başta maliyetli gözükse de suçun yarattığı toplumsal zarar, iş gücü kaybı toplumdaki suç korkusunun yükselmesi gibi durumlar göz önüne alındığında aslında oldukça az olduğu görülecektir. Çocuk akran grubu baskısına karşı özgüven geliştirmesi sağlanmalıdır. Hüküm almak çok daha ileri yaşlarda gerçekleşmiş olsa bile kişi suç davranışına erken yaşlarda başlamış olmaktadır.

Hırsızlıkların önemli bir kısmının madde kullanımı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Maddeye karşı bir müdahale suçta hatırı sayılır bir düşüşe yol açacaktır. Yükümlüler eroin gibi son derece tehlikeli bir maddeye öyle de basit sebeplerle başladıklarını anlatmışlardır ki, krizi olduğunu bilmemek, daha ucuz olması, zararı olduğunu bilmemek, fiziksel bağımlılık yaptığını bilmemek gibi.. eğer önceden bir farkındalık çalışmasına katılmış olsalardı maddeye daha mesafeli yaklaşabilecekleri düşünülebilmektedir.

Hali hazırdaki yükümlülerin çocukları da risk altında değerlendirilip onlara uygun bir hizmet modeli de geliştirilmesi gerekmektedir. Eğer evli değiller ve ebeveynleri ile yaşıyorlarsa evdeki kardeşler de bu kapsamda değerlendirilip önleyici çalışma yapılması gerekli. Çünkü ÖD örneğinde görüldüğü gibi şiddetin madde bağımlılığının hapse girip çıkmanın normalleştiği bir aile ortamında büyüyen çocuk da şiddeti bir çözüm yolu olarak görebilmektedir. Nitekim ÖD'nin çocuğunun okuldan atılması ve bali kullanmaya başlaması ve karıştığı bir kavga neticesinde mahkemeye düşmesi ile baba ÖD kendi geçirdiği sürecin çocuk için de başladığını fark etmiştir. Ama çözüm üretme becerisi düşük olduğundan çocuğunu meslek lisesine yazdırmak için işlettiği çay ocağına gelen dolmuş şoförlerinden akıl danışmaya çalıştığını belirtmiştir. Ailenin danışmanlığa ve rehberliğe ihtiyacı olduğu açıktır. Aileye psikososyal destek verilebilmesi için uzmanın aile sosyal politikalar bakanlığı ile yazışma yapabilecek durumda zaman bolluğunda ve bürokratik engellerden arındırılmış olması gerekmektedir.

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışmadan muaf olabilmesi için yükümlünün sigortalı bir iş bulmuş olması gerekmektedir. Sabıka kaydı ile iş bulması ve işvereni sigorta yapmaya ikna etmesi oldukça güç olmaktadır. 2 hafta içinde evraklarını teslim etmesi gerektiğinden iş bulsa bile işverenin talep ettiği deneme süresini geçirecek vakti olmamaktadır. Ya da bazı durumlarda işveren yükümlünün durumunu istismar etme yoluna gidebilmektedir. Yükümlünün bu teklifi kabul etmesi durumda ise, kamu hizmetinden muaf olabilmekte ama maddi sorunlarından kurtulamamaktadır. Sigortalı gözüktüğü için sosyal yardımlardan da faydalanamamaktadır. Yükümlü bir kısır döngünün içinde suç davranışından uzak durmaya çalışmakta ama çoğu zamanda başarılı olamamaktadır. Bunu önlemek için açık cezaevinde olduğu gibi denetimli serbestlikle ilişkili iş atölyeleri kurulması yoluna gidilebilir. Kamu hizmetini yol parası, kira yardımı karşılığında yapmaları sağlanabilir. İş imkânı sağlanması yükümlünün iş arama sürecinde karşılaştığı dışlanma ve damgalanma süreçlerinden onu koruyarak umutsuzluğa kapılıp suç davranışından kopmamasının önüne geçecektir. Yükümlünün kamu hizmeti yapmayı tercih ettiği durumda sigortalı olmadığı için sosyal yardım aldığı

göz önüne alınırsa kamu hizmetinin de devlete bir maliyeti olduğu söylenebilir. İş atölyelerinde çalışması hiç değilse yükümlüyü üretimin içinde tutacaktır.

Yükümlülere henüz cezaevindeyken, cezaevinden gelmeyenler için ise müdürlüklerde sistemin mantığının çok iyi anlatılması gerekmektedir. Denetimli serbestliği af gibi değerlendirmesinin önüne geçilmesi, nedenleri altında yatan felsefe hakkında kişi bilgilendirilmelidir.

Sistemi istismar edenlere denetimli serbestlik yolu kapatılmalıdır. İhlal etsem de tekrar denetim alırım rahatlığı içindeki yükümlünün sistemi ciddiye alması beklenmemelidir. Bu ilk başta cezaevi nüfusunu arttıracak bir eylem gibi görülse de denetimli serbestliğin ciddiyetini arttıracak, sistemin uğraştığı kişi sayısını azaltacaktır. Personelin daha etkin çalışmasını sağlayacağından suç tekrarını önleyecektir.

Adıyaman menzil tarikatı yükümlüler için alternatif bir rehabilitasyon birimi olarak işlev görmektedir. Dini yönelim eğer kişiyi suç davranışından alıkoyuyorsa bu durum kişi için oldukça olumludur. Öte yandan kırılğan bir ruh hali içinde olan kişi dini oluşumların elinde başka suç davranışlarına yönlendirilebilecek bir potansiyel olarak değerlendirilebilir. Kabul görme ihtiyacı içinde, pişmanlık ve damgalanmanın acısını içinde taşıyan biri içinde bulunduğu tarikatın illegal faaliyetlerinde kendisini kullanmasına izin vererek arınacağını, günahlarından kurtulacağını düşünebilir. Yükümlülere bu durumunla ilgili farkındalık kazandırmak, özgürlüğün sorumluluğunu taşıyabilecek, hiçbir gruba üye olmaya ihtiyaç duymadan, muhakeme gücü gelişmiş bir birey olarak toplumda bir yer edinmeleri için yükümlülerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Dini yönelimin etkisinin geçiciliği de bir başka unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Kişi içerden yönelimli değil de dışarıdan belirlenimle suç davranışından uzak durmaya çalıştığı süre içinde dini liderle etkileşim sekteye uğradığında ilk haline geri dönebilmektedir.

Yükümlülerin risk durumları sadece teste bakarak belirlenmekte, testin içermediği durumlar ya da yükümlünün testi yanıtacak metotları arkadaşlarından öğrendiği

durumlarda gerçek risk durumu yansınamamaktadır. Yükümlülerin pek çoğu aldığı cezanın yaptığı eylemin üzerinde olduğunu düşünmektedir. Pişman oldukları tek konu cezanın hakkını verememekten risk puanları düşük çıkmaktadır. Yükümlüler sosyal medyada, forumlarda hangi soruya ne cevap verilirse risk düşük çıkar üzerine tartışmalar bilgi paylaşımları yapmaktadırlar. Testin güvenilirliği tartışmalıdır. Teste bağlı kalınmaması mülakat yolu ile kişinin suç davranışını değerlendirilmesi üzerinde durulmalıdır. 'Keşke daha fazla vursaydım, TC'nin hükmü buralarda geçer bizim oralarda sizin korktuğunu polis burnunu dışarı çıkaramaz' diyen, kaçak sigara satıp 'devlete haraç vermedik diye bunlar başımıza geldi' diyen 'satılmasaydı içmezdim, satıcıyı yakalayın benle ne uğraşıyorsunuz' diyen kişinin suça karşı mesafeli durduğunu iddia edemeyiz. Bu kişilerin risklerinin düşük çıkması ise ayrı bir ironi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uyuşturucu satıcılığından hapisten çıkarak nakil dosyası olarak denetime gelenlerle madde bağımlılığına bağlı olarak denetim altına alınmış olanların bina içinde tanışarak madde alışverişi yapmalarını engellemek için içerde narkotik şube müdürlüklerinden, narkotik köpeklerinden destek alınması gerekmektedir.

Seminer çalışmalarının içeriği yükümlünün eğitim seviyesinin üstünde. Aynı eğitim içeriği farklı eğitim seviyeleri için tekrar düzenlenmesi yükümlülerin eğitimlerden daha fazla yararlanmalarını sağlayacaktır. Bireysel görüşme sürelerini doldurmak için eğitim düzeyi düşük bir kişiye okuma parçası verildiğinde 40 dakika kâğıdı elinde tutup sonra da binayı terk etmesinden başka bir durum gerçekleşmemektedir. Ya eğitim seviyesine uygun okuma metinleri hazırlanıp sonrasında metindeki bilgiler ile ilgili teste tabi tutulabilir ya da aktarılmak istenen bilgi görsel materyale çevrilebilir.

Personelin motivasyon düşüklüğü su götürmez bir gerçektir. Robotlaşmış bir şekilde mesaisini dolduran uzman, artık ne sorduğu sorunun cevabını dinlemekte ne de 'bu kişi buraya 4. kez geliyor acaba nerede yanlış yapıyoruz' diye kendisine sormaktadır. Birden fazla kez gelenlerde bir komisyon kurularak neler yapılacağı bu grup içinde tartışılabilir. Belki kurum içinde tekrarlı dosyalarla uğraşacak ayrı bir birim kurulabilir.

Kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü altındaki bireylerin kamu düzenini bozdukları için bunun bedelini kamuya yararlı bir görevi ücretsiz gerçekleştirerek ödedikleri üzerine düşünmemektedirler. Bu uygulamanın sebepleri ile ilgili daha doğrusu cezanın felsefesi ile ilgili bilgilendirilmeleri ve bu konu üzerinde farkındalık kazanmaları gerekmektedir. Yükümlü suçun sorumluluğunu almadığı için kamu hizmeti bir tür eziyet olarak değerlendirilmekte ve bunu hem kendi kendisini affettiği hem de toplumla barıştığı bir süreç olarak algılamanın uzağındadır. Kendisine eziyet edildiğini düşünerek topluma, hasımlarına karşı her gün biraz daha bilenmektedir.

Yükümlüler cezaevinde çıkmadan denetimli serbestlik altında birçok yükümlülükle yüzleşeceklerinin bilgisini almış olmalıdırlar. Bu bilgilendirme sadece evrak işlerinin nasıl yapılacağını değil, sistemin felsefesinin anlatılmasını da içermelidir. Kişinin denetimli serbestlik yükümlüsü olmayı kendisinin talep etmesi buna gönüllü olması beklenmelidir. Aksi takdirde sosyal medya üzerinden internet forumlarında 'bizi toplum kazandıracaklarmış bak sen' cümleleri ile alay ettikleri bir yer olmanın ötesine geçememektedir. 'Çalıştırılmayacaksam ben kapalıda yatayım ne işim var benim denetimli serbestlikte' diyen kişiyi zorla salıvermenin de gereği sorgulanmaya açıktır.

Denetimli serbestlik için kişinin yeterli algılama ve kendini ifade etme düzeyine sahip olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Şizofreni hastası ya da sağır dilsiz yükümlünün geldiği durumlar yaşanmaktadır. Sağır dilsiz yükümlü ile iletişime geçebilecek personelin yokluğu göz önüne alındığında bu kişiye yardım edilemeyeceği açıktır.

Kişi hiç cezaevine girmeden AMATEM'e yollandığında kötü bir şey yapmadığını kötü bir şey yapmış olsaydı cezaevine yollanırdı mantığı içinde olayın ciddiyeti ile yüzleşmemektedir. AMATEM verilirken neden bu yolun izlendiğinin kişiye anlatılması gerekmektedir.

Bu çalışmadaki öneri, denetimli serbestliğin 2 yıl askıya alınarak bu süre içinde sistemin yeniden yapılandırılması; öncelikle, çocuk kadın ve maddenin ayrı

birimler haline getirilmesi gerekmektedir. Daha sonra psikiyatrik taramadan geçirilen personelin nitelik artırımı için ciddi adımlar atılmalıdır.

Denetimli serbestliğin şu haliyle bile bazı yararları da vardır. Örnek olarak, yükümlüler maddenin zararlarını bu sistem içinde öğrendiklerini belirtmişlerdir. Yargılanmadan, yadırganmadan gelip suçlarından bahsettikleri sır saklamaya ihtiyaç duymadıkları bir ortamlarının olmasından memnundurlar. Bireysel görüşmelere ve seminer çalışmalarına gelirken adli süreci hatırladıklarını ve daha dikkatli olmaları gerektiğini hatırladıklarını ifade etmişlerdir. Buna rağmen; yapılan yatırım, harcanan iş gücü ve zaman göz önüne alındığında elde edilen fayda harcanan çabanın altında kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed, E., Braithwaite, V. (2004). "What, Me Ashamed?" Shame Management and School Bullying. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 41, No. 3, 269-294.
- Ahmed, E., Braithwaite, V. (2005). Forgiveness, Shaming, Shame and Bullying. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 38, No. 3, 298-323.
- Akers, R. L. (2000). *Criminological Theories: Introduction, Evaluation, and Application*. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Anderson, E. (1999). *Code of the Street, Decency, Violence, and the Moral Life of the Inner City*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
- Anderson, J. F. , Dyson, L. (2002). *Criminological Theories: Understanding Crime in America*. Lanham, New York: Oxford University Press.
- Annison, J. (2013). Change and the Probation Service in England and Wales: A Gendered Lens. *European Journal of Probation*, Vol. 5(1), 44-64.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C. (2007). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Beccaria, C. (2015). *Suçlar ve Cezalar Hakkında* (S. Selçuk, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Becker, H. S. (1991). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Becker, H. S. (1953). *Becoming a Marijuana User*. USA: The University of Chicago Press.
- Becker, H. S. (2013). *Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi, Yazımın Sosyal Organizasyonu Kuramı* (Ş. Geniş, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

- Bernburg, J. G., Krohn, M. D., ve Rivera, C. J. (2006). Official Labeling, Criminal Embeddedness, and Subsequent Delinquency: A Longitudinal Test of Labeling Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol: 43 (1), 67-88.
- Bhutta, M., Wormith, J. S. (2016). An Examination of a Risk/Needs Assessment Instrument and Its Relation to Religiosity and Recidivism among Probationers in a Muslim Culture. *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 43, No. 2, 204-229.
- Braithwaite, J. (1995). Reintegrative Shaming, Republicanism, and Policy. H. D. Barlow (Ed.). *Crime a Public Policy: Putting Theory to Work* (191-205). Boulder: Westview Press.
- Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York: Oxford University Press.
- Braithwaite, J. (2005). *Crime, Shame and Reintegration*. 15th Edition. New York, NY: Cambridge University Press.
- Brown, S. E., Esbensen, F., and Geis, G. (1998). *Criminology: Explaining Crime and Its Context*. Third Edition. Cincinnati, OH: Anderson Publishing.
- Carpentier, J., Proulx, J. (2011). Correlates of Recidivism among Adolescents Who Have Sexually Offended. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, Vol. 23(4), 434-455.
- Chan, H. C., Lo, T. W., Zhong, L.Y., and Chui, W. H. (2015). Criminal Recidivism of Incarcerated Male Nonviolent Offenders in Hong Kong. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 59(2), 121-142.
- Chen, X. (2002). Social Control in China: Applications of the Labeling Theory and the Reintegrative Shaming Theory. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 46(1), 45-63.

- Chiricos, T. G., Jackson, P. D. and Waldo, G. P. (1972). Inequality in the Imposition of Criminal Label. *Social Problems*, Vol. 19 (4), 553-572.
- Chui, W. H., Chan, H.C. (2014). Juvenile Offenders' Perceptions of Probation Officers as Social Workers in Hong Kong. *Journal of Social Work*, Vol. 14(4), 398-418.
- Cooley, C. H. (1902). *Human Nature and the Social Order*. USA: HardPress Publishing
- Cortoni, F., Hanson, R. K., Coache, M. (2010). The Recidivism Rates of Female Sexual Offenders Are Low: A Meta-Analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, Vol. 22(4), 387-401.
- Cuervo, K., Villanueva, L. (2015). Analysis of Risk and Protective Factors for Recidivism in Spanish Youth Offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 59(11), 1149-1165.
- Cullen, F. T., Agnew, R. (2003). *Criminological Theory: Past to Present (Essential Readings)*. Second Edition. Los Angeles, CA: Roxbury Publishing Company.
- Davis, N. J. (1999). *Youth Crisis, Growing-up in the High-Risk Society*. USA: Praeger Publishers.
- Demirbaş, T. (2008). *İnfaz Hukuku*, 2. Basım. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Demirbaş, T. (2014). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dönmezer, S. (1984). *Toplumbilim*, 11. Basım. İstanbul: Savaş Yayınları.
- Dönmezer, S., Erman, S. (1999). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt II, 12. Basım. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Durnescu, I. (2012). What Matters Most in Probation Supervision: Staff Characteristics, Staff Skills or Programme?. *Criminology & Criminal Justice*, Vol. 12(2), 193-216.
- Durnescu, I. (2014). Probation Skills between Education and Professional Socialization. *European Journal of Criminology*, Vol. 11 (4), 429-444.
- Duwe, G., Johnson, B. R. (2016). The Effects of Prison Visits from Community Volunteers on Offender Recidivism. *The Prison Journal*, Vol. 96(2), 279-303.
- Einstadter, W. J., Henry, S. (1995). *Criminological Theory: An Analysis of its Underlying Assumptions*. Forth Worth, Tx: Harcourt Brace College Publishers.
- Ellsworth, T. (1990). A Study of Postprobation Recidivism among Five Hundered Federal Offenders. *Federal Probation*, 19, 10-16.
- Feeley, M. M., Simon, J. (1992). The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and Its Implications. *Criminology*, 30:4, 449-474.
- Fitzgibbon, W., Lea, J. (2014). Defending Probation: Beyond Privatisation and Security. *European Journal of Probation*, Vol. 6(1), 24-41.
- Garvey, S. P. (1998). Can Shaming Punishments Educate? *The University of Chicago Law Review*, Vol. 65(3), 733-794.
- Goffman, A. (2014). *On the Run, Fugitive Life in an American City*. New York: Picador.
- Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Goffman, E. (2013). *Encounters, Two Studies in the Sociology of Interaction*. Mansfield, USA: Martino Publishing.

- Goffman, E. (2013). *Tımarhaneler, Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler* (E. Arıcan, Çev.). Ankara: Heretik. (1961).
- Hamai, K., Ellis, T. (2008). Japanese Criminal Justice: Was Reintegrative Shaming a Chimera?. *Punishment and Society*, Vol. 10(1), 25-46.
- Harrikari, T., Westerholm, K. (2015). From Probation Work to Criminal Sanctions Work: Key Changes in Social Work with Offenders in Finland from the 1960s to Today. *European Journal of Probation*, Vol. 7(1), 21-39.
- Hay, C. (2001). An Exploratory Test of Braithwaite's Reintegrative Shaming Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Col. 38, No. 2, 132-153.
- Hedderman, C., Murphy, A. (2015). Bad News for Probation? Analyzing the Newspaper Coverage of Transforming Rehabilitation. *Probation Journal*, Vol. 62(3), 217-233.
- Hipple, N. K., Gruenewald, J., McGarrell, E. F. (2014). Restorativeness, Procedural Justice, and Defiance as Predictors of Reoffending of Participants in Family Group Conferences. *Crime & Delinquency*, Vol. 60(8), 1131-1157.
- Hipple, N. K., Gruenewald, J., McGarrell, E. F. (2015). Restorativeness, Procedural Justice, and Defiance as Long-Term Predictors of Reoffending of Participants in Family Group Conferences. *Criminal Justice and Behavior*, Vol. 42, No.11, 1110-1127.
- İçel, K. (2005). *Çocuklar ve Suç – Ceza*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- İmamoğlu, A. (2015). *Psikolojik ve Ahkaki Açından Çocuk Suçluluğu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
- Kanat, C. (2013). *Ortaçağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza*. İstanbul: Küre Yayınları.

- Karakuş, Ö., Başbüyük, O. (2013). *Suçun Karanlık Yüzü*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Kim, H. J., Gerber, J. (2012). The Effectiveness of Reintegrative Shaming and Restorative Justice Conferences: Focusing on Juvenile Offenders' Perceptions in Australian Reintegrative Shaming Experiments. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, No. 56(7), 1063-1079.
- Kitsuse, J. I. (1962). Societal Reaction to Deviant Behavior: Problems of Theory and Method. *Social Problems*, Vol. 9 (3), 247-256.
- Klein, M. W. (1974). Labeling, Deterrence, and Recidivism: A Study of Police Dispositions of Juvenile Offenders. *Social Problems*, Vol. 22 (2), 292-303.
- Korkmaz, A., Kocadaş, B. (2015). *Toplumsal Sapma, Sapmanın Teorik Temelleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Lemert, E. M. (1951). *Social Pathology, A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*. USA: Mc Graw-Hill Book Company.
- Lemert, E. M. (1979). Primary and Secondary Deviation. J. E. Jacoby (Ed.). *Classics of Criminology* (s. 193-195). First Edition. Oak Park. Ill: Moore Publishing Company.
- Liem, M., Zahn, M. A., Tichavsky, L. (2014). Criminal Recidivism among Homicide Offenders. *H_Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 29(14), 2630-2651.
- Losoncz, I., Tyson, G. (2007). Parental Shaming and Adolescent Delinquency: A Partial Test of Reintegrative Shaming Theory. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 40, No. 2, 161-178.
- Mancini, A.R. (2006). *The Influence of Probation Officers' and Probationers' Gender, Ethnicity, and College Major on Probation Officers' Court Recommendations*. (Doctor of Psychology). Texas: Lake University.

- Matsueda, E. L. (1992). Reflected Appraisals, Parental Labeling, and Delinquency: Specifying a Symbolic Interactionist Theory. *The American Journal of Sociology*, Vol. 97 (6), 1577-1611.
- Matza, D. (2009). *Delinquency and Drift*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Matza, D. (2010). *Becoming Deviant*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Messerschmidt, J. W. (2014). *Crime as Structured Action, Doing Masculinities, Race, Class, Sexuality, and Crime*. Maryland: Rowman & Littlefield.
- Miethe, T. D., Lu, H., Reese, E. (2000). Reintegrative Shaming and Recidivism Risks in Drug Court: Explanations for Some Unexpected Findings. *Crime & Delinquency*, Vol. 46, No. 4, 522-541.
- Moncrieffe, J., Eyben, R. (2007). *The Power of Labelling, How People Are Categorized and Why It Matters*. London: Earthscan.
- Murphy, K., Helmer, I. (2013). Testing the Importance of Forgiveness for Reducing Repeat Offending. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 46(1), 138-156.
- Murray, R. (2014). *Tez Nasıl Yazılır*. (S. Çınkır, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık. (2011).
- Olver, M. E., Wong, S.C.P. (2006). Psychopathy, Sexual Deviance, and Recidivism among Sex Offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, Vol. 18, No. 1, 65-82.
- Ostermann, M., Salerno, L. M., Hyatt, J. M. (2015). How Different Operationalizations of Recidivism Impact Conclusions of Effectiveness of

- Parole Supervision. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 52(6), 771-796.
- Pettersen, C., Nunes, K. L., Woods, M., Maimone, S., Hermann, C. A., Looman, J., and Spape, J. (2015). Does Change in Hostility Predict Sexual Recidivism?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 59(6), 565-587.
- Polat, A. (2014). *Suç Önleme*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Ramsden, J., Joyes, E., Gordon, N., Lowton, M. (2016). How Working with Psychologists has Influenced Probation Practice: Attempting to Capture Some of the Impact and the Learning from the Offender Personality Disorder Pathway Project. *Probation Journal*, 1-18.
- Reckless, W. C. (1955). *The Crime Problem, Second Edition*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Reid, S. T. (1997). *Crime and Criminology*. 8th Edition. Madison, WI: Brown and Benchmark.
- Rettenberger, M., Briken, P., Turner, D., Eher, R. (2015). Sexual Offender Recidivism among a Population-Based Prison Sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 59(4), 424-444.
- Robbers, M. L. P. (2009). Lifers on the Outside, Sex Offenders and Disintegrative Shaming. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 53, No. 1, 5-28.
- Rogers, J. W., Buffalo, M. D. (1974). Fighting Back: Nine Modes of Adaptation to a Deviant Label. *Social Problems*, Vol. 22 (1), 101-118.
- Ronken, C., Lincoln, R. (2001). Deborah's Law: The Effects of Naming and Shaming on Sex Offenders in Australia. *The Australian and New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 34, No. 3, 235-255.

- Schur, E. M. (1973). *Radical Non-intervention: Rethinking the Delinquency Problem*. Upper Saddle, NJ: Prentice Hall.
- Shaw, C. R. (2013). *The Jack-Roller, A Delinquent Boy's Own Story*. USA: Martino Publishing.
- Sludder, R. D., Reddington, F. B. (1993). An Empirical Examination of the Work Ideologies of Juvenile and Adult Probation Officers. *Journal of Offender Rehabilitation*, 20, 115-137.
- Sokullu-Akinci, F. (1996). Cezalandırmada Amaç ve Ölüm Cezası, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yargı Reformu Özel Sayısı, 672-679.
- Steiner, B., Makarios, M. D., Travis III, L.F. (2015). Examining the Effects of Residential Situations and Residential Mobility on Offender Recidivism. *Crime & Delinquency*, Vol. 6(1), 375-401.
- Steinmetz, K. F., Henderson, H. (2015). On the Precipice of Intersectionality: The Influence of Race, Gender, and Offense Severity Interactions on Probation Outcomes. *Criminal Justice Review*, Vol. 40(3), 361-377.
- Tannenbaum, F. (1979). The Dramatization of Evil. J. E. Jacoby (Ed.). *Classics of Criminology* (s. 192-193). First Edition. Oak Park. Ill: Moore Publishing Company.
- Thorselly, B. A., Klemke, L.W. (1972). The Labeling Process: Reinforcement and Deterrent? *Law & Society Review*, Vol. 6 (3), 393-404.
- Tittle, C. R. (1975). Deterrents or Labeling?. *Social Forces*, Vol. 53 (3), 399-410.
- Venkatesh, S. (2009). *Gang Leader for a Day*. USA: Penguin Books.
- Walters, G. D., Deming, A., Casbon, T. (2015). Predicting Recidivism in Sex Offenders with the Psychological Inventory of Criminal Thinking Styles (PICTS). *Assessment*, Vol. 22(2), 167-177.

- Wellford, C. (1975). Labelling Theory and Criminology: An Assessment. *Social Problems*, Vol. 22(3), 332-345.
- Whitehead, P., Statham, R. (2006). *The History of Probation: Politics, Power and Cultural Change 1876 – 2005*. Crayford: Shaw and Sons.
- Williams, F. P., McShane, M. D. (1988). *Criminological Theory*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall.
- Wolff, K. T., Baglivio, M. T. (2016). Adverse Childhood Experiences, Negative Emotionality, and Pathways to Juvenile Recidivism. *Crime & Delinquency*, 1-27.
- Worrall, A., Mawby, R. C. (2014). Probation Worker Cultures and Relationships with Offenders. *Probation Journal*, Vol. 61(4), 346-357.
- Yeager, M. G. (2011). Frank Tannenbaum: The Making of a Convict Criminologist. *The Prison Journal*, 91:2, 177-197.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhang, L., Zhang, S. (2004). Reintegrative Shaming and Predatory Delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 41, No.4, 433-453.

EK 1. YÜKÜMLÜ GÖRÜŞME SORULARI

Kişisel Bilgiler

- ✓ İsim
- ✓ Yaş
- ✓ Eğitim durumu (Okula karşı tutum, okul hayatı nasılsı/ Okuldan kaçma davranışı, akademik başarı, ailen akademik başarıya önem verir mi vs.)/[Eğer lise derse, meslek lisesinin ortamı hakkında konuş]
- ✓ Nerelisiniz?
- ✓ Nerede büyüdünüz?
- ✓ Kim büyüttü
- ✓ Kaç kardeş
- ✓ Medeni durumu/Daha önce evlendi mi?
- ✓ Çocuk var mı?
- ✓ Şu anda nerede yaşıyor
- ✓ Şu anda kimle yaşıyor.
- ✓ Nerede yaşıyorsunuz
- ✓ Oturduğunuz mahalle ya da çevrenizde suç işleme davranışının yaygınlığı konusundaki düşünceniz nedir.
- ✓ Nasıl bir konutta yaşıyorsunuz
- ✓ Geçimini nasıl sağlıyor. Geliriniz ne kadar. Temel ihtiyaçları karşılayamadığınız oldu mu?
- ✓ Sosyal güvence var mı?
- ✓ Askerlik yaptınız mı/Askerlik süreci nasıl geçti. Biliniyor muydu suç geçmişi askerde. Nasıl Davrandılar.
- ✓ Anne baba sağ mı?
- ✓ Anne baba medeni durumu
- ✓ Anne baba eğitim durumu
- ✓ Anne baba ne iş yapıyor.
- ✓ Göç deneyimi var mı?

- ✓ Psikolojik bir tanı hiç aldı mı?/Şu an devam eden psikolojik bir rahatsızlık var mı?
- ✓ Psikologa ihtiyaç duyduğunuz bir an oldu mu?
- ✓ İntihar girişimi oldu mu?
- ✓ Geçmişte intihar girişiminiz oldu mu?
- ✓ Ailede psikolojik bir tanı alan var mı?
- ✓ Şu anda yaşadığı bir psikolojik bir rahatsızlık var mı?
- ✓ Kronik herhangi bir rahatsızlık
- ✓ Saldırıya uğradığınız oldu mu/Dayak vs.
- ✓ Sizi olumsuz etkilediğini düşündüğünüz bir olay yaşadınız mı?
- ✓ Hayatınızda hiç dışlandığını düşündüğü bir dönem bir durum yaşadınız mı?
- ✓ Çocuklukta çalıştınız mı?
- ✓ Çocukluk yaşamınızı nasıl değerlendiriyorsunuz. Maddi manevi sıkıntı çektiğinizi düşündünüz mü?
- ✓ Dövme, kesik var mı/Nedeni/Ne zaman yaptı vs. Hangi durumda kesik atar kendine
- ✓ Boş zamanlar nasıl geçer
- ✓ Sık iş değiştirir misin çalıştığın yerde çalışanlarla ve patronla aran nasıl

Aile ile ilişkiler

- ✓ Aile yaşantısında küçüklükte şiddet var mıydı?
- ✓ Ailede başka adli süreç ya var mı?
- ✓ Ailede yakın olduğunuz biri var mı?
- ✓ Anne baba ile ilişkiler nasıl /suçtan sonra değişti mi?
- ✓ Kardeşlerle ilişkiler nasıl/suçtan sonra değişti mi?
- ✓ Akrabalar ile ilişkiler/suçtan sonra değişti mi?
- ✓ Olaydan sonra nasıl davrandılar

- ✓ Destek oldular mı?/Kim destek oldu
- ✓ Aileniz dindar mıdır, siz öyle tanımlar mısınız kendinizi
- ✓ Babanızla ilişkileriniz nasıldır. Baba nasıl biriydi
- ✓ Annenizle ilişkileriniz nasıldı. Anneniz nasıl biridir.
- ✓ Ailede ihmale uğradığınızı düşündüğünüz bir an oldu mu?
- ✓ Çocukken en çok duyduğunuz kelime ya hitap neydi.
- ✓ Kardeşler arasında eşit davranırlar mı? Cinsiyete göre davranış değişir mi?
- ✓ Ailede veya aile dışından örnek aldığınız biri var mı?
- ✓ Eş ve çocuk ile ilişkiler nasıldı/Suçtan sonra nasıl değişti.
- ✓ Bir mesleğiniz var mı?
- ✓ Gün içinde neler yaparsınız

Suç öyküsü

- ✓ DS'ye getiren süreç ne oldu
- ✓ Ne kadar süredir DS'de.
- ✓ Bu kaçınıcı DS deneyimi/Daha önce dosyası kapatıldı mı/Açıktan kapalıya gönderildiği oldu mu?
- ✓ Son tutuklanmadan beri ne kadar süre geçti.
- ✓ Suçlar planlı mı, yabancıya karşı mı, güveni kötüye kullanma içeriyor mu?
- ✓ [Şimdiki suç diğer suçlara göre ciddiyet açısından artış gösteriyor mu?/Suçun motivasyonu]
- ✓ Kaç kez cezaevine girdi
- ✓ Suç sırasında madde kullanımı söz konusu mu?
- ✓ Cezaevinde kalış süreleri
- ✓ Hapishane nasıl bir yer. Nasıl hissettirdi. Cezaevini biraz anlatır mısın.
- ✓ İlk suç kaç yaşında/Neydi

- ✓ Uyuşturucu kullandı mı? /Miktarı sıklığı...
- ✓ Uyuşturucuya iten neydi
- ✓ Uyuşturucuya başlama nedeni üzerine hiç düşündünüz mü, Düşünmeye iten neydi.
- ✓ Ailede uyuşturucu kullanan var mı?
- ✓ Ailede yoğun alkol kullanan var mı?
- ✓ İlk kez kaç yaşında kullandı
- ✓ Ne kadar süre ile uyuşturucu kullandı
- ✓ Hangi noktada bırakmaya karar verdi/kurtulma gayretini veren şey ne
- ✓ Uyuşturucu kullanırken bir gün nasıl geçiyor
- ✓ Uyuşturucuyu bıraktığında bir gün nasıl geçiyor.
- ✓ Suça iten neydi /Kimin etkisi var
- ✓ Tekrar suça yönelten ne oldu
- ✓ Suça yönelmede aileden teşvik var mı?
- ✓ Uyuşturucu dışında bir kötü alışkanlık var mı? (Kumar , alkol)
- ✓ Alkol kullanımı sıklığı, olumsuz etkilerini deneyimledin mi? (aile ilişkileri, kavgaya karışmak iş hayatına etkisi vs.)

Suç algısı üzerine

- ✓ Yaptığınız eylem suç mudur? Eğer suç değilse devlet neden yaptırım uyguluyor sizce
- ✓ Başınıza gelenlerden kim suçlu
- ✓ Haksız yere mi bu ceza
- ✓ Suç hayatında neleri değiştirdi.
- ✓ Damgalanma yaşadığını düşündüğü durumlar oldu mu?
- ✓ Mağdur ile ilgili ne düşünüyorsunuz
- ✓ Adil yargılandığınızı düşünüyor musunuz?
- ✓ Adliyede olmak nasıl bir şeydi. Nasıl davrandılar. Utandırıldığınızı düşündüğünüz bir an yaşadınız mı?
- ✓ Yasalar sert mi?
- ✓ Size verilen ceza fazla mı?

- ✓ Avukatınız var mıydı?
- ✓ Herhangi bir suçtan yeniden yargılanma ihtimaliniz olduğunu düşünüyor musunuz?
- ✓ Arkadaş çevresi değişti mi /Eskilerden görüştüğü var mı?
- ✓ Arkadaşlar arasında suç öyküsü olan var mı?/Arkadaşlardan suça bir teşvik oldu mu?
- ✓ Sık sık arkadaş çevresi değişir mi?

DS hakkında

- ✓ Sistem yararlı mı?/ Nasıl değerlendiriyorsunuz/Bir faydası oldu mu?/Niye devlet böyle bir sistem kurdu sizce.
- ✓ Buraya gelmek ne hissettiriyor
- ✓ DS'ye girmek hayatında ne değiştirdi.
- ✓ Kimler biliyor DS'yi, buraya geldiğinizi
- ✓ Gelirken beklenti neydi
- ✓ Hangi programlara katıldı
- ✓ Programlar yararlı oldu mu, nasıl bir yarar oldu
- ✓ Programlardan aklında kalan bir bilgi oldu mu?/ İşine yarayacak bir bilgi aldın mı?
- ✓ Bireysel görüşmelerin bir katkısı oldu mu?/Yaralı mı bireysel görüşme neler yapılıyor bireysel görüşmede. Ne konuşuluyor.
- ✓ Nasıl olsa daha yararlı olur.
- ✓ Yükümlülükleri neler.
- ✓ Buradaki insanlar personel nasıl davranıyor/sizi nasıl görüyorlar sizce.

Cezaevi deneyimi ile ds'nin karşılaştırırsanız...

- ✓ Bu kadar yükümlülük olacağını tahmin ediyor muydunuz?/Nasıl olacağını düşünüydünüz. Sizce neden bu kadar yükümlülük var. / Zor gelen kısmı ne?

Adli Sürecin Etkileri

- ✓ Adli süreçten sonra kendine bakışı değişti mi?
- ✓ Kendini gözden geçirme sorgulama oldu mu?
- ✓ Adli süreç hayatında neleri değiştirdi/Neler götürdü- bir getirisi oldu mu?
- ✓ Hayatınız üzerinde kontrolünüz var mı?
- ✓ Adli süreç sosyal hayatını nasıl etkiledi
- ✓ Adli süreç iş hayatını nasıl etkiledi
- ✓ Adli süreç gelecek planlarını nasıl etkiledi. Planla neydi ne oldu
- ✓ Adli süreçten önce bir gün nasıl geçirdi. Şimdi nasıl geçiyor.
- ✓ Kendinizi nasıl tanımlarsınız. Kişiliğiniz nasıldır. ... Nasıl biri.
- ✓ Aileniz sizin hakkınızda ne der. Anne/Baba/Kardeş.
- ✓ Arkadaşlarınız sizin hakkınızda ne der
- ✓ İş ortamında sizin hakkınızda ne derler
- ✓ Eşiniz sizin hakkınızda ne der.
- ✓ Kendinde neyi değiştirmek istersin
- ✓ Kendini seviyor musun?
- ✓ Kendinde sevdiğin sevmediğin yanlar
- ✓ 5 yıl sonra kendini nerede görüyorsun
- ✓ Hayatında neyi değiştirmek istersin
- ✓ Toplumdan kaçınma duygusu yaşadınız oldu mu/Dışlanacağınızı düşündüğünüz için bir ortama girmeme kararı aldığınız oldu mu?
- ✓ Kendinizi ailenize çevrenize yabancı hissettiğiniz bir an oldu mu?
- ✓ Ayrımcılıkla hiç karşılaştınız mı?
- ✓ Sevilen biri misiniz?
- ✓ Diğer insanlara güvenir misiniz?
- ✓ Destek gördüğünüz kişiler var mı?
- ✓ Başınız sıkıştığında kimi ararsınız.
- ✓ Keşke başka biri olsaydım dediğiniz oldu mu/Olur mu?
- ✓ Sizi kim anlar

EK 2. PERSONEL GÖRÜŞME FORMU

1. Eğitim aldığınız alan nedir? (Hangi meslek grubuna bağlı olarak denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapıyorsunuz)
2. Ne kadardır denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapmaktasınız.
3. Şimdiye kadar görev yaptığınız yerler neresidir.
4. Denetimli serbestlik müdürlüğünde bir gün nasıl geçer, günlük rutin nasıldır.
5. Görüşmelerden önce yükümlünün dosyasını incelemeye vaktiniz olur mu?
6. Günde kaç görüşme verilir.
7. Sistemi nasıl değerlendirirsiniz, sizce ağırlık infaz da mı iyileştirmede mi?
8. Denetimli serbestliğin taşra teşkilatlanmasında görev yaptınız mı? Görev yaptıysanız büyük şehirde görev yapmak ile taşra teşkilatı bünyesinde çalışmayı kıyaslayabilir misiniz?
9. Genel olarak denetimli serbestlik sistemini nasıl değerlendiriyorsunuz.
10. Yararlı mı/Yaralı olması için ne yapılması gerekir? İyileştirme yönünde önerileriniz neler?
11. Yükümlünün denetimli serbestlik sistemine kaşı tavrı işlediği suç türüne göre değişir mi?
12. Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar çerçevesinde denetimli serbestliğe dâhil olan yükümlü ile şarta bağlı erken tahliye hakkından yararlanarak gelen yükümlü arasında bir sisteme uyum ve işbirliği açısından bir fark gözlemlediniz mi? DS ile Nakil dosyası ile gelenlerin tavrı farkı var mı?
13. Denetimli serbestlik uzmanı olarak iş doyumunuz var mı? Yoksa neden yok. Varsa neden var

14. İlk göreve başladığınızda sisteme bakış açınız nasıldı. Bakış açınız değişti mi? Değiştiyse bu değişimin sebepleri ve içeriği nedir?
15. Göreve başladığınızda daha doğrusu işe talip olduğunuzda iş tanımından haberdar mıydınız?
16. Yönetmelik değişiklikleri neler getirdi?
17. Kurumun zaman içinde yapısal dönüşümü nasıl oldu? Sizce bu dönüşümün artıları ve eksileri neler oldu?
18. Sistemde belirleyicisi olan meslek grubu hangisidir. Söz konusu kişilerin belirleyici olmasının isteme olumlu olumsuz katkıları nelerdir.
19. Denetimli serbestlik sisteminin toplumun adalet duygusuna etkisi nedir sizce.
20. Mağdurlarla ilgili bir çalışma var mı?
21. Farklı meslek gruplarından gelen alanlardan gelenler aynı uygulamaları mı yapıyor. Anı uygulamaları mı yapmaları belli bir standart oluşturması açısından sistemin etkililiği için olumludur yoksa farklı meslek gruplarından gelmeleri dolayısı ile sisteme farklı katkılar yapmalarını kolaylaştıran bir yapılanmamı etkinliği artırır? Bu konudaki değerlendirmeniz nedir?
22. Yükümlü ile bireysel görüşmeleri sürdürürken görüşmelerin nasıl yapılacağına dair müdürlüğün personele rehberlik etmesi için verdiği bir kaynak var mıdır?
23. Denetimli serbestlik uzmanı olarak bireysel görüşmeler kapsamında takip etmeniz gereken, doldurmanız gereken bir form var mı?
24. Yükümlü ile ilgili psikiyatrik bir tanı varsa mesela depresyon ya da anti sosyal kişilik bozukluğu gibi... Bunu önceden bilir misiniz yoksa buna bakılmaz mı? Eğer bakılıyorsa bireysel görüşme sırasında bu dikkate alınır mı? Psikiyatrik bir durum yaşayan yükümlüler ile yapılan bireysel görüşmelerde personelin takip etmesi beklenen farklı bir prosedür var mı?

25. Mesela antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış kişilerle görüşme yapmak için özel bir hizmet içi eğitim verildi mi?
26. Personelin yükümlülere uygulanan eğitimin içeriğini değiştirme, yeni şeyler ekleme imkânı var mı yoksa sadece verilen materyalleri kullanma zorunluluğu mu söz konusu? (UYAP'ta başka programlar yüklü mü? Mesela cezaevinde uygulanan programları alıp denetimli serbestlik sistemi içinde kullanmak mümkün mü?)
27. Hizmet içi eğitim sıklığı nedir.
28. Hizmet içi eğitimin içeriği ile ilgili değerlendirmeniz nedir?
29. Grup çalışması yapan denetimli serbestlik uzmanı hep grup çalışması yapmaya devam eder mi? Böyle bir uzmanlaşma olmalı mı/var mı?
30. Sürekli bireysel görüşme yapmanın ya da sürekli grup çalışması yapmanın etkisi nedir?
31. 45 dk'lık görüşme süresi boyunca neler konuşulur.
32. Görüşme süresi sizce makul mü?
33. Denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapmak sosyal hayatınızı nasıl etkiledi.
34. Denetimli serbestlik uzmanı olarak görev yapmak hayata bakış açınızı nasıl etkiledi.
35. Denetimli serbestlik uzmanı olduğunuzu belirttiğinizde sosyal çevrenizin verdiği tepkiler neler.
36. Kurum içinde ya da dışarıda güvenliğinizin olduğunu düşünüyor musunuz?
37. Tükenmişlik hissettiğiniz durumlar oluyor mu/Tükenmişlikle nasıl baş ediyorsunuz?
38. Denetimli serbestlik sisteminin etkinliğini nasıl değerlendirirsiniz.

39. Denetimli serbestlik sisteminin ceza adalet sistemine katkısı nedir?

40. Denetimli serbestlik sistemi yükümlünün suç davranışı dolayısı ile toplumsal olarak damgalanma olgusu ile baş etmesini kolaylaştırır mı?

41. Yükümlülerin damgalanma deneyimleri ile ilgili paylaşımları oluyor mu?

42. Farklı meslek gruplarından gelen personel arasında

Çekişme

Gruplaşma

İş tanımında karışıklık yaşanır mı?

43. Sizce denetimli serbestlik sistemine Türkiye hazır mıydı?

44. Denetimli serbestlik sisteminin adalet duygusuna etkisi ne oldu?

45. Kişinin DS ile ilişkisi kesildikten sonra tekrar bir risk analizi oluyor mu? (sistemin etkinliğini ölçen bir son test olarak değerlendirilebilecek bir uygulama yapılıyor mu?)

46. Yükümlünün DS ile ilişkisi kesildikten sonra takibi yapılıyor mu?

47. Mükerrerlerle ilgili ayrı bir birim ya da uygulama var mı?

T.C.
ADALET BAKANLIğI
Ceza ve Tevkifevleri Genel M¼d¼rl¼đ¼

Sayı : 46985942/52/12602
Konu : İstatistiki Veri Talebi

OtomatikTarih

RECEP TAYYİP ERDOğAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜğÜNE

İlgi :14.03.2016 tarihli ve 55568171-605-E.143 sayılı yazı.

İlgi yazı ile; Üniversiteniz Fen Edebiyat Fak¼ltesi Sosyoloji Bölümü'nde görev yapan Arş. Gör. Gözde DAğDELEN'in Prof. Dr. T¼lin İÇLİ danışmanlığında yür¼tt¼đ¼ 'Denetimli Serbestlik Y¼k¼ml¼lerinde Suç Tekrarı' başlıklı doktora tezi çalışmasında kullanmak üzere denetimli serbestlik sistemine ilişkin istatistiki veri talebinde bulunduğu bildirilmiştir.

Söz konusu yazı ve ekleri incelenmiş olup, başlıklar halinde talep edilen ayrıntılı istatistiki veriler denetimli serbestlik UYAP veri tabanında bulunmamakla birlikte, ekte sunulan denetimli serbestlik sitemine ilişkin genel istatistiki veriler www.cte-ds.adalet.gov.tr adresinde yayınlanmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

Ali YILDIZ
Hâkim.
Bakan a.
Genel M¼d¼r Yardımcısı

T.C.
ADALET BAKANLIĞI
Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı

DENETİM VE TAKİBİ YAPILAN DOSYA VE KİŞİ SAYISI

DÖNEM	MART 2016	MÜDÜRLÜK	TOPLAM			
GENEL TOPLAM		Kişi	226.002			
		Dosya	271.540			
Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezanın İnfazı (CGTİHK 105/A)	Kişi	58.159	Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)	Kişi	210	
	Dosya	58.159		Dosya	271	
Adli Para Cezası Karşılığı Kamuya Yararlı Çalışma (CGTİHK 106/3)	Kişi	19.750	Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6)	Kişi	5.527	
	Dosya	29.006		Dosya	5.822	
Adli Kontrol (CMK 109)	Kişi	63.107	Etkin Pişmanlık (TCK 221/5)	Kişi	551	
	Dosya	84.415		Dosya	551	
Tedavi ve Denetimli Serbestlik (TCK 191)	Kişi	67.716	DURUM			
	Dosya	78.333	Yetişkin	214.618	Çocuk	11.384
Seçenek Yaptırımlar (TCK 50)	Kişi	3.484	CİNSİYET			
	Dosya	5.218	Kadın	10.251	Erkek	215.751
Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (CMK 231)	Kişi	969	YAŞ			
	Dosya	1.239	18 ve altı	11.384	19 -25 yaş	59.080
Erteleme Süresinde Denetimli Serbestlik (TCK 51)	Kişi	454	26 - 35 yaş	73.146	36 - 45 yaş	46.237
	Dosya	618	46 - 60 yaş	30.052	60 + yaş	6.103
Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7, 8 ve 9)	Kişi	81	UYRUK			
	Dosya	96	Türkiye Cumhuriyeti	222.759	Yabancı	3.189
Mükerrrelere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6)	Kişi	5.901	Çifte Vatandaş	10	Uyruksuz	44
	Dosya	7.719	Dosya Türü			
Konutta İnfaz (CGTİHK 110/2)	Kişi	93	AK	84.415		
	Dosya	93	DS	112.850		
			ÇDS	8.398		
			105/A	58.159		
			Muk	7.718		

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 18/09/2017

Tez Başlığı / Konusu: Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 273 sayfalık kısmına ilişkin, 18/09/2017 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygularıyla arz ederim.

18/09/2017

Adı Soyadı: Gözde DAĞDELEN
Öğrenci No: N11241600
Anabilim Dalı: Sosyoloji
Programı: Sosyoloji
Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Tülin İÇLİ

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

Date: 18/09/2017

Thesis Title / Topic: Repetition of Crime among Probationers in Ankara Province

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 18/09/2017 for the total of 273 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 4 %.

Filtering options applied:

1. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

18/09/2017

Name Surname: Gözde DAĞDELEN

Student No: N11241600

Department: Sociology

Program: Sociology

Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

(Prof. Dr. Tülin İÇLİ)

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-2295

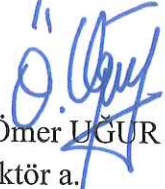
24 Temmuz 2015

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 07.07.2015 tarih ve 2992 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Gözde DAĞDELEN**'in Prof. Dr. **Tülin İÇLİ** danışmanlığında hazırladığı “**Ankara İlinde Denetimli Serbestlik Yükümlülerinde Suç Tekrarı**” başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **21 Temmuz 2015** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Ömer UĞUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Hacettepe Rekt.